

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธและผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรม
เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร

ปริญญาานิพนธ์
ของ
สมคิด ทุมวงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

กรกฎาคม 2561

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธและผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรม
เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร

ปริญญาานิพนธ์

ของ

สมคิด ทุมวงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

กรกฎาคม 2561

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สมคิด ทูมวงศ์. (2561). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธและผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับ เกษตรกร. ปรินทิพนิพนธ์ ปร.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาปรินทิพนิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทีป จินนี่ , อาจารย์ ดร. นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรและผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ที่ดำเนินการการวิจัยเป็น 2 ระยะ โดยการวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ เพื่อดำเนินการหาสาเหตุปัจจัยของพฤติกรรมด้วยการสร้างรูปแบบจำลอง และตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบจำลองข้อมูลจริงที่สำรวจจากกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 450 คน ได้มาจากการสุ่มเป็นแบบแบ่งกลุ่มชนิดขั้นต้นเดียว (One-Stage Cluster Sampling) โดยสุ่มเลือกหมู่บ้านตัวอย่าง และเก็บข้อมูลจากเกษตรกรทุกหน่วยในหมู่บ้านที่สุ่มมา ซึ่งผลการวิจัยในระยะที่ 1 ทำให้ทราบสาเหตุปัจจัยของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ และระบุเกษตรกรที่มี ปัญหาในพฤติกรรม กรรมการบริหารทรัพย์สินได้ด้วย ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวจะนำไปใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 ที่เป็นการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อประเมินผลของโปรแกรมที่สร้างจากตัวแปรสาเหตุที่ค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 ที่ผู้วิจัยสนใจ แล้วนำไปทดลองใช้เพื่อปรับพฤติกรรมของกลุ่มเกษตรกรที่มีความบกพร่องในพฤติกรรม โดยกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย ระยะที่ 2 มาจากเกษตรกรจากกลุ่มตัวอย่างการวิจัยระยะที่ 1 ที่มีคะแนนพฤติกรรมสอดคล้องตามแนวพุทธน้อย โดยเลือกอย่างสุ่ม (Randomized Sampling) ทั้งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม และสุ่มเข้ากลุ่มทดลอง (Experimental Group) 27 คน และกลุ่มควบคุม (Control Group) 23 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบวัดมาตรฐานวัดประมาณค่า 6 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง .805 - .911 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบจำลองตามสมมติฐานที่มีการปรับปรุงแล้วมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีค่า $\chi^2 / df = 1.99$, RMSEA = .047, GFI = .95, AGFI = .93, PGFI = .62, NFI = .99, TLI = .99, CFI = 1.00, PNFI = .74, RMR = .0065, SRMR = .024 ซึ่งผลลัพธ์ของการทดสอบ พบปัจจัยสำคัญๆ ที่มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร คือ จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลเท่ากับ .96 ส่วนปัจจัยสำคัญๆ ที่มีอิทธิพลทางอ้อม คือ ความรอบรู้ การถ่ายทอดทางสังคม อิทธิพลของสื่อ และความรู้จักคิด โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ .71 .56 .40 และ .29 ตามลำดับ สำหรับผลการทดสอบเพื่อประเมินผลของโปรแกรมการปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมจะมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้รับโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

CAUSAL RELATIONSHIP MODEL OF FINANCIAL MANAGEMENT BEHAVIOR WITH A
BUDDHIST APPROACH AND EFFECTIVENESS OF A BEHAVIORAL MODIFICATION
PROGRAM TO PROMOTE FINANCIAL MANAGEMENT BEHAVIORS FOR FARMERS

AN ABSTRACT
BY
SOMKID THUMWONG

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Philosophy in Applied Behavioral Science Research
at Srinakharinwirot University

July 2018

Somkid Thumwong. (2018). *Causal Relationship Model of Financial Management Behavior with a Buddhist Approach and Effectiveness of a Behavioral Modification Program to Promote Financial Management Behaviors for Farmers*. Dissertation Ph.D. (Applied Behavioral Science Research). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor committee: Assist. Prof. Dr. Prateep Jinngae, Dr. Numchai Supparerkchaisakul.

This research aimed to examine the casual relationship of financial management behavior based on Buddhism and to determine the effectiveness of a behavioral modification program to promote financial management behavior in a Buddhist approach for farmers. The research was conducted in two phases. Phase One was casual research to investigate the causes of financial management behavior through structural equation modeling, and the goodness-of-fit test of the empirical data from the sampling unit, which included four hundred and fifty farmers in Sri-Saket province. A one-stage cluster sampling was adopted for the purposes of research, the villages were the cluster and farmers in each household were the sampling unit. The findings from Phase One revealed the causes of financial management behavior with a Buddhist approach and identified farmers with poor financial management behavior. The findings were manipulated in Phase Two, was an experimental research to assess the interesting variables (causes), and the results from Phase One. These variables were tested for the modifications in the behavior of farmers with behavioral deficiencies. The research in Phase Two, a randomized sample was applied to divide the sample into two groups, with twenty seven farmers were randomly assigned to experimental group and twenty three farmers were randomly assigned to the control group. The instrument for Phase One data collection was a six-level rating scale, with a reliability between .805 to .911. The data was analyzed by structural equation model analysis. According to the findings, the revised model followed the hypotheses presented goodness of fit with empirical data ($\chi^2/df = 1.86$, RMSEA = .047, GFI = .95, AGFI = .93, PGFI = .62, NFI = .99, TLI = .99, CFI = 1.00, PNFI = .74, RMR = .0065, SRMR = .024). The results of the test indicated that the direct effect influenced financial management behavior in a Buddhist approach for farmers, i.e., economic ethics, with an effective size of .96. Other factors had an indirect effect influencing financial management behavior included knowledge, with an effect size of .71 and socialization, and an effect size is .56. Hypothesis testing for the assessment of behavioral modification programs to promote financial management behavior for a Buddhist approach among farmers discovered that the experimental group possessed higher financial management behavior in Buddhist approach than the control group.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธและผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรม
เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับ เกษตรกร

ของ

สมคิด ทูมวงศ์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

วันที่ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2561

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทีป จินนี่)

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร. นฤมล นิราทร)

.....ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร. นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทีป จินนี่)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยุทธนา ไชยจุกุล)

ประกาศขอบคุณ

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ได้รับความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบุคคลต่างๆ หลายท่าน ท่านแรกคือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป จินนี อาจารย์ที่ปรึกษาที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แนะ และที่สำคัญได้เปิดมุมมองในการนำแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในงานวิจัยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และความรู้ทางจิตวิทยาโดยเฉพาะการปรับพฤติกรรมทั้งในทางทฤษฎีและการนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งนับว่ามีคุณค่ามหาศาลต่อการฝึกฝนด้านการวิจัยและการนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน ในบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาที่นอกจากให้ความรู้ทางวิชาการแล้ว ยังเป็นครูที่เอาใจใส่และมีเมตตาสูงมากต่อผู้วิจัย คอยติดตามอย่างใกล้ชิด รวมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา และขอขอบคุณอาจารย์ ดร.นำชัย ศุภักษรชัยสกุล ที่ทำให้ผู้วิจัยกล้าที่จะนำเสนอความคิดเห็นในประเด็นปัญหาที่สนใจเข้าสู่กระบวนการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ พร้อมทั้งให้ คำแนะนำทาง วิชาสถิติขั้นสูง และคอยติดตามเร่งรัดให้งานวิจัยนี้สำเร็จตามเป้าประสงค์ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์สุเชาว์ พลอยชุม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภกาญจน์ วิชาชาติ อาจารย์ ดร.จรัล อุ่นฐิติวัฒน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศรา พิงไพธิสภ และอาจารย์ ดร. พิชญานี พูนผล ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย และขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. นฤมล นิราทร ที่เห็นประโยชน์ของงานวิจัยนี้ และให้กำลังใจที่สร้างพลังให้งานวิจัยนี้ให้สำเร็จ พร้อมทั้ง ให้อุปสรรคแนะ อันเป็นประโยชน์ ในการปรับ แก้งานวิจัยนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขอขอบคุณคณาจารย์ในสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อนพี่น้องร่วมสถาบัน และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ ให้ความช่วยเหลือด้วยดีมาโดยตลอด และที่ขาดไม่ได้ผู้วิจัยขอขอบคุณเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างชาวศรีสะเกษที่ให้ข้อมูลอันเป็นหัวใจของงานวิจัยนี้และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วงได้

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัวที่น่ารักของผู้วิจัย ที่คอยกำลังใจ กำลังทรัพย์ และอยู่เคียงข้างผู้วิจัยมาโดยตลอด รวมทั้งกัลยาณมิตรตั้งแต่วัยเด็ก วัยเรียน และวัยทำงาน ที่เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยเสมอมา

สมคิด ทูมวงศ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ปัญหาการวิจัย.....	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน.....	18
ความหมาย.....	18
แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ.....	21
พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ.....	31
การวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ.....	34
ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ.....	35
แนวทางการศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ.....	35
แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการสร้างและกำหนดตัวแปร.....	37
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร.....	51
ตัวแปรที่เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ.....	70
การเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร.....	80
แนวคิดในการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน.....	80
แนวทางการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินในอดีต.....	82
แนวคิด ทฤษฎีการปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ตามแนวพุทธ.....	84
การวัดผลโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ สำหรับเกษตรกร.....	96
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	98
สมมติฐานการวิจัย.....	101

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	102
การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1.....	103
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	103
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	104
ขั้นตอนสร้างแบบสอบถามและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	105
การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	106
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	113
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	113
สรุปขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 1.....	119
การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2	120
แบบแผนการทดลอง.....	120
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	121
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	122
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	122
การดำเนินการทดลอง.....	137
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	138
สรุปขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 2.....	138
สรุปความเชื่อมโยงของการวิจัยระยะที่ 1 และการวิจัยระยะที่ 2.....	139
การพิทักษ์สิทธิ์และจรรยาบรรณในการวิจัย.....	141
4 ผลการวิจัย.....	143
ผลการวิจัยระยะที่ 1.....	143
ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง.....	144
ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สถิติพื้นฐานของตัวแปร.....	148
ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์รูปแบบจำลองสมการโครงสร้าง.....	152
ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำผลไปใช้ในการวิจัยระยะที่ 2.....	169
ผลการวิจัยระยะที่ 2.....	170
ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง.....	173
ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผลกิจกรรม.....	174

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย.....	178
ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนผลของโปรแกรม	182
ส่วนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินโครงการ.....	185
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	186
สรุปผลการวิจัยระยะที่ 1.....	187
อภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 1.....	189
สรุปผลการวิจัยระยะที่ 2.....	195
อภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 2.....	19
ข้อเสนอแนะ.....	201
บรรณานุกรม.....	205
ภาคผนวก.....	218
ภาคผนวก ก.....	219
ภาคผนวก ข.....	231
ภาคผนวก ค.....	263
ภาคผนวก ง.....	265
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	267

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ผลการตรวจสอบความตรงตามโครงสร้างและอำนาจการจำแนกของเครื่องมือวิจัย.....	111
2 ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA).....	112
3 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง.....	145
4 การทำการเกษตรและการทำางานอื่นของกลุ่มตัวอย่าง.....	146
5 รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมเงินของกลุ่มตัวอย่าง.....	147
6 ค่าสถิติที่แสดงการแจกแจงของตัวแปรสังเกต.....	149
7 เมตริกซ์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกต (Correlation Matrix)	151
8 แสดงค่าดัชนีความสอดคล้องของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Fit).....	160
9 แสดงค่าดัชนีความสอดคล้องของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ดัชนีหลังปรับ).....	163
10 แสดงค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลของตัวแปรในรูปแบบจำลองพฤติกรรมกรรมการ บริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร.....	166
11 จำนวนเกษตรกรตัวอย่างตามตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ (Percentile) ของคะแนนพฤติกรรม การบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ.....	170
12 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างการวิจัยระยะที่ 2.....	173
13 คะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และพิสัยของคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ตามแนวพุทธของกลุ่มตัวอย่างการวิจัยระยะที่ 2.....	178
14 คะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธหลังรับโปรแกรม (posttest) ที่ปรับตาม คะแนนก่อนรับโปรแกรม (pretest) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	181
15 การเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธหลังรับโปรแกรม (Posttest) ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมโดยใช้คะแนนก่อนรับโปรแกรม (Pretest) เป็นตัวแปรร่วม ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA).....	181
16 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธหลังรับโปรแกรม (Posttest) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้การปรับแก้ไขค่าเฉลี่ยด้วยวิธี Bonferroni.....	181
17 ข้อปฏิบัติที่ปรากฏในแนวทางการดำเนินชีวิตของเกษตรกรกลุ่มทดลอง.....	183
18 ร้อยละของเกษตรกรกลุ่มทดลองที่เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในรอบสัปดาห์ก่อนทดลองและ หลังทดลอง.....	184
19 ผลการประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทดลองใช้โปรแกรมปรับ พฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร.....	185

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ.....	33
2 กรอบแนวคิดทักษะทางการเงิน.....	37
3 ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ.....	46
4 ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	51
5 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	98
6 กรอบแนวคิดการวิจัยระยะที่ 1.....	99
7 โมเดลสมมติฐานการวิจัย.....	100
8 กรอบแนวคิดในการวิจัยระยะที่ 2.....	100
9 ขั้นตอนการเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยระยะที่ 2.....	121
10 กรอบการสร้างกิจกรรมของโปรแกรม.....	126
11 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มทดลอง.....	128
12 เอกสารสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเองของกลุ่มควบคุม.....	136
13 ความสัมพันธ์และเชื่อมโยงของการวิจัยระยะที่ 1 และการวิจัยระยะที่ 2.....	141
14 ขั้นตอนการวิเคราะห์รูปแบบจำลองสมการโครงสร้างเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย.....	153
15 รูปแบบจำลองความสัมพันธ์อย่างง่ายของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของ เกษตรกร.....	154
16 รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของ เกษตรกรตามทฤษฎีก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	155
17 รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของ เกษตรกรตามทฤษฎีที่ปรับปรุงภายหลังเก็บรวบรวมข้อมูล (ปรับปรุงครั้งที่ 1).....	157
18 รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของ เกษตรกรตามทฤษฎี (ปรับปรุงครั้งที่ 2)	159
19 ผลการวิเคราะห์รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตาม แนวพุทธของเกษตรกร.....	165
20 อิทธิพลของจริยธรรมทางเศรษฐกิจที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ.....	190
21 อิทธิพลของความรอบรู้ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ.....	191
22 อิทธิพลของการถ่ายทอดทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ.....	193
23 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธที่มีต่อผลลัพธ์ของการ บริหารทรัพยากร.....	194

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
24 กระบวนการปรับเปลี่ยนความรอบรู้เพื่อทำให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินเปลี่ยน.....	198
25 กระบวนการปรับเปลี่ยนจริยธรรมทางเศรษฐกิจเพื่อทำให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินเปลี่ยน.....	199

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการดำเนินชีวิตของคนโดยทั่วไปนั้นต่างก็ต้องการสิ่งของจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตด้วยกันทั้งสิ้น แต่อาจจะมากบ้างหรือน้อยบ้างนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับความต้องการของแต่ละบุคคล และเป็นที่ยอมรับกันว่าสิ่งของจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตมนุษย์นั้นประกอบไปด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค หรือที่เรียกว่าปัจจัยสี่นั่นเอง ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์โดยทั่วไปไม่สามารถขาดได้ หากแต่อย่างน้อยต้องมีให้เพียงพอตามความต้องการจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีพ เพราะถ้าขาดหรือบกพร่องแล้วนอกจากจะเกิดความลำบากยากแค้นในความเป็นอยู่ ยัง ก่อให้เกิดภาวะทุกข์โศกนาถา อันจะส่งผลด้านลบต่อสุขภาพอนามัยอันเป็นพื้นฐานในการสร้างการเจริญเติบโตและการพัฒนามนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังเช่นที่ ศ.นพ. ประเวศ วะสี (2548: 92) ได้กล่าวถึงความสำคัญของปัจจัยสี่ไว้ว่า “พระท่านว่าความต้องการพื้นฐานหรือปัจจัยสี่ เป็นสิ่งจำเป็นของมนุษย์ ซึ่งทางแพทย์ก็เห็นตรงกันเพราะถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่พอเพียงก็ไม่สามารถทำให้ชีวิตดำรงอยู่ตามปกติได้ ก่อให้เกิดปัญหาชีวิตและสังคม” เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วการแสวงหาสิ่งของจำเป็นจึงเป็นภารกิจสำคัญในวิถีชีวิตของมนุษย์ และหากจะกล่าวถึงวิธีการแสวงหาสิ่งของจำเป็นในการดำรงชีวิตของแต่ละคนนั้นก็พบว่ามียุทธศาสตร์หลายวิธี เริ่มตั้งแต่ในอดีตที่มีหลักฐานปรากฏว่ามีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนของกินของใช้ระหว่างกันแบบสิ่งของแลกเปลี่ยนของ ดังเช่นกรณีของชาวนาที่ปลูกข้าวได้ก็นำไปแลกเปลี่ยนกับชาวประมงที่จับปลาได้ ซึ่งทำให้ทั้งชาวนาและชาวประมงต่างก็มีทั้งข้าวและปลาไว้กินเหมือนกัน ต่อมาเมื่อในสังคมมีผู้คนมากขึ้นจึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากที่เคยผลิตเพื่อกินเพื่อใช้กันเองในครอบครัว เครือญาติ หรือในชุมชนเล็กๆ ก็เริ่มเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขายและกระจายไปยังสังคมอื่นๆ เป็นสำคัญ จนกลายมาเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่ใช้ระบบตลาดเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนสิ่งของและสินค้าระหว่างกัน โดยระบบตลาดก็ได้สร้างสิ่งสมมติขึ้นมาเป็นตัวกลางเพื่อความสะดวกในการแลกเปลี่ยนของกินของใช้ระหว่างกันของคนในสังคม และเรียกสิ่งนี้ว่า “ระบบเงินตรา” ซึ่งระบบเงินตรานั้นก็กำหนดให้ใช้สิ่งของมีค่าคือเงินทองเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนอีกทอดหนึ่ง เพราะมีขนาดเล็ก ทนทาน ทำให้สะดวกในการพกพาติดตัวได้หรือเก็บรักษาไว้ได้นานโดยไม่ผุพัง โดยให้เรียกสิ่งของมีค่าหรือเงินทองเหล่านั้นว่า “ทรัพย์สิน” และต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นธนบัตรที่ใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ดังนั้นการประกอบอาชีพของคนในสมัยต่อมา มาจนกระทั่งในปัจจุบันจึงมุ่งให้ได้ทรัพย์สินหรือธนบัตรนี้ไว้ และเมื่อต้องการสิ่งของหรือปัจจัยใดๆ ก็ใช้ทรัพย์สินหรือธนบัตรนี้เพื่อซื้อหาสิ่งที่ต้องการ (แก้ว ชิตตะชบ . 2550: 40) ดังนั้น “ทรัพย์สิน” ตามความหมายนี้จึงหมายถึงเงินตราและธนบัตรนั่นเอง ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้เป้าหมายของการดำเนินชีวิตของคนโดยทั่วไป จึงมุ่งหวังเพื่อให้ได้ทรัพย์สินมาเป็นจำนวนมากพอสำหรับการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อแลกกับสิ่งของที่ต้องการเพื่อไม่ให้ขาดสน

จะเห็นได้ว่าทรัพย์สินตามความหมายนี้ มีความเฉพาะเจาะจงอยู่แต่ในสังคมที่จัดหาสิ่งของที่ต้องการด้วยการซื้อขายเป็นหลัก แต่ในความเป็นจริงแล้วยังมีบางสังคมหรือชุมชนโดยเฉพาะ ในชนบทที่ยังพบเห็นได้ว่าผู้คนยัง

มีการจัดหาสิ่งของมาไว้กินไว้ใช้ด้วยการผลิตเอง หามาเอง และการแบ่งปันแลกเปลี่ยนกันโดยไม่ต้องซื้อขาย เช่นในกลุ่มผู้ทำอาชีพเกี่ยวกับการเกษตรและประมง ที่นอกจากจะผลิตของกินของใช้สำหรับตนเองและครอบครัวแล้ว ยังถือว่าเป็นผู้ผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงดูผู้คนที่ในสังคมด้วยและนำมาซึ่งรายได้ไว้ใช้จ่ายในครัวเรือนได้ด้วย และหากกลับไปพิจารณาถึงที่มาของทรัพย์สินแล้วนั้น ก็ ต้องการให้ได้ทรัพย์สินมาเพื่อไว้ใช้จ่ายแลกกับสิ่งของจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่นนี้แล้วหากแม้ว่าใครสามารถผลิตหรือจัดหาของกินของใช้ได้เองโดยไม่ต้องซื้อหา นั่นก็ถือได้ว่าเขาก็มีทรัพย์สินด้วย ดังนั้นความหมายของ “ทรัพย์สิน” ในการวิจัยนี้จึงให้ครอบคลุมถึงทรัพย์สินหรือเงินตรา และสิ่งของอื่นๆ ที่เป็นรายได้ อันประกอบไปด้วย ทรัพย์สินหรือเงินตราหรือสิ่งของที่ไม่ใช่เงิน (แต่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินได้) ที่ได้รับตอบแทนจากการประกอบอาชีพหรือการทำงาน โดยรวมมูลค่าสิ่งของที่ผลิตไว้กินไว้ใช้ได้เองด้วย ซึ่งส่วนนี้จะถือว่าเป็นรายได้จากการทำงาน นอกจากนี้แล้วยังให้นับรวมรายได้อีกส่วนหนึ่งที่ไม่ใช่จากการทำงานไว้ด้วย ซึ่ง ได้แก่ เงินและผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินและการลงทุน (เช่น ค่าเช่า ดอกเบี้ย เงินปันผล) เงินบำนาญ/บำนาญ เงินชดเชย เงินประกัน ของขวัญ เงินและสิ่งของช่วยเหลือ เงินมรดก และรางวัลต่างๆ ที่บุคคลสามารถนำมาใช้จ่ายเพื่อจัดหาทั้งการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนสิ่งของตามความต้องการ ใช้ชำระหนี้ สิ้น และเก็บออมไว้ใช้ในครัวเรือน เพื่อการลงทุนในอนาคต และใช้จ่ายในยามชรา

จากที่มาและความหมายของทรัพย์สินตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ทรัพย์สินจึงเป็นสิ่งที่ใครๆ ก็อยากได้ ใครๆ ก็ต้องการ ด้วยว่าทรัพย์สินนั้นคล้ายกับแก้วสารพัดนึก ที่สามารถดลบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างให้กับผู้เป็นเจ้าของได้ โดยเฉพาะยิ่งในปัจจุบันที่สังเกตได้จากสังคมรอบๆ ตัว หรือที่รับรู้ผ่านสื่อต่างๆ ถึงพฤติกรรมของผู้คนในสังคมที่มีการปฏิบัติต่อคนร่ำรวยหรือคนที่มีทรัพย์สินเงินทองจำนวนมากๆ จนกลายเป็นวัฒนธรรมยกย่องคนร่ำรวย ดังมีการกล่าวถึงคนร่ำรวยที่มากด้วยทรัพย์สินเงินทอง ว่าคนร่ำรวยนั้นใครๆ ก็อยากคบหาสมาคม ไปไหนมาไหนใครๆ ก็เกรงใจ เคารพพนมทูล ยกย่องและให้เกียรติ ด้วยวัฒนธรรมเช่นนี้จึงทำให้ทุกคนต่างก็มุ่งแสวงหาแต่ทรัพย์สินกัน วันหนึ่งๆ คนเราจะอยู่อยู่กับฐานะหน้าที่การงาน ก็เพื่อทรัพย์สินทั้งนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2556: ออนไลน์) เพื่อให้เกิดมีทรัพย์สินจำนวนมากมายหรืออย่างน้อยก็เพื่อให้มีทรัพย์สินไว้ใช้สอยอย่างเพียงพอแก่ตนเองและครอบครัวไม่ก่อให้เกิดความขัดสนจนสร้างปัญหาอื่นๆ ตามมา ดังเช่นที่ ออกกินส์ (Oggins. 2003: 419-425) ได้เคยกล่าวไว้ว่า หากครอบครัวใดเกิดความขัดสนทางการเงินหรือปัญหาเกี่ยวกับทรัพย์สินแล้ว มักจะทำให้เกิดความขัดแย้งในครอบครัวตามมาเสมอ

นอกจากทรัพย์สินจะมีความสำคัญดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทรัพย์สินยังใช้เป็นตัวบ่งชี้ที่ระบุได้ว่าใครคือคนยากจนในสังคมหนึ่งๆ ที่ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษในลำดับต้นๆ นั้น กล่าวคือ รัฐจะใช้ระดับรายได้ของแต่ละบุคคล (ซึ่งก็คือทรัพย์สินตามความหมายนี้) ณ เวลาหนึ่ง เปรียบเทียบกับเส้นความยากจน ในช่วงเวลาเดียวกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นการพิจารณาจากการมีหรือหารายได้ขั้นต่ำไว้ใช้จ่ายใช้สอยแลกกับสิ่งของจำเป็นในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานได้ ถ้าผู้ใดมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนแล้ว ในทางนโยบายก็จะถือว่าเป็นคนยากจน นี่จึงถือว่าเป็นความสำคัญของทรัพย์สินอีกประการหนึ่งในฐานะที่ใช้เป็นสิ่งเปรียบเทียบสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในสังคมหนึ่งๆ ด้วย

มีหลักฐานทางสถิติที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินตามความหมายนี้ที่สำคัญๆ อาทิ สถิติรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการออม ที่สะท้อนให้เห็นว่าปัจจุบันประเทศเรากำลังเผชิญปัญหาทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับทรัพย์สิน โดยเฉพาะในระดับบุคคลและครัวเรือน เช่น พบว่าหนี้สินภาคครัวเรือนอยู่ในระดับสูงมากและเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเกิดจากหลายๆ สาเหตุ โดยเฉพาะรูปแบบการใช้ชีวิตที่ผู้คนใช้จ่ายใช้สอยเกินกว่ารายได้ที่สามารถหาได้ (สถาบันคีนันแห่งเอเชีย. 2558: 9) สอดคล้องกับสถิติรายได้และค่าใช้จ่ายของคนไทย ในปี 2558 ที่พบว่าครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 26,915 บาท ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 21,157 บาท (ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายเฉพาะเพื่อการยังชีพเท่านั้น ไม่รวมรวมค่าใช้จ่ายในการสะสมทุน เช่น ค่าซื้อบ้าน/ ที่ดิน และเงินออม) มีครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 75 ที่ใช้จ่ายเงินรายได้ต่อเดือนทั้งหมดโดยไม่ได้มีการเก็บออมหรือลงทุนในลักษณะอื่นใด เช่นเดียวกับสถิติหนี้สินของคนไทยก็เพิ่มสูงขึ้นด้วย โดยในปี 2558 หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงถึง 156,770 บาท ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นค่อนข้างมาก จากปี 2554 ที่มีหนี้เฉลี่ย 134,900 บาท โดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.0) เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้จ่ายเพื่ออุปโภคและบริโภคในครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2559: บทสรุปผู้บริหาร) นั้นแสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะมีรายได้ที่สูงกว่าค่าใช้จ่าย แต่ก็ไม่เพียงพอในการชำระหนี้และเหลือไว้ให้เก็บออม และปัญหาการเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือนนี้ ส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่ต่ำกว่าค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น หรือประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นนั่นเอง ซึ่งค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นส่วนนี้ส่วนใหญ่มีมาจากพฤติกรรมการใช้เงินที่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ไม่ประหยัด ซึ่งเป็นไปตามยุคสมัยปัจจุบันที่คนในสังคมมักนิยมการบริโภค และเมื่อรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายแล้วมักส่งผลให้ความสามารถในการชำระหนี้ลดลง นั่นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หนี้สินในภาคครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นนั่นเอง นอกจากนี้ผลสำรวจของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้เงิน การออม และความเสี่ยงทางการเงิน ยังพบว่าร้อยละ 56 ของกลุ่มคนทำงานคิดว่ายังไม่ถึงเวลาต้องออมเงิน ร้อยละ 37 มีลักษณะเป็นผู้บริโภคที่ใจร้อนใจเร็ว (Impulsive Buyer) ร้อยละ 13 มักซื้อสินค้าตามอิทธิพลของการโฆษณา ร้อยละ 37 มีปัญหาการชำระบัตรเครดิต ร้อยละ 16 มีการเล่นการพนัน (สถาบันรามจิตติ; และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. 2550: บทสรุปผู้บริหาร) สอดคล้องกับรายงานของธนาคารแห่งประเทศไทย เกี่ยวกับสถานการณ์การออมของประเทศในรอบกว่าสิบปีที่ผ่านมา (ตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา) ว่าเป็นช่วงวิกฤติการออมของประเทศ อันเกิดจากการมีเงินออมไม่เพียงพอที่จะช่วยให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพ โดยเฉพาะการออมภาคครัวเรือนที่มีอัตราการลดลงมากที่สุด ซึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้การออมของ ครัวเรือนลดลงนั้นมาจากหลายเหตุปัจจัย และสาเหตุที่สำคัญก็คือพฤติกรรมบริโภคของสมาชิกในครัวเรือนได้เปลี่ยนไปสู่การใช้จ่ายที่มากขึ้น มีผู้บริโภคส่วนหนึ่งมีพฤติกรรมใช้ก่อนออมทีหลัง และยังมีค่าใช้จ่ายไปกับสินค้าฟุ่มเฟือยราคาสูงเพิ่มมากขึ้น เช่น รถยนต์ และโทรศัพท์มือถือ (ธนาคารแห่งประเทศไทย. 2556: บทสรุปผู้บริหาร)

จากหลักฐานทางสถิติดังกล่าว ตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่าปัญหาเศรษฐกิจเกี่ยวกับทรัพย์สิน ไม่ว่าจะเป็นหนี้สินที่เพิ่มสูงขึ้นอันเกิดจากครัวเรือนไม่สามารถหารายได้ให้เพียงพอกับการใช้จ่าย ปัญหาการลดลงของการออมในภาคครัวเรือนเพราะขาดการตระหนักในการวางแผนการเงินเพื่ออนาคต และปัญหาการใช้จ่ายแบบฟุ่มเฟือยและฟุ้งเฟ้อของคนไทย ที่เกิดจากรูปแบบการใช้เงินที่นิยมการบริโภคมากขึ้นและการใช้จ่ายที่ขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบและขาดการควบคุมการใช้จ่าย รวมทั้งพฤติกรรมที่ไม่ตระหนักถึงความพอเพียง แม้ว่า

พฤติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของคนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันนั้น จะสามารถหาทรัพย์สินเงินทองได้เยอะแยะมากมาย แต่ก็มีลักษณะวิธีหาเงิน แต่ไม่รู้วิธีการใช้เงิน และยังขาดการบริหารจัดการการเงินที่ดี (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. 2556: 10) ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ล้วนเกิดจากความบกพร่องของพฤติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินในระดับบุคคล หรือพฤติกรรมทางการเงินที่ผิดปกติ (Disorder Financial Behavior) ทั้งสิ้น ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้มักนำมาซึ่งความยากจนขั้นแค้น และส่งผลต่อทั้งความเครียดและความยุ่งยากทางการเงิน (Bradley T. Klontz. 2008 : 297) อันเป็นต้นตอของปัญหาทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับประเทศ สอดคล้องกับที่นักคิดนักวิเคราะห์สังคมไทยหลายๆ คน ที่ได้มองปัญหาความยากจนในภาพกว้างๆ และสรุปได้ว่าสาเหตุของความยากจนเกิดจาก 2 สาเหตุหลักๆ คือ สาเหตุจากปัจจัยภายในและสาเหตุจากปัจจัยภายนอก ดังเช่นที่ วชิรวัชร งามละม่อม (2557: ออนไลน์) ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุของความยากจนไว้ว่า เกิดจาก 2 สาเหตุ คือ ปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ความต้องการทางด้านสังคมในการดำรงเลี้ยงชีพ และสาเหตุจากปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายการพัฒนาที่ไม่สมดุลของรัฐที่รวมถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับสาเหตุจากปัจจัยภายใน นั้นหากมองในแง่ของนักพฤติกรรมศาสตร์ อาจ กล่าวได้ว่าความยากจนนั้นมาจากความบกพร่องในพฤติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือความผิดปกติของพฤติกรรมทางการเงินของคนในสังคม นั้นเอง

ที่ผ่านมามีการแก้ไขปัญหาความยากจนจะมุ่งเน้นที่การแก้ไขปัญหาโครงสร้าง ที่นโยบายส่วนใหญ่จะให้รัฐมีหน้าที่แค่เป็นผู้ให้คำแนะนำ ผ่านการจัดตั้งสถาบันขึ้น มาจัดสรรทรัพยากรต่างๆ เช่น ให้มีการเก็บภาษี จัดสรรที่ดินทำกิน การให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การเพิ่มการจ้างงานผ่านโครงการของรัฐ หรืออุดหนุนสินค้าต่างๆ แล้ว ปล่อยให้ประชาชนตัดสินใจเองว่าจะตอบสนองต่อนโยบายนั้นอย่างไร ซึ่งหลายครั้งกลับไม่ได้ ผลตามเป้าหมาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อ เสนอดังกล่าวนั้น มาจากการผลการศึกษาวิจัยตาม แนวทางเศรษฐศาสตร์ แบบตะวันตก ที่มุ่งศึกษาเพียงตัวแปรทางด้านเศรษฐศาสตร์และประชากรศาสตร์เท่านั้น เพราะแนวทางนี้ มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับมนุษย์ว่า เป็นผู้มีความสามารถในการ ตัดสินใจ ได้อย่างสมเหตุสมผลภายใต้ข้อมูลที่มี อยู่อย่างสมบูรณ์ ซึ่งหากพิจารณา มนุษย์ตามสภาพที่เป็นจริงแล้ว ข้อสมมติของนักเศรษฐศาสตร์ที่ให้มนุษย์มีเหตุผลอย่างสมบูรณ์นั้นอาจไม่ใช้กับทุกคน เพราะแท้จริงแล้วนั้นมนุษย์ไม่ได้มีเหตุผลเสมอไป ดัง ที่แดน อาร์ลีย์ (Dan Ariely. 2008: 13-14) ได้ค้นพบว่า มนุษย์นั้นมีความไร้เหตุผล (Irrational) ในการตัดสินใจทั้งในการบริโภค การผลิต และเรื่องอื่นๆ เราควรรู้เท่าทันความไร้เหตุผลนั้นด้วย เพื่อช่วยในการตัดสินใจและการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นได้ นอกจากข้อสมมติเกี่ยวกับความ มีเหตุผลอย่างสมบูรณ์ของมนุษย์แล้ว แนวคิดของเศรษฐศาสตร์ แบบตะวันตกยังเกิดขึ้นในยุคอุตสาหกรรม ซึ่งมีจริยธรรมแบบโปรเตสแตนท์ (Protestant Ethic) เป็นจริยธรรมในการทำงาน (Work Ethic) ที่ถือได้ว่าเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นมา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). 2531: 16) ซึ่งในสังคมตะวันตกจึงถือว่าทุกคนมีจริยธรรมในการทำงานที่ไม่แตกต่างกัน หากแต่การนำมาใช้ในยุคหลังๆ หรือในสังคมอื่นๆ ที่คนยังมีคุณธรรมและจริยธรรมแตกต่างกันนั้น หรือจริยธรรมของคนยังมีสถานะเป็นตัวแปรอยู่และก็ส่งผลต่อการตัดสินใจของมนุษย์แต่ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วย นอกจากนี้แล้วความไม่เข้าใจ “ความสุข” ที่แท้จริงของคนก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เสนอแนวทางผิดๆ ได้ เช่น ข้อเสนอส่วนใหญ่ที่มักมุ่ง เน้นไปในทางกระตุ้นความต้องการบริโภคเป็นสำคัญ และเสนอให้มนุษย์ทุกคนพยายามหาความสุขด้วยการแสวงหาวัตถุเพื่อการเสพให้มาก ก็ที่สุดเท่าที่จะทำได้ (อภิสิทธิ์

พันธเสน . 2542: 2) ซึ่งหลักคิด เช่นนี้ไม่ได้แก้ไขปัญหาได้เลย มีแต่สร้างปัญหาให้ขยายวงกว้างขึ้น มีการใช้ทรัพยากรอย่างทำลายล้างเพื่อนำมาสนองความต้องการ โดยขาดการพัฒนาด้านจิตใจ (อภิชัย พันธเสน . 2547: 314)

ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะอีกแนวทางหนึ่ง ที่มาจากการศึกษาตามแนวทางพฤติกรรมศาสตร์ที่ได้ใช้แนวคิดทางจิตวิทยาเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษาวิจัย ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหเชิงโครงสร้างด้วย เช่นในต่างประเทศที่กระตุ้นให้นักจิตวิทยาหันมาสนใจปัญหาของพฤติกรรมทางการเงิน และผลกระทบของปัญหาเพื่อหาแนวทางแก้ไขที่มีประสิทธิภาพ ในทางจิตวิทยาการอธิบายและทำนายพฤติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลนั้น มีแนวทางและเครื่องมือในการศึกษามากมาย ล้วนเกี่ยวกับการตัดสินใจของบุคคลในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งสิ้น ซึ่งการตัดสินใจของบุคคลก็มาจากวิธีการคิด และวิธีการคิดที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลย่อมนำไปสู่ผลลัพธ์ที่แตกต่างกันด้วย (ธาดา จันทรสม . 2553: 2) เช่นเดียวกับพุทธศาสนาที่นอกจากจะเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้แต่มนุษย์นั้นมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ หรืออาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ ไม่ได้มีความคิดสมเหตุสมผลได้ทุกคน แต่การที่จะเป็นผู้มีเหตุผลนั้นต้องผ่านการฝึกฝนและพัฒนาตนเองจนเกิดมีความเห็นชอบหรือสัมมาทิฐิ (Right View) พุทธศาสนายังมีแนวคิดและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินไว้อย่างครอบคลุม จะเห็นได้จากหลักธรรมคำสอนต่างๆ ที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับชาวบ้านทั่วไป ที่ผ่านการทดลองนำไปใช้จนเกิดผลสำเร็จมาแล้ว ถึงแม้ว่าพุทธศาสนาจะเชื่อว่านิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธคุณประโยชน์แห่งทรัพย์สินเงินทองและเรื่องทางเศรษฐกิจที่เป็นไปเพื่อความสุขของมนุษย์ ด้วยพระพุทธองค์ทรงเห็นว่าทรัพย์สินเป็นบ่อเกิดแห่งความสุขอย่างหนึ่ง ที่อย่างน้อยการมีทรัพย์สินอย่างเพียงพอ ก็ช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ไปได้หลายส่วน จะเห็นได้จากการมีพุทธพจน์รับรองเรื่องนี้ไว้ว่า “ความจนเป็นทุกข์ในโลก” และ “การกู้หนี้เสียดอกเบียดเป็นทุกข์สำหรับทุกสัตว์” และการวิเคราะห์เรื่องนี้ในทางพุทธศาสนายังให้ความสำคัญลักษณะทางจิตใจของคนเป็นสำคัญด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนานั้นพยายามที่จะขจัดความยากจนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ (Premasiri. 1999: 14) และที่สำคัญการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินตามหลักพุทธศาสนานั้น ยังไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อให้มีทรัพย์สินหรือเงินทองจำนวนมากๆ หากแต่มี ในจำนวนที่เพียงพอต่อการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสำคัญ ซึ่งความสุขและความเป็นอยู่ของคนนั้นไม่ได้วัดได้จากฐานะทางการเงินเพียงเท่านั้น เพราะเราต้องพิจารณาในเรื่องคุณธรรม จิตวิญญาณ และความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญด้วย (David Boyle; & Andrew Simms. 2009: 18-19) หากพิจารณาถึงขอบข่ายของพฤติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินแล้ว พุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงตั้งแต่การหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลมีความสุขจากทรัพย์สินที่ไม่ใช่การมีหรือครอบครองทรัพย์สินจำนวนมากๆ กล่าวคือ ทรัพย์สินต้องได้มาด้วยความชอบธรรม ทรัพย์สินต้องมีในจำนวนที่เพียงพอกับการใช้จ่าย มีเหลือไว้สำหรับแบ่งปัน ทำบุญทำทาน และบริจาคเพื่อการกุศลตามสมควร ด้วยซึ่งเป็นความแตกต่างจากหลักการบริหารจัดการทรัพย์สินตามแนวทางอื่นๆ ที่มุ่งให้มีทรัพย์สินจำนวนมากเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ อันไม่มีขอบเขตที่จำกัด นอกจากนี้แล้วการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธยังเป็นไปโดยต้องไม่ให้มีภาระหนี้สินล้นพ้นตัว ตลอดจนต้องให้มีเงินเก็บออมไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็นและการลงทุนด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับทรัพย์สินตามแนวทางพุทธนั้น จึงมีความเหมาะสมกับบริบทของสังคม ลักษณะทาง จริยธรรม วิถีชีวิตคนไทย และปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน หากได้นำมาประยุกต์ใช้โดยการตีความให้ เข้ากับยุคสมัยแล้ว จะสามารถใช้เป็นฐานคิดเพื่อสร้างเป็นตัวแปรที่สนใจศึกษาได้ ดังนั้นการศึกษาวินัยนี้ที่ต้องการ หาทางแก้ไขความบกพร่องของพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน จึงกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายหรือ พฤติกรรมที่พึงปรารถนาที่ต้องการหาแนวทางในการพัฒนาให้บุคคลมีพฤติกรรมดังกล่าวได้ โดย กำหนดให้ พฤติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินตามแนวพุทธเป็นพฤติกรรมเป้าหมาย ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ ทรงแสดงไว้ รวมทั้งข้อความ เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับแนวคิดและการปฏิบัติต่อทรัพย์สินของทั้งสงฆ์และฆราวาส ที่ ปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิงทางพุทธศาสนา เช่น ในพระไตรปิฎก หลักธรรมคำสอนที่รวมไว้ในรูปเอกสารและสื่อ สมัยใหม่ต่างๆ รวมถึงการบรรยายธรรมจากพระสงฆ์ และเอกสารจากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศที่ใช้แนวคิด ทางพุทธศาสนา มา กำหนดเป็นคุณลักษณะและการนิยามความหมายตัวแปร โดยเรียกว่า “การบริหารทรัพย์สินตาม แนวพุทธ” ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อทรัพย์สินหรือการบริหารจัดการทรัพย์สินที่ยึดตามแนวทางพุทธศาสนาที่ต้องมีความ ถูกต้องชอบธรรมและยึดหลักทางสายกลาง ทั้งการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน ซึ่งถือว่าเป็น การศึกษาเกี่ยวกับทรัพย์สินในคราวเดียวกันทั้งกระบวนการ ทั้งนี้เนื่องจาก การหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้ ใช้จ่ายทรัพย์สิน ต่างก็มีความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลส่งถึงกัน เช่น การที่บุคคลใดจะสามารถออมทรัพย์สินได้นั้นย่อมต้อง มีรายได้เข้ามาก่อน และหากไม่รู้วิธีการใช้จ่ายที่เหมาะสมที่ควรกับรายได้ก็ไม่สามารถมีเงินส่วนที่ต้องเก็บออมไว้ได้ ด้วยเหตุนี้แล้วจึงต้องศึกษาพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินทั้ง กระบวนการไปพร้อมๆ กัน และหากย้อนกลับไปหา ความสำคัญของเงินหรือทรัพย์สินนั้น จะเห็นได้ว่ามีความสำคัญพอๆ กันต่อทั้งคนที่มีและคนที่ไม่มี เพราะคนไม่มีใน เบื้องต้นก็ต้องหาให้ได้ก่อน ส่วนคนที่มียังต้องเก็บ ออมให้ได้ และใช้จ่ายให้เป็น ซึ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับ การบริหารทรัพย์สินทั้งสิ้น ดังนั้นปัญหาหรือความบกพร่องของพฤติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินจึงเกิดขึ้นได้กับทุกกลุ่มทั้งผู้มี เงินมากหรือมีเงินน้อยหรือไม่มี จะเห็นได้ว่าการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธนั้นมีความแตกต่างจากการบริหาร จัดการทรัพย์สินหรือการบริหารจัดการการเงินบุคคลแบบอื่นๆ เช่น การบริหารการเงินบุคคลตามแนวทาง เศรษฐศาสตร์ หรือตามแนวคิด การบริหารการเงินบุคคล (Personal Finance) ที่เป็นการจัดระเบียบการเงินของ บุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยรู้จักจัดหาเงินเข้ามา และใช้จ่ายอย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดผลดี จนบรรลุเป้าหมายที่ วางไว้ (สุขใจ น้ำพุด. 2543: 3) หรือเป็นการเตรียมความพร้อมและนำชีวิตไปสู่ความมั่นคงทางการเงิน จะเห็นได้ ว่าแนวทางดังกล่าวนี้มุ่งเน้นความสำเร็จในเป้าหมาย คือ การมีทรัพย์สินในจำนวนมากๆ เพื่อความมั่งคั่งมั่งคั่ง และ เพื่อให้มีเงินจำนวนมากพอที่สามารถสนองความต้องการที่ไม่จำกัดได้ ส่วนแนวทางพุทธนั้นจะมุ่งเน้นความสุขจาก ทรัพย์สิน จึงจ้องเริ่มจากการได้มาของทรัพย์สิน ที่ต้องได้มาอย่างถูกต้อง ชอบธรรม โดยไม่ได้มุ่งเน้นการมีทรัพย์สินจำนวน มากๆ หากแต่ให้มีย่างเพียงพอตามความต้องการจำเป็น ด้วยการยึดหลักทางสายกลาง คือไม่ให้ขัดสน ไม่ก่อ หนี้สินจนล้นพ้นตัว

เมื่อต้องการศึกษา พฤติกรรม การบริหารทรัพย์สินทั้ง กระบวนการ ในคราวเดียวกัน ผู้วิจัยจึงกำหนด ขอบข่ายของประชากร เป้าหมายของ การวิจัยนี้ คือกลุ่มประชากร ที่กระทำพฤติกรรม การบริหารทรัพย์สิน นี้ได้ทั้ง กระบวนการ โดยมีผลลัพธ์ของพฤติกรรมสามารถวัดได้ นั่นคือ กลุ่มคนที่อยู่ในช่วงวัยทำงานและมีรายได้แล้ว มี

การวางแผนทั้งการใช้จ่ายและการออม ด้วยตนเองและเป็นเสาหลักในการหารายได้ให้กับครอบครัว ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนั้นผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มผู้ทำอาชีพการเกษตรหรือเกษตรกร เป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายของการวิจัยนี้ ซึ่งถ้ามองอีกมุมหนึ่งนั้นเกษตรกรก็มีลักษณะเป็นอาชีพสำหรับนายทุนโดยธรรมชาติได้ด้วย กล่าวคือ อาชีพนี้ได้ก็ตามที่ต้องลงทุนไปก่อนโดยไม่มีค้ำประกันแน่นอนว่าสุดท้ายจะได้รับผลตอบแทนมาเท่าไรนั้น มันคืออาชีพสำหรับนายทุน เพราะต้องมีเงินทุนสำรองส่วนหนึ่งเอาไว้เป็นเงินหน้าดัก หากกล่าวถึงการทำการเกษตรนั้น ผู้ทำอาชีพนี้ต้องมีเงินทุนจำนวนหนึ่งสำหรับซื้อหาปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช อุปกรณ์การเกษตร ถ้าไม่มีเงินทุนของตนเองก็ต้องกู้ยืมมา และในระหว่างฤดูกาลนั้นก็ต้องเติมทุนเข้าไปอีก เช่น ปุ๋ย รวมทั้งทุนที่เป็นแรงงานด้วย และนานเป็นปีกว่าจะได้ผลผลิตมาตอบแทน ซึ่งอาจจะคุ้มหรือไม่ก็ไม่แน่นอน เพราะขึ้นกับทั้งดินฟ้าอากาศ ฟ้า และตลาดที่ผันผวน ซึ่งถ้าเป็นเกษตรกรผู้ที่มีเงินหน้าดักในการลงทุนเองแล้ว แม้ผลตอบแทนไม่ดีก็ ยังพอแบกรับการขาดทุนชั่วคราวชั่วคราวไหวได้ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มีเงินหน้าดักที่ต้องกู้ยืมเงินมาลงทุนนั้น ก็ต้องเกิดภาระหนี้สินพร้อมดอกเบี้ยตามมา เมื่ออาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพสำหรับนายทุนโดยธรรมชาติ หากต้องแก้ไขปัญหาหนี้สิน ก็ต้องแก้ที่ต้นเหตุ โดยให้เกษตรกรหันมาเป็นนายทุนของตนเองให้ได้ เกษตรกรต้องมีการสะสมทุนทรัพย์และทุนทางปัญญาของตนเอง (นรินทร์ โอฬารกิจอนันต์ . 2552: 136-139) นอกจากนี้ผลการวิจัยของสำนักเศรษฐกิจการคลัง (2558: 1-2) ยังพบว่า เกษตรกรมีปัญหาในการบริหารทรัพย์สินที่มีสาเหตุมาจากทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญเกษตรกรยังเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ไม่สม่ำเสมอ เพราะขึ้นกับปัจจัยหลายอย่างที่ควบคุมได้ยาก เช่น ต้องพึ่งพิงสภาพดินฟ้าอากาศ ฟ้า ความผันผวนของราคา นอกจากนี้เกษตรกรยังไม่มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิตเพราะระบบประกันสังคมในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมคนกลุ่มนี้ จึงต้องพึ่งพาตนเองอย่างมาก โดยต้องมีทั้งความขยัน อดทน ไม่เกียจคร้านในงาน ใช้ความชำนาญ ใช้ปัญญา รู้จักวิธีปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ และสามารถจัดการได้ จึงจะทำให้ประสบความสำเร็จในอาชีพและการดำเนินชีวิตได้ ในอีกมุมหนึ่งผู้ทำอาชีพการเกษตรต้องเป็นหลักในการหาเลี้ยงครอบครัวเพราะลักษณะการทำการเกษตรส่วนใหญ่จะมาเป็นครอบครัว ดังนั้นการบริหารทรัพย์สินจึงมีความสำคัญและจำเป็นกับอาชีพนี้อย่างยิ่ง

การวิจัยนี้ต้องการนำเสนอทางเลือกใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลให้กับเกษตรกร อันเป็นหนึ่งในสองสาเหตุความยากจนในระดับบุคคลและครัวเรือน ซึ่งผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่า หากเกษตรกรมีพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธแล้ว จะสามารถหลุดพ้นจากความยากจนขึ้นได้ อย่างยั่งยืน จึงดำเนินการวิจัยที่เริ่มต้นด้วยการสร้างองค์ความรู้เพื่ออธิบายและทำนายพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกร โดยนำแนวคิดทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับทรัพย์สินมาประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ทั้งกระบวนการ เกิดเป็นพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ เพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ ด้วยการสร้างรูปแบบจำลองใหม่ (Model) ของพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธตามกรอบปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่กำหนดตัวแปรที่นำเข้ามาศึกษาตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากนั้นมีการนำข้อค้นพบนี้มาขยายต่อเพื่อพัฒนาการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรให้มีความเหมาะสม และนำไปสู่ชีวิตที่ดีงาม โดยการมุ่งแก้ไขปัญหาพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สิน ที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและเหตุปัจจัยของแต่ละกลุ่มบุคคล ด้วยการวางกรอบการพัฒนาบุคคลตามแนวทาง พุทธศาสนา และ นำเทคนิคการปรับพฤติกรรม

(Behavioral Modification) ตามหลักการแห่งพฤติกรรม (Behavior Principles) มาเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยมุ่งปรับที่ตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้พฤติกรรมเปลี่ยนเพื่อให้พฤติกรรมที่พึงปรารถนานั้นมีความคงทน โดยเชื่อว่าภายหลังที่เกษตรกรได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมนี้แล้ว จะเป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร สอดคล้อง ตามแนวพุทธได้ ผู้วิจัยหวังว่า ผลการวิจัยนี้ จะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร ให้กับประชาชนในกลุ่มอื่นๆ ต่อไปได้ เพื่อช่วย ป้องกัน และแก้ไข ปัญหาที่เกิดจาก พฤติกรรมการบริหารทรัพยากร ที่ไม่เหมาะสม ในระดับบุคคล อัน เป็นต้นเหตุของ ปัญหาความยากจน ในระดับสังคมและระดับประเทศ

ปัญหาการวิจัย

1. มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร และแต่ละปัจจัยมีอิทธิพลอย่างไรบ้าง
2. เกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนา รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร
2. เพื่อประเมิน ผลโปรแกรม ปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรม กรรมการบริหารทรัพยากร ตามแนวพุทธ สำหรับเกษตรกร

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรในการวิจัย

ประชากรเป้าหมายของการวิจัยในระยะที่ 1 คือ เกษตรกรผู้ที่หารายได้หลักของครัวเรือนที่ปัจจุบันอาศัยอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ

เป้าหมายของการวิจัยในระยะที่ 2 คือ เกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยระยะที่ 1 ที่เป็นผู้ที่มีปัญหาในพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรที่อยู่ในกลุ่มที่มีปัญหามากที่สุด และสมัครใจเข้าร่วมโครงการปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยในระยะที่ 1 เป็นเกษตรกรจากกลุ่มประชากรเป้าหมายที่เลือกมาอย่างสุ่ม (random sampling) ที่กำหนดวิธีการเลือกตัวอย่างเป็นแบบแบ่งกลุ่มชนิดขั้นต้นเดียว (One-stage Cluster

Sampling) โดยใช้หมู่บ้านเป็นตัวแทนกลุ่ม (Cluster) แล้วสุ่มเลือกหมู่บ้านตัวอย่าง และเก็บข้อมูลจากเกษตรกร จากทุกครัวเรือนในหมู่บ้านตัวอย่าง โดยให้มีขนาดตัวอย่าง 450 คน

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยในระยะที่ 2 เป็นเกษตรกรที่เลือกประชากรเป้าหมายของการวิจัยในระยะที่ 2 คือ เกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยระยะที่ 1 ที่เป็นผู้ที่มีคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินในระดับต่ำกว่าปานกลางค่อนข้างน้อยลงมา (ซึ่งตรงกับคะแนนในตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ ที่ 25 หรือมีคะแนนต่ำกว่า 2.67) และมีลักษณะตามที่ผู้วิจัยกำหนดเพิ่มเติม ที่สำคัญต้องเป็นผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร โดยเลือกอย่างสุ่มอย่างสุ่ม (Random Sampling) มาจำนวน 50 คน และเลือกอย่างสุ่มแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม หนึ่งกลุ่มมี 27 คน และอีกกลุ่มมี 23 คน และสุ่มเลือกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และได้เป็นกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่มี 27 คน และกลุ่มควบคุมมี 23 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรในการวิจัยระยะที่ 1

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ตัวแปรภายนอก (Exogenous Variables) และตัวแปรภายใน (Endogenous Variables) ดังนี้

- 1) ตัวแปรภายนอก ได้แก่ การถ่ายทอดทางสังคม และอิทธิพลของสื่อ
- 2) ตัวแปรภายใน ได้แก่ ลักษณะความต้องการ ความรู้จักคิด ความรอบรู้ จริยธรรมทาง

เศรษฐกิจ และพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

2. ตัวแปรในการวิจัยระยะที่ 2

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ดังนี้

- 1) ตัวแปรต้น คือ โปรแกรมการปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร
- 2) ตัวแปรตาม เป็นตัวแปรที่ชี้วัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ พฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ (ความตั้งใจกระทำพฤติกรรม)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ทรัพย์สิน** หมายถึง เงินหรือสิ่งของที่ไม่ใช่เงิน (ที่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินได้) ที่ได้รับตอบแทนจากการทำงาน และมูลค่าสิ่งของที่ผลิตไว้กินไว้ใช้ได้เอง ที่ถือว่าเป็นรายได้จากการทำงาน รวมทั้งรายได้ที่ไม่ใช่จากการทำงาน ซึ่งได้แก่ เงินและผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินและการลงทุน (เช่น ค่าเช่า ดอกเบี้ย เงินปันผล) เงินบำเหน็จ/บำนาญ เงินชดเชย เงินประกัน ของขวัญ เงินและสิ่งของช่วยเหลือ เงินมรดก และรางวัลต่างๆ ที่บุคคลสามารถนำมาใช้จ่ายเพื่อจัดหาทั้งการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนสิ่งของตามความต้องการ ใช้ชำระหนี้สิน และเก็บออมไว้ใช้ในคราวจำเป็น เพื่อการลงทุนในอนาคต และใช้จ่ายในยามชรา

2. การบริหาร ทรัพย์ หมายถึง การบริหารจัดการการเงินส่วนบุคคลและทรัพย์สินอื่นๆ ทั้ง กระบวนการที่ประกอบด้วย การหา การรักษาหรือการเก็บออม และการใช้จ่าย

3. การบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ หมายถึง การนำความรู้และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ ที่ปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการการเงินส่วนบุคคลและ ทรัพย์สินอื่นๆ ทั้งการหา การรักษาหรือการเก็บออม และการใช้จ่าย

4. เกษตรกร หมายถึง ผู้ทำงานเกษตร ได้แก่ การเพาะปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ เป็ นอาชีพหลักใน ปัจจุบัน

5. การเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ หมายถึง การส่งเสริมและพัฒนาให้ เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สอดคล้องตามแนวพุทธ ด้วยการนำแนวทางพัฒนาคนตามแนวพุทธมาเป็น กรอบและใช้เทคนิคการปรับพฤติกรรมมาเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ ให้กับ เกษตรกรที่มีปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์

นิยามเชิงปฏิบัติการ

1. พฤติกรรม กรรมการบริหารทรัพย์ ตามแนวพุทธ หมายถึง การกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำ เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ของบุคคลทั้งกระบวนการที่เป็นไป ตามหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา ที่เริ่มตั้งแต่ การหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ ดังนี้

การหาทรัพย์ หมายถึง การกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำเพื่อให้ได้ทรัพย์มาไว้ ใช้จ่ายอย่าง เพียงพอ โดยมีทั้งที่ได้มาจากการทำงานและกิจการต่างๆ และการได้ทรัพย์มาด้วยกรณีอื่นๆ ที่ไม่ใช่จากการทำงาน ที่ต้องมีความถูกต้องชอบธรรม ไม่กดขี่ข่มเหง สำหรับการประกอบอาชีพการงานนั้น ต้องตั้งอยู่ในอาชีพที่สุจริต โดยต้องดำเนินไปด้วยความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน มีความเหมาะสมและพอดี รู้จักฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักหาช่องทางและวิธีการจัดสรรดำเนินการ ใ้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบ และ รู้จัก บริหารจัดการและดำเนินการให้การงานนั้นได้ผลดี นำมาซึ่งผลตอบแทนตามที่คาดหวัง

การรักษาทรัพย์ หมายถึง การกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำในการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ โดยเริ่มด้วยการรู้จักวางแผนจัดสรรทรัพย์นั้นเป็นส่วนๆ อย่างเหมาะสม ทั้งส่วนที่ต้องเก็บไว้ในยามจำเป็นและ ลงทุน และส่วนที่แบ่งไว้สำหรับใช้จ่าย สำหรับการรักษาทรัพย์ในส่วนที่ต้องเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็นฉุกเฉินหรือเพื่อ ลงทุนนั้น และการ รู้จักคุ้มครองทรัพย์ในส่วนที่ต้องเก็บรักษาไว้นั้นไม่ให้สูญหาย ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย รวมทั้งต้องรู้จักคิดหาวิธีการเก็บรักษาทรัพย์ที่เหมาะสมและชอบธรรมเพื่อให้เกิดดอกผลตามสมควร เช่น การ นำไปลงทุนที่ไม่ขัดกับกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรมอันดี ไม่เอาเปรียบและคดโกงผู้อื่น การฝากธนาคาร หรือสถาบัน การเงินอื่นๆ ตามความเหมาะสม

การใช้จ่ายทรัพย์ หมายถึง การกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำในการใช้จ่ายทรัพย์ในส่วน ที่ ักไว้ใช้สอยเลี้ยงชีพนั้น ให้เป็นไปบนพื้นฐานของความพอดี และไม่ใช้จ่ายให้เกินกว่าทรัพย์ที่หามาได้ กล่าวคือ ต้องใช้จ่ายแต่พอเหมาะพอดีตามความต้องการจำเป็น ไม่ให้ฟุ่มเฟือย แต่ไม่ตระหนี่จนผิดเคือง และมุ่งเน้นที่การใช้

จ่ายหรือบริโภคด้วยปัญญา นั่นคือ การจะใช้จ่ายใดๆ นั้นต้องผ่านกระบวนการคิดและตัดสินใจด้วยเหตุผล ให้ ความสำคัญด้านคุณค่ามากกว่ามูลค่า และเน้นคุณประโยชน์มากกว่าความคุ้มทุน และให้การใช้จ่ายทรัพย์สินต้อง เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและคนอื่น เพื่อให้เกิดความสุข ไม่ใช่จ่ายเพื่อการบริโภคตามแบบบริโภคนิยม ไม่ใช่ จ่ายกับสิ่งของฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ และไม่ใช้จ่ายกับอบายมุขและสิ่งที่ไม่ขัดกับกฎหมายและศีลธรรมอันดี

การวัด “พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ” ผู้วิจัยสร้างแบบวัดขึ้นมาใหม่ ตามนิยามเชิงปฏิบัติการของ พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ตามแนวพุทธ ที่วัดพฤติกรรมนี้ ทั้งกระบวนการ ตั้งแต่การหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน โดยสร้างเป็นมาตราประมาณค่าแบบรวม (Sigma scale หรือ Summated rating scale) 6 ระดับ ตั้งแต่ “มากที่สุด” คือ การกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำ ได้มากที่สุด (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เลย” คือ ไม่เคยกระทำหรือไม่คิดว่าจะกระทำได้ทำเลย (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนทั้งสิ้นของทั้งฉบับ เพื่อพิจารณาว่าเป็นผู้ที่มีการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธหรือไม่นั้น โดยผู้ที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์และได้คะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธได้อย่างเหมาะสมกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

2. ความรู้จักคิด

ความรู้จักคิด หมายถึง ความรู้จักคิดในการบริหารทรัพย์สิน ซึ่งเป็นการคิดเกี่ยวกับการบริหาร ทรัพย์สินอย่างถูกวิธี คิดอย่างผู้มีปัญญา คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างมีเหตุผล คิดแบบแยกแยะหรือใช้ปัญญา ไตร่ตรอง และคิดมุ่งในสิ่งที่เป็นกุศล เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่ดีและมีคุณค่า และยังเป็นเกราะคุ้มกันให้ไม่ถูกหลอกลวง ยั่วยุบ และปลุกปั่น ด้วยสิ่งยั่วยวนต่างๆ ได้ง่าย โดยการหาทรัพย์สินนั้น ต้องคิดอยู่เสมอว่าจะต้องหาทรัพย์สินมาเพิ่ม เท่าใดจึงจะเพียงพอ หามาโดยทางใดหรือใช้ทักษะอย่างไรในการสร้างรายได้เพิ่ม ไม่คิดเอาของคนอื่นมาเป็นของตน เช่น การคิดทางช่องทางทำมาหากินอย่างสุจริตไม่เบียดเบียน คิดหาช่องทางในการค้าขายผลผลิต หรือคิดว่าช่วง ไหนควรปลูกอะไรมาขายที่จะทำให้ได้ราคาดี ส่วนการรักษาทรัพย์สินนั้น ต้องรู้จักคิดวางแผนในการแบ่งทรัพย์สินเพื่อใช้ จ่ายและเก็บออม คิดหาวิธีการเก็บออมที่เหมาะสม คิดหาวิธีแก้ไขข้อบกพร่องเกี่ยวกับข้อคิดในการออม เช่น การ ชอบผัดวันประกันพรุ่ง และความเฉื่อยของตนเองที่มักทำให้แผนการออมไม่สำเร็จตามแผน สำหรับการใช้จ่ายทรัพย์สิน นั้น ต้องมีการคิดวางแผน คิดด้วยเหตุผล และคิดอย่างมีระเบียบ คือ ต้องคิดให้มีการตรวจสอบสถานะของรายได้ ที่มีอยู่อย่างสม่ำเสมอว่ามีรายได้เพียงพอกับการใช้จ่ายใช้สอยของตนเองและครอบครัวหรือไม่ มีการคิดเพื่อ จัดลำดับความสำคัญในการใช้จ่ายก่อนหลังตามความจำเป็นสมเหตุสมผลกับประโยชน์ใช้สอย และคิดที่จะใช้จ่าย แต่สิ่งจำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย

การวัด “ความรู้จักคิด” เป็นการวัดลักษณะทางจิตที่เกี่ยวกับปัญญาของเกษตรกร ที่ผู้วิจัยได้ สร้างแบบวัดขึ้นจากการประยุกต์ลักษณะการคิดทางพุทธศาสนา เพื่อวัด ระดับความสามารถทางการคิดตาม ลักษณะการคิดหรือวิธีการคิดของเกษตรกรที่สอดคล้องกับลักษณะการคิดตามแนวพุทธศาสนา คือ แสดงให้เห็นถึง เป็นผู้รู้จักคิด รู้จักพิจารณาด้วยตนเอง หรือการแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นผู้คิดดี คิดมีเหตุผล คิดถูก และคิดเป็น เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินทั้งกระบวนการนั่นเอง ได้แก่ การรู้จักคิด รู้จักพิจารณาด้วยตนเองในการหาทรัพย์สิน การ รักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน โดยสร้างเป็นมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง”

(มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนทั้งสี่ทั้งฉบับ โดยผู้ที่มีคะแนนรวมสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มีศักยภาพทางการคิดหรือเป็นผู้ที่มีความรู้คิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรดีกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

3. ลักษณะความต้องการ

ลักษณะความต้องการ หมายถึง ความอยากหรือความต้องการของบุคคลที่โน้มเอียงไปในทางความต้องการในสิ่งปรนเปรอ (หรือที่เรียกว่า “ตัณหา”) หรือโน้มเอียงไปทางความต้องการคุณภาพชีวิต (หรือที่เรียกว่า “ฉันทะ”) ซึ่งผู้ที่มีความต้องการแบบตัณหา เช่น ชอบอาหารรสชาติอร่อยมากกว่าอาหารที่มีคุณภาพ หรือชอบความโก้หรูมากกว่าประโยชน์ใช้สอย ชอบสะสมสิ่งของเกินความจำเป็น เป็นต้น ส่วนผู้ที่มีความต้องการแบบฉันทะนั้น จะเป็นผู้ที่รู้จักพอเพียง ชอบความสมถะ บริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ในปริมาณที่พอดีไม่มากเกินไป

การวัด “ลักษณะความต้องการ” ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร โดยวัดระดับความต้องการของเกษตรกร เพื่อจำแนกว่าเข้าข่ายเป็นบุคคลที่มีความต้องการโน้มเอียงไปในทางใด ระหว่างความต้องการแบบตัณหาหรือความต้องการแบบฉันทะ ด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “ใช้ที่สุด” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่ใช้เลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งฉบับ โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มีความต้องการโน้มเอียงไปในแบบความต้องการแบบฉันทะ ซึ่งเป็นลักษณะความต้องการที่พึงปรารถนามากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

4. จริยธรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีแนวคิดและการปฏิบัติที่ตรงไปตรงมาที่เหมาะสมในการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร ได้แก่ ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน (อาชีพ) และความอดทน ดังนี้

4.1 ความขยัน หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายาม มีการทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อดทน ไม่ท้อถอย เมื่อพบอุปสรรค ซึ่งความขยันของบุคคล จะมุ่งเน้นที่การขยันหารายได้ที่สุจริต การขยันหารายได้จากการทำงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี ตั้งใจทำงานที่ถูกที่ควรอย่างจริงจังต่อเนื่อง ลู่งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค ไม่ทิ้งงาน เอาใจใส่ต่องาน มีการทบทวนฝึกฝนในงานที่ทำเพื่อพัฒนางานของตนให้ดีขึ้น โดยคุณลักษณะของผู้ที่มีความขยัน เช่น เป็นคนกล้างาน ลู่งาน ไม่หลบเลี่ยงไม่หนีงาน ไม่กลัวความทุกข์ยากลำบากใดๆ ไม่อ่อนแอ มีความยินดีและพอใจในการทำงาน รีบเร่งทำงานด้วยความรวดเร็วไว ทำงานตรงเวลาและเสร็จทันเวลา เป็นต้น

4.2 ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงไปตรงมา จริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง โดยเป็นความซื่อสัตย์ต่อทั้งตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร ซึ่งลักษณะความซื่อสัตย์ที่สำคัญและจำเป็นต่อการบริหารทรัพยากร ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อตนเองในการรักษาหรือออมทรัพย์ ซึ่งต้องปฏิบัติตามแผนอย่างเคร่งครัดไม่ละเมิดแม้คนอื่นไม่รับรู้ แต่เรารู้และถือปฏิบัติตามแผนการออม หรือความซื่อสัตย์ต่อตนเองในการตั้งใจควบคุมการใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ความซื่อสัตย์ต่อครอบครัวในการหารายได้มาจุนเจืออย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ และความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การทำงานที่ต้องทำไปอย่างถูกต้องชอบธรรม เป็นสำคัญ

4.3 ความรักในงาน หมายถึง การมีใจรักในสิ่งที่ทำ อันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ มีความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น เพื่อให้กระทำได้อย่างเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ มีใจที่จดจ่อและรับผิดชอบจนเกิดความรอบคอบ และทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา

4.4 ความอดทน หมายถึง การรักษากฎกติกาของตนเองไว้ได้ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นไม่หวั่นไหว ซึ่งผู้ที่มีความอดทนในงานนั้น จะมีความยืดหยุ่นไม่ทอดถอนใจในการทำงานแม้ว่าจะมีอุปสรรคใดมาขวางกั้น ทั้งความลำบาก กตรากรตำรา อดทนต่อสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ทั้งความหนาว ความร้อน ฝนตก หรือแดดออก อดทนต่อความเจ็บปวด เมื่อยล้าของร่างกาย ก็ต้องอดทนทำงานให้ลุล่วง สำหรับความอดทนอีกอย่างหนึ่ง คือ ความอดทนต่อกิเลส โดยต้องเป็นผู้ที่อดทนต่อสิ่งเรายากทำแต่ไม่ควรทำ เพราะไม่ถูกต้องชอบธรรมหรือผิดกฎหมาย หรืออดทนต่อความอยากได้แต่ไม่ควรจับจ่ายเพราะเป็นสิ่งของฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

การวัด “จริยธรรมทางเศรษฐกิจ” ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร โดย วัดจากความซื่อสัตย์ ความรักในงาน (อาชีพ) และอดทน ด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “ใช่ที่สุด” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่ใช่เลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้มี จริยธรรมในทางเศรษฐกิจมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

5. ความรอบรู้

ความรอบรู้ หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับหลักการและวิธีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์สินทั้งกระบวนการที่ถูกต้อง ทั้งหลักการบริหารทรัพย์สินตามแนวทางพุทธ รวมถึงต้องรู้ในเทคนิคและวิธีการที่ใช้ในการบริหารทรัพย์สิน เช่น การรู้จักการวางแผนในการใช้จ่าย การรู้จักวิธีการออมและการลงทุน การคำนวณดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ และความรู้ในการหาช่องทางในการประกอบอาชีพ รวมทั้งมีความรู้ในวิธีการหารายได้จากการประกอบอาชีพให้ได้ผลดี รู้ว่าเมื่อได้มาแล้วต้องจัดสรรแบ่งปันไว้ใช้จ่ายและเก็บออมอย่างเหมาะสม และรู้จักใช้จ่ายตามลำดับกับสิ่งจำเป็นและเหมาะสม และที่สำคัญต้องมีความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และการปฏิบัติ ซึ่งความรอบรู้นี้ รวมถึงต้องรู้ในเทคนิคและวิธีการที่เป็นตัวช่วยในการบริหารทรัพย์สินได้ เช่นการ รู้จักการวางแผนในการใช้จ่าย การรู้จักวิธีการออมและการลงทุน ตลอดจนรู้วิธีการคำนวณดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์

การวัด “ความรอบรู้” ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร โดยมาตรวัดเป็นแบบเลือกตอบถูก-ผิด (True-false) ที่มี 2 ค่า คือ “ใช่” (มีค่าเท่ากับ 1) และ “ไม่ใช่” (มีค่าเท่ากับ 0) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนรวมสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

6. การถ่ายทอดทางสังคม

การถ่ายทอดทางสังคม หมายถึง การรับรู้ถึงสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามถ่ายทอดหรือการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดและพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การอบรมสั่งสอน

เลี้ยงดู แนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน ว่ากล่าวตักเตือน และการเห็นแบบอย่างจากบุคคลดังกล่าวเกี่ยวกับการบริหาร ทรัพย์สิน สำหรับการวิจัยนี้กำหนดให้ การถ่ายทอดทางสังคม วัดจากการได้รับการปลูกฝังการบริหารทรัพย์สินจาก ครอบครัว การเห็นแบบอย่างการบริหารทรัพย์สินคนจากครอบครัว การได้รับแนะนำเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินจาก บุคคลและกลุ่มบุคคลนอกครอบครัว และการมีแบบอย่างในการการบริหารทรัพย์สินจากบุคคลและกลุ่มบุคคลนอก ครอบครัว ดังนี้

6.1 การได้รับการปลูกฝังการบริหารทรัพย์สินจากครอบครัว หมายถึง การรับรู้ถึงสิ่งที่สมาชิกใน ครอบครัวเรือน (พ่อ แม่ หรือคนในครอบครัว) พยายามถ่ายทอดแนวคิดและพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน ทั้งการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สินให้กับบุคคล โดยการปลูกฝังอาจเริ่มมาตั้งแต่ในวัยเด็ก เรื่อยมาจนปัจจุบัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การอบรม สั่งสอน แนะนำ หรือว่ากล่าวตักเตือน ที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคล

6.2 การเห็นแบบอย่างการบริหารทรัพย์สินจากครอบครัว หมายถึง การรับรู้โดยการสังเกตด้วย ตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สิน ทั้งการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน ของสมาชิกใน ครอบครัวเรือน (พ่อ แม่ หรือคนในครอบครัว) ซึ่งอาจเริ่มมาตั้งแต่ในวัยเด็กเรื่อยมาจนปัจจุบัน ที่ทำให้ บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สิน และนำมาเป็นแบบอย่างในการบริหารทรัพย์สินของตนเอง

6.3 การได้รับแนะนำเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินจากบุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว หมายถึง การ รับรู้ถึงสิ่งที่บุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว ได้พยายามถ่ายทอดแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินให้กับ บุคคล ทั้งการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน โดยการได้รับแนะนำนี้ อาจเริ่มมาตั้งแต่ในวัยเด็ก เรื่อยมาจนปัจจุบัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เช่น การให้คำแนะนำ โน้มน้าว และ ชักชวน ที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคล

6.4 การเห็นแบบอย่างในการการบริหารทรัพย์สินจากบุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว หมายถึง การ รับรู้โดยการสังเกตด้วยตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สิน ทั้งการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่าย ทรัพย์สิน ของบุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว และนำมาเป็นแบบอย่างในการบริหารทรัพย์สินของตนเอง

การวัด “การถ่ายทอดทางสังคม” ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของ ตัวแปร เพื่อวัดระดับหรือปริมาณของการรับรู้ถึงการได้รับการถ่ายทอดทางสังคมของเกษตรกร กระตั้งตั้งแต่ในวัยเด็ก จนถึงปัจจุบัน โดยวัด จากการได้รับการปลูกฝังการบริหารทรัพย์สินจากครอบครัว การเห็นแบบอย่างการบริหารทรัพย์สิน จากครอบครัว การได้รับแนะนำเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินจากบุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว และการมีแบบอย่างใน การการบริหารทรัพย์สินจากบุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว ด้วยมาตรวัดแบบมาตรประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “บ่อยครั้งมาก” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เคยเลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้ง ฉบับ โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

7. อิทธิพลของสื่อ

อิทธิพลของสื่อ หมายถึง การรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน ที่ทำให้ บุคคลมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน ทั้งการหา ทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่าย

ทรัพย์ ในทุกรูปแบบทั้งข้อความ การโฆษณา และประชาสัมพันธ์ จากสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารต่างๆ โบรชัวร์ และสื่อสมัยใหม่ทุกรูปแบบ ฯลฯ

การวัด “อิทธิพลของสื่อ” ผู้วิจัยสร้างแบบวัดขึ้นมาใหม่จากการประมวลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อวัดระดับหรือปริมาณการรับรู้สารสนเทศเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร ได้แก่ ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรทั้งการหา การรักษา และการใช้จ่าย ในทุกรูปแบบ ทั้งข้อความ การโฆษณา และประชาสัมพันธ์ จากสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารต่างๆ โบรชัวร์ อินเทอร์เน็ต และสื่อสมัยใหม่อื่นๆ ซึ่งทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรของบุคคล โดยวัดเป็นระดับการได้รับมากน้อยด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “บ่อยครั้งมาก” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เคยเลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มิคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ได้รับอิทธิพลจากสื่อมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

8. โปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับ

เกษตรกร

โปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร หมายถึง ชุดกิจกรรมที่จัดขึ้นตามกรอบการพัฒนาคนตามแนวพุทธศาสนา และเทคนิคการปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อให้เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ที่มุ่งปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้พฤติกรรมเปลี่ยนด้วยการกระบวนกรถ่ายถอดทางสังคม ทั้งการเรียนรู้จากตัวแบบ ร่วมกับการชี้แนะ และการให้ความรู้โดยการอบรม ซึ่ง กิจกรรมในโปรแกรมประกอบด้วย 1) กิจกรรมพื้นฐานสำหรับเตรียมความพร้อมในการปรับปรุงพฤติกรรม โดย ที่มุ่งสร้างความตระหนักรู้ ในปัญหา เพื่อให้อยากที่จะ แก้ไขปัญหาการบริหารทรัพยากร ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง และ 2) กิจกรรมหลักของการปรับปรุงพฤติกรรมที่มุ่งปรับเปลี่ยนตัวแปรทางปัญญา คือ ความรอบรู้ และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรในระดับบุคคลรูปแบบใหม่ ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย เพื่อให้บุคคลทั่วไปนำไปเป็นแนวทางการในการบริหารทรัพยากรได้
2. ทำให้ทราบสาเหตุของ พฤติกรรมการบริหารทรัพยากร ตามแนวพุทธ เพื่อให้บุคคลสามารถใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรของตนเอง โดยการปรับเปลี่ยนที่สาเหตุของพฤติกรรมได้
3. ได้รูปแบบการเสริมสร้างพฤติกรรม การบริหารทรัพยากรของเกษตรกร ที่เหมาะสม สำหรับให้ผู้ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรได้
4. ในระดับชุมชน สามารถนำรูปแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ จัดทำเป็นเอกสารที่นำเสนอรูปแบบการบริหารทรัพยากรอย่างเหมาะสมและแนวทางปฏิบัติ เพื่อเป็นในใช้คู่มือในการอบรมเผยแพร่ความรู้ให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกนำไปปฏิบัติได้

5. ในระดับสังคมและนโยบาย สามารถนำข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลอ้างอิงในการเสนอโครงการส่งเสริมให้มีการบริหารทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวกับทรัพยากรในระดับบุคคลได้อีกแนวทางหนึ่ง

6. ได้มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับบุคคลและครัวเรือนให้กับเกษตรกร

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของการวิจัยนี้ เป็นการประมวลแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการพัฒนารูปแบบจำลองใหม่ (โมเดล) ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร ซึ่งได้แก่ ตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ตัวแปรที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ และการวัดตัวแปรดังกล่าว รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรม สำหรับเป็นแนวทางในการสร้างโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน
 - 1.1 ความหมาย
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ
 - 1.3 พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ
 - 1.4 การวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ
2. ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ
 - 2.1 แนวทางการศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ
 - 2.2 แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการสร้างและกำหนดตัวแปร
 - 2.3 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร
 - 2.4 ตัวแปรที่เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ
3. การเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกร
 - 3.1 แนวคิดในการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน
 - 3.2 แนวทางการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินในอดีต
 - 3.3 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน
 - 3.4 การวัดผลโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ
สำหรับเกษตรกร
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย
5. สมมติฐานการวิจัย

1. พฤติกรรมการบริหารทรัพย์สิน

1.1 ความหมาย

1) ความหมายของทรัพย์สิน

นอกจากความหมายของ “ทรัพย์สิน” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554: ออนไลน์) ที่หมายถึง เงินตรา เช่น ไม่มีทรัพย์สินติดตัว สมบัติฟัสถาน เช่น เขาเป็นคนมีทรัพย์สิน นอกจากนี้ทรัพย์สินยังเป็น สิ่งที่มีค่าอาจไม่มีรูปร่างก็ได้ เช่น มีปัญญาเป็นทรัพย์สินหรือทรัพย์สิน และ “ทรัพย์สิน” ตามความหมายในพจนานุกรมแปล ไทย-อังกฤษ NECTEC's Lexitron Dictionary (2560: ออนไลน์) ที่ให้นิยามตามความหมายของ “Money” ว่า หมายถึง เงิน เงินทอง สิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยน รวมทั้งทรัพย์สิน ทรัพย์สินสมบัติ ยังมีผู้ให้ความหมายของ “ทรัพย์สิน” ที่สำคัญ และผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ได้แก่ พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุญนาค) (2519: 60-62) ได้ให้ความหมายของ “ทรัพย์สิน” ไว้ในหนังสือ “ทรัพย์สินศาสตร์” ว่าหมายถึง สรรพสิ่งที่มีคุณประโยชน์และมีค่าซื้อขายเทียบยกแลกเปลี่ยนกันได้ ตามคำอธิบายนี้ เมื่อจะสันนิษฐานดูว่าสิ่งใดควรเรียกว่าทรัพย์สิน ก็ต้องพิจารณาว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์และมีค่าหรือไม่ จะซื้อขายเทียบยกแลกเปลี่ยนกันกับสิ่งอื่นได้หรือไม่ ในอีกนัยหนึ่ง ท่านพุทธทาสภิกขุได้บรรยายธรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินคืออะไร? ซึ่งสรุปได้ว่า “ทรัพย์สิน ในความหมายแรก หมายถึง เครื่องปลื้มใจ ใครมีทรัพย์สินนั้นก็ปลื้มใจ หรือว่าทรัพย์สินนั้นเป็นเครื่องทำความปลื้มใจให้แก่บุคคลนั้น ส่วนทรัพย์สินสมบัตินั้น คือสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกเมื่อมนุษย์รู้จักทำการสะสม มันปลื้มใจตรงที่ว่า มันมีอยู่ใกล้ๆ จะกินเมื่อไรก็ได้ ” (กวีวงศ์. 2550: 394-395) ส่วนความหมายของทรัพย์สิน ตามพุทธปรัชญา นั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2551: 189) ได้กล่าวเกี่ยวกับ “ทรัพย์สิน” ว่าเป็นสิ่งที่ถือว่ามีค่า ได้แก่ วัตถุมีรูปร่าง เช่น เงินตรา สิ่งอื่นๆ หรือวัตถุที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ปัญญา เรียกว่า อริยทรัพย์ นอกจากนี้ยังแบ่งทรัพย์สิน ออกเป็นได้ 2 ประเภท คือ ทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้กับทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ไม่ได้ โดยทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้ เช่น เงิน เครื่องประดับ ตัวแลกเงิน ส่วนทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น ที่ดิน บ้าน อาคาร ดังนั้นตามความหมายนี้ เงินก็ได้ถูกรวมอยู่ในทรัพย์สินแล้ว

จากความหมายของ “ทรัพย์สิน” ที่มีผู้ให้ความหมายไว้เช่น อาจสรุปได้ว่า “ทรัพย์สิน” ก็คือเงินตรา ในระบบเศรษฐกิจปัจจุบันนั่นเอง แต่ที่ผู้วิจัยเลือกใช้คำว่า “ทรัพย์สิน” เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้หลักพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับทรัพย์สินมาเป็นแนวคิดหลักในการศึกษา ซึ่งที่ปรากฏคำว่า “ทรัพย์สิน” อย่างแพร่หลายในเอกสารอ้างอิง ทั้งในพระไตรปิฎก หลักธรรม ธรรมนิพนธ์ และธรรมะบรรยาย และที่สำคัญคำว่าทรัพย์สินในทางพุทธศาสนายังมีความหมายที่ครอบคลุมกับสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้มีความชัดเจนในการอ้างอิงเอกสารในงานวิจัยนี้ และสื่อความหมายที่สอดคล้องกับในยุคปัจจุบันได้ จึงใช้ คำว่า ทรัพย์สินและเงินตราในความหมายเดียวกัน โดยให้ความหมายของคำว่า “ทรัพย์สิน” หมายถึง เงินหรือสิ่งของที่ไม่ใช่เงิน (ที่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินได้) ที่ได้รับตอบแทนจากการทำงาน รวมทั้ง สิ่งที่เกิดไว้กินไว้ใช้ได้เอง เงินที่ได้จากทรัพย์สินและการลงทุน (เช่น ค่าเช่า ดอกเบี้ย เงินปันผล) เงินบำเหน็จ/บำนาญ เงินชดเชย เงินประกัน ของขวัญ เงินและสิ่งของช่วยเหลือ เงินมรดก และรางวัลต่างๆ

2) ความหมายของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์

สำหรับคำว่า “การบริหารทรัพย์” นั้น แม้ไม่พบว่ามีคำนิยามความหมายของคำนี้โดยตรง แต่จากการประมวลเอกสาร ที่เกี่ยวข้องในขอบเขตของความหมายที่ต้องการศึกษา พบว่า มีการใช้คำ อื่นๆ ในความหมายที่สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน ที่ปรากฏในพุทธธรรม ธรรมนิพนธ์ ธรรมบรรยาย และบทความที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ไว้ว่า “วิธีการดำเนินชีวิตในสัง คม เศรษฐกิจ บังคับให้เราต้องไปเกี่ยวข้องกับโลกียทรัพย์ (โภคทรัพย์) ทั้งรูปแบบของการแสวงหา การเก็บรักษา รวมทั้งการใช้ไป ซึ่งในกระบวนการดังกล่าว หากว่าเราไม่รู้จักรับบริหารจัดการให้ดี ก็จะมีโอกาสพลาดพลั้ง ได้ ซึ่งหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ กระบวนการ แสวงหาทรัพย์ การเก็บรักษา รวมทั้งการใช้ไปในโลกียทรัพย์ให้เจริญงอกงามนำพาความสุขสมาสู่ตนเองและสังคม คือ อริยทรัพย์ นั่นเอง” (กวีวงศ์. 2550: 134)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2556: 9-11) ได้กล่าวถึงวิธีปฏิบัติต่อทรัพย์ของชาวบ้าน หรือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนตามแนวทางพุทธศาสนา โดยยกกรณีการดูชาวบ้านที่ดีนั้น ให้อุดได้จาก การหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้ทรัพย์ เป็นตัวอย่าง

ในการบรรยายธรรมของพระมหาประพนธ์ ธรรมลังกาโน เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ตามหลัก พระพุทธศาสนา ที่ให้การบริหารทรัพย์นั้นเริ่มจากวิธีการหาทรัพย์ เมื่อหาทรัพย์ได้แล้วต้องรู้วิธีการเก็บรักษาทรัพย์ และวิธีการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อให้เกิดความสุขทั้ง เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และบุคคลอื่นทั้งในปัจจุบันและภายภาคหน้า โดยการถือปฏิบัติตามหลักธรรม ตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้ให้ไว้ (พระมหาประพนธ์ ธรรมลังกาโน . 2555: ซีดีบรรยายธรรม)

นอกจากนี้ยังมีคำที่ใช้ในความหมายใกล้เคียง และสอดคล้องตามความหมายขอบเขตของการบริหารทรัพย์ตามแนวทางพุทธศาสนาที่กล่าวมาแล้ว เช่น ในสาขาเศรษฐศาสตร์และการบริหาร การเงินบุคคล ที่มักปรากฏคำว่า การบริหารการเงินส่วนบุคคล การจัดการการเงินส่วนบุคคล การวางแผนทางการเงิน การจัดสรรทรัพย์ การบริหารจัดการทรัพย์ เมื่อกล่าวถึงแนวทางที่เกี่ยวกับการเงินส่วนบุคคล แต่ มีการให้ความหมาย ที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการอธิบาย เป้าหมายและแนวทางการศึกษา ดังนี้

สุขใจ น้ำพุด (2543: 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารการเงินบุคคล (Personal Finance) ว่าเป็นการจัดระเบียบการเงินของบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยรู้จักจัดหาเงินเข้ามา และใช้จ่ายอย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดผลดีจนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ฉันทน์นุภา เสนุกุล (2556. ออนไลน์) ได้กล่าวถึงการวางแผนทางการเงิน หมายถึง การจัดการด้านการเงินอย่างเป็นระบบ คือ ให้มีรายใ ดเพียงพอกับรายจ่ายที่จำเป็น มีเงินเหลือไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน และมีเงินออมไว้เก็บเกี่ยวดอกผล โดยการวางแผนทางการเงินนี้สามารถทำได้ในทุกช่วงชีวิต ทั้งในวัยเด็ก วัยเริ่มต้นทำงาน วัยสร้างครอบครัวของตนเอง และวัยผู้ใหญ่

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2553: 4) “การวางแผนการเงิน” เป็นกระบวนการในการประเมินและปรับปรุงเพื่อให้เกิดฐานะการเงินที่มั่นคงของบุคคล ด้วยการศึกษาดูปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องและ

การตัดสินใจของแต่ละบุคคล การวางแผนทางการเงินจะเกี่ยวกับการจัดหา และการใช้ไปของเงิน เช่น การออม การลงทุน ตามเป้าหมาย ของบุคคล ซึ่งการจัดการทางการเงินที่เหมาะสม คือ การยกฐานะระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตที่สูงขึ้นและมีความมั่นคงในชีวิต

ธนาคารแห่งประเทศไทย (2556: 47) ได้กล่าวถึง “การจัดการทางการเงิน” ไว้ในคู่มือ “รู้รอบ เรื่องการเงิน” เพื่อแนะแนวทางในการจัดการทางการเงินเพื่อทำให้เกิดความมั่นคงและมีชีวิตที่ดีขึ้นในอนาคต โดยหัวใจสำคัญของการจัดการทางการเงิน คือ ต้องรู้หา รู้เก็บ รู้ใช้ ดังนี้

- 1) รู้หาเงิน ด้วยการประกอบอาชีพสุจริต ด้วยสติปัญญาและความขยันหมั่นเพียร
- 2) รู้เก็บเงิน จากการวางแผนทางการเงินที่ดี โดยไม่ลืมหลักสำคัญที่ว่าให้ออมก่อนใช้เสมอ และควรแบ่งเงินออมเป็นส่วน ๆ เช่น ออมเพื่อไว้ใช้จ่ายยามเกษียณ ออมเพื่อไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน ออมเพื่อใช้ในสิ่งที่อยากได้หรืออยากทำแทนการกู้ยืม และออมเพื่อให้เงินงอกเงย
- 3) รู้ใช้เงิน โดยใคร่ครวญให้ถี่ทุกครั้งที่คุณคิดจะใช้ เงิน ว่าสิ่งนั้นจำเป็นไหมรอได้หรือเปล่า และเหมาะสมกับกำลังทรัพย์ที่มีหรือไม่ หากจำเป็นต้องซื้อจริง ๆ ก็ควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์นั้น ๆ เพื่อจะได้เปรียบเทียบให้ได้ของที่มีคุณภาพในราคาที่เหมาะสม และหากต้องก่อหนี้ ควรคิดถึงผลดีผลเสียให้มาก และทำเมื่อจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น

ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (2557: 6) “การจัดการการเงินส่วนบุคคลในครัวเรือน” เป็นแนวทางการวางแผนทางการเงินโดยการคาดคะเนในเรื่องของเงินก่อนล่วงหน้า เป็นการคาดคะเนถึงจำนวนเงินสดที่จะได้รับและจำนวนเงินสดที่ต้องจ่ายออกไปในช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ โดยจะต้องคาดคะเนให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด เพราะเงินเป็นสิ่งสำคัญที่แต่ละบุคคลต้องใช้ความตั้งใจในการแสวงหา ต้องใช้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง การจัดการการเงินในครัวเรือนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลในครัวเรือนบรรลุเป้าหมาย ดังที่กำหนดไว้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 7) ได้ให้แนวคิดที่สอดคล้องกับการบริหารเงินบุคคล โดยมองว่าเงินมีความหมายต่อการดำเนินชีวิตที่เราควรมีวัตถุประสงค์ในการหาเงินอย่างชัดเจนว่า เราต้องการเงินไปเพื่ออะไร เพื่อให้เราได้เรียนรู้การใช้เงินตามความจำเป็นของชีวิต เราควรรู้ใช้เงิน โดยคำนึงถึงความสำคัญของเงินอย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือยหรือตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป แต่เรียนรู้ที่จะใช้เงินตามความสำคัญและเป็นประโยชน์สำหรับตนเองและครอบครัว ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ที่สำคัญคือเงินควรถูกนำมาใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนเป้าหมายและแผนการในชีวิตที่ดี มากกว่าจะมีไว้โอ้อวดหรือเพื่อแสดงความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และยังได้นำหลักวิชาเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการการเงินของครอบครัว โดยเชื่อว่า มนุษย์เราไม่ได้ใช้ เงินมากเลยในการดำรงชีวิตหากมีการจัดสรรเงินอย่างดีเลิศ โดยการจัดสรรเพื่อให้ทุกคนในครอบครัวได้รับความพึงพอใจสูงสุดท่ามกลางความจำกัดของเงิน ด้วยการเริ่มต้นที่การวางแผนการใช้จ่ายเงิน ดังนั้น วัตถุประสงค์สำคัญของการใช้เงินคือ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในความจำกัดของเงินที่มีอยู่ โดยการเลียนแบบนักเศรษฐศาสตร์ คือใช้ทรัพยากร (เงิน) ที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุด หรือสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับสมาชิกในครอบครัว

ดังนั้น ในขั้นพื้นฐานของการใช้จ่ายเงิน จำเป็นต้องพิจารณาถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของ สมาชิกในครอบครัวว่ามีอะไรบ้าง และใช้เงินสนองความต้องการนั้นตามลำดับความสำคัญ

สุดใจ น้ำพุด (2546: 4) การบริหารการเงินบุคคลให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องรู้จักตั้งเป้าหมายการเงินทั้งระยะสั้นและระยะยาว กล่าวคือ ถ้าต้องการให้ตนเองและครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในปัจจุบันก็ควรมีการกำหนดเป้าหมายระยะสั้น แต่ถ้าต้องการสร้างรากฐานความมั่นคงทางการเงินเพื่อความสุขสบายไปจนถึงบั้นปลายชีวิตก็ต้องกำหนดเป้าหมายระยะยาว

จากความหมายของการบริหารการเงินหรือการบริหารทรัพย์สิน ที่มีผู้ให้ความหมายไว้แล้วนั้น พบว่าสอดคล้องความมุ่งหมายที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาการบริหารทรัพย์สินตามแนวทางพฤติกรรมศาสตร์ ที่ต้องการอธิบายและทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในระดับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทั้งกระบวนการ พร้อมทั้งศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมดังกล่าว ตลอดจนหาแนวทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้บุคคลพฤติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินอย่างเหมาะสม นำมาซึ่งความสุขในชีวิตปัจจุบันได้ และ ได้นำมาเป็นฐานคิดในการกำหนดนิยามของการบริหารทรัพย์สินสำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้ให้ความหมายของ “พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน” ในการวิจัยนี้ให้หมายถึง การกระทำและการคิดหรือความตั้งใจที่จะกระทำการบริหารจัดการเงินและทรัพย์สินอื่นๆ ที่รวมถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งกระบวนการ โดยเริ่มตั้งแต่การหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน ที่มีเป้าหมายไม่ใช่แค่เพียงการให้มีทรัพย์สินหรือเงินทองจำนวนมากๆ หากแต่ให้มีอย่างเพียงพอตามสถานะตนเอง และนำมาซึ่งประโยชน์และความสุขทั้งทางร่างกายและความสุขทางจิตใจ เป็นสำคัญ

1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

จากความหมายของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ที่ครอบคลุมถึงการกระทำและการคิดที่จะกระทำเกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งกระบวนการ ตั้งแต่การหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มีทรัพย์สินใช้จ่ายอย่างเพียงพอ นำมาซึ่งประโยชน์และความสุขทางกายและความสุขทางใจ อันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตน ดังนั้นในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งกระบวนการนี้ จึงต้องดำเนินไปอย่างความถูกต้องชอบธรรมและนำความสุขมาสู่ชีวิตจากการกระทำกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องตามแนวทางของพุทธศาสนา อันเป็นแนวทางที่มุ่งสู่ชีวิตที่ดีงามและเป็นสุข โดยหลักธรรมในพุทธศาสนาไม่ว่าส่วนที่เป็นความจริงของชีวิตและโลก (ที่เรียกว่า “สัจธรรม”) และส่วนที่เป็นแนวทางปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและสังคม (ที่เรียกว่า “จริยธรรม”) ล้วนเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้เกิดชีวิตที่ดีงามและเป็นสุขทั้งสิ้น (พระไพศาล วิสาโล. ออนไลน์) ผู้วิจัยจึงได้นำเอาหลักพุทธศาสนาเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจมาเป็นประยุกต์เข้ากับพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของบุคคล เพื่อนำไปเป็นต้นแบบของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่พึงปรารถนา

สำหรับการนำหลักพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ใช้เป็นแนวทางในการสร้างพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในสังคมไทยนั้นได้มีมาในระยะหนึ่งแล้ว โดยเฉพาะพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ที่ว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตาม

หลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานจากมันคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงโดยลำดับต่อไป...” และต่อมาสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้น้อมนำมาใช้จนปัจจุบันกลายเป็นปรัชญาทางเศรษฐกิจที่สำนักงานสหประชาชาติรับรอง สำหรับแวดวงวิชาการในต่างประเทศก็ได้มีการนำแนวทางพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ทั้งในการอธิบายเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดี การควบคุมตน หรือการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเกี่ยวกับทางการเงิน เช่น การนำหลักอริยสัจ 4 (Four Noble Truths) มาประยุกต์ใช้เพื่อทำความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงินบุคคล และการอธิบายความต้องการครอบครองเงินกับเรื่องอนัตตา (ความรู้ตัวตน) ที่ เดวิด อาร์ ลอย (David R Loy. 2008: Online) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงความต้องการมีทรัพย์สินอย่างมหาศาลของมนุษย์ เพราะแท้จริงแล้วคนเหล่านั้นเกิดความไม่มั่นใจในความมีตัวตนของตนเอง (Suffering of Self) ซึ่งถ้าเข้าใจในเรื่องอนัตตาตามการอธิบายของพุทธศาสนาความต้องการครองทรัพย์สินจำนวนมากมายมหาศาลก็จะทุเลาลง

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในอดีตที่ได้ศึกษาพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ตามแนวทางพุทธศาสนา เช่น การวิจัยของ กุลลินี มุทธากสิน (2539: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของสังคมบริโศกนิยมปัจจุบันในบริบทของประวัติศาสตร์สังคม เพื่อขยายและเชื่อมโยงแนวคิดพุทธปรัชญาเข้าสู่การศึกษาการบริโศกภายใต้กรอบของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ที่พบว่าพุทธปรัชญาภายใต้กระบวนทัศน์แบบองค์รวมนั้น มนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์รวมจึงไม่อาจคำนึงแต่ความต้องการอันไม่มีขอบเขตของตนเองเพียงส่วนเดียว การบริโศกในทัศนะนี้จึงมีใช้กิจกรรมที่เป็นจุดจบสิ้นภายในตัวเอง หากแต่เป็นเครื่องมือที่จะทำให้มนุษย์สามารถฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้มีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดดุลยภาพและเกื้อกูลต่อทั้งสังคมและธรรมชาติ รูปแบบของการบริโศกจึงคำนึงถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงตามธรรมชาติและขีดจำกัดในการรองรับจากธรรมชาติ การบริโศกในบริบทของพุทธปรัชญา จึงถือเป็นรูปแบบทางเลือกหนึ่งของมนุษย์ในการก้าวออกไปจากวิถีการบริโศกในสังคมบริโศกนิยม นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ วัชรระ งามจิตรเจริญ (2552: 52-76) ศึกษาแนวคิดในการใช้พุทธธรรมเพื่อดำเนินการทางเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยม ที่พบว่า พุทธธรรมสามารถนำไปใช้ในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจ เช่น การบริหาร และการตลาด โดยมีนักธุรกิจชาวพุทธได้นำพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินธุรกิจของตนจนประสบความสำเร็จจำนวนมากไม่น้อย พุทธศาสนามีแนวคิดหรือหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้เพื่อดำเนินการทางเศรษฐกิจนั้นมีมากมาย เช่น พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 หรือแม้แต่คำสอนเรื่องอนัตตา และงานวิจัยนี้ยังพบว่า ศาสนาและศีลธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น ทำให้สังคมมีความสงบสุขซึ่งส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปได้ด้วยดี และคุณธรรมอย่างความซื่อสัตย์ทำให้การดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนงานวิจัยของ ดวงพร สมสมัย และคณะ (2554) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมทิวรรุทธัมมิกัตถประโยชน์ 4: กรณีศึกษา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมทิวรรุทธัมมิกัตถประโยชน์ 4 และผลกระทบในการนำรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมทิวรรุทธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ไปใช้ และการศึกษาวิจัยของ สุธาวัลย์ เสถียรไทย (2555) ที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธกับเศรษฐกิจสีเขียว ที่พบผลว่าทำให้การดำเนินชีวิตของคนดีขึ้น

จากงานวิจัยในอดีตที่นำแนวคิดตามหลักพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการศึกษาพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน และพฤติกรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจของมนุษย์ แสดงให้เห็นว่าแนวคิดตามหลักพุทธศาสนามีความเหมาะสมสำหรับการศึกษาวิจัยในบริบทของสังคมไทย โดยเฉพาะหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจจะมุ่งเน้นการปฏิบัติต่อทรัพย์เพื่อนำไปสู่การมีความสุขในชีวิตที่ความต้องการปัจจัยในการดำเนินชีวิตได้รับการตอบสนอง อย่างเพียงพอ ซึ่งในปัจจุบันนี้ สังคมกำลังเผชิญกับปัญหาความบกพร่องของพฤติกรรมในระดับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์ เช่น การนิยมบริโภคนิยมและลดลงของการออม การใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย การพนัน การทุจริต และการประกอบมิถิฉาชีพ เป็นต้น ความบกพร่องในพฤติกรรมเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับครัวเรือน สังคม และในระดับประเทศมากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ความยากจน และความเหลื่อมล้ำ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดตามหลักพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ มาเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของ การบริหารทรัพย์ และเพื่อแก้ไขปัญหาในการตีความของผู้วิจัยจากคำสอนของพระพุทธองค์ที่มาจากพระไตรปิฎก ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้แนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ได้ให้ไว้เกี่ยวกับทรัพย์และการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ ของมนุษย์ ได้แก่ หลักธรรมเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจ แนวคิดแบบพุทธ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการปฏิบัติของคนที่รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพตามมาตรฐานชีวิตชาวพุทธ ซึ่งสามารถนำมาใช้โดยการประยุกต์เข้ากับการบริหารทรัพย์ทั้งกระบวนการ เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทย สำหรับแนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ ตามแนวพุทธของการวิจัยนี้ มีรายละเอียด ดังนี้

1.2.1 หลักธรรมเพื่อความอยู่ดีทางเศรษฐกิจ

นอกจากพุทธศาสนาจะไม่ได้ปฏิเสธเรื่องทางเศรษฐกิจแล้ว แต่ยังให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นให้พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์เป็นไปเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจและมีความสัมพันธ์กับด้านจิตใจด้วย โดยสิ่งที่มีผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดคงหนีไม่พ้นเรื่องเกี่ยวกับเงินตราหรือทรัพย์ เพราะเป็นทั้งสิ่งที่ได้ตอบแทนจากการทำงาน และ เป็นสิ่งที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนปัจจัยที่ต้องการ แต่ถ้ามอง ทรัพย์ในสมัยพุทธกาลที่สำคัญประการหนึ่งก็คนทั่วไปควรมี คือ "ทรัพย์เสมอด้วยโคหรือข้าวเปลือกไม่มี" จากพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตต้องมีพร้อมด้วยปัจจัย 4 และนอกจากปัจจัย 4 จะสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในขั้นต้นได้แล้วยังสร้างความสุขจากความพอใจได้ด้วย แต่ความสุขจากการบริโภคทางวัตถุผ่านปัจจัย 4 ดังกล่าวอาจไม่เพียงพอ เพราะความสุขที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ใจด้วย ดังเช่นหลักฐานอ้างอิงจาก พระไตรปิฎก ใน "อรรถกถาสุตต" ปรากฏข้อความที่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีในคราวที่เข้าเฝ้า เกี่ยวกับสุข 4 ประการที่คฤหัสถ์หรือชาวบ้านทั่วไปซึ่งยังเป็น ผู้บริโภคคามพึงได้รับตามกาลตามสมัย คือ สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค สุขเกิดแต่ความไม่เบียดเบียน และสุขเกิดแต่ประกอบกิจการที่ปราศจาก กิเลส สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ คือ มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค คือ การใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญทั้งหลายด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร

สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ คือ ต้องไม่เป็นหนี้อะไร ของใครๆ น้อยก็ตามมากก็ตาม สุขเกิดแต่การประกอบการทำงานที่ปราศจากโทษ คือ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม อันหาโทษมิได้ (พระไตรปิฎกเล่มที่ 21: 79-80) หากวิเคราะห์ตามเนื้อความข้างต้นแล้ว จะพบว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ปฏิเสธเรื่องทรัพย์สินหรือเงินตรา และพระองค์ยังต้องการนำธรรมมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหา ทรัพย์ เพื่อนำมาหล่อเลี้ยงกายด้วยการใช้จ่ายทรัพย์ เพื่อซื้อหาสิ่งจำเป็น สิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต นั่นคือ หลักของการหาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ ที่จะนำไปสู่ความสุขในชีวิตปัจจุบันของมนุษย์ตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้ให้ไว้ ดังนั้นเรื่องของทรัพย์ที่จะนำมาซึ่งความสุขได้ตามเป้าหมายแล้วนั้นต้องมีการบริหารหรือจัดการในทุกๆ ด้าน ทั้งการหา การใช้ และการบริหารจัดการจัดการเพื่อความสุขที่แท้จริง คือ สุขทางใจแล้ว วนั้นต้องใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการบริหาร ซึ่งพุทธศาสนาได้มีแนวทางไว้ให้แล้ว

หากจะอ้างอิงพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ในทางวิชาการแล้ว คงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการอ้างอิงหลักธรรม เพราะเราศึกษาพุทธศาสนาจากหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ในอดีตกาล ทั้งต่อพระสงฆ์และชาวบ้านทั่วๆ ไปแล้วแต่กรณี ใน ส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์นั้น ก็มีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและเกี่ยวข้องโดยการสนับสนุน ในฐานะเป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับ การบริหารทรัพย์หลายหลักธรรม เช่น ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism) ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2558: 18) ได้รวมหลักธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคมไว้ในหมวดเดียวกัน โดยในหมวดนั้นมีหลักธรรมเพื่อความอยู่ดีทางเศรษฐกิจอยู่ด้วย ซึ่งหลักธรรมในหมู่นี้ ได้แก่ บาปนิกรรม 3 ปัจจัย 4 หลักทิวฐัมมิกัตถะ 4 โภควิภาค 4 โภคาทิยะ 5 สุขของคฤหัสถ์ 4 และกามโมคีสุข 10 ที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะหลักธรรมสำคัญๆ เท่าที่จะหยิบมาใช้อ้างอิงตามขอบข่ายของการวิจัยนี้เท่านั้น ได้แก่ ทิวฐัมมิกัตถะ 4 โภควิภาค 4 กามโมคีสุข 4 และโภคาทิยะ 5 ซึ่งแต่ละหลักธรรมมีรายละเอียด ดังนี้

1) ทิวฐัมมิกัตถะ 4

ทิวฐัมมิกัตถะ หรือหรือเรียกติดปากภาษาไทยๆ ว่า ทิวฐัมมิกัตถะประโยชน์ (อัตถะ แปลว่า ประโยชน์ จึงมีประโยชน์ซ้ำซ้อนกันสองคำ) เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยความสะดวกขั้นต้น ที่ประกอบด้วยปฏิบัติใน 4 ข้อ ดังนี้

(1) อุภูฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น) คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้
ได้ผลดี

(2) อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา) คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อม
เสีย)

(3) กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร) คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนา
สำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา คือล จาคะ ปัญญา

(4) สมชีวิตา (มีความเป็นอยู่เหมาะสม) คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือย หารายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ (อง.อุฎฎก.23/144/289.)

จะเห็นได้ว่าประโยชน์ในปัจจุบันทั้ง 4 ประการ ล้วนเป็นเรื่องของความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น ทั้งการมีทรัพย์สินเงินทอง การมีเพื่อนพ้องมิตรสหาย ตลอดจนความมั่นคงทางสังคม แต่เริ่มแรก นั้นจะเน้นที่เศรษฐกิจ พระองค์จึงได้ตรัสสอนถึงข้อปฏิบัติสำคัญเพื่อให้เกิดผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง ฟุ้งตนเองได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). 2531: 44) หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะ 4 นี้ บางท่านเรียก “หัวใจเศรษฐกิจ” บ้าง “หลักเศรษฐกิจเชิงพุทธ” บ้าง ซึ่งก็เป็นความจริงตามที่เรียกกันได้ เพราะหากบุคคลถือปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ย่อมรับประกันได้ว่าทรัพย์สินสมบัติที่ยังไม่เกิดก็จะเกิดขึ้นทรัพย์สินที่มีอยู่แล้วก็จะไม่สูญหายโดยไร้ประโยชน์ และการปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ให้ครบทั้ง 4 ประการ นอกจากจะได้รับผลดี คือ ฟุ้งตนเองได้ ในทางเศรษฐกิจในปัจจุบันแล้ว ยังจะได้รับผลดีอันเป็นคุณค่าทางจริยธรรมด้วย คือ ทำให้ตั้งตัวเป็นหลักฐานได้ ทำให้ฐานะความเป็นอยู่ในครอบครัวดีและมีความสุขตามสมควรแก่สภาพ ทำให้ไม่ต้องมีหนี้สินอันเป็นความทุกข์อย่างยิ่ง ทำให้มีเงินทองใช้เมื่อเกิดความจำเป็น และทำให้มีโอกาสสร้างความดีอื่นๆ ได้มากขึ้น (แก้ว ชิตตะชบ. 2550: 121-122)

หลักธรรมนี้จึงเหมาะสำหรับการบริหารทรัพย์สินเป็นอย่างดี เพราะเป็นแนวทางให้ คนรู้จักหาทรัพย์สินให้ได้และใช้ทรัพย์สินให้เป็น เหมาะแก่ผู้ต้องการ ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้าง ฐานะได้ และใช้ทรัพย์สินสมบัติ ให้เป็นประโยชน์ และถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะ และยังเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับยุคสมัย ที่มีการส่งเสริมให้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินกันอย่างแพร่หลาย จนมีผู้นำไปใช้อ้างอิงเป็นคัมภีร์สำหรับคนทั่วไปในเชิงกุศโลบายโดยเรียกว่า “คาถาหัวใจเศรษฐกิจ” ที่เป็นนำเอาคำบาลีตัวแรกของหลักธรรมนี้ คือ “อุ อา กะ สะ ” โดยให้ผู้ใช้คาถานี้ถือปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะ และมีนักบริหารงานเงินยุคปัจจุบันก็ได้ใช้หลักธรรมนี้เป็นแนวทางในการบริหารการเงินบุคคลจนได้ผลอย่าง ดีมาแล้ว

2) โภควิภาค 4

โภควิภาค 4 คือ การแบ่งโภคะเป็น 4 ส่วน ซึ่งเป็นหลักการแบ่งทรัพย์สินโดยจัดสรรเป็น 4 ส่วน ดังนี้ 1 ส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุง และทำประโยชน์ (เอเกน โภค ภูมฺเชยฺย) อีก 2 ส่วนใช้ลงทุนประกอบการงาน (ทวิติ กมฺมํ ปโยชเย) และอีก 1 ส่วนเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น (จตุตถถนฺจ นิธายเยยฺย) (ที.ปา. 11/197/202.)

หลักโภควิภาค 4 เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนการปฏิบัติให้ถูกต้องเกี่ยวกับทรัพย์สิน ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2544 : 39) ก็ได้กล่าวถึงหลักโภควิภาค 4 ที่นำมาใช้ในการจัดสรรทรัพย์สินที่หามาได้ให้เกิดประโยชน์ ไว้ว่า “...พึงเข้าใจ ระลึกไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครอง โภคทรัพย์สินนั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สินสมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สินสมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมายใดๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์สินหรือหาทรัพย์สินมาได้แล้ว ต้องรู้จักจัดสรรทรัพย์สิน โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์สินเป็น 4 ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค คือ หนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง ได้แก่ มารดา บิดา บุตร ภรรยา และคนในปกครอง มิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงาน ทำบุญ

ตลอดจนบำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น อีกสองส่วนใช้เป็นทุนประกอบการงาน และอีกหนึ่งส่วนเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น”

สำหรับหลักโภควิภาคนี้ เป็นหลักกว้างๆ สำหรับการจัดการทรัพย์สินในขั้นการรักษาทรัพย์สินและใช้จ่ายทรัพย์สิน แต่ไม่ได้ลง ในรายละเอียดในแต่ละชั้น การนำไปใช้จึงจำเป็นต้องใช้ควบคู่กับหลักธรรมอื่นๆ เช่น หลักการบริโภคทรัพย์สินด้วยปัญญาที่จะมีรายละเอียดในการบริโภคที่ไม่ให้บุคคลตกเป็นทาสของยุคริโภคนิยม หรือใช้ร่วมกับหลักการใช้จ่ายทรัพย์สินอย่าง โภคอาทิยะ 5 ที่จะได้กล่าวต่อไป

3) สุขของคฤหัสถ์ (กามโมคีสสุข 4)

สุขของคฤหัสถ์ หรือคิหิสุข หรือกามโมคีสสุข 4 คือ สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่าเสมอ เป็นความสุขอันชอบธรรมที่มนุษย์ทั่วไปควรมีจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วย

(1) อตติสุข สุขเกิดจากความมีทรัพย์สิน คือ ความภูมิใจ เอิบอิมใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มา ด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม

(2) โภคสุข สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์สิน คือ ความภูมิใจ เอิบอิมใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์สินที่ได้มา โดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์

(3) อนนสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจ เอิบอิมใจ ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร

(4) อนวัชชสุข สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือ ความภูมิใจ เอิบอิมใจ ว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใดๆ ตีเตี ยนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ในบรรดาสุข 4 อย่างนี้ “อนวัชชสุข” มีค่ามากที่สุด (อง.จตุกก.21/62/90.)

จะเห็นได้ว่าคำสอนตามหลักกามโมคีสสุข 4 นี้ จะมุ่งสอนให้มนุษย์ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อความสุขในชีวิต ที่เป็นการกระตุ้นเตือนให้ยึดมั่นอยู่ในประโยชน์ที่แท้จริงจากทรัพย์สิน มีให้ลุ่มหลงมัวเมา ในทรัพย์สิน จึงถือได้ว่าสุขทั้ง 4 ประการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดของเป้าหมายของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของการวิจัยนี้

4) โภคอาทิยะ 5

โภคอาทิยะหรือโภคาทิยะ 5 คือ ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ หรือเหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือในการที่จะมีหรือครอบครองโภคทรัพย์ ที่เมื่ออริยสาวกแสวงหาโภคทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว จึงควรนำมาใช้ในการเหล่านี้ ได้แก่

(1) เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตรภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข

(2) บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข

(3) ใช้ป้องกันภัยอันตราย

(4) ทำพลี 5 อย่าง ได้แก่ สงเคราะห์ญาติ (ญาติพลี) ต้อนรับแขก (อติถิพลี) ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ (บุพเพตพลี) บำรุงราชการ (ราชพลี) เช่นการเสวยภาชีอากร เป็นต้น และสักการะบำรุงหรือทำบุญอุทิศสิ่งทีเคารพบูชาตามความเชื่อถือ (เทวตาพลี)

(5) อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ

หากเมื่อใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึง ทรัพย์จะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถ้าโภค ทรัพย์เพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี (อง.ปญจก.22/41/48.)

ผลดีของการใช้จ่ายทรัพย์อย่างถูกต้อง มีดังนี้ (แก้ว ชิตตะขบ. 2550: 120)

- (1) มีฐานะความเป็นอยู่ในครอบครัวดี และมีความสุขตามสมควรแก่สภาพ
- (2) ทำให้ไม่มีหนี้สินอันเป็นความทุกข์อย่างย้ง
- (3) ทำให้มีเงินทองใช้เมื่อเกิดความจำเป็น
- (4) ทำให้เป็นผู้มีจิตใจกว้าง ไม่ตระหนี่หวงแหน
- (5) ทำให้ช่วยเหลือตนเองได้ รวมทั้งช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมได้ด้วยความเต็มใจ
- (6) ทำให้ประสานประโยชน์และรักษาสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ไปได้เป็นอย่างดีและยั่งยืน
- (7) ทำให้ประเทศชาติมีความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม
- (8) ทำให้มีโอกาสสร้างความดีอื่นๆ ได้มากมาย

จึงนับได้ว่าหลักโภคอาทิยะ เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นถึงการใช้จ่ายทรัพย์ที่ถูกที่ควร เพื่อคงประโยชน์ของทรัพย์ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตามเจตนาธรรม์ หลักธรรมนี้จึงมีความเหมาะสมเป็นอย่างย้งที่บุคคลจะนำมาถือปฏิบัติในการนการวางแผนใช้จ่ายทรัพย์ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

ดังนั้นทรัพย์ที่จะนำมาซึ่งความสุขได้ตามเป้าหมายนั้น หากถือปฏิบัติในทุกๆ ขั้นตอน ทั้งการหาทรัพย์ การใช้จ่ายทรัพย์ และการรักษาทรัพย์ ด้วยการใช้นแนวทางตามหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์ทั้งโดยตรงและเกี่ยวข้องโดยการสนับสนุนดังกล่าวข้างต้น จะนำไปสู่การปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ทั้งการหาทรัพย์ การใช้จ่ายทรัพย์ และการรักษาทรัพย์

1.2.2 แนวคิดแบบพุทธเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)

1) แนวคิดแบบพุทธเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

แนวคิดแบบพุทธเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารทรัพย์ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับที่ผู้วิจัยต้องการจะมุ่งศึกษา และเป็นคำอธิบายที่สอดคล้องกับหลักธรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว และยังเป็นการอธิบายขยายความต่อจากหลักธรรมที่สามารถ เข้าใจได้ง่ายในการตีความและถือปฏิบัติ โดยเป็นแนวคิดที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้นำคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจมาถ่ายทอดไว้ ซึ่ง นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารทรัพย์ได้นั้นมีจุดสนใจเบื้องต้นอยู่ที่ว่า “จะหาอย่างไรให้คนทุกคนหรือคนทั่วไปมีปัจจัยสี่พอเพียงที่จะเป็นอยู่ได้” ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้

ไปสู่การมีชีวิตที่ดีงามและสังคมที่เป็นสุขนั้น ถ้าขาดปัจจัยสี่แล้วการพัฒนาดังกล่าวก็จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาว่าพุทธศาสนายอมรับความจำเป็นของปัจจัยสี่ไว้ขั้นต้นก่อน จึงทำให้มีการเน้นในเรื่องปัจจัยสี่นี้มาก แม้แต่การจัดระบบเศรษฐกิจในวัดที่เรียกว่า “วินัย” ก็ยังได้ย่ำเรื่องปัจจัยสี่ไว้มาก แต่สำหรับพระสงฆ์นั้น ชีวิตทางด้านเศรษฐกิจมีลักษณะพิเศษออกไป ในแง่ที่พระสงฆ์นั้นควรมีชีวิตที่ดีงาม มีความสุขได้ด้วยปัจจัยสี่ แม้แต่น้อยที่สุด เป็นตัวอย่างให้กับคนที่แม้จะมีปัจจัยสี่น้อยที่สุดก็มีชีวิตที่ดีงามและเป็นสุขได้ สำหรับคนทั่วไปพุทธศาสนา mong สอนให้มีปัจจัยสี่เป็นฐานเบื้องต้นก่อนที่จะมีทรัพย์สินอื่นๆ เมื่อมีปัจจัยสี่สำหรับความจำเป็นพื้นฐานแล้วก็ควรแสวงหาทรัพย์สินให้เพิ่มพูนขึ้น เพื่อให้พร้อมที่จะใช้ทำประโยชน์ได้หลายอย่าง เพราะคนทั่วไปหรือผู้ครองเรือนนั้นนอกจากจะรับผิดชอบตนเองให้เป็นอยู่ได้แล้ว ก็ยังมีความต้องการในทางวัตถุที่อาจมากกว่าเล็กน้อยเพราะยังมีการพัฒนาทางจิตใจไม่มาก ยังหาความสุขทางจิตใจได้น้อยจึงยังต้องพึ่งพาวัตถุอยู่ มาก นอกจากนั้นยังมีภาระอื่นๆ ที่ต้องอาศัยวัตถุและทรัพย์สินเงินทองอีก เช่น สำหรับการเลี้ยงดูคนที่เกี่ยวข้อง ผู้คนที่อยู่ในความรับผิดชอบ ตั้งแต่คนในครอบครัว ตลอดไปจนถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์คนในสังคม และการช่วยสนับสนุนการประกาศธรรมเผยแผ่ชีวิตที่ดีงาม เพราะ ฉะนั้นบุคคลทั่วไปจึงมีภาระทางเศรษฐกิจในการที่จะแสวงหาทรัพย์สินที่มากขึ้น แต่ก็ต้องเริ่มต้นที่ปัจจัยสี่นี้เหมือนกัน

ดังนั้นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจนั้น โดยทั่วไปจะเป็นหลักปฏิบัติต่อ ปัจจัยสี่และปฏิบัติต่อทรัพย์สินเป็นสำคัญ ซึ่งข้อปฏิบัติต่อบ้างปัจจัย สี่และต่อทรัพย์สิน เมื่อว่าตามหลักการของพระพุทธศาสนาแล้ว จะรวมกันได้เป็น 4 ข้อ ดังนี้

(1) การแสวงหาทรัพย์สิน ต้องคำนึงว่าจะได้ทรัพย์สินอย่างไร ซึ่งรวมไปถึงกระบวนการผลิตด้วย โดยมีหลักการที่เน้นว่า ให้การแสวงหาทรัพย์สินนั้นเป็นไปโดยชอบธรรม ไม่กดขี่ข่มเหง แต่ให้เป็นไป โดยความขยันหมั่นเพียร และความฉลาดในการจัดสรรดำเนินการ

(2) การเก็บออม หรือการเก็บรักษาทรัพย์สิน ตลอดจนการสะสมทุน โดยการเก็บออมนี้ ด้านหนึ่งเป็นการเก็บออมไว้เป็นทุนในการทำงานหรือเป็นทุนในการประกอบกิจการ คือ ใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพของตนต่อไป และอีกด้านหนึ่ง คือ การเก็บออมไว้เป็นหลักประกันชีวิตในยามจำเป็น เช่น เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย หรือประสบอุบัติเหตุ ที่ทำให้เกิดการสะดุดหรือหยุดการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต นอกจากนั้นเมื่อกำลังการออมเงินจำเป็นสำหรับการใช้สอย 2 ด้านที่กล่าวมาแล้วนั้น ก็ ให้กลายเป็นทุนสำหรับการสงเคราะห์บำเพ็ญประโยชน์ จรรโลงธรรม และเกื้อหนุนสังคมต่อไป

(3) การใช้จ่าย แยกได้เป็นด้านหนึ่ง เพื่อการใช้จ่ายเลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว รวมทั้ง บิดามารดา และคนรับผิดชอบให้มีความสุข อีกด้านเพื่อการเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อโมตรจิตมิตรภาพ เพื่อความอยู่ดี ในสังคม และการอยู่ร่วมกันด้วยความสุขในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ เช่น การปฏิสังขรณ์ การต้อนรับ การสังสรรค์ใน หมู่ญาติมิตร และอีกด้านสุดท้าย สำหรับการใช้จ่ายทรัพย์สินเพื่อทำความดี และบำเพ็ญคุณประโยชน์

(4) การสัมพันธ์กับชีวิตด้านอื่น โดยเฉพาะด้านจิตใจ เช่น ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่ทวง กังวลเป็นทุกข์ กินใช้อย่างรู้เท่าทันความจริง ทำให้ทรัพย์สินสมบัตินั้นเป็นปัจจัยหรือเป็นฐานให้เกิดความพร้อมในการ

ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ยิ่งขึ้น หรือใช้เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาคำภพของตนในการที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจ พัฒนาจิตใจ พัฒนาปัญญา

จากหลักปฏิบัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่สำคัญทั้ง 4 ประการดังกล่าวข้างต้นนั้น สังเกตได้ว่าในทางพุทธศาสนาเนี่ พุทธกรรมหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะไม่แยกจากกิจกรรมด้านอื่น ๆ ของชีวิต ซึ่งเป็นความสอดคล้องกับการปฏิบัติในชีวิตจริง เพราะว่าในชีวิตที่เป็นจริงนั้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ไม่สามารถแยกออกจากกิจกรรมด้านอื่น ๆ ของชีวิตได้ กล่าวคือ การมีชีวิตที่ดี นั้นจะต้องมีกิจกรรมที่ดีในด้านต่างๆ สอดคล้องกลมกลืนกันไปด้วย อีกทั้งการสอนวิธีการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องในทางเศรษฐกิจ ก็ เสมือนเป็นการสอนเกี่ยวกับพุทธกรรมและกิจกรรมส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตด้วย เพราะฉะนั้น คำสอนในทางเศรษฐกิจของพุทธ ศาสนา จึงประสานเชื่อมโยงปะปนกันไปกับคำสอนด้านอื่นๆ โดยรวมอยู่ในหมวดเดียวกัน ในการสอนครั้งหนึ่งจึงอาจมีคำสอนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและจิตใจไปด้วยพร้อมๆ กัน เพราะเป็นเรื่องที่ ฟังฟังอาศัยซึ่งกันและกัน และเราต้องการผล คือ เพื่อชีวิตที่ดีงาม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่ดีงามหลายๆ ด้านมาประสานเข้าด้วยกัน ดังนั้นถ้าจะเอาคำสอนทางเศรษฐศาสตร์ในพุทธศาสนา เราก็ต้องสกัดเอาคำสอนทางเศรษฐศาสตร์นั้นออกไปเองจากคำสอนที่มีบูรณาการอยู่กับคำสอนด้านอื่นๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2531: 50-54)

จากหลักปฏิบัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจทั้ง 4 ประการตามแนวคิดดังกล่าว อาจ ถือได้ว่าเป็นหลักปฏิบัติต่อทรัพย์ในทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะใน 3 ข้อแรกนั้น จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระทำเกี่ยวกับทรัพย์ คือ การหา การรักษาหรือการเก็บออม และการใช้จ่าย ส่วนข้อที่ 4 นั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าการ การเก็บ และการใช้ทรัพย์นั้น ต้องให้ความสัมพันธ์กับชีวิตด้านอื่นๆ โดยให้คำนึงถึงด้านจิตใจเป็นสำคัญ ดังนั้น หากจะมุ่งเน้นที่พุทธกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตด้านอื่นๆ ก็ อาจสรุปได้ว่าการปฏิบัติต่อทรัพย์จะประกอบไปด้วย 3 ประการ คือ การหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ เพื่อให้บุคคลมีปัจจัยสำคัญและจำเป็นอย่างพอเพียงต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งการปฏิบัติต่อทรัพย์ดังกล่าวนี้ สามารถนำมาเป็นลักษณะการบริหารทรัพย์ในงานวิจัยนี้ได้อย่างครอบคลุม

2) คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์เพื่อให้ง่ายในการยึดเป็นหลักปฏิบัติแก่บุคคลสามัญทั่วไป ไว้ในธรรมนุญชีวิต (มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546: 57-60) ที่ได้กล่าวถึงการปฏิบัติของคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ (ชีวิตที่เป็นหลักฐาน) ที่สรุปได้ว่าคนที่จะเรียกได้ว่า “รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์” หรือหาเงินเป็นใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ หรือเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจได้อย่างถูกต้องนั้น ก็เพราะเป็นผู้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) ขึ้นหาและรักษาสมบัติ ให้ถือปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะ 4 ซึ่งรายละเอียดของหลักธรรมนี้ได้กล่าวถึงไว้แล้ว

(2) ขึ้นแจงจัดสรรทรัพย์ เมื่อหาทรัพย์ มาได้แล้ว ต้องรู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยให้ถือหลักการแบ่งทรัพย์ เป็น 4 ส่วน ตามหลักโศกวิภาค 4

(3) ขึ้นจับจ่ายกินใช้ ฟังปฏิบัติต่อทรัพย์ในส่วนแรกที่จัดสรรไว้ใน ชั้นเจจจัดสรรทรัพย์ ตามหลัก โภคอาทิยะ 5 หรือประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคะ

การปฏิบัติของคณัฐจกทำมาหาเลี้ยงชีพตามธรรมเนียมชีวิตนี้ เป็นการมุ่งเน้นให้บุคคลเป็นผู้ ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจได้อย่างถูกต้อง ด้วยความรู้จักการทำมาหากินเพื่อสร้างหลักฐานให้กับชีวิตได้ และใช้ ทรัพย์สมบัติที่หามาได้ให้เป็นประโยชน์ เช่นเดียวกับในธรรมเนียมวินัยวิธีปฏิบัติต่อทรัพย์ของชาวบ้านหรือคฤหัสถ์ผู้ ครอบครองตามแนวทางพุทธศาสนา โดยยกกรณีการดูชาวบ้านที่ตื่นตัวได้จากการหา รักษา และใช้ทรัพย์ เป็น ตัวอย่าง ซึ่งการปฏิบัติต่อทรัพย์ 3 ด้านนี้ มีแนวทางดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2556: 9-11)

(1) การหาทรัพย์หรือการสร้างทรัพย์ ต้องมีความขยันหมั่นเพียร รู้จักจัด รู้จัก ดำเนินการ และต้องหาโดยทางสุจริตธรรม

(2) การรักษาทรัพย์ คนที่รักษาทรัพย์ต้องมีความมุ่งหมาย ไม่ใช่เก็บรักษาไว้เพราะความ หวงแหน เห็นแก่ตัว โดยไม่ก่อประโยชน์ ซึ่งความมุ่งหมายของการรักษาทรัพย์นั้น ได้แก่ รักษาทรัพย์เพื่อ เป็น หลักประกันชีวิต เช่นในคราวจำเป็น ซึ่งอาจเกิดโรคร้ายไข้เจ็บ อาจตกงาน เกิดอุบัติเหตุ หรืออาจเดเหตุไม่คาดฝัน รักษาทรัพย์เพื่อใช้ในสิ่งดีงาม เป็นประโยชน์ที่ใหญ่โตกว้างขวาง รวมทั้งการลงทุนในกิจการด้วย

(3) การใช้จ่ายทรัพย์ เมื่อมีทรัพย์แล้วต้องใช้เลี้ยงตัว ให้เป็นสุข ตลอดจนใช้เลี้ยงบุตร ภรรยา เลี้ยงคนในปกครอง และเลี้ยงดูบิดา มารดา ให้เป็นสุขด้วย จากนั้นก็ใช้ทำความดีงามต่างๆ ใช้บำเพ็ญ ประโยชน์ ช่วยเหลือสงเคราะห์คนในสังคม

นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ยังได้ยกตัวอย่างบุคคลที่ถือปฏิบัติตามแนว พุทธศาสนา มาเพื่อสร้างแรงจูงใจและเป็นแบบอย่างแก่บุคคลสามัญทั่วไปได้เชื่อมั่นและอยากจะทำเป็นแนว ทางการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์ของตนได้ จากตัวอย่างของคุณน้ำทอง คุณนิศาล และคุณเอิบสิริ คุณนิศาล ซึ่งทั้ง สองมีประวัติที่น่าเอะอียงอย่างเกี่ยวกับการการบริหารทรัพย์ ว่า เป็นผู้สร้างเนื้อสร้างตัวมาด้วยความเพียร แม้จะ ประสบอุปสรรคที่รุนแรงในชีวิตแต่ก็ผ่านพ้นมาได้ และพอมิทรัพย์สิ้นก็ได้แบ่งปันบางส่วนนำไปบริจาคเพื่อการกุศล สาธารณะ ทั้งสองท่านมีความเกี่ยวข้องเป็นอกาภิพหลานและมีอุปนิสัยหลายๆ อย่างที่คล้ายกัน คือ เป็นผู้ประหยัด มีความขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่ในกิจการหน้าที่การงาน และมีนิสัยโอบอ้อมอารีโดยเฉพาะเป็นที่พึงของหมู่ญาติ ช่วยเหลืออุปการะกับคนที่ด้อยกว่าตนหรือตกทุกข์ได้ยาก พร้อมทั้งมีศรัทธาในพระรัตนตรัยและได้บำรุง พระพุทธศาสนาด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). 2539:10-12)

สำหรับหลักการดูชาวบ้านที่ดีจากการหา รักษา และใช้ทรัพย์ และตัวอย่างบุคคลที่ถือปฏิบัติ ตามแนวพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับทรัพย์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติของการพฤติ กรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ เพราะมีความเป็นรูปธรรมที่บุคคลธรรมดาสามัญในปัจจุบันสามารถปฏิบัติได้ จริงแล้ว เพื่อให้สามารถสร้างแบบวัดพฤติกรรมของกลุ่มประชากรได้สอดคล้องและแม่นยำมากที่สุด

จากหลักธรรมเพื่อความอยู่ดีทางเศรษฐกิจ และแนวคิดแบบพุทธเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นเป็นแนวทางและหลักปฏิบัติในการดำเนิน ชีวิตที่เกี่ยวกับทรัพย์ ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นให้บุคคลธรรมดาสามัญทั่วไปปฏิบัติต่อทรัพย์ด้วยการยึดตาม

หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บุคคลมีพฤติกรรมและการปฏิบัติต่อทรัพย์ทั้งการหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ ได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องชอบธรรม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีความพอดีพอเหมาะแก่ตน เพื่อให้เป็นผู้มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุขจากทรัพย์ นั้นเอง

1.3 พฤติกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ

จากหลักธรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์ที่ปรากฏในเอกสารอ้างอิงในพุทธศาสนา และแนวคิดแบบพุทธ เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่พระพรหมคุณมรรณ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ไว้ นั้น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์เป็นการบริหารทรัพย์ในระดับบุคคล โดยเรียกว่า “การบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ” ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่การหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ ที่ยึดถือหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1) การหาทรัพย์ การหาทรัพย์ในทางพุทธศาสนานั้น ไม่ได้มุ่งเน้นที่การมีทรัพย์จำนวนมาก หากแต่ให้เพียงพอในการดำเนินชีวิต โดยทรัพย์นั้นต้องได้มาโดยชอบธรรม ไม่กดขี่ข่มเหง ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ให้เป็นไปโดยความขยันหมั่นเพียร อดทน รู้จักคิดหาช่องทาง และมีความฉลาดในการจัดสรรดำเนินการ กล่าวคือ ทรัพย์นั้นต้องมาจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เช่น งานที่ทำแล้วไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามในสังคม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยการหาทรัพย์นั้นให้ยึดหลัก “อุฏฐานสัมปทา” ตามหลักธรรม “ทิวฐฐัมมิกัตถะ” คือ ต้องประกอบอาชีพที่สุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียร มีการฝึกฝนตนเองให้มีความชำนาญและรู้จัก รู้จักใช้ปัญญา สอดส่อง ตรวจสอบ ทาวิธี การที่เหมาะสมที่สุด จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี นอกจากนี้แล้วยังต้องรู้จักหาตัวช่วย เพื่อสามารถแนะนำการประกอบสัมมาอาชีพให้สำเร็จได้ตามหลัก “กัลยาณมิตรตตะ” คือ ให้รู้จักเลือกเสวนาศึกษา เยี่ยมเยียนท่านผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

2) การรักษาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ที่ได้มาอย่างถูกต้องชอบธรรมนั้น เริ่มตั้งแต่การรู้จักจัดสรรทรัพย์ที่หาได้อย่างชอบธรรม รวมไปถึงการเก็บรักษาทรัพย์ที่หาได้ไม่ให้สูญหายและทำให้งอกเงยขึ้น ทั้งหมดนี้ก็เพื่อนำมาซึ่งความสุขตามเป้าหมายของทรัพย์ในทางพุทธศาสนา ซึ่งหลักในการจัดสรรทรัพย์พระพุทธรองค์ได้ทรงแนะนำให้ยึดตามหลัก “โภควิภาค 4” คือ ให้แบ่งทรัพย์ที่หาได้ ออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนแรกเก็บไว้ใช้จ่าย ส่วนสองและสามเก็บไว้ลงทุน และอีกส่วนเก็บไว้ยามฉุกเฉิน จะเห็นได้ว่าสามในสี่ส่วนของทรัพย์นั้นถือได้ว่าเป็นส่วนของการเก็บรักษาทรัพย์ ซึ่งการเก็บรักษาทรัพย์ต้องกันไว้ตามสมควร ไม่หวงแหนด้วยความตระหนี่จนไม่เกิดประโยชน์ใดๆ แต่มีความมุ่งหมายในการเก็บรักษาทรัพย์ เพื่อ สร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจให้กับตนเองได้ แม้ยามจำเป็นฉุกเฉินก็ไม่ทำให้ลำบากยุ่งยาก เก็บรักษาเพื่อใช้ในสิ่งที่จำเป็นประโยชน์ และรักษาทรัพย์ไว้เพื่อลงทุน ประกอบกิจการ ส่วนการเก็บรักษาทรัพย์ในที่นี้ให้ยึด หลัก “อารักขสัมปทา” ตามหลักธรรม “ทิวฐฐัมมิกัตถะ” คือ การถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์นั้นต้องรู้จักคุ้มครอง เก็บรักษาทรัพย์ที่หาได้ ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

3) การใช้จ่ายทรัพย์ สำหรับทรัพย์ที่ได้มาอย่างถูกต้องชอบธรรมในส่วนที่กันไว้ใช้จ่ายนั้น ควรใช้เพื่อการใดบ้างเพื่อนำมาซึ่งความสุขนั้นให้ยึดหลักการใช้จ่ายทรัพย์หรือการบริหารโภคทรัพย์นั้นตาม “หลักโภคอาทิยะ 5” ที่ให้ใช้จ่ายทรัพย์ในการเลี้ยงตนเองและครอบครัว ใช้เลี้ยงดูมิตรสหายหรือผู้ร่วมกิจการ ใช้เพื่อป้องกันอันตราย

ใช้เพื่อบำรุงสงเคราะห์ต่างๆ เมื่อรู้ว่าควรจ่ายทรัพย์เพื่อการบังเกิดแล้วนั้น ยังต้องคำนึงด้วยว่าควรใช้อย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์สุขบรรลุดตามเป้าหมายของการใช้ทรัพย์นั้น แต่การใช้จ่ายทรัพย์นั้นมักขึ้นอยู่กับธรรมเนียมในการบริโภคของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้นเพื่อให้เป็นผู้มีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่เหมาะสมนั้น ใน การดำเนินชีวิตประจำวัน จึงควรยึดถือรูปแบบการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมตามหลัก “สมถะชีวิตา” ในหลักธรรมที่ภูฏานมีกัตถะ คือ การเป็นผู้มีความเป็นอยู่พอดีสมดุล ได้แก่ การเลี้ยงชีพอย่างพอดีไม่ให้ฟุ่มเฟือย แต่ก็ไม่ให้ฝืดเคืองขัดสน โดยเน้นการบริโภคด้วยปัญญาที่มุ่งเน้นตอบสนองความต้องการที่เป็นฉันท์ ไม่สนองความต้องการในฝั่งที่เป็นตัณหา คือให้ใช้จ่ายเพื่อการบริโภคตามความจำเป็นไม่ใช้จ่ายตามความต้องการที่ล้นเกิน เพื่อไม่ให้เกิดภาวะที่ รายจ่ายมาเกินรายได้จนไม่มีการเก็บออมหรือมีภาระหนี้สิน แต่เนื่องด้วยมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมนั้นการดำเนินชีวิตนอกจากจะมาจาก การคิดและกำหนดเองแล้วการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ก็มีส่วนต่อรูปแบบการ ดำเนินชีวิตด้วยเช่นกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “คบคนเช่นใดก็จักเป็นคนเช่นนั้น” ดังนั้นการเลือกสังสรรค์หรือคบหาผู้คนเพื่อส่งเสริมให้การใช้จ่ายทรัพย์นั้นบรรลุเป้าหมาย ควรยึด หลัก “กัลยาณมิตรตตทา” หรือคบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จัก เสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียทรัพย์ได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พฤติกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ เป็นการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพย์ทั้งกระบวนการของบุคคลทั่วไปด้วยการยึดหลักพุทธศาสนาเป็นแนวทาง จึงถือเป็นการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนทางสายกลาง กล่าวคือ การบริหารทรัพย์ทั้งการหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ โดยต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องชอบธรรม มีความพอเหมาะพอดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และการคิดพิจารณาด้วยปัญญาให้ถี่ถ้วน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย คือ เกิดความเพียงพอของปัจจัยในการดำเนินชีวิตที่นำมาซึ่งความสุขและประโยชน์จากทรัพย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่ สร้างปัญหาต่อตนเอง ครอบครัว คนอื่น ๆ และสังคม (ภาพประกอบ 1)

ภาพประกอบ 1 การบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

ที่มา: จากการประมวลเอกสารของผู้วิจัย

จากภาพประกอบที่ 1 การวิจัยนี้ได้กำหนดนิยามของ “พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ” สำหรับการวิจัยนี้ หมายถึง ระดับการกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินของบุคคลทั้งกระบวนการที่เป็นไปตามหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา โดยเริ่มตั้งแต่การหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน ดังนี้

การหาทรัพย์สิน หมายถึง การกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำเพื่อให้ได้ทรัพย์สินมาไว้ใช้จ่ายได้อย่างเพียงพอ โดย ทรัพย์สินที่มีหรือได้มานั้นอาจมีทั้งส่วนที่ได้มาจากการทำงานและกิจการต่างๆ และการได้ทรัพย์สินมาด้วยกรณีอื่นๆ ที่ไม่ใช่จากการทำงาน ที่ต้องมีความถูกต้องชอบธรรม ไม่กดขี่ข่มเหง สำหรับการประกอบอาชีพการงาน

นั้น ต้องตั้งอยู่ในอาชีพที่สุจริต โดยต้องดำเนินไปด้วย ความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน มีความเหมาะสมและพอดี รู้จัก ฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จักจริง รู้จักหาช่องทางและวิธีการจัดสรรดำเนินการ ใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบ และ รู้จักบริหารจัดการและดำเนินการให้การทำงานนั้นได้ผลดี นำมาซึ่งผลตอบแทนตามที่คาดหวัง

การรักษาทรัพย์ หมายถึง การกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำในการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ โดยเริ่มด้วยการรู้จักวางแผนจัดสรรทรัพย์นั้นเป็นส่วนๆ อย่างเหมาะสม ทั้งส่วนที่ต้องเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็นและลงทุน และส่วนที่แบ่งไว้สำหรับใช้จ่าย สำหรับการรักษาทรัพย์ ในส่วนที่ต้องเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็นฉุกเฉินหรือเพื่อลงทุนนั้น และการรู้จักคุ้มครองทรัพย์ในส่วนที่ต้องเก็บรักษาไว้ไม่ให้สูญหาย ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย รวมทั้งต้องรู้จักคิดหาวิธีการเก็บรักษาทรัพย์ที่เหมาะสม และชอบธรรมเพื่อให้เกิดดอกผลตามสมควร เช่น การนำไปลงทุนที่ไม่ขัดกับกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรมอันดี ไม่เอาเปรียบและคดโกงผู้อื่น การฝากธนาคาร หรือสถาบันการเงินอื่นๆ ตามความเหมาะสม

การใช้จ่ายทรัพย์ หมายถึง การกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำในการใช้จ่ายทรัพย์ในส่วนที่กันไว้ใช้สอยเลี้ยงชีพนั้น ให้เป็นไปบนพื้นฐานของความพอดี และไม่ใช้จ่ายให้เกินกว่าทรัพย์ที่หามาได้ กล่าวคือ ต้องใช้จ่ายแต่พอเหมาะสมตามความต้องการจำเป็น ไม่ให้ฟุ่มเฟือย แต่ไม่ตระหนี่จนผิดเคือง และมุ่งเน้นที่การใช้จ่ายหรือบริโภคด้วยปัญญา นั่นคือ การจะใช้จ่ายใดๆ นั้นต้องผ่านกระบวนการคิดและตัดสินใจด้วยเหตุผล ให้ความสำคัญด้านคุณค่ามากกว่ามูลค่า และเน้นคุณประโยชน์มากกว่าความคุ้มทุน และให้การใช้จ่ายทรัพย์ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและคนอื่น เพื่อให้เกิดความสุข ไม่ใช้จ่ายเพื่อการบริโภคตามแบบบริโภคนิยม ไม่ใช้จ่ายกับสิ่งของฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ และไม่ใช้จ่ายกับอบายมุขและสิ่งที่ยึดกับกฎหมายและศีลธรรมอันดี

1.4 การวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ

การวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ ตามแนวพุทธ ผู้วิจัยสร้าง แบบวัดขึ้นมาใหม่ โดยเป็นการ วัดระดับการกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำ ของเกษตรกรที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ ตามหลักธรรมในพุทธศาสนา มาประยุกต์ เพื่อเป็นแนวทางในการ สร้าง แบบวัดตามนิยามเชิงปฏิบัติการของ พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ ทั้งกระบวนการ ตั้งแต่ การหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ โดยสร้างเป็นมาตราประมาณค่าแบบรวม (Sigma scale หรือ Summated rating scale) 6 ระดับ ตั้งแต่ “มากที่สุด” คือ การกระทำและความตั้งใจว่าจะกระทำได้ทำมากที่สุด (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เลย” คือ ไม่เคยกระทำหรือไม่คิดว่าจะกระทำได้ทำเลย (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนทั้งสิ้นของทั้งฉบับ เพื่อพิจารณาว่าเป็นผู้ที่มีกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธหรือไม่ โดยผู้ที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์และได้คะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธได้อย่างเหมาะสมกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

ในการวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธนี้ นอกจากจะวัด ต้องการระดับพฤติกรรมแล้ว ยังวัดเพื่อนำไปวิเคราะห์จัดประเภทบุคคล สำหรับการวัดระดับพฤติกรรมนั้น ผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มี

พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธได้อย่างเหมาะสมกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า สำหรับการวิเคราะห์เพื่อจัดประเภทบุคคล จะได้กล่าวถึงไว้ในหัวข้อการวัดตัวแปรประเภทบุคคล

2. ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

จากนิยามของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ซึ่งเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินที่พึงปรารถนาของสังคม โดยมีลักษณะเกี่ยวข้องเป็นผลต่อกันเป็นกระบวนการตั้งแต่ การหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน ผลลัพธ์ของพฤติกรรมจะนำมาซึ่งความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันเป็นเป้าหมายสำคัญของพฤติกรรมนี้ โดยการศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของนักศึกษาวิจัยนี้ ในขั้นแรกจะเป็นการสำรวจตรวจสอบความรู้เพื่ออธิบายและทำความเข้าใจในพฤติกรรมนี้ แล้วหารูปแบบจำลองใหม่ (Model) ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ โดยผู้วิจัยกำหนดแนวทางการศึกษาปัจจัยกำหนดพฤติกรรมด้วยกรอบแนวคิดปัจจัยจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก และสร้างตัวแปรสำหรับอธิบายพฤติกรรม กรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และยังมีกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรดังกล่าว ดังรายละเอียดดังนี้

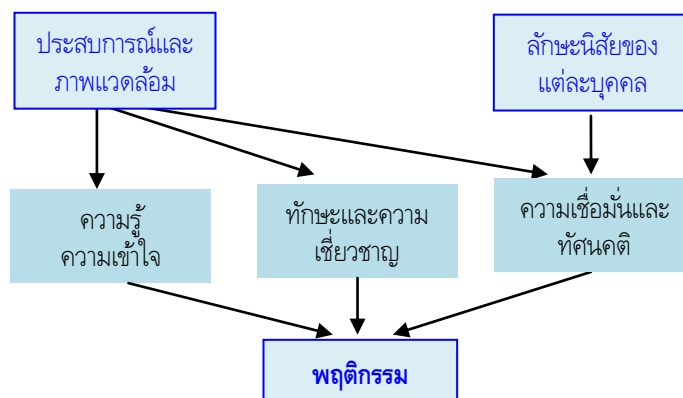
2.1 แนวทางการศึกษาการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

จากนิยามของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของนักวิจัยนี้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในระดับบุคคลที่พึงปรารถนาของสังคม ที่ต้องใช้ลักษณะทางพุทธกำกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของบุคคล ดังนั้นการศึกษาพฤติกรรมนี้ จึงมุ่งให้ความสำคัญกับธรรมชาติของมนุษย์และการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทางเศรษฐกิจตามมุมมองในพุทธศาสนา ที่ได้อธิบายธรรมชาติของมนุษย์ไว้ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ (อวิชชา) กล่าวคือ เมื่อแรกเกิดมานั้นมีความไม่รู้ ไร้เดียงสา ไม่เข้าใจต่อสิ่งทั้งหลาย ไม่รู้จักโลก ไม่รู้จักชีวิต และมนุษย์ก็มีคุณสมบัติพื้นฐานอีกอย่างหนึ่ง คือ ความอยาก โดยความอยากที่เป็นพื้นฐานก็คือความอยากให้มีชีวิตรอด อันยึดโยงอยู่กับความอยากที่จะสนองความต้องการของประสาทสัมผัสหรือความอยากเสพนั่นเอง แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาให้มีศักยภาพได้ หรือสามารถพัฒนาตนเองจนเกิดมีปัญญาได้ ส่วนการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งเศรษฐกิจก็เป็นเรื่องของมนุษย์เป็นกิจกรรมของมนุษย์ เมื่อธรรมชาติของมนุษย์ที่เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ มนุษย์ก็ควรจะได้รับพัฒนาให้ดีขึ้น และสิ่งที่มนุษย์ควรจะได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นนั้นมี 3 ข้อ คือ ศีล (Morality) หรือความเป็นปกติ สมาธิ (Concentration) หรือความตั้งใจมั่นคง และปัญญา (Wisdom) คือความรอบรู้ ซึ่งศีล สมาธิ และปัญญา โดยจัดเข้ากับทางสายกลาง อันเป็นหลักและแนวทางในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของมนุษย์นั่นเอง ดังนั้น สิ่งที่มนุษย์ควรจะได้รับพัฒนาให้ดีขึ้นขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยสำคัญที่ต้องศึกษาเพื่อพัฒนา ดังที่พระพุทธมคณาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า เหตุปัจจัยสำคัญที่ต้องศึกษา ประกอบไปด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน โดยปัจจัยภายนอก ได้แก่ การรับถ่ายทอดหรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ เพื่อนที่คบหา หนังสือ สื่อมวลชน และวัฒนธรรม ซึ่งให้ข่าวสารที่ถูกต้อง สั่งสอนแนะนำชักจูงไปในทางที่ดีงาม ซึ่งท่านเรียกว่า ปรโตโมสะ ที่แปลว่า

เสียงจากผู้อื่นหรือเสียงบอกจากผู้อื่น ส่วนปัจจัยภายใน ก็คือ การคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด หรือคิดเป็น คิดให้เป็น ระบบ มีหลักการ นำไปใช้งานได้ หรือที่เรียกโดยรวมว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งแปลว่า การทำในใจโดยแยกกายนั่นเอง ดังนั้นหากจะนำแนวทางนี้มาศึกษาถึงเหตุปัจจัยสำคัญของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรก็ควรจะครอบคลุม ทั้งนี้ เนื่องจากทางสายกลางนั้นก็ก็เป็นแนวทางของการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ เช่นเดียวกัน และที่สำคัญ พุทธศาสนามองว่าทุกสิ่งทุกอย่างดำรงอยู่และดำเนินไปในระบบสัมพันธ์ของธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2548: 85) เพราะการดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นโดยส่วนเดียว แต่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์กับสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หากปราศจากสังคมหรือธรรมชาติแล้วมนุษย์ก็ไม่สามารถดำรงตนอยู่ได้ ดังนั้นเหตุปัจจัยสำคัญของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธนี้ จึงกำหนดให้ศึกษาตามแนวทางการศึกษาพฤติกรรมตามกรอบปัจจัยภายในและภายนอก ตามแนวทางของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ซึ่งสอดคล้องตามแนวทางพฤติกรรมศาสตร์ที่มีมุมมองต่อการเกิดพฤติกรรมมนุษย์ว่าประกอบไปด้วย ปัจจัยทางชีววิทยา ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางจริยธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยภายในของบุคคล และปัจจัยทางสังคมอันเป็นปัจจัยภายนอกบุคคล (กุลสินี มุทธากลิน. 2553: 1-7-1-14) และแนวการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์ในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ (Psycho-Behavioral Science) ที่ศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมบุคคลโดยเน้นสาเหตุทางจิตใจควบคู่กับสาเหตุทางสภาพแวดล้อมตัวบุคคล เพื่อนำไปสู่การชี้แนวทางในการพัฒนาจิตและพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของบุคคลต่อไป (ดุจเดือน พันธุมนาวิน; และ ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2550: 30) ซึ่งเป็นแนวทางที่นักวิจัยด้านพฤติกรรมศาสตร์ในประเทศไทย นำมาใช้ศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมกันอย่างแพร่หลาย เช่นเดียวกับที่นักจิตวิทยาสังคมมองว่าพฤติกรรมของบุคคลนั้นได้รับอิทธิพลมา 2 ทาง คือ อิทธิพลจากสังคมที่กระทำผ่านสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่น ครอบครัว กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มเพื่อน และอีกทางเป็นอิทธิพลจากตัวเขาเอง เพราะบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันในบุคลิกภาพที่รวมถึงความต้องการ เจตคติ ค่านิยม (สิทธิโชค วรานุสันติกุล. 2546: 46)

จากลักษณะของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ที่เป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจตามทางสายกลาง ซึ่งประกอบขึ้น จากการใช้คุณสมบัติด้านจิตใจมาควบคุมการกระทำพฤติกรรมให้เป็นอย่างดีเหมาะสม ถูกต้องและชอบธรรม ผู้วิจัยจึงสร้างตัวแบบใหม่จากแนวคิดการเกิดพฤติกรรมจากปัจจัยภายในปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายในนั้นจะมุ่งเน้นปัจจัยลักษณะทางจิตที่เป็นตัวบ่งชี้ลักษณะทางพุทธ และลักษณะทางจิตที่เกี่ยวข้อง พฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพยากรของบุคคล ส่วนปัจจัยภายนอกนั้นมุ่งศึกษาเฉพาะที่เป็นสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะบุคคลและสื่อ ที่มีอิทธิพลต่อทั้งปัจจัยภายในบุคคลและต่อการกระทำพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรโดยตรง ในประเทศไทยได้เคยมีการศึกษาวิจัยพฤติกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรตามกรอบปัจจัยภายในและภายนอกมาบ้างแล้ว เช่น การวิจัยของธนาคารแห่งประเทศไทย (2556: 4-5) ที่ได้ศึกษาทักษะทางการเงินของคนไทย เพื่อให้ทราบถึงระดับความรู้ พฤติกรรม และทัศนคติทางการเงินของคนไทย สำหรับใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการกำหนดกลยุทธ์และจัดลำดับความสำคัญในการส่งเสริมทักษะทางการเงินที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินและส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืน รวมทั้งจะช่วยบรรเทาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในสังคมได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการศึกษปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมทางการเงิน มาจาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมซึ่ง

เป็นปัจจัยภายนอก และลักษณะส่วนบุคคลซึ่งเป็นปัจจัยภายใน ตามกรอบแนวคิดทักษะทางการเงิน (ภาพประกอบ 2)

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดทักษะทางการเงิน

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2556). ทักษะทางการเงินของคนไทย (Financial Literacy). หน้า 5. อ้างอิงจาก Financial Services Authority. (June 2005) Measuring financial capability: an exploratory study.

เพื่อให้ได้รูปแบบจำลองใหม่ (Model) ที่มีความเหมาะสมตามกรอบที่กำหนดไว้แล้ว การนำปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาศึกษาวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องและครอบคลุม ก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงได้ใช้ฐานคิดตามแนวทางเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการกำหนดและสร้างตัวแปรที่เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ

2.2 แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการสร้างและกำหนดตัวแปร

จากกรอบแนวคิด การเกิดพฤติกรรมจาก ปัจจัยภายในปัจจัยภายนอก สำหรับปัจจัยภายในนั้น ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับ ลักษณะทางจิตที่สอดคล้องกับลักษณะทางพุทธ และลักษณะทางจิตที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในระดับบุคคล ส่วนปัจจัยภายนอกนั้นจะมุ่งเน้นที่สภาพแวดล้อมรอบตัวโดยเฉพาะบุคคลและสื่อต่างๆ ดังนั้นเพื่อให้ได้ตัวแปร ดังกล่าว เข้ามาศึกษาวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องและครอบคลุม จึงอาศัยฐานแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการกำหนดและสร้างตัวแปรที่ใช้สำหรับอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธในงานวิจัยนี้ด้วย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 แนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

1) ความเป็นมา แนวคิด และลักษณะที่สำคัญ

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics) เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่อ้างอิงตามหลักพุทธธรรม ที่มุ่งเน้นให้มนุษย์มีการควบคุมความต้องการของตนเองให้อยู่ในความพอดีและสมดุลตามหลักทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งความพอดีหรือทางสายกลางนี้คือการมีคุณภาพชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจนั่นเอง หรืออาจกล่าวได้ว่าเศรษฐศาสตร์แนวพุทธเป็นเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาที่เน้นคุณภาพชีวิต ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ส่งเสริมให้คนบริโภคด้วยปัญญา (อนุสรณ์ ธรรมใจ , 2546) และการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมในทางเศรษฐกิจของมนุษย์นั้นก็เพื่อช่วยพัฒนาให้มนุษย์บรรลุเป้าหมายคือความสุข ที่จำเป็นต้องหันกลับมาวิเคราะห์มนุษย์ด้วยความเข้าใจอย่างถึงแก่นแท้ตามธรรมชาติที่แท้จริง โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาในตัวของมนุษย์เองไม่ใช่มุ่งเน้นที่ความมั่งคั่งของทรัพย์สิน ซึ่งเศรษฐศาสตร์แบบมนุษย์นิยมที่ก็ได้ปูทางไว้บ้างแล้วแต่ยังขาดการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบจากปัจจัยภายในของมนุษย์เอง (อภิชัย พันธเสน. 2547: 306) ในขณะที่พุทธศาสนาได้มีแนวทางนี้ไว้ให้แล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล ผู้วิจัยจึงได้อาศัยฐานคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธมาเป็นฐานคิดหลักในการกำหนดและสร้างตัวแปรเพื่ออธิบายปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ เพราะทั้งเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธนั้นมียุทธศาสตร์เดียวกัน คือ ความสุขที่ไม่ใช่แค่ความมั่งคั่งในทรัพย์สิน

Buddhist Economics มีการเรียกชื่อในภาษาไทยหลายชื่อ ทั้ง เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ หรือพุทธเศรษฐศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ ซึ่งในงานวิจัยนี้จะใช้การอ้างอิงชื่อเหล่านี้ในต้นฉบับเอกสารอ้างอิงในความหมายเป็นไปในทางเดียวกันและจะเรียกว่าเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ซึ่งหากจะกล่าวถึงที่มาของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธว่าเริ่มขึ้นมาจากใครนั้นไม่ปรากฏแน่ชัด แต่มีเอกสารที่มีความชัดเจนและประสบความสำเร็จที่สุดในการอ้างอิงถึง น่าจะเป็นแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมัน ชื่อ E.F. Schumacher ผู้ที่ได้ศึกษาศาสนาพุทธอย่างลึกซึ้งในเชิงเปรียบเทียบกับสภาวะการณ์โลกในขณะนั้น (หลังสงครามโลกครั้งที่สอง) ที่กำลังเต็มไปด้วยการแสวงหาความมั่งคั่งทางวัตถุเพราะเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความสุขทางจิตใจได้ และด้วยความที่ Schumacher มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับหลัก “อริยสัจ 4” อันประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรคที่นับว่าเป็นหัวใจของพุทธศาสนา โดยเขากล่าวเกี่ยวกับสัมมาอาชีวะ (หรือการเลี้ยงชีพที่ชอบ) (Right Livelihood) ที่เป็นการยึดหลักทางสายกลางเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตทางเศรษฐกิจที่มีความสุข และต่อมา Schumacher ได้มีงานเขียน ชื่อ “Small Is Beautiful: Economics as if people mattered” ในปี 1973 (พ.ศ. 2516) ซึ่งเป็นงานเขียนที่ได้วิพากษ์วิจารณ์การขาดประสิทธิภาพของเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตกที่ใช้กันอยู่อย่างแพร่หลายในขณะนั้น และได้เสนอแนวทางที่เรียกว่าเศรษฐศาสตร์สีเขียว (Green Economic) ที่ต่อมาก็กลายเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายทั้งในฝั่งตะวันออกและตะวันตกด้วย และมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในประเทศที่นับถือพุทธศาสนา เพราะวิถีชีวิตของคนในประเทศที่นับถือพุทธศาสนาส่วนใหญ่ก็ย่อมต้องการเศรษฐศาสตร์แบบของชาวพุทธ เช่นเดียวกับที่ชาวตะวันตกมีเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตก ต่อมาได้มีผู้แปล “Small Is Beautiful: Economics as if People Mattered” เป็นภาษาไทยที่ใช้ชื่อว่า “จิตแต่แจ่ว” โดยสมบูรณ คุรุคิลป์ (2528) ใน

หนังสือเล่มนี้ได้มีเนื้อหาในบทที่ 4 ชื่อว่า "Buddhist Economics" ที่แปลว่า "เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ" เป็นการกล่าวถึงเศรษฐศาสตร์ที่สามารถยกระดับความเป็นมนุษย์ให้อยู่เหนือการแสวงหาวัตถุ ด้วยการสร้างความเจริญภายในจิตใจจนเกิดปัญญาของบุคคล ต่อมาเนื้อหาส่วนนี้ได้ทำให้คนจำนวนมากทั้งในประเทศฝั่งตะวันออกและตะวันตก เกิดความสนใจในเรื่องพุทธศาสนาขึ้นมา จึงถือได้ว่า Schumacher เป็นคนแรกที่ทำให้คนเกิดความสนใจพุทธศาสนาในแง่เศรษฐศาสตร์ขึ้นมา แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกกลงไปถึงสาเหตุของการเกิด "Buddhist Economics" นั้น จะพบว่า การที่ Schumacher ได้เขียนเกี่ยวกับ Buddhist Economics ขึ้นมา เนื่องด้วยในขณะนั้นวิทยาการและระบบการต่างๆ ของตะวันตกได้มาถึงจุดที่พวกเขาเกิดความรู้สึกว่ามีความตีบตันและเกิดความอับจนเกิดขึ้น หรือมาถึงจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่อาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและวิธีปฏิบัติในวิทยาการสาขาต่างๆ เนื่องจากเริ่มพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตก ที่นอก จากจะไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหามันในการดำเนินชีวิตและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้กับมนุษย์แล้ว ยังได้สร้างปัญหาใหม่ๆ ตามมาด้วย (สุณี ฉัตราคม . ม.ป.ป.: 1) จึงต้องมีการขยายแนวความคิดหรือหาช่องทางกันใหม่ที่แตกต่างจากวงวิชาการของตนเองออกไป อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการสนใจในพุทธศาสนารวมทั้งปรัชญาต่างๆ โดยเฉพาะที่เป็นของตะวันออกขึ้นมาด้วย โดยในขณะนั้น Schumacher ไม่ได้นำเสนอ Buddhist Economics ในรูปแบบที่เป็นทฤษฎีที่สมบูรณ์ แต่จะเป็นการเปรียบเทียบกับเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตกในประเด็นที่เกี่ยวกับการผลิต การบริโภค การกระจายสินค้าและบริการ เป็นสำคัญ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า Schumacher ได้กล่าวถึงสัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) จึงเป็นการจับเอาหลักการของพุทธธรรมมาไว้ใน Buddhist Economics นั้นเอง โดยสัมมาอาชีวะนั้นมีอยู่ในมรรคนั่นเอง ซึ่งมรรคเป็นข้อหนึ่งในอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และอาจกล่าวได้ว่ามรรคเป็นข้อปฏิบัติทั้งหมดในพุทธศาสนา หรือเป็นวิถีของชาวพุทธ ที่มีองค์ประกอบอยู่ข้อหนึ่งในแปดข้อ คือ สัมมาอาชีวะ ที่แปลว่าการเลี้ยงชีพชอบ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสุขทางจิตใจมากกว่าความสุขทางวัตถุ และในเมื่อสัมมาอาชีวะนี้เป็นองค์ประกอบข้อหนึ่งในมรรค อันเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธแล้วแสดงว่าจำเป็นต้องมีสิ่ง ที่เรียกว่า Buddhist Economics หรือเศรษฐศาสตร์แนวพุทธอยู่ ตามที่ Schumacher ได้กล่าวไว้ว่า "Right Livelihood" is one of the requirements of the Buddha's Noble Eightfold Path. It is clear, therefore, that there must be such a thing as Buddhist economics." (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) 2548: 2-4) ซึ่งการนำหลักพุทธศาสนามาใช้กับเศรษฐศาสตร์นี้ในประเทศไทยได้มีการพัฒนา แนวคิดนี้อย่างต่อเนื่องกันมา อาทิ แนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ที่ได้พัฒนาแนวคิดนี้ให้ชัดเจนและถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยท่านได้เริ่มบรรยายธรรมและ เขียนตำราที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ตั้งแต่ปี 2526 เรื่อยมา และต่อมา ศ.น.พ. ประเวศ วะสี และ ศ.ดร. อภิชาติ พันธ์เสน ก็ได้เผยแพร่แนวคิดนี้มาประยุกต์เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผิดพลาด เช่น หนังสือพุทธเศรษฐศาสตร์ ของ อภิชาติ พันธ์เสน หนังสือพุทธธรรมกับสังคม ของศ.น.พ. ประเวศ วะสี เป็นต้น

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับ Buddhist Economics ของอภิชาติ พันธ์เสน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญอีกคนหนึ่งที่ได้นำหลักพุทธธรรมเข้าไปใช้ในเศรษฐศาสตร์ เพื่อช่วยให้เศรษฐศาสตร์มีจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์มากขึ้น โดยนำเสนอในงานวิจัยเกี่ยวกับพุทธเศรษฐศาสตร์ (Buddhist Economics) ที่เป็นการนำคำสอน

ของพระพุทธองค์มาประยุกต์เข้ากับแนวคิดในวิชาเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาจากอารยธรรมตะวันตก เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะความเป็นจริงของตัวมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งมี มุมมองที่แตกต่างจากเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ที่มีความเข้าใจมนุษย์ไม่ครบถ้วนและไม่รอบด้านจึงเป็นเพียงการนำบางส่วน of มนุษย์มาเน้นหรือขยายความจนเกินความจริง ทำให้ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับมนุษย์มีข้อผิดพลาด จึงควรมีการนำเอากระบวนการแบบพุทธเข้ามาประยุกต์เพื่อช่วยให้เข้าใจมนุษย์ในมิติที่กว้างและลึกซึ้งกว่า (อภิชัย พันธเสน. 2547: 2-4) อภิชัย พันธเสน ได้ให้นิยามของพุทธเศรษฐศาสตร์ ว่าเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุถึงสภาวะดีสุดจากการอยู่ในโลกของวัตถุ ภายใต้เงื่อนไขของการมีทรัพยากรที่จำกัด ซึ่งมีประเด็นที่ซ่อนอยู่ภายใต้คำนิยามนี้ คือ ความเข้าใจมนุษย์ตามความเป็นจริง และมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะพัฒนาจิตใจจากหยาบไปสู่ละเอียดจนถึงขั้นมีปัญญาอันบริสุทธิ์ได้ (อภิชัย พันธเสน . 2549: 5) พุทธเศรษฐศาสตร์จึงจัดได้ว่าเป็นวิถีทางแห่งปัญญา คือ ต้องมีปัญญาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะสามารถยกระดับของจิตมนุษย์และสามารถขจัดความทุกข์ได้ เพื่อให้มนุษย์พบกับความสุขตามธรรมชาติแท้จริง การเห็นปัญญาและกระบวนการเสริมสร้างปัญญาจึงมีสาระสำคัญยิ่ง ที่จะให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ให้เกิดปัญหาตามมา สำหรับหลักการทั่วไปของพุทธธรรมที่อาจนำมาประยุกต์กับลักษณะทั่วไปของเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การพึ่งตนเอง การใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท การเน้นอหิงสา การเน้นการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์ สุจริตและมีมานะอดทน หรือสัปปะมาชีวะ การไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น พยายาม ละกิเลสและความโลภ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด (อภิชัย พันธเสน. 2549: 679)

สำหรับ Buddhist Economics หรือเศรษฐศาสตร์แนวพุทธตามการอธิบายพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) นั้น จะเป็นการประยุกต์คำสอนของพระพุทธองค์เข้ากับหลักเศรษฐศาสตร์เช่นเดียวกัน และยังมุ่งต้องการแสวงหาแนวทางที่มนุษย์จะควบคุมความต้องการที่เป็นโทษ และทำลายคุณภาพชีวิตให้ลดลงเหลือน้อยที่สุด ด้วยการให้หลักทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทาที่มุ่งความพอดีหรือความสมดุลในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่เบียดเบียนสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างกลมกลืนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (สุณี ฉัตรวาท. ม.ป.ป.: 2) จึงเป็นการวิเคราะห์ที่มุ่งทำความเข้าใจในมนุษย์ตามธรรมชาติที่เป็นจริงและให้ความสำคัญกับจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งลักษณะสำคัญของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่ามี 2 ลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นเศรษฐศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมา และเศรษฐศาสตร์แนวพุทธมองว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ใช่กิจกรรมที่จับเงินในตัว แต่เป็นฐานของการที่จะพัฒนาศักยภาพอื่นๆ ขึ้นไป

มีงานวิจัยของแคทเธอริน ไฮร์ชเบรูน (Katharina Hirschbrunn. 2014: 1) ได้นำแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ของ Schumacher มาเป็นแนวทางในการ ศึกษาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อความยั่งยืน (Degrowth) เพราะเห็นว่าเศรษฐศาสตร์แนวพุทธมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับจิตวิทยามนุษย์มากกว่า จิตวิทยาสมัยใหม่ โดยงานวิจัยของ Hirschbrunn ต้องการ อยู่ภายใต้สมมติฐานว่ามนุษย์มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและกับมนุษย์ด้วยกันเอง และสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่สามารถทำให้ดีขึ้นได้เพียง แต่ด้วยการบริโภควัตถุเท่านั้น ในขณะที่งานวิจัยของ กุลลณี มุทธากลิน (2539: บทคัดย่อ) ที่ต้องการอธิบายพฤติกรรมการบริโภค

ตามแนวทางพุทธปรัชญา โดยสรุปได้ว่าพุทธปรัชญานั้นเป็นกระบวนทัศน์แบบองค์รวม ที่เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจถึงธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ และมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์รวม จึงไม่อาจคำนึงถึงแต่ความต้องการอันไม่มีขอบเขตของตนเพียงส่วนเดียว การบริโภคในทัศนะนี้จึงมิใช่กิจกรรมที่เป็นจุดจบสิ้นภายในตัวเอง หากแต่เป็นเครื่องมือที่จะทำให้มนุษย์สามารถฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้มีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดดุลยภาพและเกื้อกูลต่อทั้งสังคมและธรรมชาติ รูปแบบการบริโภคจึงคำนึงถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงตามธรรมชาติและขีดจำกัดในการรองรับจากธรรมชาติ รวมถึงรูปแบบที่สามารถกระจายส่วนเกินออกไปให้กับมนุษย์ในสังคมที่ขาดแคลนได้อย่างพอเพียง การบริโภคในบริบทของพุทธปรัชญาจึงถือเป็นรูปแบบทางเลือกหนึ่งของมนุษย์ในการก้าวออกไปจากวิถีการบริโภคในสังคมบริโภคนิยม

2) เศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับบุคคล

จากแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ที่ได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตวิทยาของมนุษย์ด้วยความเข้าใจในมนุษย์ตามธรรมชาติที่เป็นจริง โดยนำหลักทางสายกลางมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งการผลิต การบริโภค และการแจกจ่าย หรืออาจกล่าวได้ว่าเศรษฐศาสตร์แนวพุทธเป็นเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาหรือเศรษฐศาสตร์วิถีทางแห่งปัญญา ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อความทุกข์ที่เหนือกว่าความสุขหรือให้บรรลุซึ่งสันติสุขอันเป็นความสุขที่เกิดจากความสงบ เป็นความสุขจากการหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง เป็นความสุขที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. <http://www.stou.ac.th>) ซึ่งการดำเนินตามหลักทางสายกลางนั้น ต้องมีความพอเหมาะพอดีกับตนเอง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แนวทางนี้มนุษย์ต้องมีการเรียนรู้และฝึกฝนตนเอง ซึ่งการเรียนรู้เพื่อฝึกฝนตนเองของมนุษย์นั้น ต้องเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในหรือลักษณะทางจิตใจของบุคคลเป็นสำคัญ โดยปัจจัยที่เป็นลักษณะภายในบุคคลมีทั้งทางจิตใจและทางปัญญา เช่น การคิดเป็นคิดถูก ที่ถือว่าเป็นลักษณะทางปัญญาอันเป็นหัวใจสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติตามทางสายกลาง และ การรู้เท่าทันความต้องการของตนเองที่นำไปสู่คุณภาพชีวิต ที่ศึกษาจากลักษณะความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ตามสภาพที่เป็นจริง โดยเฉพาะความต้องการทางจิตใจ รวมทั้งการมีจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่ถือว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญที่นำไปสู่เป้าหมายของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่นำสังคมในองค์รวมสู่สันติสุขได้ ในขณะที่เดียวกันเศรษฐศาสตร์แนวพุทธก็ไม่ได้ละเลยปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะสภาพแวดล้อม เพราะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่ได้มีจุดสิ้นสุดภายในตัวเอง หากแต่เป็นกิจกรรมที่จะทำให้มนุษย์สามารถฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้มีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิต และสร้าง ดุลยภาพและเกื้อกูลต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน

หากจะวิเคราะห์ การดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ทางนั้นจะเริ่มจาก ลักษณะภายในของบุคคลเป็นสำคัญ นั่นคือ อันดับแรกบุคคลต้องมี ความรู้จักคิดรู้จักพิจารณาด้วยตนเองหรือมีความรู้คิดอัน เป็นคุณสมบัติทาง สติปัญญา แต่โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนไม่ได้เกิดมามีปัญญาเพียงพร้อมที่จะเป็นผู้มีความรู้คิดเหมือนกันหมด แต่สิ่งที่ทุกคนมีเหมือนกันคือ ความสามารถพัฒนาฝึกฝนตนเองจนเกิดมีปัญญาได้ ซึ่งพุทธศาสนาก็ได้ให้แนวทางในการเสริมสร้างปัญญาไว้แล้ว คือ การปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 ที่เป็นระบบความคิดและการกระทำ หรือการดำเนินชีวิตที่ตรงจุดพอเหมาะพอดีให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมาย คือ

ความดับทุกข์ มรรคจึงเป็นแนวปฏิบัติแห่งทางสายกลาง (อภิขัย พันธเสน . 2547: 330) องค์ประกอบทั้ง 8 ประการของมรรค ได้แก่ สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ: Right View) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ : Right Thought) สัมมาวาจา (วาจาชอบ : Right Speech) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ : Right Action) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ : Right Livelihood) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ : Right Effort) สัมมาสติ (ระลึกรู้ชอบ : Right Mindfulness) และสัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ : Right Concentration) หรืออาจกล่าวได้ว่า อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นทางสายกลางเป็นมัชฌิมาปฏิปทา และถือได้ว่าเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ (วคิน อินทสระ . 2555: 40) กระบวนการเสริมสร้างปัญญาตามมรรคมีองค์ 8 จะเริ่มที่สัมมาทิฐิหรือความเห็นชอบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรคในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรม การที่จะมีสัมมาทิฐิหรือมีความเห็นชอบนั้น ต้องมีการฝึกขึ้นก่อนมรรคหรือในขั้นต้นที่จะนำเข้าสู่มรรค ด้วยมีปัจจัย 2 ประการที่จะช่วยให้คนเกิดสัมมาทิฐิ คือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ ดังมี พุทธพจน์แสดงหลักการเสริมสร้าง สัมมาทิฐิ ไว้ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ มี 2 อย่างดังนี้ คือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ ” (อง.ทุก 20/371/110. และ ม.ม. 12/497/539) ซึ่ง ปรโตโฆสะ แปลว่า อิทธิพลหรือเสียงจากภายนอก ที่มีความเป็นกัลยาณมิตรในการแนะนำ สั่งสอน และโยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย การพิจารณาโดยแยบคาย รู้จักคิดหรือคิดเป็น

นอกจากความรู้จักคิดรู้จักพิจารณาด้วยตนเองแล้ว ความต้องการซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองก็เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญ โดยที่เศรษฐศาสตร์ตะวันตก ได้อธิบาย ถึงความต้องการของมนุษย์ว่ามีอยู่อย่างไม่จำกัด ทำให้การดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีแนวทางเพื่อแสวงหาสิ่งมาสนองความต้องการอย่างไม่จบสิ้น แต่ตามหลักพุทธศาสนาแล้ว กิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้ง การผลิตและการบริโภคนั้น จะต้องเป็นไปด้วยความมี เหตุมีผลและความมีประสิทธิภาพ ที่มากกว่าเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตก แต่ ด้วยธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นจริงนั้น พุทธศาสนามองว่ามนุษย์เกิดมามีอวิชชา (ความไม่รู้) ที่ทำให้มนุษย์มีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดได้ เป็นอย่างดี ไม่สามารถปฏิบัติต่อชีวิตของตนและต่อสิ่งแวดล้อม ล้อมอย่างถูกต้อง จึงกลายเป็นสิ่งบีบบังคับมนุษย์ทำให้เกิดปัญหา สิ่งบีบบังคับนี้ ในภาษาพระเรียกว่า “ทุกข์” เมื่อมนุษย์ไม่มีความรู้ที่จะช่วยให้เป็นอยู่หรือเมื่อไม่สามารถเป็นอยู่ด้วยความรู้ มนุษย์จึงเป็นอยู่ตาม ความต้องการที่เป็น ความอยากหรืออยู่ด้วยความอยากและให้ความอยากที่จะมีชีวิตอยู่ชุกชุมให้ดิ้นรนไป สิ่งก็ตามมาคือการทะยานอยากอย่างมีขอบเขตเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด ความทะยานอยากอย่างมีขอบเขตนี้ ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า “ตัณหา” ซึ่งก็คือความต้องการเพียงสิ่งปรนเปรอตนเอง แต่ธรรมชาติของมนุษย์ ก็ไม่ได้มีเพียง แค่ความไม่รู้เท่านั้น มนุษย์ยังมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองได้ ในเมื่อปัญหาเกิดจากความไม่รู้ และทำให้มนุษย์เป็นอยู่ด้วยอวิชชาและตัณหา แล้ว ดังนั้นเมื่อจะแก้ปัญหาให้กับมนุษย์ ก็ต้องทำให้เขามีความรู้ขึ้นมาเพื่อให้ เป็นอยู่หรือดำเนินชีวิตด้วยความรู้ ฉะนั้นการพัฒนาตนเองก็คือพัฒนาให้มีความรู้ นั่นเอง และความรู้ในทางพุทธเรียกว่า “ปัญญา” ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพ ของมนุษย์นั้นสาระสำคัญจึงอยู่ที่ “ปัญญา” และกิจกรรมที่ทำให้เกิดปัญญา ก็คือ “การเรียนรู้” นั่นเอง เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้ รู้และเข้าใจความจริงตามธรรมชาติ รู้ว่าอะไรคือคุณภาพชีวิตก็จะมี ความพึงพอใจเพิ่มเข้ามา และปัญญาก็คือความรู้ที่ตรงข้ามกับอวิชชา เมื่อมนุษย์มีความรู้มาทำลายอวิชชา ปัญญาจะทำให้รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์ อะไรเป็นสิ่งที่ไม่ทำให้เกิดคุณภาพชีวิต และอะไรทำให้เกิดโทษ เมื่อรู้ว่าอะไรเป็นคุณแก่ชีวิตก็จะมี ความต้องการในสิ่งที่

คุณต่อชีวิต ซึ่งเราเรียกความต้องการลักษณะนี้ว่า “ฉันทะ” ดังนั้นในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ของมนุษย์จึงต้องมีการพัฒนาตนหรือพัฒนาปัญญาขึ้นไปเรื่อยๆ และเมื่อมนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเขาก็จะมีกิจ กรรมต่างๆ เพื่อสนองฉันทะซึ่งเกิดจากปัญญา และฉันทะที่มาคู่กับปัญญานี้ก็จะทำให้เขาได้รับสิ่งที่เป็นคุณภาพชีวิตโดยตรง เพราะ “ปัญญา” ก็คือความรู้ว่าอะไรเป็นคุณภาพชีวิต และ “ฉันทะ” ก็คือความต้องการในสิ่งที่เป็นคุณภาพชีวิต จากความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวทาง พุทธศาสนา ที่ทำให้เห็นถึงธรรมชาติของความต้องการ ที่พุทธศาสนาได้แบ่งลักษณะความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความต้องการที่เรียกว่า “ตัณหา” ก็คือความต้องการสิ่งปรนเปรอตนเอง กับความต้องการที่เรียกว่า “ฉันทะ” ที่หมายถึงความต้องการในสิ่งอำนวยความสะดวกชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2531: 62) เป้าหมายของแนวทางพุทธจึงมุ่งหวังให้มนุษย์ฝึกฝนพัฒนาตนเองจนเป็นผู้รู้เท่าทันความต้องการ จนสามารถเกิดเป็นผู้มีความต้องการแบบฉันทะนี้มาแทนที่ความต้องการแบบตัณหา เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วความต้องการที่มีส่วนผลักดันให้กระทำ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ก็จะเป็นไปด้วยความมีเหตุมีผล และความมีประสิทธิภาพ

ดังเช่นที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึงความเกี่ยวข้องระหว่างความต้องการ กับการบริโภค การใช้จ่ายและผลที่ตามมา ซึ่ง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของลักษณะความต้องการของบุคคลที่ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยได้ยกตัวอย่างกรณีของคนที่มีความต้องการแตกต่างกันก็จะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันไป เช่น ผู้ที่กินอาหารเพื่อหวังอยากเสพรสอร่อย ก็ย่อมมีทางที่จะใช้จ่ายเงินอย่างสิ้นเปลือง เพราะของที่จะให้เสพรสอร่อย ก็อาจทำให้แพง มาก เพราะต้องปรุงแต่งสีกลิ่นรสและทำให้สวยงาม ต้องย้วยความต้องการซึ่งอาจต้องมีการโฆษณาไปรวมในต้นทุน สิ่งที่เขาเข้าไปอาจมีพิษเพราะผ่านการปรุงแต่งทั้งสีทั้งกลิ่นทั้งรส และเมื่อกินที่มุ่งแต่จะเสพรส ก็มักทำให้กินเกินปริมาณ ก็กลายเป็นโทษต่อร่างกายของตัวเอง แต่ถ้ามุขมีปัญญารู้จักกินโดยสนองความต้องการคุณภาพชีวิต พฤติกรรมการกินก็จะต่างออกไป เขาอาจจะไม่ไปซื้อของบางอย่างที่อร่อยแต่แพงและไม่ค่อยมีคุณค่าทางอาหาร ฉะนั้นการใช้จ่ายของเขาก็อาจจะมี ความหมายทางเศรษฐกิจที่ต่างออกไป ไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้จ่ายเงินทอง หรือ อด้านเป็นคุณเป็นโทษแก่ร่างกาย รวมทั้งการกินเกินหรือไม่เกินปริมาณก็ตาม การที่มนุษย์ต้องการสิ่งทั้งหลายนั้น ก็เพราะสิ่งเหล่านั้นมีค่าแก่เขา หรือ เพราะเขามองเห็นคุณค่าสิ่งนั้น แต่แท้ที่จริงแล้ว ความต้องการต่างหากที่เป็นตัวกำหนดคุณค่า เมื่อเราต้องการสิ่งใด สิ่งนั้นก็มีความค่าขึ้นมา และ เมื่อความต้องการมี 2 แบบคุณค่าจึงเกิดมี 2 แบบด้วย ถ้าเราต้องการคุณภาพชีวิต คุณค่าที่เรามองหา หรือคุณค่าที่เราเห็นในสิ่งนั้น ก็จะเป็น “คุณค่าแท้” แต่ถ้าเราต้องการเสพรสเพื่อบำรุงปรนเปรอตน เราก็จะมองหาและมองเห็นคุณค่าในสิ่งเหล่านั้นไปอีกแบบหนึ่งที่เรียกว่า “คุณค่าเทียม” ซึ่งเป็นคุณค่าที่สนองความต้องการแบบเสพรสหรือแบบปรนเปรอ จากหลักความต้องการและคุณค่า นำไปสู่หลักการบริโภคที่แบ่งเป็น 2 แบบ คือ การบริโภคเพื่อสนองความต้องการเสพคุณค่าเทียม ซึ่งเป็นการบริโภคแบบที่ไม่มีจุดหมาย มีแต่การเสพรสที่ให้เกิดความพึงพอใจ ไม่มีจุดหมายส่งทอด และการบริโภคเพื่อสนองความต้องการคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็น การบริโภคที่มีจุดหมายต่อไป เพราะการได้คุณภาพชีวิตเป็นจุดหมายที่ชัดเจนของการบริโภค และยังเป็นฐานของการฝึกฝนศักยภาพของตนเองต่อไปได้อีก พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). 2531: 58-76)

สำหรับความสำคัญของจริยธรรมของคนต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้และผู้วิจัยนำมาสรุปความได้ว่า “จริยธรรม” ซึ่งรวมความหมายถึงคุณธรรมและคุณค่าทางจิตใจด้วยนั้น เป็นเรื่องสำคัญต่อเศรษฐกิจ เช่น ในการผลิตนั้นเรื่องคุณธรรมของคนที่จะเห็นได้ง่ายๆ ทั้งความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน ความตรงต่อเวลา ย่อมมีผลต่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต หรือที่เกี่ยวกับค่านิยมก็เป็นเรื่องของจริยธรรมด้วย หากคนมีค่านิยมชอบความโก้หรู ฟุ้งเฟ้อ สินค้าที่หุ้รหาวราคาแพงก็จะขายดีกว่าสินค้าที่มีคุณภาพดี หรือคนอาจซื้อของราคาแพงจากเงินที่ไปกู้ยืมมา และก่อหนี้สินจนล้นพ้นตัวก็เป็นได้ ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญทางเศรษฐกิจ แต่ เศรษฐศาสตร์กลับถูกมองว่าได้ละเลยจริยธรรมไป แต่แท้จริงแล้วการที่เศรษฐศาสตร์ไม่พิจารณาพฤติกรรมของคนในส่วที่เกี่ยวกับจิตใจและจริยธรรม อาจเป็นเพราะแนวคิดของเศรษฐศาสตร์นั้นเกิดขึ้นในชาติตะวันตก ที่มีบางปัจจัยที่แตกต่างจากสังคมไทยโดยเฉพาะจริยธรรมของคน สำหรับในประเทศตะวันตกนั้นมีจริยธรรมสำหรับเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในยุคอุตสาหกรรม อยู่ในตัวแล้ว คือ จริยธรรมแบบ Protestant (Protestant Ethic) ที่ทำให้คนในประเทศตะวันตกมีจริยธรรมการทำงาน (work ethic) เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นมา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). 2531: 16) สำหรับ Protestant ethic เป็นคำสอนของศาสนาคริสต์ลัทธิ Protestant ที่สอนให้ศาสนิกชนเกิดจิตวิญญาณแบบทุนนิยม (Spirit of Capitalism) คือ เป็นนักแสวงหาสิ่งใหม่ มุ่งสู่ความสำเร็จเพื่อให้เกิดการยอมรับ ทำงานหนักเพื่อสะสมความร่ำรวย เก็บออมเพื่อนำไปใช้ในการลงทุน สร้างกำไรอย่างต่อเนื่อง (ประพันธ์ เกียรติแผ้ว เอกสารประกอบการบรรยาย) จริยธรรมในการทำงานเช่นนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจตะวันตก และการที่เศรษฐศาสตร์แบบตะวันตกไม่สนใจพิจารณาปัญหาทางจริยธรรมก็อาจมองได้ในแง่หนึ่งว่า ในสังคมตะวันตกนั้นระบบจริยธรรมมันเข้ารูปและคงตัว แทบจะเรียกได้ว่าเป็นตัวคงที่อยู่แล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). 2531: 17) ซึ่งการนำหลักวิชาเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตกมาใช้ในสังคมที่สมาชิกในสังคมขาดจริยธรรมหรือมีจริยธรรมที่แตกต่างจากนี้เช่นในสังคมไทย จึงดูเสมือนว่าเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตกได้ละเลยเรื่องที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจไป หรือไม่ได้มีการนำเรื่องจริยธรรมของคนเข้ามาร่วมวิเคราะห์ด้วย จากที่มาของเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับจริยธรรมของคนที่น่าจะมีความสำคัญต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ดังนั้นใน การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจของมนุษย์ในบริบทที่แตกต่างจากประเทศตะวันตก โดยเฉพาะที่มีความแตกต่างในจริยธรรมของคนแล้วนั้น ไม่ควรมองข้ามตัวแปรที่เกี่ยวกับ “จริยธรรม” และควรนำเข้ามาร่วมวิเคราะห์ด้วย

3) การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธตามหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

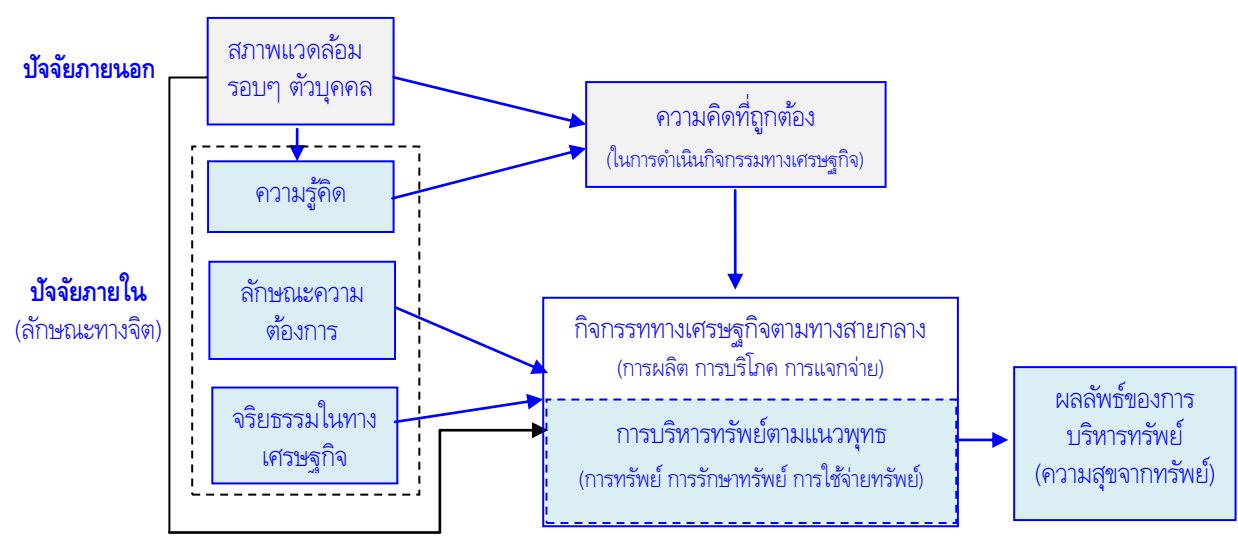
การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ มีเป้าหมายไม่ใช่เพื่อการมีทรัพยากรจำนวนมากมายมหาศาล หากแต่มุ่งให้บุคคลมีความสุขจากทรัพย์ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ซึ่งการที่จะบรรลุเป้าหมายได้นั้น เศรษฐศาสตร์แนวพุทธได้ให้หลักการ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตามหลักทางสายกลางอันเป็นทางแห่งปัญญา ที่เกื้อกูลต่อการแสวงหาและการสั่งสมที่เป็นไปอย่างมีความสุข การแสวงหาที่ไม่เบียดเบียนกัน หากวิเคราะห์ปัจจัยตามแนวทางที่นำไปสู่เป้าหมายของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธนั้น ปัญญาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการนำไปสู่เป้าหมาย ดังนั้นกระบวนการเสริมสร้างปัญญาจึงนับว่าสำคัญยิ่ง กว่า ซึ่งก็คือการปฏิบัติตามมรรคมี

องค์ 8 ซึ่งถือว่าเป็นแนวปฏิบัติของ เป็นทางสายกลางเป็นมัชฌิมาปฏิปทา และเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ (วคิน อินทสระ. 2555: 40) โดยรายละเอียดของกระบวนการเสริมสร้างปัญญาตามมรรคมองค์ 8 จะเริ่มที่สัมมาทิฐิ หรือความเห็นชอบ โดยมีปัจจัย 2 ประการที่จะช่วยให้คนเกิดสัมมาทิฐิ คือ ปรัตโธสะ และโยนิโสมนสิการ การเสริมสร้าง สัมมาทิฐิด้วยปัจจัยปรัตโธสะนั้น คือ วิธีการที่เริ่มต้นด้วยศรัทธาและอาศัยศรัทธาเป็นสำคัญ เมื่อนำมาใช้ในระบบการศึกษาอบรมจึงพิจารณาที่จะให้ได้รับคำแนะนำ ชักจูง สั่งสอน อบรม ที่ได้ผลดีที่สุด คือ ต้องมี ผู้สั่งสอนอบรมที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ มีความสามารถ และใช้วิธีการที่ได้ผล ดังนั้น จึงจำกัดให้ปรัตโธสะที่มุ่งหมายด้วยหลักที่เรียกว่า “กัลยาณมิตตตา” คือความมีกัลยาณมิตร ส่วนโยนิโสมนสิการ ถือว่าเป็นแกนหลักหรือองค์ประกอบหลักของการพัฒนาปัญญา ซึ่งต้องพิจารณาว่าควรใช้ความคิดให้ถูกต้องอย่างไร และเมื่อนำทั้งสองปัจจัยนี้มาประกอบกัน จึงนับได้ว่า ปรัตโธสะ (ที่ดี) หรือกัลยาณมิตตตา เป็นองค์ประกอบภายนอก และโยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบภายใน

สำหรับ ปัจจัยภายใน ที่สำคัญนั้น คือความรู้คิด ได้แก่ การรู้จักคิดตรិตรอง รู้จักพิจารณาใคร่ครวญด้วยตัวเอง ในสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจต่อปรากฏการณ์หรือสภาวะนั้นตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นลักษณะการคิดตามหลักพุทธศาสนาที่ เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ ” ถ้าคิดไม่เป็นก็ไม่สามารถจะนำเอาสิ่งที่ได้จากปัจจัยภายนอกไปใช้ประโยชน์ได้ โดยปัจจัยทั้งปรัตโธสะ และโยนิโสมนสิการย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ สำหรับคนสามัญทั่วไปซึ่งมีปัญญาไม่แก่กล้า ย่อมอาศัยการแนะนำชักจูงจากผู้อื่นและคล้อยตามไปตามคำแนะนำ ชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย แต่ก็ต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกต้องด้วยตนเองได้ด้วยจึงจะก้าวหน้าไปถึงที่สุดได้ ในขณะที่คนที่มีปัญญาแก่กล้าย่อมรู้จักใช้โยนิโสมนสิการได้ดีกว่า แต่ก็ต้องอาศัยคำแนะนำที่ถูกต้องเป็น เครื่องนำทางในเบื้องต้น และเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมให้ก้าวหน้าไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่านอกจากความสามารถในใช้ความคิดได้อย่างถูกต้องหรือความรู้คิดของบุคคล ที่เป็นลักษณะทางจิตตปัญญาของบุคคลแล้ว ยังมี องค์ประกอบภายนอกโดยเฉพาะสภาพแวดล้อมทางสังคม ทั้งคน สถาบัน รวมทั้งสื่อต่างๆ ก็มีสนับสนุนหรือขัดขวางการใช้ความคิดได้อย่างถูกต้องจนเกิดมีความคิดความเห็นที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ อันเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาตนเองจนเกิดมีปัญญา นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายได้ สำหรับความเห็นที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตสำหรับคนไทยนั้น คือ มีความพออยู่ พอกิน สันโดษ มักน้อย ใช้ชีวิตสมถะ (วคิน อินทสระ. 2555: 15) และถือได้ว่าเป็นหนทางที่ถูกต้องในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวกับทรัพย์ที่จะนำไปสู่เป้าหมายได้

นอกจาก ความรู้คิดอันเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่ การดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องแล้ว เศรษฐศาสตร์แนวพุทธยังให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจมนุษย์ตามธรรมชาติที่เป็นจริง ที่ไม่ใช่เป็นการตั้งข้อสมมติเกี่ยวกับมนุษย์ขึ้นมาเพื่อวิเคราะห์ (เช่นที่เศรษฐศาสตร์ตะวันตกสมมติให้มนุษย์มีเหตุผลอย่างสมบูรณ์เหมือนกันหมด) ดังนั้นในเบื้องต้นจึงต้องมีความเข้าใจมนุษย์ตามธรรมชาติ เสียก่อน โดยมุ่งไปที่ ความต้องการของมนุษย์ เพราะกิจกรรมใดๆ ทางเศรษฐกิจล้วนเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ และอีกปัจจัยหนึ่งที่ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ไม่ได้ละเลย คือ จริยธรรม ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือ จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ เช่น ค วามขยัน ซื่อสัตย์ รักในงาน และความอดทน เป็นต้น สำหรับในสังคมที่สมาชิก

ยังไม่มีมาตรฐานทางจริยธรรมหรือมีไม่เท่าเทียมกันเช่นในสังคมไทย แล้วนั้น จริยธรรมในทางเศรษฐกิจของคน ก็ยังคงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอยู่ และอีกปัจจัยที่สำคัญตามแนวคิด เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยภายนอก เพราะ นอกจากจะมีผลต่อการขัดเกลาให้บุคคลเกิดมี สัมมาทิฐิ แล้ว ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่ไม่ได้แยกกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากชีวิตด้านอื่นๆ ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวพุทธนี้จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบจากชีวิตด้านอื่นๆ ที่ปัจจัยแวดล้อมได้ ดังนั้นการกำหนดตัวแปรที่เป็นปัจจัย ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เพื่อนำเข้ามาอธิบาย ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ จึงมีปัจจัย 2 ลักษณะ ได้แก่ ปัจจัยภายนอก ที่เป็นสภาพแวดล้อมรอบตัวบุคคล และสื่อต่างๆ และปัจจัยภายในที่เป็นลักษณะทางจิตของบุคคล ที่ประกอบไปด้วย ลักษณะ ความต้องการ ความรู้สึก จริยธรรมในเชิงเศรษฐกิจ ตามภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

ที่มา: จากการประมวลเอกสารของผู้วิจัย

2.2.3 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากการกำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ที่อาศัยฐานคิดของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธแล้ว มีในบางมุมของการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธที่เศรษฐศาสตร์แนวพุทธไม่ได้อธิบายไว้ ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่มุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้หลักพุทธธรรม ที่อธิบายถึงปัจจัยที่มาจากความเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ และแนวทางปฏิบัติโดยยึดทางสายกลาง เป็นแนวทางที่กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากภายในตัวบุคคลเฉพาะศักยภาพในการคิด และปัจจัยจากภายนอกที่มา

จากสิ่งแวดล้อมทางสังคม แต่ ไม่ได้กล่าวถึงปัจจัยอื่นที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น ความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน

1) ความเป็นมา แนวคิด และลักษณะที่สำคัญ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย โดยมีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ซึ่งแนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง อย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550: 6-9)

โดยแก่นแท้ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ก็คือหลักของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธในภาคปฏิบัติที่เหมาะสมกับคนไทยนั่นเอง เพราะ ได้ยึดหลักการปฏิบัติตามทางสายกลางเช่นเดียวกัน และเป็นเศรษฐศาสตร์ที่อธิบายให้เข้าใจได้ง่ายต่อประชาชนและชาวบ้านทั่วไป ซึ่ง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีแนวทางปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดความพอเพียงในการดำเนินชีวิตของบุคคลกำหนดไว้อย่างชัดเจน สามารถนำมาประยุกต์กับพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของการวิจัยนี้ได้ และที่สำคัญปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่มีองค์ประกอบอย่างสมบูรณ์ที่จะสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนากรอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้ (Foundation for Economic Theory Framework) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546: 35)

หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นตามแนวคิดทางสายกลาง โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยและมีแนวทางปฏิบัติและตัวอย่างการนำไปประยุกต์ใช้ที่เกิดขึ้นจริง จากการดำเนินโครงการตามแนวพระราชดำริเพื่อหาแนวทางที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับทั้งระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐ โดยใช้ได้ตลอดเวลาทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เพราะเป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มี

ลักษณะพลวัต (Dynamic) คือมองว่าสถานการณ์โลกนั้นมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากความเชื่อมโยงของปัจจัยต่างๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) นอกจากนี้แล้วปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังถือว่าเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ที่สำคัญลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาและวิเคราะห์สถานการณ์และความเปลี่ยนแปลง ตลอดจนนโยบาย แนวทาง และวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและผลที่เกิดขึ้นตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ซึ่งรวมถึงการที่ชุมชนและประเทศต่างๆ มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี วัฒนธรรม และค่านิยมทางสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546 : 36-44)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะที่สำคัญ คือประกอบด้วย 3 คุณลักษณะและ 2 เงื่อนไข โดยคุณลักษณะของความพอเพียง ทั้ง 3 ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ในมิติต่างๆ ของการกระทำ เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งการผลิตและการบริโภค ที่อยู่ในระดับพอประมาณ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง ส่วนความมีเหตุผล จะหมายถึงการตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ โดยคิดถึงผลที่จะตามมาจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ ในขณะที่การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีนั้น จะเป็น การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

ซึ่งในการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ตามลักษณะดังกล่าวได้นั้นต้องอยู่บนเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญ 2 อย่าง คือ ความรู้ และคุณธรรม โดยในการวางแผนและดำเนินการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกขั้นตอนเพื่อให้อยู่ในระดับพอเพียงได้นั้น ต้องอาศัยความรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ ดังนี้

- (1) ความรอบรู้ คือ มีความรู้ เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบคอบ โดยครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในโอกาสและเวลาต่างๆ
- (2) ความรอบอบ คือ ความสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ประกอบการวางแผน ก่อนที่จะนำไปวางแผนประกอบการทุกขั้นตอน
- (3) ความระมัดระวัง คือ ความมีสติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ เพราะในความเป็นจริงแล้ว สถานการณ์เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น การนำความรู้และความรอบคอบมาใช้ จึงต้องใช้ความระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม ที่ต้องมีทั้งคุณธรรมที่เกิดจากการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจ และคุณธรรมด้านการกระทำที่เป็นเงื่อนไขในการดำเนินชีวิต ได้แก่

- (1) ด้านจิตใจหรือปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม กล่าวคือ ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภ รู้จักแบ่งปัน และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม

(2) ด้านการกระทำ หรือแนวทางการดำเนินชีวิต โดยเน้นความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา และความรอบคอบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550: 13-16)

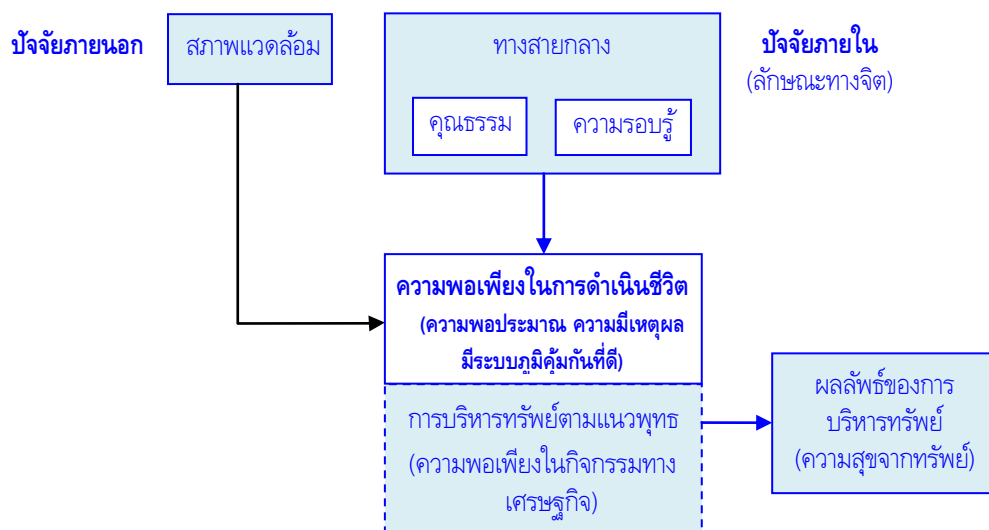
2) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เนื่องจาก การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมในระดับบุคคลตามแนวทางพฤติกรรมศาสตร์ ภายใต้กรอบปัจจัยภายในปัจจัยภายนอก ที่ศึกษาในประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเกษตรกร ซึ่งมีวิถีชีวิตที่อยู่อาศัยกันเป็นชุมชน มีการรวมกลุ่มและการเกื้อกูลกันมาจากอดีต จึงสอดคล้องกับเป้าหมายในเบื้องต้นของหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับการประยุกต์ใช้ในระดับบุคคลและครอบครัว ที่เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการและทักษะต่างๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ จนเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรมจนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล เพื่อจะได้ละเว้นการประพฤติดีมิชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยั้งคิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจหรือกระทำการใดๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอเหมาะพอประมา อดทนอดกลั้น บอบบาง และหน้าที่ของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้จนสามารถทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้และเป็น ที่พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด สำหรับเกษตรกรนั้นให้มีการประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรด้านต่างๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจและการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังเน้นให้การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน โดยมีแนวทางการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับบุคคลและครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มประชากรเป้าหมายของการวิจัยนี้ ถือว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานที่เน้นความพอเพียงในระดับบุคคล และครอบครัว คือให้สมาชิกในครอบครัวมีพอกิน มีอาหาร สามารถสนองความต้องการพื้นฐานหรือปัจจัย 4 ของครอบครัวได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต ไม่ประมาท รู้จักการแบ่งปัน พึ่งตนเองและช่วยเหลือกัน ครอบครัวได้ โดยมีแนวทางการปฏิบัติตน ดังนี้ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ม.ป.ป.: 2)

- (1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่าย ลดความฟุ่มเฟือย ในการดำรงชีพ
- (2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องและสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลน ในการดำรงชีพก็ตาม
- (3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กัน อย่างรุนแรง
- (4) ไม่หยุดนิ่งที่จะใฝ่หาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียง เป็นเป้าหมายสำคัญ
- (5) ปฏิบัติตนตามแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วทั้งหมด

3) การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ตามหลัก ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อวิเคราะห์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่นำมาประยุกต์ใช้ในระดับบุคคลแล้วนั้น จะมุ่งเน้นความสำคัญที่ปัจจัยภายในหรือลักษณะทางจิต ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมตามหลักความพอเพียงนั้น ที่ให้เข้าไปตามหลักทางสายกลางในพุทธศาสนาเช่นเดียวกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เพื่อให้ดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามสถานะของตน ตั้งอยู่บนความมีเหตุผล มีความพอดีประมาณ อันเป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ซึ่งนอกจากการต้องดำเนินตามทางสายกลางแล้ว ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องนั้นๆ และพร้อมด้วยความมีคุณธรรมและการรู้จักควบคุมตนเอง ดังนั้นการดำเนินชีวิตให้ตั้งอยู่บนความพอดีประมาณได้นั้น บุคคลอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรม โดยความรู้ที่นั่นต้องเป็น ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน รวมทั้งความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน มีความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ส่วนคุณธรรมนั้นให้รวมถึงความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังเน้นให้การอยู่ร่วมกันที่ต้องมีการช่วยเหลือเกื้อกูลและพึ่งพากันภายในชุมชน และจากลักษณะของการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธจึงถือได้ว่ามีความเป็นพฤติกรรมพอเพียงเช่นกัน ดังนั้นการบริหารทรัพย์สินด้วยความพอเพียงตามหลักสายกลางจึงต้องกำกับด้วยลักษณะทางจิตที่เป็นปัจจัยภายในของบุคคลทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นสำคัญ นอกจากนี้ปัจจัยภายในแล้วสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว โดยเฉพาะบทบาทของคนในสังคม ตามการอธิบายของหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงก็ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธด้วย ซึ่งตัวแปรในการอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง นอกจากตัวแปรปัจจัยภายในเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธแล้ว ยังมีตัวแปรเพิ่มเติมเข้ามาจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธเพื่ออธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธได้อย่างลึกซึ้ง ได้แก่ ความ รอบรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่เป็นลักษณะทางจิตของบุคคล ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: จากการประมวลเอกสารของผู้วิจัย

จากแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ผู้วิจัยได้ประยุกต์ ใช้ เพื่อเป็นฐานในการกำหนดและสร้างตัวแปรที่เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร ตามแนวพุทธ ซึ่งตามแนวคิดดังกล่าวสามารถกำหนดตัวแปรที่ประกอบไปด้วยปัจจัยภายในบุคคลที่เป็นตัวแปรทางจิต ได้แก่ ความรู้คิด ลักษณะความต้องการ จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ และความรอบรู้ในการบริหารทรัพยากร ส่วนปัจจัยภายนอกนั้น เป็นสภาพแวดล้อมที่มีผลการบริหารทรัพยากร ได้แก่ อิทธิพลของบุคคล กลุ่มบุคคลรอบๆตัว และสื่อต่างๆ ที่มีผลต่อการสร้างความคิดที่ถูกต้องของบุคคลที่นำไปสู่การกระทำการบริหารทรัพยากร ที่ทั้ง แนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้วิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากชีวิตด้านอื่นๆ ที่ต้องเชื่อมโยงกับ ปัจจัยแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะ ในปัจจุบันนี้อิทธิพลจากสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะสื่อออนไลน์แผ่ขยายเข้ามาในชีวิตประจำวันของบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยการพัฒนาทั้งเทคโนโลยีและเนื้อหาที่เอื้อให้บุคคลเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักจิตวิทยาสังคมที่มองว่าในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม นอกจากอิทธิพลจากลักษณะภายในตัวบุคคลแล้วย่อมได้รับอิทธิพลทางสังคมโดยเฉพาะจากบุคคลอื่นๆ และสื่อต่างๆ

2.3 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับตัวแปรที่เป็นปัจจัยภายใน

จากตัวแปรทางลักษณะจิตซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่กำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขึ้นตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยลักษณะความต้องการ ความรู้คิด จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ และความรอบรู้ในการบริหารทรัพยากร จะเห็นได้ว่า

ปัจจัยภายในบุคคลดังกล่าวส่วนเกี่ยวกับจิตใจ (Mind) โดยมีทั้งที่เป็นแก่นแท้ของจิตหรือจิตวิญญาณ (spiritual) และที่เป็นอาการแสดงของจิตหรือปัจจัยทางจิต (Mental) ซึ่งมีแนวคิดและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการและลักษณะความต้องการ

ความต้องการของมนุษย์มีทั้งความต้องการทางกายและความต้องการทางจิตใจ แต่สำหรับการวิจัยนี้สนใจศึกษาความต้องการทางจิตใจที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากร ถึงแม้จะมีความต้องการจำเป็นทางด้านร่างกายเป็นพื้นฐานแต่ก็ยังมีค่าความสำคัญน้อยกว่า ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากสังคมที่นิยมการบริโภคเป็นสำคัญ ดังนั้นความต้องการของคนจึงมุ่งไปในทางที่เกินความต้องการจำเป็นทางร่างกาย ซึ่ง ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่ได้อธิบายลักษณะพื้นฐานโดยธรรมชาติของมนุษย์ไว้ว่า มนุษย์ทุกคนจะดำเนินชีวิตตามความอยากหรือความต้องการ ที่แสดงออกทางการกระทำพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของเขา โดยเฉพาะผู้ที่ยังไม่มีปัญญาแกร่งกล้าพอที่จะรู้จักคิดแยกแยะว่าความต้องการแบบใดที่จะนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตได้ ก็จะทำให้ความอยากหรือความต้องการนั้นขึ้นการกระทำโดยไม่มีการยับยั้งชั่งใจ ในทางจิตวิทยาความต้องการเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งในกระบวนการของแรงจูงใจ ที่เป็นตัวผลักดันให้เกิดพฤติกรรม เช่น คนเราเมื่อเกิดความต้องการก็จะถูกกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมบางอย่างเพื่อไปสู่เป้าหมาย ซึ่งความต้องการนี้มีผู้ให้ความหมายและแนวคิดที่เกี่ยวข้องสำคัญๆ ดังนี้

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของคำว่า ต้องการ หมายถึง อยากรู้ใครได้ ใครได้ ประสงค์ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. 2554: ออนไลน์)

เฮนรี เอ เมอร์เรย์ (Henry A. Murray. 2007: 124) เชื่อว่าการกระทำของมนุษย์ส่วนมีแรงจูงใจส่วนใหญ่มาจากความต้องการ เมอร์เรย์สันนิษฐานว่าสภาพธรรมชาติของมนุษย์มีความไม่สมดุล จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้คนเรามีความต้องการเพื่อตอบสนองความขาดแคลนบางอย่าง ซึ่งเขาได้แบ่งความต้องการออกเป็น 2 ประเภท คือ ความต้องการทางกายหรือความต้องการในขั้นพื้นฐาน (Primary Needs) ได้แก่ ความต้องการอาหาร อากาศ ความต้องการทางเพศ เป็นต้น และความต้องการทางจิตใจหรือความต้องการขั้นทุติยภูมิ (Secondary Needs) ได้แก่ ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการการยอมรับ ความต้องการอิสระ ความต้องการเป็นผู้นำ เป็นต้น

1) ความต้องการทางกาย คือ ความต้องการอาหาร อากาศ น้ำ อุณหภูมิที่พอเหมาะแก่ร่างกาย การขับถ่าย การเคลื่อนที่ การพักผ่อน การผสมพันธุ์ และการปราศจากความเจ็บป่วย เมื่อร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการเหล่านี้เพียงพอแล้ว ก็จะอยู่ในสภาพสมดุลไม่ตื่นรน แต่ถ้าทราบใดที่ร่างกายยังพร่องในสิ่งที่ต้องการก็จะเกิดแรงขับทางกาย (Physiological drive) ผลักดันให้สิ่งมีชีวิตมีพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของร่างกาย

2) ความต้องการทางจิต หากสังเกตจากพฤติกรรมของมนุษย์แล้ว จะสังเกตเห็นได้ว่ามนุษย์ไม่ได้ตื่นรนเพื่อแสวงหาสิ่งที่ต้องการทางร่างกายเท่านั้น แต่พบว่ายังมีบางพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็นว่าเป็นการแสวงหาความต้องการอย่างอื่นอีก เช่น พฤติกรรมการมุ่งทำงานอย่างหนักเพื่อให้ได้เงินจำนวนมากที่เกินกว่าความจำเป็นต่อความต้องการทางร่างกาย นักจิตวิทยาหลายคนจึงเสนอว่า ภายในร่างกายของมนุษย์ยังมีความ

ต้องการอีกประเภทหนึ่งคืออยุ่ผลักดันพฤติกรรมในลักษณะดังกล่าวนั้นคือความต้องการทางจิต ความต้องการทางจิต มี 3 อย่างหลักๆ คือ

(1) ความต้องการทางอำนาจ (Power need) เป็นความต้องการที่จะมีอิทธิพลเหนือคนอื่น

(2) ความต้องการเป็นที่ชอบพอ (Affiliation need) เป็นความต้องการที่จะอยู่กับคนอื่น มีมิตรสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

(3) ความต้องการความสำเร็จ (Achievement need) เป็นความต้องการที่จะทำให้อำนาจ พยายามทำให้อำนาจได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ความต้องการความสำเร็จนี้ เป็นความต้องการที่สำคัญที่สุดในการสร้างความก้าวหน้าให้กับบุคคลและสังคม (สิริอร วิชาวุธ. 2555: 225-226)

ลูซีฟ ญญญาภาพ (2535: 92) ได้กล่าวถึงความต้องการตามสาเหตุของการบริโภคปัจจัย 4 ไว้ในพระไตรปิฎกฉบับสาหรับประชาชน ว่าสาเหตุในการบริโภคปัจจัย มี 2 ประการ คือ ความต้องการทางกายหรือความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และความต้องการทางใจ ซึ่งความต้องการทางใจนั้นมี 2 ประเภท คือ ความต้องการทางตัณหา (ความอยาก) และความต้องการจากฉันทะ (ความชอบในสิ่งดี)

อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow. 1987: 65) ได้ศึกษาความต้องการของมนุษย์ และได้ตั้งทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่รู้จักกันมากที่สุด มาสโลว์ เชื่อว่าความต้องการของมนุษย์ไม่มีวันสิ้นสุด ความต้องการ จะหมุนเวียนเป็นวัฏจักร ตามทฤษฎีนี้จึงสรุปว่ามนุษย์มีความต้องการ 5 ระดับ ที่เรียงลำดับจากความต้องการขั้นต่ำไปขั้นสูง และ การที่จะก้าวขึ้นความต้องการที่สูงกว่านั้น บุคคลจะต้องรู้สึกว่าการในขั้นต้นนั้นมีความเพียงพอเสียก่อนจึงจะก้าวไปสู่ความต้องการในขั้นต่อไปได้ ซึ่งความต้องการทั้ง 5 ขั้น เรียงจากขั้นต่ำไปยังขั้นสูงสุด มีดังนี้ (สิริอร วิชาวุธ. 2555: 253)

1) ความต้องการด้านสรีระ (Physiological needs) เป็นความต้องการเพื่อตอบสนองความหิวกระหาย ความต้องการนี้เป็นการสนองตอบความต้องการแรงขับทางกาย เพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น ความต้องการอากาศ น้ำ อาหาร ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ เป็นต้น

2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety needs) เป็นความต้องการเป็นอยู่อย่างมั่นคงและปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกายหรือถูกขโมยทรัพย์สิน มีที่ยึดเหนี่ยวทางใจ ปราศจากความกลัว การสูญเสียและอันตรายทั้งปวง หรือความมั่นคงในการทำงาน และการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม เช่น ที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การมีเงินออม เป็นต้น

3) ความต้องการความรักหรือความต้องการสังคม (Belongingness or Social needs) ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นความต้องการ สัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นมิตรกับผู้อื่น เช่น ความรักระหว่างคู่รัก พ่อแม่ลูก เพื่อน สามีภรรยา เป็นต้น

4) ความต้องการความนิยมนับถือในตนเอง (Esteem needs) คือ ความต้องการนับถือตนเอง ภูมิใจในตนเอง ให้ผู้อื่นยกย่อง ต้องการมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี เป็นต้น

5) ความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเอง (Self- Actualization) เป็นความต้องการขั้นสูงสุด ความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองนี้ คือ ความต้องการที่มนุษย์ต้องการจะเป็น เช่น ต้องการที่จะได้รับผลสำเร็จในเป้าหมายชีวิตของตน ซึ่งเป็นความต้องการที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความต้องการด้านนี้จึงเป็นไปในแนวทางที่ดีที่สุดตามที่ตนคาดหวังเอาไว้

หากพิจารณาความต้องการทั้ง 5 ขั้นนี้ ความต้องการขั้นที่ 1 และ 2 เป็นความต้องการทางกาย ส่วนความต้องการขั้นที่ 3-5 เป็นความต้องการทางจิต และความต้องการทางจิตใจนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์ต้องชวนชวายในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น จึงอาจก่อให้เกิดสังคมที่พึงพาอาศัยกัน และก่อให้เกิดการคล้อยตามและความร่วมมือ มีการสร้างกฎกติกาเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ หรืออาจสร้างอำนาจเหนือผู้อื่นได้ หรือความต้องการที่จะมีความก้าวหน้ากว่าคนอื่น ๆ เกิดพฤติกรรมการแข่งขัน และนอกจากการสร้างความร่วมมือกันแล้วอาจมีการเอาตัวเอาเปรียบเกิดขึ้นได้

จากแนวคิดที่กล่าวมาเกี่ยวกับความต้องการนั้น จะเห็นได้ว่า มนุษย์มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด ยังวนเวียนอยู่กับความต้องการของตนเอง หากมนุษย์ไม่ค้นพบตัวตน ไม่เข้าใจความต้องการของชีวิตอย่างแท้จริง แรงปรารถนานั้นจะสร้างอำนาจครอบคลุมจิตใจ แต่หากพิจารณาตามแนวคิดทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับความต้องการแล้ว จะพบว่ามนุษย์ล้วนมีแรงปรารถนามีความต้องการเพื่อความเจริญของตนตามธรรมชาติ หากแต่มนุษย์มีปัญญาในการพิจารณา มีสติในการวิเคราะห์ความเหมาะสม การเดินทางไปสู่เป้าหมายให้ถึงที่สุด คือ ความสำเร็จของชีวิตนั้น ต้องอุดมไปด้วยความสุขกาย สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากโรคร้าย ทุกภัยทั้งปวง ดังนั้น มนุษย์จำเป็นต้องมีเครื่องมือช่วยกำกับการเดินทาง นั่นคือ คำสอนของพระพุทธเจ้า เช่นที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2531: 67-76) ได้กล่าวถึงธรรมชาติของความต้องการของมนุษย์ตามแนวทางพุทธศาสนา โดยแบ่งความต้องการออกเป็น 2 อย่าง คือ ความต้องการสิ่งปรนเปรอ หรือที่เรียกว่า “ตัณหา” กับความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกภาพชีวิต หรือที่เรียกว่า “ฉันทะ” ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพื้นฐานของความต้องการแต่ละอย่าง กล่าวคือ ความต้องการสิ่งปรนเปรอ หรือ “ตัณหา” ไปสัมพันธ์กับ “อวิชชา” (ความไม่รู้) ซึ่งอยู่ในกระบวนการก่อปัญหา ส่วนความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกภาพชีวิต หรือ “ฉันทะ” ไปสัมพันธ์กับ “ปัญญา” ซึ่งอยู่ในระบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งความต้องการที่แตกต่างกันนี้จะส่งผลต่อความพึงพอใจของมนุษย์ ทำให้ธรรมชาติของความพึงพอใจแตกต่างกันไปตามลักษณะของความต้องการในแต่ละบุคคล เช่น การบริโภคอาหารบุคคลที่ยังมีอวิชชามาก ก็จะดิ้นรนสนองความอยากที่เรียกว่าตัณหา จึงแสดงออกมาในรูปของการบริโภคเพื่อความเอร็ดอร่อย ในการสนองตัณหาเช่นนี้ คือ การได้เสพรส และความพึงพอใจจึงอยู่ที่การได้เสพรสนั่นเอง ในทางกลับกัน ถ้าบุคคลใดเกิดมีปัญญาขึ้นมา จะรู้ว่าการต้องการคุณภาพชีวิต ความพึงพอใจก็จะอยู่ที่การสนองฉันทะ คือ การได้เกิดคุณภาพชีวิตขึ้นมา ดังนั้นในการบริโภคอาหาร ถ้าบุคคลมีความต้องการแตกต่างกันในสองลักษณะนี้ พฤติกรรมในการบริโภคของบุคคลก็ย่อมแตกต่างกันด้วย และผลในการบริโภคก็แตกต่างกัน และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในทางเศรษฐกิจของบุคคลก็จะแตกต่างกันไปด้วย สำหรับคนทั่วไปแล้วความต้องการของแต่ละบุคคลไม่ได้แบ่งแยกชัดเจนเป็นสองขั้วดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หากแต่จะมีความต้องการสองอย่างนี้ปะปนกันไป เพราะคนทั่วไปย่อมจะมีความต้องการสิ่งปรนเปรอ

แบบต้นท้าวอยู่ด้วยเป็นพื้นฐาน แต่เมื่อเขาได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองขึ้นไป จะทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น นำไปสู่การสนองความต้องการแบบฉันทะหรือต้องการคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้นมาแทนความต้องการแบบต้นท้าว

ความต้องการที่แตกต่างกันก็จะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เช่น ผู้ที่บริโภคอาหารโดยการอยากเสพรสอร่อย ย่อมจะใช้จ่ายเงินอย่างสิ้นเปลือง เพราะของที่ปรูรงรสให้อร่อยอาจทำให้มีราคาแพง เนื่องจากต้องปรูรงแต่งรสและสีกลิ่น หรือต้องมีการโฆษณาที่ตุงองเป็นต้นทุนในการผลิตทั้งสิ้น นอกจากนี้ผู้ชอบเสพรสอร่อย มักเป็นพิษหรือโทษต่อร่างกายได้ เพราะมีสารปรูรงแต่งรส สารปรูรงแต่งสีกลิ่นและกลิ่น หรือการเสพแต่ของอร่อยอาจทำให้อ้วนได้ เพราะเมื่ออร่อยก็ต้องรับประทานปริมาณมากๆ นี่คือนผลของความต้องการที่เป็นไปเพื่อสนองตัณหา แต่ถ้าบุคคลใดที่เมื่อพอมีปัญญาแล้ว ก็จะรู้จักกินรู้จักใช้แต่เพียงเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิต พฤติกรรมการบริโภคก็จะแตกต่างออกไป เช่น อาจจะไม่ซื้อของที่อร่อยแต่แพงและไม่ค่อยมีคุณค่าทางอาหาร การใช้จ่ายก็จะไม่สิ้นเปลือง และการบริโภคก็จะไม่เกิดโทษต่อร่างกาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). 2531: 73 - 74)

ในทางเศรษฐศาสตร์มองว่า ความต้องการของมนุษย์มีความต้องการหลายสิ่งหลายอย่างด้วยกัน และมนุษย์มีความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุด หรือมีไม่จำกัด เช่นเดียวกับที่พุทธศาสนาก็เข้าใจตรงกันว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่จำกัด จะ เห็นได้ว่าพุทธศาสนาก็ได้กล่าวในเรื่องนี้ไว้มากมาย เช่น แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี แม่น้ำเต็มได้แต่ตัณหาไม่มีเต็ม หรือ แมงเงินทองจะตกจากปากฟ้าเป็นท่าฝน ก็ไม่สามารถสนองความต้องการของคนได้เต็มที หรือแม้จะนรมิตภูเขาทั้งลูกให้เป็นทองคำ ก็ไม่สามารถทำความต้องการขององคนๆ เดียวให้เต็มอิ่มได้ แต่ที่แตกต่างกัน คือ ทางเศรษฐศาสตร์เชื่อว่า ความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุดนี้ไม่สามารถแก้ไขได้ แต่พุทธศาสตร์มองว่า ความต้องการของมนุษย์แยกได้เป็น 2 อย่าง คือ ความต้องการสิ่งปรนเปรอ หรือที่เรียกว่า “ตัณหา” ความต้องการอันนี้เป็นความต้องการที่ไม่จำกัด ส่วนความต้องการอีกหนึ่งอย่าง คือ ความต้องการคุณภาพชีวิต หรือที่เรียกว่า “ฉันทะ” ความต้องการเช่นนี้มีขอบเขตจำกัดและสิ้นสุดลงได้ นั่นคือความไม่เหมือนกันเกี่ยวกับความต้องการของเศรษฐศาสตร์และพุทธศาสตร์ (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. 2531: 71 - 72)

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความต้องการนั้น จึงสรุปได้ว่า ความต้องการเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่มีเป็นพื้นฐาน ซึ่งในทางจิตวิทยาเชื่อว่าความต้องการเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเกิดแรงจูงใจ และมีส่วนผลักดันแรงจูงใจให้กระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมของบุคคล ในทางเศรษฐกิจความต้องการมีความสำคัญต่อการกำหนดลักษณะการบริโภคว่าจะเป็นไปเพื่อต้องการสิ่งปรนเปรอหรือเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจะส่งผลต่อการกระทำพฤติกรรมในทางเศรษฐกิจต่อไป ที่รวมถึงการบริหารทรัพย์ด้วย เพราะหากบุคคลมีความต้องการปรนเปรอพุ่มเฟือยแล้ว บุคคลก็จะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาให้ได้อย่างเพียงพอ อาจนำไปสู่การดิ้นรนในการหารายได้โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสม และชอบธรรมหรือไม่ ในการวิจัยนี้มุ่งสนใจศึกษาถึงความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ โดยมีมุมมองเกี่ยวกับความต้องการที่แตกต่างกันของบุคคลตามแนวทางพุทธศาสนาที่ได้จำแนกความต้องการของบุคคลเป็น 2 ลักษณะ คือ ความต้องการสิ่งปรนเปรอ หรือที่เรียกว่า “ตัณหา” และความต้องการคุณภาพชีวิต หรือที่เรียกว่า “ฉันทะ” โดยพิจารณาว่าบุคคลมีลักษณะความต้องการที่โน้มเอียงไปในลักษณะความต้องการแบบต้นท้าว หรือโน้มเอียงไปในลักษณะความต้องการแบบฉันทะ อันจะส่งผลต่อพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดและลักษณะการคิด

ในทางจิตวิทยาเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลจากการคิด ซึ่งการคิดเป็นความสามารถทางสติปัญญา การพัฒนาการคิดจึงเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการทางสติปัญญา (สูดาร์ตัน ไชยประสิทธิ์ . 2542 : 17) ในทางพุทธศาสนาเชื่อว่าความสุขเกิดจากการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องชอบธรรมไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และการที่บุคคลจะดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้นั้น ต้องเป็นผู้รู้จักคิดเป็น พุดเป็น และทำเป็น ดังนั้นการคิดเป็นหรือคิดดีคิดถูกจึงเป็นสิ่งสำคัญในขั้นแรกที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงามได้ การบริหารทรัพย์ก็เช่นเดียวกัน ถ้าบุคคลคิดเป็น คิดดี หรือคิดถูกทั้งในการหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์แล้ว ก็จะเป็นหัวขบวนที่นำไปสู่การมีความสุขจากทรัพย์ได้ โดยมีผู้ให้ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการคิดที่สำคัญ ดังนี้

กิลฟอร์ด (Guilford.1967: 93) การคิด เป็นการค้นหาหลักการโดยแยกแยะคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ หรือข้อความจริงที่ได้รับ แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปอันเป็นหลักการของข้อความจริงนั้น ๆ รวมทั้งการนำหลักการดังกล่าวไปใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างไปจากเดิม

แมทลิน (Matlin 1992: 246-247) ความคิด เป็นกิจกรรมทางสมอง เป็นกระบวนการทางปัญญา ซึ่งประกอบด้วย การสัมผัส การรับรู้ การรวบรวม การจำ การรื้อฟื้นข้อมูลเก่าหรือประสบการณ์

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ จึงเป็นการนำเอาโยนิโสมนสิการมาใช้ในทางปฏิบัติ โดยหลักการแล้ววิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมี 2 วิธี คือ โยนิโสมนสิการที่มุ่งสกัดหรือกำจัดอวิชชาโดยตรง และโยนิโสมนสิการที่มุ่งเพื่อสกัดหรือบรรเทาตัณหา ซึ่งโยนิโสมนสิการที่มุ่งกำจัดอวิชชาโดยตรงนั้น ตามปกติเป็นแบบที่ต้องใช้ในการปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุด เพราะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตรัสรู้ ส่วนโยนิโสมนสิการแบบสกัดหรือบรรเทาตัณหา มักใช้เป็นข้อปฏิบัติขั้นต้นๆ ซึ่งมุ่งเตรียมพื้นฐานหรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรม ให้เป็นผู้พร้อมสำหรับการปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป เพราะเป็นเพียงขั้นขัดเกลากิเลส แต่โยนิโสมนสิการหลายวิธีใช้ประโยชน์ได้ทั้งสองอย่าง คือ ทั้งกำจัดอวิชชาและบรรเทาตัณหาไปพร้อมกัน วิธีโยนิโสมนสิการเท่าที่พบในบาลี พอประมวลเป็นแบบใหญ่ๆ ได้ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). 2556: 21-54)

1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ พิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภา ะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียกว่าวิธีคิดคิดตามหลักปฏิจจนสมุปปาท จัดเป็นวิธีโยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน

2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นการคิดที่มุ่งให้มองและให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามภาวะของมันเองที่เกิด จากองค์ประกอบต่าง ๆ มาประชุมกันขึ้นมักใช้พิจารณาให้เห็นความไม่มีแก่นสารหรือความไม่เป็นตัวตน ที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายให้หายยึดติดถือมั่นในสมมติบัญญัติ

3) วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือ วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งต้องเป็นอย่างนั้น ๆ ตามธรรมดาของมันเองที่เป็นสิ่งเที่ยง เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามเหตุปัจจัย

4) วิธีคิดแบบอริยสังหรือคิดแบบแก้ปัญหา ซึ่งเริ่มต้นด้วยการพิจารณาทุกข์ : สภาพปัญหา สมุทัย : เหตุแห่งทุกข์ นิโรธ : ความดับทุกข์ และจบด้วย มรรค : ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

5) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือติดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือ การพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมาย เมื่อจะลงมือปฏิบัติธรรมหรือทำการตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย ไม่กลายเป็นการกระทำที่คลาดเคลื่อน เลื่อนลอย หรือมกมาย

6) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นการมองสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายตามความจริงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริงตามสิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่ทุกแง่ทุกด้าน ทั้งด้านดีด้านเสีย เป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก

7) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ - คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนา คือ การใช้สอย หรือบริโภค เป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ วิธีคิดนี้ใช้มากในชีวิตประจำวันเพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ เพื่อให้ได้คุณประโยชน์หรือคุณค่าที่แท้จริงจากสิ่งที่เป็นบริโภคหรือใช้สอย

8) วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม หรือวิธีคิดแบบเร้ากุศลหรือคิดแบบกุศลภาวนา เป็นวิธีคิดในแนวสกัดกั้นหรือบรรเทาและขัดเกลาต้นเหตุ เป็นข้อปฏิบัติระดับต้น ๆ สำหรับส่งเสริมความเจริญอกงามแห่งกุศลธรรมและสร้างเสริมสัมมาทิฐิที่เป็น โลกียะ

9) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันเป็นอารมณ์เป็นการคิดในแนวทางของความรู้ หรือคิดด้วยอำนาจปัญญา ซึ่งการคิดในแนวทางนี้สามารถอธิบายได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นไปอยู่ในขณะนี้ หรือเป็นเรื่องล่วงไปแล้วหรือเป็นเรื่องของกาลภายหน้า เมื่อเป็นการคิดในเชิงปัญญา ก็จัดเข้าในการเป็นอยู่ในปัจจุบันทั้งสิ้น

10) วิธีคิดแบบวิภาษวาท ความจริงวิธีนี้เป็นวิธีพูดหรือการแสดงหลักการแห่งคำสอนแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตามสิ่งที่พูดล้วนมาจากความคิดทั้งสิ้น มีลักษณะสำคัญ คือ เป็นการมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่ละด้าน ครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียว หรือบางแง่ขึ้นมาวินิจฉัยตีคลุมลงไปทั้งหมด

สำหรับพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ ที่ถือว่าเป็นการดำเนินชีวิต ที่ถูกต้องที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติ ตามทางสายกลาง ซึ่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องหรือการคิดเป็น พูดเป็น และทำเป็น ซึ่งการคิดเป็นหรือมีแนวความคิดที่ถูกต้องหรือมีความรู้คิด จึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง นั่นคือ ต้องรู้จักคิด รู้จักพิจารณา คิดเองเป็น คิดตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย หรือที่ เรียกว่าโยนิโสมนสิการ ซึ่งพุทธศาสนาเชื่อว่าการคิดเป็นสามารถพัฒนาได้ด้วยกระบวนการที่เรียกว่าการพัฒนาสัมมาทิฐิ หรือแนวความคิดที่ถูกต้อง อันจะเป็นสิ่งที่นำไปสู่การพูดและการกระทำที่ถูกต้องตั้งมั่นนั่นเอง โดยมีปัจจัยที่เอื้อให้เกิดสัมมาทิฐิ ได้แก่ กัลยาณมิตรซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก และโยนิโสมนสิการที่เป็นปัจจัยภายใน ซึ่งถ้าผู้ใดถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการแล้วกัลยาณมิตรก็ไม่จำเป็น ดังนั้นจึงถือได้ว่าโยนิโสมนสิการหรือความรู้คิด เป็นปัจจัยสำคัญอันดับต้นๆ ในการกำหนดพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ

จะเห็นได้ว่าโยนิโสมนสิการที่ถือเป็นลักษณะการคิดทางพุทธศาสนานี้ มีความสอดคล้องกับลักษณะความสามารถในการคิด 10 มิติของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่ได้เสนอไว้ ดังนั้นในการนิยามเพื่อวัดตัว

แปรที่เกี่ยวกับ ความสามารถทางการ คิดสำหรับการวิจัยนี้จึงอธิบายด้วย 2 แนวคิดนี้ และกำหนดเป็นตัวแปร “ความรู้จักคิด” ที่เป็นความรู้จักคิดเกี่ยวกับการหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ ซึ่งหมายถึง ระดับของความสามารถทางการคิด ตามวิธีโยนิโสมนสิการ ที่แสดงถึงการเป็นผู้รู้จักคิดรู้จักพิจารณา ด้วยตนเอง ได้แก่ การรู้จักคิดใช้ปัญญา คิดให้ถี่ถ้วน คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดมุ่งในสิ่งที่เป็นกุศล รวมทั้งต้องไม่ใช่แค่คิดให้ผ่านไป แต่ต้องเป็นการคิดในรูปแบบการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างรอบด้าน คิดถูกต้องตามครรลองสังคม ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย เป็นต้น

3) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมทางเศรษฐกิจ

จริยธรรม ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

จริยธรรม ตามพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) หมายถึง ธรรมคือความประพฤติ ธรรมคือการดำเนินชีวิต หลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต

คำว่า “จริยธรรม” นี้ นักปราชญ์ในประเทศไทยได้บัญญัติให้ใช้สำหรับคำภาษาอังกฤษว่า ethics หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม จริยธรรมตามความหมายนี้เทียบได้กับศีลธรรม ที่หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบ ความประพฤติดีงาม

นักสังคมวิทยา มองว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลนั้น เกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมหรือการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) จากการที่บุคคลได้รับการขัดเกลาทางสังคมผ่านตัวแทนทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ พ่อแม่ ครู เพื่อน พระ และสื่อมวลชน ซึ่งในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลตามแนวคิดนี้ จึงเชื่อว่าเกิดมาจากการที่บุคคลได้รับการขัดเกลาทางสังคมผ่านตัวแทนทางสังคมที่สำคัญ สำหรับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวคิดสังคมวิทยาสามารถทำได้หลายวิธี ที่สำคัญๆ เช่น การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ถือ การอบรมสั่งสอนจากครู การอบรมสั่งสอนจากพระ การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน และการเรียนรู้จากสื่อมวลชน (งามตา วณิชานนท์, 2553: 23-25)

อภิชัย พันธเสน ได้กล่าวไว้ว่า ในทางพุทธแล้วคำว่า “ธรรม” นั้นมี 2 ความหมาย คือ ธรรมที่เรียกว่า “จริยธรรม” ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักความประพฤติปฏิบัติ การดำรงตนในสังคม การเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับความดีความชั่ว และการประพฤติดีประพฤติไม่ดี ซึ่งธรรมในความหมายนี้จะเกี่ยวกับเรื่องจิตใจ ส่วนธรรมในอีกความหมายคือ “สัจธรรม” คือ ความจริงตามสภาวะ ความจริงที่เป็นไปตามธรรมดาเป็นกฎเกณฑ์ของสิ่งของทั้งหลาย หรือกฎธรรมชาติ หรือการที่สิ่งต่างๆ ดำเนินไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย เหล่านี้ล้วนเป็นสัจธรรมทั้งสิ้น (อภิชัย พันธเสน. 2547: 5)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง “จริยธรรม” ที่จำเป็นในทางเศรษฐกิจไว้ว่า สำหรับ “จริยธรรม” ซึ่งรวมความหมายถึงคุณธรรมและคุณค่าทางจิตใจด้วย หรือในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า จริยธรรมในการทำงาน (work ethic) เช่น มีความรักในงาน มีความขยันสู้งาน มีความสันโดษ เป็นอยู่อย่างง่าย ซึ่งจริยธรรมนี้นับได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในการผลิตนั้นคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็น ได้แก่ ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน ความตรงต่อเวลา เหล่านี้ล้วนมีผลต่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต

หรือที่เกี่ยวกับค่านิยมก็เป็นเรื่องของจริยธรรมด้วย เพราะหากคนมีค่านิยมชอบความโก้หรู ฟุ้งเฟ้อ สินค้าที่หรูหรา ราคาแพงก็จะขายดีกว่าสินค้าที่มีคุณภาพดี หรือคนอาจซื้อของราคาแพงจากเงินที่ไปกู้ยืมมา และก่อหนี้สินจนล้น พันตัวก็เป็นได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). 2531: 12-13)

ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้กำหนดให้คุณธรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างหนึ่งในการกระทำเพื่อการบรรลุผลสำเร็จของความพอเพียง โดยคุณธรรมที่สำคัญที่ต้องเสริมสร้างนั้นมี 2 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ/ ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม กล่าวคือ ต้องตระหนักว่าคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ส่วนอีกด้าน คือ ด้านการกระทำหรือแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยเน้นความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา และความรอบคอบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546: 12) จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าคุณธรรมตามความหมายนี้ ครอบคลุมถึงความตระหนักว่าคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต เพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตให้อยู่ในวิถีความพอเพียงและไม่ก่อปัญหาโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

มีงานวิจัยในระดับประเทศที่น่าสนใจเกี่ยวกับ คุณธรรมจริยธรรมของคนไทย และชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคม คือ กา รสำรวจของศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ร่วมกับนิด้าโพล (2557: ออนไลน์) ที่พบว่า ประชาชนเห็นว่าปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นปัญหาใหญ่ที่สุดของสังคมไทยในปัจจุบัน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต การทุจริตคอร์รัปชัน (ร้อยละ 50.7) การเสียดุล แบ่งปัน ขาดน้ำใจ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม (ร้อยละ 15.0) ขาดความสามัคคี ประองตอง รักใคร่ กลมเกลียว เกิดความขัดแย้งในสังคม (ร้อยละ 12.5) ขาดจิตสำนึกในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และประพฤติดีศีลธรรมอันดีงาม (ร้อยละ 8.0) ไม่รักษากฎหมาย ขาดระเบียบวินัย ไม่เคารพสิทธิผู้อื่น ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม (ร้อยละ 4.5) ไม่ละอายและเกรงกลัวต่อบาป (ร้อยละ 1.2) อื่น ๆ เช่น ขาดสติ ไม่รักษานอบน้อมนิยม ประเพณี วัฒนธรรมไทย ไม่รู้จักการให้อภัยกันและกัน ขาดความอดทนอดกลั้น ไม่มีความยุติธรรม ฯลฯ (ร้อยละ 7.8) จากผลการสำรวจและเฝ้าระวังเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมไทย สะท้อนให้เห็นได้ว่าจริยธรรมในสังคมไทยในปัจจุบันยังมีความผันแปรไม่คงที่ และมีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหาต่อทั้งในภาคเศรษฐกิจและสังคม หากพิจารณาตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่แนะนำไว้ว่า ในสังคมที่มีจริยธรรมของคนแตกต่างไปจากวัฒนธรรมตะวันตก และจริยธรรมของคนในสังคมยังไม่คงที่ ก็ไม่ควรละเลยการนำเรื่องจริยธรรมเข้ามาร่วมวิเคราะห์ด้วย ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงได้พิจารณานำตัวแปรจริยธรรม เข้าร่วมศึกษาด้วย

จากแนวคิดและการนิยามเกี่ยวกับจริยธรรม ที่รวมความหมายถึงคุณธรรมและคุณค่าทางจิตใจที่เป็นความถูกต้อง ความดี และความงามของมนุษย์ โดยผู้วิจัยมีมุมมองและความเชื่อเกี่ยวกับจริยธรรมของมนุษย์ตามแนวทางพุทธศาสนาว่าเป็นธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์มา แต่ธรรมชาติของมนุษย์นั้นก็ สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ เนื่องจากมนุษย์สามารถฝึกฝนตนเองได้ ดังนั้นจริยธรรมและคุณธรรมจึงเป็นลักษณะเฉพาะบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาตามศักยภาพของบุคคล ซึ่งในการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจ จริยธรรมและคุณธรรมถือว่ามีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างมาก และหากพิจารณาจริยธรรมและคุณธรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นก็มีมากมายหลายอย่าง เช่น ในการผลิตซึ่ง

เกี่ยวกับการทำงานอันเป็นที่มาของการหาทรัพย์ คุณธรรมและจริยธรรมจำเป็นที่บุคคลต้องมี เช่น ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน ความอดทน ความเพียร เป็นต้น สำหรับคุณธรรมและจริยธรรมที่จำเป็นในการรักษาทรัพย์ อาทิ ความอดทน ความซื่อสัตย์ และความมีวินัย เป็นต้น ในขณะที่จริยธรรมที่สำคัญในการใช้จ่ายทรัพย์ นั้นจะรวมไปถึงค่านิยมในการบริโภคเข้ามาด้วย อันเป็นต้นเหตุสำคัญของการกระตุ้นหรือระงับการใช้จ่าย ของบุคคล ได้แก่ ความอดทน ความประหยัด และความมีวินัยในตนเอง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าจริยธรรมที่รวมถึงคุณธรรมของบุคคลนั้นนับว่ามีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ของบุคคลด้วย ผู้วิจัยจึงนำเอาจริยธรรมในทางเศรษฐกิจอันเป็นลักษณะทางจิตของบุคคล ที่ประกอบด้วยระดับความมีคุณธรรมและจริยธรรมที่สำคัญๆ ได้แก่ ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน และความอดทน เข้ามาร่วมในการวิเคราะห์ครั้งนี้ด้วย

4) แนวคิดทฤษฎีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์

ความรู้ ตาม พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ องค์วิชาในแต่ละสาขา เช่น ความรู้เรื่องเมืองไทย ความรู้เรื่องสุขภาพ

เกษม วัฒนชัย (2544: 39-40) ให้ความหมายของ ความรู้ หมายถึง การรวบรวมความคิดของมนุษย์ จัดให้เป็นหมวดหมู่และประมวลสาระที่สอดคล้องกัน และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

สำหรับความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์หรือความรู้ทางการเงิน ซึ่งเป็นความรู้ตามขอบข่ายของการวิจัยนี้ มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญไว้ ดังนี้

สถาบันคีนัน (2558: 35) ที่อ้างจากแนวคิดของ คูมส์ เกี่ยวกับความรู้ทางการเงิน หมายถึง ชุดของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกัน 3 หลัก คือ การตระหนักรู้ทางการเงิน ความรู้ความสามารถทางการเงิน และความรับผิดชอบทางการเงิน

ความรู้ตามเงื่อนไขกรอบความรู้ (Set of Knowledge) ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกรอบความรู้ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทาง เศรษฐกิจให้อยู่ในระดับพอเพียง ที่ประกอบไปด้วย 1) ความรอบรู้ คือ มีความรู้ (Stock of all Relevant Knowledge) เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน 2) ความรอบคอบ คือ ความสามารถที่จะนำเอาความรู้ในหลักวิชาการต่างๆ เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (Connectivity of all Acquired Knowledge) เพื่อประกอบการวางแผน ก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ และ 3) ความระมัดระวัง คือความมีสติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่างๆ ไปใช้ในทางปฏิบัติ เงื่อนไขความรู้จากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก็นับได้ว่ามีความสอดคล้องกับการใช้อธิบายพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ได้ ซึ่งจะเห็นได้จากความหมายและลักษณะของความรู้ตามหลักการนี้ที่ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

ความรู้ทางการเงินตามคำประกาศของคูมส์ (Coombs Declaration) เกี่ยวกับความรู้ทางการเงิน คือ เป็นชุดของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกัน 3 หลัก คือ การตระหนักรู้ทางการเงิน (Financial Awareness)

ความรู้ความสามารถทางการเงิน (Financial Competence) และความรับผิดชอบทางการเงิน (Financial Responsibility) โดยแนวคิดของ คูมส์ ได้รับการสนับสนุนในส่วนของ การฝึกอบรม และการสร้างกระบวนการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ทางการเงินเพื่อให้สามารถใช้ความสามารถที่หมายถึงศักยภาพและความรู้ของบุคคลให้เป็นประโยชน์ ซึ่งในส่วนของความสามารถนั้น ก็จะนำไปสู่การปรับปรุงหรือพัฒนามาตรฐานการใช้ชีวิตให้ดียิ่งขึ้น หรือการมีสภาวะความเป็นอยู่ที่ดี (Well-Being) (สถาบันคีนัน. 2558: 35)

ในขณะที่ ซิบลิย์ (Sibley. 2013) ได้กำหนดองค์ประกอบหลักของการพัฒนาทักษะทางการเงินไว้ 3 ด้าน กล่าวคือ ความสามารถ (Capacity) ศักยภาพความรู้ (Competence) และสภาวะความเป็นอยู่ที่ดี (Well-Being) โดยความสามารถ หมายถึง ความสามารถในการดำเนินการใดๆ ในขณะที่ศักยภาพความรู้ หมายถึง ความสามารถในการเลือกและ ดำเนินการใดๆ ตามความรู้และศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ และสภาวะความเป็นอยู่ที่ดี ก็คือผลลัพธ์ของการดำเนินการตามกระบวนการด้วยความสามารถและศักยภาพความรู้ โดย Sibley ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของความรู้และทักษะทางการเงิน ที่ทำให้บุคคลสามารถตัดสินใจเรื่องการบริหารจัดการทางการเงินได้อย่างเหมาะสม โดยให้คำแนะนำไว้ว่า เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของอัตราการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์แบบในเศรษฐกิจ บังคับบุคคลโดยส่วนใหญ่ จำ เป็นต้องมีทักษะและความรู้ทางการเงินในระดับที่ดี มีทัศนคติเชิงบวกต่อการเงิน และมีพฤติกรรมทางการเงินในภาพรวมที่เหมาะสม (สถาบันคีนัน. 2558: 35)

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (2557) โดยคณะกรรมการให้ความรู้ทางการเงิน ได้กำหนดมาตรฐานสาระความรู้ทางการเงินสำหรับคนไทย ไว้ ดังนี้

1) การวางแผนทางการเงิน (Financial Planning) ได้แก่ การตั้งเป้าหมายทางการเงิน (Setting Financial Goals) การจัดทำงบประมาณ (Budgeting) รายได้และรายจ่าย (Income and Spending) จิตวิทยาทางการเงิน (Financial Psychology) คุณธรรมและจริยธรรมทางการเงิน (Virtual and Ethics)

2) การสร้างและการบริหารจัดการรายได้ (Generating & Managing Income) ได้แก่ งานและอาชีพ (Jobs & Careers) การบริหารจัดการรายได้และสวัสดิการ (Managing Income & Benefits) การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) และภาษี (Taxes)

3) การออม (Saving) ได้แก่ การวางแผนการออม (Saving Plan) ทางเลือกการออม (Saving Options) เงินเฟ้อและอัตราดอกเบี้ย (Inflation & Interest) และการวางแผนการเกษียณ (Retirement Plan)

4) การลงทุน (Investment) ได้แก่ ความเสี่ยงและผลตอบแทน (Risk and Return) การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการลงทุน (Choosing Investment Products)

5) การบริหารจัดการเครดิตและหนี้สิน (Managing Credit & Debt) ได้แก่ การเลือกการกู้ยืม (Choosing a Loan) การบริหารจัดการหนี้สิน (Managing Debt) ข้อมูลและประวัติเครดิต (Credit Profile & History) การสร้างและการรักษาเครดิต (Credit Building & Maintenance)

6) การจัดการความเสี่ยงและการประกันภัย (Managing Risk & Insurance) ได้แก่ การคุ้มครองสินทรัพย์และความมั่งคั่ง (Protecting Assets & Wealth) การประกันภัย (Insurance) และการส่งต่อความมั่งคั่ง (Wealth Distribution)

7) การเข้าถึงข้อมูลและความช่วยเหลือด้านการเงิน (Getting Helps & Information) ได้แก่ สิทธิและหน้าที่ของผู้บริโภค (Consumer Rights & Responsibilities) และแหล่งข้อมูลด้านการเงิน (Sources of Advice)

สำหรับสถานการณ์ของความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ หรือความรู้ทางการเงินของไทยในปัจจุบัน อยู่ในสถานะที่น่าห่วง จะเห็นได้ จากผลวิจัยของธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ที่พบว่าคนไทยไม่มีความรู้ทางการเงินอย่างถ่องแท้ โดยมีคนไทย “มากกว่าครึ่ง” ไม่เข้าใจการคำนวณดอกเบี้ยทบต้น และยังมีคนไทยจำนวนมากที่ไม่เข้าใจเรื่องการคำนวณดอกเบี้ยของสินเชื่อ หรือการคำนวณเงินต้นพร้อมดอกเบี้ย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2558: 10-11) นอกจากนี้ ปิยะบุตร ชลวิจารณ์ ยังได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้เรื่องทางการเงินไว้ว่า ความรู้เรื่องทางการเงินในประเทศไทย ณ ปัจจุบัน ถือว่าเป็นหนึ่งในทักษะที่จำเป็นที่สุดและยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร จากภาวะหนี้สินส่วนบุคคลที่สูงขึ้น และการขาดความรู้ความเข้าใจทางการเงินเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดภาวะความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ และความยากจนขึ้นทั่วประเทศ (สถาบันคีนัน, 2558: 4) จากข้อมูลและความคิดเห็นนี้ แสดงให้เห็นว่าการบริหารทรัพย์หรือบริหารทางการเงินซึ่งเป็นรากฐานของการอยู่ดีกินดีนั้น การมีความรู้ความเข้าใจทางการเงินก็มีส่วนทำให้การบริหารทรัพย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์นี้ นอกจากจะเป็นลักษณะส่วนบุคคลที่เป็นผู้แสวงหาความรู้และเป็นประจำแล้ว ปัจจัยแวดล้อมตัวบุคคลที่เป็นแหล่งของความรู้เหล่านี้ ก็มีผลสำคัญที่ทำให้บุคคลเป็นผู้มีความรู้ได้อย่างลึกซึ้ง เช่น การรับรู้เรื่องทางการเงินจากสื่อทั้งสื่อหลัก เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อสมัยใหม่ เช่น ในสังคมออนไลน์ต่างๆ รวมทั้งจากเอกสารทางราชการที่มีหน้าที่ส่งเสริมความรู้ของประชาชน

จากแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ในความหมายที่เกี่ยวข้องสำหรับงานวิจัยนี้ ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมานั้น สามารถสรุปได้ว่าความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์นั้น จะมีทั้งเป็นความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ ทั้งความรู้ พื้นฐานที่จำเป็นในการบริหารทรัพย์ การเก็บรักษา และการใช้จ่าย ซึ่งครอบคลุมไปถึงความรู้และความเข้าใจในทักษะทางการเงิน และความรู้เกี่ยวกับการบริหารการเงินหรือการบริหารทรัพย์ทั้งตามหลักการวางแผนการเงินและหลักการบริหารทรัพย์ตามแนวทางพุทธศาสนา อันเป็นความรู้ที่จะทำให้บุคคลรู้เทคนิคและวิธีการที่เป็นตัวช่วยในการบริหารทรัพย์ได้ ทั้ง การรู้จักการวางแผนในการใช้จ่าย วิธีการเก็บรักษา การลงทุน หรือช่องทางในการประกอบอาชีพ ซึ่งต้องอาศัย ความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่ร่วมกับแนวทางพุทธศาสนาที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น และเนื่องจากความรู้ มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และรายละเอียดของเรื่องราวและการกระทำต่างๆ ที่บุคคลได้ประสบมาและเก็บสะสมไว้เป็นความจำ ที่สามารถถ่ายทอดต่อๆ ไปได้ และสามารถวัดความรู้ได้โดยการระลึกถึงเรื่องเหล่านั้น แล้วแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม การบริหารทรัพย์ตามแนวทางพุทธศาสนา ดังนั้น ถ้าทราบ ระดับความรู้ของเกษตรกรก็สามารถทำนายพฤติกรรมของเขาได้ โดยปกติคนเรามากแสดงพฤติกรรมในทิศทางที่สอดคล้องกับความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งในการศึกษาวิจัยนี้จะศึกษาความรู้ รอบรู้ในหลักวิชาและหลัก

ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องต่อการบริหารทรัพย์สิน ทั้งการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน ดังนั้นความรู้ ทั้งหลายทั้งความรู้พื้นฐานทั่วไปและความรู้ในการบริหารทรัพย์สินหรือความรู้ทางการเงิน ล้วน ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินของบุคคลทั้งสิ้น ในการวิจัยนี้จึงมีความสนใจในการนำปัจจัยที่เกี่ยวกับความรู้ ดังกล่าวในลักษณะที่เป็นความรอบรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน เข้ามาร่วมศึกษาด้วย

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยภายนอก

1) แนวคิดเกี่ยวกับกัลยาณมิตร

สำหรับกัลยาณมิตรนั้น ในทางพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคคล โดยมีหลักธรรมที่เรียกว่า “กัลยาณมิตรธรรม 7” ที่แสดงถึงลักษณะของกัลยาณมิตร หรือองค์คุณของกัลยาณมิตร โดยคุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ โดยมีลักษณะดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2546: 204)

(1) ปิโย หมายถึง น่ารักในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา
ไต่ถาม

(2) ครุ หมายถึง นำเคารพในฐานะประพาศติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรับรู้อยู่ในใจ
เป็นที่พึงใจ และปลอดภัย

(3) ภาวนีโย หมายถึง นำเจริญใจ หรือนำยกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิ
ปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

(4) วตฺตา หมายถึง รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร
อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

(5) วจนกฺขโม หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำ
เสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่จู้จี้

(6) คมภีรณฺจ กถ กตฺตา หมายถึง แกล้งเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยาก
ซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

(7) โน จฏฺฐาเน นิโยชเย หมายถึง ไม่ชักนำในอวิชชา คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล
หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

ความมีกัลยาณมิตร คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมหมูกับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญามีความสามารถ ซึ่งจะช่วยเหลือสนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และธรรมปฏิบัติ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี นอกจากนั้นแล้ว กัลยาณมิตร ยังเป็นส่วนหนึ่งในสี่ส่วนของ หลักทิวฏฐัมมิกัตถะ หรือหลักธรรมหัวใจเศรษฐกิจ ที่มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นประโยชน์สุขปัจจุบัน อันเป็นที่ต้องการของบุคคลทั่วไป โดย “กัลยาณมิตร” เป็นหลักข้อที่ 3 ใน 4 ข้อ (ตามหลักธรรมทิวฏฐัมมิกัตถะ 4 ประการ ที่เรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ อุ อา กะ สะ) “กะ” ย่อมาจากคำว่า กัล

ยานมิตตตา แปลว่า การมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว เพราะคบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิต พาไปหาผล คบคนจึงต้องดูหน้าว่าเพื่อนเป็นคนดีที่มีลักษณะไม่เป็นคนปอกลอก ไม่ดีแต่พูด ไม่หัวประจบและไม่เป็นคนชักชวน ไปในทางฉิบหาย มีการดื่มน้ำเมา เทียบกลางคืน มั่วเมาในการเล่นและฝึการพนันเข้าสิงจิตใจ

สำหรับการบริหารทรัพยากรนั้นการมีกลยุธมิตรแวดล้อมนับว่ามีความสำคัญยิ่ง และเป็นปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่ส่งผลต่อการกระทำเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร เพราะ บุคคลที่อยู่แวดล้อมตัวนั้นมีอิทธิพลต่อบุคคล เพราะ เป็นทั้งผู้ชี้แนะ ชักชวน สั่งสอน เป็นแบบอย่าง หรือการว่ากล่าวตักเตือน เพื่อให้บุคคลมีพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมได้

2) แนวคิดอิทธิพลทางสังคม

อิทธิพลทางสังคม (Social influences) หมายถึง การกระทำโดยคนหนึ่งหรือหลายคน เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือความคิด หรือความรู้สึกของคนอื่น (ลีทวิชค วรานูสันติกุล. 2546: 189-190) เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์หรือการติดต่อสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วย จึงทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วย ซึ่ง อิทธิพลทางสังคมนี้แสดงออกมาได้หลายรูปแบบ เช่น อิทธิพลระหว่างบุคคล อิทธิพลระหว่างกลุ่ม อิทธิพลของวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนความคาดหวังของสังคมที่มีต่อบุคคลในสังคม อิทธิพลทางสังคมนี้แสดงออกมาได้หลายรูปแบบ และที่นิยมมีอยู่ 4 แบบ คือ การจูงใจ การคล้อยตาม การยอมทำตาม และการเชื่อฟัง

(1) การชักจูงใจ (Persuasion) คือ การใช้การสื่อสารเพื่อประโยชน์เฉพาะในการเปลี่ยนใจหรือความคิดความเชื่อของบุคคล รวมตลอดไปจนถึงการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนด้วย การชักจูงใจเป็นวิธีการใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นแบบง่ายที่สุด และเราได้ เห็นบ่อยที่สุด ซึ่งในแต่ละวันเราจะได้พบเห็นอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นการที่พ่อแม่ชักจูงใจลูก ครูชักจูงใจลูกศิษย์ หัวหน้าชักจูงใจลูกน้อง หนังสือพิมพ์ชักจูงใจคนอ่าน เป็นต้น บางครั้งก็ทำได้สำเร็จ บางครั้งก็ล้มเหลว

(2) การคล้อยตาม (Conformity) เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่บุคคลเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับมาตรฐาน หรือความเชื่อซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการคล้อยตาม คือ แรงกดดันจากกลุ่ม เช่น เด็กวัยรุ่นมักจะต้องคล้อยตามกลุ่มเพื่อนของตนเองเป็นอย่างมาก ยิ่งกลุ่มเพื่อนมีความคิดเหมือนกันมากเท่าไรยิ่งมีอิทธิพลทำให้คนในกลุ่มนั้นต้องคิดคล้อยตามมากขึ้นเท่านั้น

(3) การยอมทำตาม (Compliance) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการได้รับคำขอร้องจากผู้อื่นให้กระทำ ทั้งที่ใจจริง ไม่อยากจะทำแต่ปฏิเสธไม่ได้ อาจเป็นเพราะ ความเกรงใจ เช่น การทำประกันชีวิตที่

(4) การเชื่อฟัง (Obedience) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลยอมทำตามคำสั่งของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เช่น นักเรียนเชื่อฟังครู ลูกเชื่อฟังพ่อแม่ และลูกน้องเชื่อฟังเจ้านาย (ลีทวิชค วรานูสันติกุล. 2546: 190-193)

จากกรอบในการอธิบายพฤติกรรมสำหรับการวิจัยนี้ ที่มุ่งอธิบายทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดย ปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ สิ่งแวดล้อม

โดยเฉพาะที่เป็นบุคคล ตามแนวคิดนี้สามารถอธิบาย และชี้ให้เห็นว่า อิทธิพลของบุคคลที่อยู่รอบๆ ตัว นั้นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม หรือความคิด หรือความรู้สึกของ บุคคลได้อย่างไรและในรูปแบบใดบ้าง ซึ่งที่สำคัญนั้น ได้แก่ การจูงใจ การคล้อยตาม การยอมทำตาม และการเชื่อฟัง จึงสามารถนำหลักการตามแนวคิด อิทธิพลทางสังคมร่วมกับแนวคิดการถ่ายทอดทางสังคม ใช้อธิบายลักษณะของตัวแปรปัจจัยภายนอกที่ เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริหารทรัพยากร

3) แนวคิดการถ่ายทอดทางสังคม

การถ่ายทอดทางสังคม หรือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ได้รับความสนใจจากทั้งนักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา และนักมานุษยวิทยา โดยนักจิตวิทยามองว่า การถ่ายทอดทางสังคม (หรือสังคมประภค) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลให้มีจิตลักษณะที่สอดคล้องเป็นไปในทางที่สังคมต้องการ คือ เป็นกระบวนการที่บุคคลเรียนรู้และรับเอาความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมนั้นมาสู่ตัวเอง ส่วนนักสังคมวิทยามีมุมมองต่อการถ่ายทอดทางสังคมที่กว้างขึ้น คือ เป็นกระบวนการที่สังคมกลุ่มเกลาหรือฝึกฝนให้บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยให้บุคคลเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท และบรรทัดฐานของสังคม ในขณะที่นักมานุษยวิทยา มองว่าการถ่ายทอดทางสังคมเป็นกระบวนการที่สมาชิกในสังคมเรียนรู้วัฒนธรรม ของสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก ซึ่งวัฒนธรรมในที่นี้หมายถึง ความเชื่อและความเข้าใจร่วมกันของคนในสังคมที่จะทำให้สังคมอยู่รอดและพัฒนาต่อไป (ลีทวิชค วรานุสันติกุล. 2546: 46)

กระบวนการถ่ายทอดทางสังคม เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงบุคคลเข้ากับมาตรฐาน จารีต ประเพณี และวิถีปฏิบัติต่างๆ ของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ โดยขอบข่ายของการถ่ายทอดทางสังคมนั้นครอบคลุมการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การให้การศึกษาของสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ การพัฒนาบทบาทและสถานภาพทางสังคมโดยตัวแทนของสถาบันต่างสังคมต่างๆ เป็นกระบวนการปลูกฝังอบรมที่มีความต่อเนื่องตลอดชีวิตของบุคคล (งามตา วณิชานนท์. 2545: 11-12)

โดยทั่วไปการถ่ายทอดทางสังคมที่เป็น มีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังระเบียบวินัย ปลูกฝังความมุ่งหวัง สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่างๆ และสอนให้มีความรู้ แต่สำหรับในระดับสากลได้มีการกำหนดเป้าหมายของการถ่ายทอดทางสังคมไว้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างเสริมพัฒนาการแนวคิดรวบยอดเกี่ยวกับตน 2) การปลูกฝังถ่ายทอดวินัยในตน ที่ครอบคลุมถึงการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม 3) การปลูกฝังถ่ายทอดความมุ่งหวังในชีวิต ซึ่งจะสอนควบคู่ไป กับระเบียบวินัย เนื่องจากระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่ความมุ่งหวังในชีวิตเป็นสิ่งที่ช่วยให้ระเบียบวินัยมีคุณค่าและทำได้ง่ายขึ้น 4) การสอนทักษะเกี่ยวกับพัฒนาการในด้านต่างๆ เช่น ทักษะด้านความรู้ การคิด อารมณ์ และสังคม และ 5) การสอนเกี่ยวกับบทบาททางสังคม เช่น ลีทวิชค หน้าที การแสดงบทบาทที่เหมาะสม (งามตา วณิชานนท์. 2545. 12-16) สำหรับรูปแบบการถ่ายทอดทางสังคม มีทั้งการถ่ายทอดโดยตรงและโดยอ้อม การถ่ายทอดโดยตรง ได้แก่ การบอก การสอน การตักเตือน การเป็นแบบอย่าง เช่น เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้ เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคมสามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น พ่อแม่สอนให้ลูกรู้จักประหยัดอดออม ส่วนการถ่ายทอดโดยอ้อม จะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสามารถทำได้ด้วยการสังเกต การฟัง การอ่าน แล้วเลียนแบบสิ่งที่ได้เห็น ได้ฟัง หรือได้

อ่าน เช่น การดูละครแล้วนำมาเป็นแบบอย่างให้กับตนเอง ในขณะที่การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงานนั้น มีทั้ง การถ่ายทอดแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ โดยการถ่ายทอดทางสังคมแบบเป็นทางการ ได้แก่ การอบรม การประชุม ส่วนการถ่ายทอดทางสังคมแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การบอกเล่า การสอนงาน การแนะนำ ซึ่งเน้น การทำเป็นแบบอย่าง

สำหรับความสำคัญของการปลูกฝังพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินนั้น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2558: 12-13) เห็นว่าควรเริ่มจากการปลูกฝังนิสัยการออมและการใช้เงินที่ดี มีวินัยตั้งแต่เด็กๆ เพราะเมื่อเข้าสู่วัยทำงานก็จะต้องรู้วิธีการวางแผนและจัดสรรเงินให้เพียงพอในการใช้จ่ายประจำวัน การใช้จ่ายในอนาคต รวมถึงการเก็บออมเพื่อการเกษียณอายุ สอดคล้องกับที่ธนาคารแห่งประเทศไทย (2556: 6-8) ที่เห็นว่าควรเริ่มจากการปลูกฝังนิสัยการออมและการใช้เงินอย่างสมเหตุสมผลตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อบ่มเพาะวินัยทางการเงินไว้ก่อน ดังนั้นการได้รับการอบรมบ่มเพาะ ชัดเจน และการเห็นแบบอย่าง หรือแม้แต่การได้รับความรู้และเทคนิค ปฏิบัติต่างๆ จากบุคคลทั้งในครอบครัวและนอกครอบครัว มาตั้งแต่ในวัยเด็กจนถึงวัยทำงาน ทำให้บุคคลมีมี ลักษณะเฉพาะบุคคล เช่น ความมีวินัย คุณธรรมจริยธรรม การมีเป้าหมายในชีวิต รวมทั้ง ความรู้และทักษะต่างๆ ที่เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นที่จะส่งผลต่อการกระทำพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่แตกต่างกันได้

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สรุปได้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ของบุคคลธรรมดาสามัญทั่วไปที่ยังไม่มีความเก่งกล้าและเข้าใจเป้าหมายในชีวิตอย่างถ่องแท้ตามแนวทางที่ถูกที่ควร ที่ยังดำเนินชีวิตด้วยการอาศัยความต้องการเป็นพื้นฐานนั้น จึงจำเป็นต้องมีบุคคลและสถาบันทางสังคมเป็นเครื่องชี้นำ สั่งสอน ตักเตือน และถ้าบุคคลรอบๆ ตัวเหล่านั้นมีคุณสมบัติความเป็น กัลยาณมิตรด้วยแล้ว นับว่าบุคคลมีสภาพแวดล้อมที่ทรงอิทธิพลที่ดีต่อการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ที่ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะบุคคลและองค์กรทางสังคมรอบๆ ตัว เพื่อช่วยให้ดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม หรืออาจสรุปได้ว่า บทบาทของบุคคลในครอบครัว และกลุ่มคนอื่นๆ นอกครอบครัว สถาบันทางศาสนา องค์กรต่างๆ และสื่อสารมวลชน มีส่วนต่อการกระทำพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งอิทธิพลนั้นมักอยู่ในรูปในลักษณะของการถ่ายทอดทางสังคมในรูปแบบต่างๆ และจากแหล่งต่างๆ หรือเป็นการเรียนรู้ทางสังคมของบุคคล หรือบางประเภทบุคคลอาจมีลักษณะของ การได้รับอิทธิพลที่ทำให้บุคคลคล้อยตามได้ สำหรับการวิจัยนี้กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรที่ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในชนบท ซึ่งสังคมชนบทมีลักษณะความเป็นอยู่ที่ เป็นครอบครัว มีความใกล้ชิดของคนในชุมชน ดังนั้นบทบาทของครอบครัวและคนในชุมชน จึงมีความสำคัญต่อพฤติกรรมบุคคลอย่างมาก และปัจจุบันการเข้าถึงสื่อต่างๆ สามารถทำได้ง่าย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าอิทธิพลของบุคคลในครอบครัว บุคคลนอกครอบครัว หรือสถาบันที่มีส่วนใกล้ชิดในชุมชน และสื่อต่างๆ เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวทางพุทธ

2.3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีงานวิจัยในอดีตที่ได้ศึกษาตัวแปรปัจจัยภายในบุคคลและปัจจัยภายนอกบุคคล ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน เช่น งานวิจัยของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า การให้ความรู้ทางการเงินจะช่วยปรับ

ให้บุคคลมีพฤติกรรมทางการเงินที่ดีขึ้น (ธนาคารแห่งประเทศไทย. 2556: 18) งานวิจัยของ วรเวศม์ สุวรรณระดา และสมประวิณ มั่นประเสริฐ (2551) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมออมของผู้มีงานทำในประเทศไทย พบว่า นอกจากระดับรายได้และความสม่ำเสมอของรายได้แล้ว การมีลักษณะนิสัยรู้จักการวางแผนในการดำเนินชีวิต และการมีความรู้เกี่ยวกับการเงิน เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้มีงานทำเป็นผู้ออมเงินได้ โดยปัจจัยดังกล่าวยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการออมเงินระยะยาวเพื่อการดำรงชีวิตยามชราภาพด้วย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ กิจติพร สิทธิพันธุ์ (2552) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคลของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านความรู้ความเข้าใจในเรื่องการวางแผนทางการเงิน และด้านภาวะทางเศรษฐกิจ มีอิทธิพลต่อการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคล

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) (2558: 1-2) ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง (มูลนิธิ สวค.) ดำเนินการสำรวจและศึกษาวิจัยตามโครงการให้ความรู้ทางการเงินแก่ประชาชน ในปี 2556 และโครงการการให้ความรู้และสร้างวินัยทางการเงินของคนไทย ในปี 2557 เพื่อกำหนดแนวทางในการให้ความรู้ทางการเงินของคนไทย นำไปสู่การพัฒนาเพื่อยกระดับความรู้ทางการเงินของคนไทยให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารเงินอย่างมีประสิทธิภาพและมีวินัยทางการเงิน สร้างความมั่นคงทางการเงินแก่ตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถแบ่งระดับความรู้ทางการเงินของคนไทยออกเป็น 6 ระดับ ได้แก่

1) ระดับความรู้ทางการเงินต่ำที่สุด (L1) หมายถึง บุคคลที่มีปัญหาทางการเงิน ไม่มีการออม ไม่มีการวางแผนทางการเงิน มีการกู้จากแหล่งเงินทุนที่ไม่ใช่สถาบันการเงินมากกว่าร้อยละ 50 ของหนี้สินทั้งหมด ไม่มีการติดตามข่าวสารทางการเงิน และไม่สนใจที่จะแก้ปัญหาทางการเงินของตนเอง พบว่าผู้ที่มีความรู้ทางการเงินในระดับนี้ มีร้อยละ 2.7

2) ระดับความรู้ทางการเงินต่ำ (L2) หมายถึง บุคคลที่มีปัญหาทางการเงิน ไม่มีการออม ไม่มีการวางแผนทางการเงิน มีการกู้จากแหล่งเงินทุนที่ไม่ใช่สถาบันการเงินร้อยละ 20-50 ของหนี้สินทั้งหมด ไม่มีการติดตามข่าวสารทางการเงิน แต่สนใจที่จะแก้ปัญหาทางการเงินของตนเอง พบว่าผู้ที่มีความรู้ทางการเงินในระดับนี้ มีร้อยละ 25.7

3) ค่อนข้างต่ำ (M1) หมายถึง บุคคลที่ไม่มีปัญหาทางการเงิน (เคยมี) เริ่มมีการออม การวางแผนทางการเงิน มีการกู้จากแหล่งเงินทุนที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน น้อยกว่าร้อยละ 20 ของหนี้สินทั้งหมด มีการติดตามข่าวสาร และมีการลงทุนเบื้องต้น เมื่อเกิดวิกฤตทางการเงินมีความสามารถในการบริหารจัดการได้พอใช้ พบว่าผู้ที่มีความรู้ทางการเงินในระดับนี้ มีร้อยละ 44.2

4) ระดับความรู้ทางการเงินปานกลางค่อนข้างสูง (M2) หมายถึง บุคคลที่ไม่มีปัญหาทางการเงิน (เคยมี) มีการออม มีการวางแผนทางการเงิน มีการกู้จากแหล่งเงินทุนที่ไม่ใช่สถาบันการเงินน้อยกว่าร้อยละ 20 ของหนี้สินทั้งหมด มีการติดตามข่าวสารทางการเงิน และมีการลงทุนเบื้องต้น เมื่อเกิดวิกฤตทางการเงินมีความสามารถในการบริหารจัดการได้ค่อนข้างดี พบว่าผู้ที่มีความรู้ทางการเงินในระดับนี้ มีร้อยละ 22.4

5) ระดับความรู้ทางการเงินสูง (H1) หมายถึง บุคคลที่ไม่มีปัญหาทางการเงิน มีการออมสูง มีการวางแผนการเงิน ไม่มีการกู้จากแหล่งเงินที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน มีการติดตามข่าวสารทางการเงิน มีการลงทุนและมีการวิเคราะห์ความเสี่ยงก่อนการลงทุน เมื่อเกิดวิกฤตทางการเงินจะได้รับผลกระทบเพียงเล็กน้อย พบว่าผู้ที่มีความรู้ทางการเงินในระดับนี้ มีร้อยละ 4.2

6) ระดับความรู้ทางการเงินสูงสุด (H2) หมายถึง บุคคลที่ไม่มีปัญหาทางการเงิน มีการออมสูง มีการวางแผนการเงิน ไม่มีการกู้จากแหล่งเงินที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน มีการติดตามข่าวสารทางการเงิน มีการลงทุนและมีการวิเคราะห์ความเสี่ยงก่อนการลงทุนทุกครั้ง เมื่อเกิดวิกฤตทางการเงินจะไม่ได้รับผลกระทบ พบว่าผู้ที่มีความรู้ทางการเงินในระดับนี้ มีร้อยละ 0.7

ข้อเสนอเชิงนโยบายของ กฤษฎา เสกตระกูล (2553: 8-9) เกี่ยวกับการวางแผนการเงินส่วนบุคคลที่จะช่วยให้ประชาชนในระดับบุคคล (Individual Level) มีความมั่นคงทางการเงิน เพื่อเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประชากรของประเทศรู้จักพึ่งตนเองได้ ส่งผลให้ประเทศไทยของเรามีความมั่นคงในที่สุดแนวทางในต้นนโยบายได้ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. สร้างความรู้ด้านการวางแผนการเงินส่วนบุคคลแก่คนไทย

การสร้างองค์ความรู้ด้านการวางแผนการเงินส่วนบุคคลและส่งเสริมให้มีการกระจายความรู้ดังกล่าวไปอย่างกว้างขวางให้แก่ประชาชน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สถาบันการเงิน และสมาคมที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ ควรนำโครงการที่ทำให้คนไทยเห็นว่าคุณค่าความรู้ด้านการวางแผนการเงินส่วนบุคคลเป็นความรู้ที่สำคัญที่ช่วยให้การดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัวมีคุณภาพอย่างยั่งยืนในอนาคต

2. สร้างทักษะทางการเงินส่วนบุคคลแก่คนไทย

การให้ความรู้ไปเฉยๆ จะไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใดถ้าไม่นำไปปฏิบัติ “ทักษะ” หมายถึง การปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ ถ้าคนไทยรู้และเข้าใจแล้วก็จะสามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ความมั่งคั่งอย่างยั่งยืนเกิดขึ้นได้ ที่จริงนโยบายในข้อนี้จะสัมพันธ์กับข้อ 1 อย่างแยกไม่ออก เพราะการให้ความรู้ต้องนำเสนอรูปแบบที่นำไปปฏิบัติได้ เช่น การสอนเทคนิค “รู้ทำ รู้เก็บ รู้ใช้ รู้ขยายดอกผล” ด้วยการมีเครื่องมือต่างๆ เช่น สมุด บันทึกบัญชีรายรับรายจ่าย โปรแกรมหรือแบบฟอร์มการทำงานการเงินส่วนบุคคลงบประมาณการเงินล่วงหน้า เป็นต้น

3. สร้างจริยธรรมการเงินส่วนบุคคลแก่คนไทย

เพราะความโลภเป็นอีกมิติหนึ่งที่เกิดขึ้นจากความต้องการที่ไม่สิ้นสุด สิ่งที่ต้องมีไว้เพื่อความคุ้มครองความต้องการของตนเองก็คือ จริยธรรม กล่าวคือ เงินที่หามาได้ หรือเงินที่ทำให้งอกเงยก็ต้องมาอย่างซื่อสัตย์สุจริต เกิดจากการปฏิบัติตนที่สมฐานะ มีความเป็นไปได้ตามขีดความสามารถของแต่ละคน ซึ่งความสามารถนี้เราหาวิธีเพิ่มขีดให้สูงขึ้นได้ มีสติที่จะรู้ว่าคุณเสี่ยงที่รับอยู่มีความเกินพอดีหรือไม่ ซึ่งต้องรู้หลักใน

การบริหารความเสี่ยง และประการสุดท้ายก็คือต้องรู้จักพอตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ปล่อยให้เงินเข้าหาหมายทางการเงินมากมายเกินจำเป็น

4. สร้างทัศนคติที่ดีในเรื่องการเงินส่วนบุคคลแก่คนไทย

ทุกวันนี้สังคมไทยถูกเรียกว่าเป็นสังคมบริโภคนิยม มากกว่าที่จะเรียกว่าสังคมการออม สังคมที่เน้นการบริโภค หมายถึง สังคมที่ใช้ทรัพยากรที่เน้นการบริโภค เป็นสังคมที่ขาดการอดทน ไม่มีการใช้ทรัพยากรอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งการให้ความรู้ ทักษะ จริยธรรมจะต้องควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่เน้นการบริโภคให้เป็นทัศนคติที่เน้นการออม การรู้จักคุณค่าของเงิน

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ได้เสนอแนวทางวางแผนการเงินง่ายๆ ให้กับประชาชนทั่วไปสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนทางการเงิน โดยกำหนดไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. สำรวจตนเอง ขั้นตอนนี้เป็นการสำรวจตนเองเพื่อให้ทราบว่า สุขภาพทางการเงินเป็นอย่างไร โดยการประเมินทัศนคติและพฤติกรรมการใช้รายจ่าย เพื่อดูว่าสุขภาพทางการเงินของคุณแข็งแรงมากน้อยเพียงใด และเป็นการตรวจสอบสุขภาพทางการเงิน เพื่อประเมินฐานะทางการเงินว่าเป็นอย่างไร โดยดูจากตัวเลขสินทรัพย์ หนี้สิน รายได้ และค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ถือว่าเป็นผู้มีฐานะดีหรือมีหนี้สินท่วมหัว และ เมื่อสำรวจตนเองเรียบร้อยแล้ว จะทราบว่าฐานะการเงินของตนเองอยู่ในขั้นไหน เช่น ถ้ายังมีหนี้สินอยู่ ก็ต้องจัดการกับหนี้สินเหล่านั้นให้เรียบร้อยก่อน ถ้าพอมีเงินเหลือก็จะสามารถวางแผนในขั้นต่อไปได้

2. กำหนดเป้าหมาย เป็นการกำหนดเป้าหมายในแต่ละช่วงชีวิตให้ชัดเจน อาจเริ่มจากคิดว่า อยากได้ อยากมี หรืออยากทำอะไร โดยเรียงลำดับความสำคัญของเป้าหมายตามหลัก "Needs มาก่อน Wants ที่หลัง" สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้เลย คือ ต้องประมาณจำนวนเงินที่ต้องการ และกำหนดระยะเวลา ที่จะบรรลุเป้าหมาย รวมถึงวิธีการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย เพื่อที่คุณจะได้ไม่ไขว่ไขว่หลุดออกนอกเส้นทาง

3. สร้างแผนการเงิน เส้นทางสู่ความมั่งคั่ง ร่ำรวย จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้า ขาดแผนการเงิน เพราะแผนการเงินจะเป็นตัวกำหนดทิศทาง ในการไปถึงเป้าหมายอย่างที่ต้องการ โดยแผนการเงินที่ควรสร้างนั้น ได้แก่ 1) สร้างความมั่งคั่ง (Wealth Creation) ที่ประกอบด้วยการวางแผนเงินออม วางแผนใช้จ่ายเงิน และการวางแผนหนี้สิน 2) ปกป้องความมั่งคั่ง (Wealth Protection) ที่ประกอบด้วยการวางแผนประกัน และการวางแผนเกษียณ 3) เพิ่มพูนความมั่งคั่ง (Wealth Accumulation) ที่ประกอบด้วยการวางแผนลงทุน และการวางแผนภาษี 4) ส่งมอบความมั่งคั่ง (Wealth Distribution) คือ การวางแผนมรดก

4. ปฏิบัติตามแผนอย่างมีวินัย แผนการเงินที่จัดทำไว้คงไม่มีประโยชน์ หากไม่ได้ลงมือปฏิบัติ หรือมีความล่าช้าในทางปฏิบัติยิ่งปล่อยเวลาผ่านไปนานเท่าไร การบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ก็จะยิ่งล่าช้าออกไป และอาจส่งผลกระทบต่อเป้าหมายหรือแผนการเงินอื่นๆ ด้วย กฎเหล็กสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการวางแผนทางการเงิน คือ ต้องมีความตั้งใจจริงและมีวินัยในตนเองเมื่อลงมือ ปฏิบัติ ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ถ้ามีวินัยการออม การลงทุนแล้วก็รับรองได้ว่าเป้าหมายจะอยู่ไม่ไกลเกินเอื้อมอย่างแน่นอน

5. ทบทวนและปรับปรุงแผนอยู่เสมอ หากผลที่ได้ไม่เป็นไปตามแผน ก็อาจถึงเวลาที่ ต้องรู้และปรับเปลี่ยนแผนกันใหม่ รวมถึง การทบทวนตนเองว่า เมื่อระยะเวลาเปลี่ยนไป เป้าหมายของ เรายัง

เหมือนเดิมหรือไม่ มีการยอมรับความเสี่ยงได้มากขึ้นหรือน้อยลง และควรจัดสรรเงินลงทุนใหม่แล้วหรือยัง เพื่อให้การเดินทางไปยังเป้าหมายต่างๆ ได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด

จากข้อเสนอแนะ จะเห็นได้ว่ามีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายในบุคคล คือ การวางแผนนั้น มักเริ่มจากความคิดของบุคคลที่อยากได้ อยากมี หรืออยากทำอะไร ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นความต้องการนั้นเอง ต่อจากนั้นจึงมีการคิดวางแผนและการประเมินผลการปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงแผน ที่บุคคลต้องมีทั้งการคิดที่เป็นระบบ และความรู้อย่างเพียงพอ ส่วนที่เป็นปลายทางนั้น คือ การมีวินัยในการปฏิบัติตามแผนหรือการลงมือปฏิบัติตนเอง

การศึกษาวิจัยของซิบลิย์ (Sibley. 2553) พบว่า ทักษะคติของประชาชนที่มีต่อเงินตรา และความเข้าใจเรื่องการเงินมักได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์แรกเริ่มของบุคคลนั้นๆ เป็นอย่างมาก โดยทั่วไปบุคคลมีการรับรู้หรือเจตคติต่อเงินตราใน 3 แนวทาง คือ การลุ่มหลงไหลคลั่งไคล้ (Affective) โดยมองเงินเป็นเสมือนพระเจ้าหรือปีศาจ การรับรู้และเข้าใจ (Cognitive) คือ มองเงินเป็นภาพตัวแทนความสำเร็จ การได้รับการเคารพและอิสรภาพ และลักษณะเชิงพฤติกรรม (Behavioral) คือ การบริหารจัดการกระแสเงินสดและการจัดทำงบประมาณ นอกจากนี้ยังพบว่า คนส่วนใหญ่ที่มีการรับรู้เรื่องเงินในเชิงบวก มักจะประสบความสำเร็จและมีแนวโน้มในการจัดทำงบประมาณด้วยความระมัดระวัง โดยเขายังได้ให้คำแนะนำไว้ด้วยว่า เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของอัตราการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ในระบบเศรษฐกิจ บัณฑิตบุคคลโดยส่วนใหญ่จำเป็นต้องมีทักษะความรู้ทางการเงินในระดับที่ดี และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเงิน (สถาบันคีนันแห่งเอเชีย. 2558: 36-37)

จากประเด็นที่มีการถกเถียงเกี่ยวกับการใช้สื่อในเวทีระดมสมองของโครงการ “คนไทยก้าวไกล ใส่ใจการเงิน” (สถาบันคีนันแห่งเอเชีย. 2558: 83) ซึ่งให้เห็นว่า สื่อโดยเฉพาะโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อเด็กมากกว่าผู้ปกครอง และเด็กถือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญสำหรับนักโฆษณาและนักประชาสัมพันธ์ เนื่องจากเด็กจะมีการตอบสนองต่อการประชาสัมพันธ์ในเชิงการบริโภคมากกว่า เช่น กรณีพนักงานกวาดถนนที่ถือธนบัตรเก่าๆ จำนวนมาก และมีถุงใส่เศษเหรียญอีก 1 ถุง ซึ่งเป็นเงินเก็บทั้งหมดมีมาที่ร้านเพื่อซื้อโทรศัพท์ราคาแพงให้กับบุตรชาย นี่เป็นเพียงตัวอย่างของบุคคลเพียงส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของการโฆษณาที่มีต่อผู้บริโภค ขณะที่ในพื้นที่ชนบท สื่อโฆษณาสัมพันธ์กับอิทธิพลไม่แพ้กัน เช่น กรณี สมาชิกของสภาเกษตรกรแห่งชาติ เล่าถึงสื่อวิทยุกระจายเสียงที่กระตุ้นความต้องการบริโภคสินค้าหรือบริการที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการเพิ่มภาระหนี้สินของเกษตรกร อาทิเช่น ผลิ ตภัณฑ์กำจัดศัตรูพืช ที่สื่อชุมชนได้ทำโฆษณาส่งเสริมให้มีการซื้อ

2.4 ตัวแปรที่เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ

การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธของเกษตรกร ที่เป็นการสร้างรูปแบบ (model) ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ขึ้นมาใหม่ โดยผู้วิจัยกำหนดกรอบในการศึกษาการเกิดพฤติกรรมจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกตามแนวทางพฤติกรรมศาสตร์ พร้อมทั้งมีการกำหนดและสร้างตัวแปรจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป้าหมายของพฤติกรรมกรรมการบริหาร

ทรัพย์ตามแนวพุทธของเกษตรกร นำไปสู่การสร้างความเพียงพอของปัจจัยในการดำเนินชีวิต มีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่เกิดความยากลำบากทางร่างกายและความทุกข์ในจิตใจที่เกิดจากการกระทำที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับทรัพย์ โดยกำหนดให้พฤติกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธเป็นตัวแปรตาม ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เริ่มจากการหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ และให้การบรรลุเป้าหมายของการบริหารทรัพย์เป็นผลลัพธ์ของพฤติกรรม ซึ่งตัวแปรที่เป็นปัจจัยภายในจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ลักษณะความต้องการ ความรู้สึก จริยธรรม ความรอบรู้ ส่วนปัจจัยภายนอกนั้น ได้แก่ สภาพแวดล้อมรอบตัวของบุคคลและสื่อต่างๆ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้กำหนดตัวแปรแบ่งกลุ่ม คือ ตัวแปรประเภทบุคคล ตามพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ ซึ่งรายละเอียดของตัวแปรตามกรอบแนวคิดนี้ มีดังนี้

1) ความรู้จักคิด

ความรู้จักคิด คือ เป็นลักษณะการคิดที่สำคัญต่อการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ ซึ่งมีลักษณะการคิดตามแนวทางพุทธศาสนา คือ การรู้จักคิด รู้จักพิจารณา คิดเองเป็น ได้แก่ คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดวางแผน และคิดมุ่งในสิ่งที่เป็นกุศล เป็นต้น การคิดได้ในลักษณะเช่นนี้เกิดจากความสามารถทางการคิดของบุคคลในเรื่องนั้นๆ ซึ่งการคิดลักษณะเช่นนี้มีความสำคัญต่อการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธในทุกขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การคิดเพื่อให้ได้ทรัพย์มานั้นต้องคิดอย่างเป็นกุศลถูกต้องชอบธรรม เพราะถ้าคิดให้ได้มาอย่างไม่ถูกต้องชอบธรรมแล้วเสมือนของร้อนสุดท้ายอาจต้องโดนยึดคืนหรือมีคดีติดตัวก็ได้ และแม้ในการคิดใช้จ่ายทรัพย์นั้นก็ควรต้องคิดวางแผนการใช้จ่ายให้สอดคล้องกับรายได้และความต้องการจำเป็น หรือแม้แต่การคิดวางแผน คิดอย่างรอบคอบในจัดสรรปันส่วนทรัพย์เพื่อการลงทุนและการออม ดังนั้น การคิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ในทางที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาหรือความรู้จักคิดจึงเป็นลักษณะภายในของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความสามารถทางปัญญา และมีส่วนสำคัญในการ กำหนดพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ และพฤติกรรมบริหารทรัพย์ที่พึงปรารถนาทั้งหลายล้วนเกิดมาจากการคิดดี คิดถูกทั้งสิ้น ซึ่งในทางพุทธศาสนาได้สอนให้บุคคลเกิดมีความรู้จักคิดหรือมีการคิดที่ถูกต้องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับการคิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์

สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ความรู้จักคิดในการบริหารทรัพย์ เป็นลักษณะการคิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ที่กำหนดตามลักษณะการคิดตามหลักพุทธศาสนา โดยกำหนดให้ ความรู้จักคิด หมายถึง การคิดในการบริหารทรัพย์ การคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างผู้มีปัญญา คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างมีเหตุผล คิดแบบแยกคางหรือใช้ปัญญาไตร่ตรอง และคิดมุ่งในสิ่งที่เป็นกุศล ทั้งการหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ เช่น ความรู้จักคิดในการใช้จ่ายทรัพย์นั้น ต้องมีการคิดวางแผน คิดด้วยเหตุผล และคิดอย่างมีระเบียบ คือ ต้องคิดให้มีการตรวจสอบสถานะของรายได้ที่มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ ว่ามีรายได้เพียงพอกับการใช้จ่ายใช้สอยของตนเองและครอบครัวหรือไม่ และเมื่อมีต้องการที่จะใช้จ่ายเพื่อสิ่งใดนั้นได้คำนึงถึงความจำเป็น ความสมเหตุสมผลกับประโยชน์ใช้สอยและเงินที่ต้องจ่ายไป โดยคิดที่จะใช้จ่ายแต่สิ่งจำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย มีการ คิดเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการใช้จ่ายก่อนหลัง สำหรับการเป็นผู้ ความรู้จักคิดในการหาทรัพย์นั้น ต้องมีการ คิดอยู่เสมอว่าควรจะต้องหาทรัพย์มาเพิ่มเท่าใด หามาโดยทางใดหรือใช้ทักษะ อย่างไรในการสร้างรายได้เพิ่ม เช่น คิดหาช่องทางในการค้าขาย หรือ คิดว่าช่วงไหนควรปลูกอะไรมาขายที่จะทำให้ได้ราคาดี สำหรับความรู้จักคิดในการรักษาทรัพย์หรือ

การออมเงินนั้น ต้องเป็นผู้รู้จักคิดได้อย่างเท่าทันอคติของตนเอง เช่น การคิดที่รู้เท่าทันการชอบผัดวันประกันพรุ่ง ในการเก็บออมเงิน หรือการคิดที่รู้เท่าทันความเฉื่อยของตนเองว่าต้องขจัดมันออกไป เพื่อให้บรรลุแผนการออมเงินที่วางแผนไว้ได้

การวัด “ความรู้จักคิด” เป็นการวัดลักษณะทางจิตที่เกี่ยวกับปัญญาของเกษตรกร ที่ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นจากการประยุกต์ลักษณะการคิดทางพุทธศาสนา เพื่อวัด ระดับความสามารถทางการคิดตามลักษณะการคิดหรือวิธีการคิดของเกษตรกรที่สอดคล้องกับลักษณะการคิดตามแนวพุทธศาสนา คือ แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้รู้จักคิด รู้จักพิจารณาด้วยตนเอง หรือการแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นผู้คิดดี คิดมีเหตุผล คิดถูก และคิดเป็น เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินทั้งกระบวนการนั่นเอง ได้แก่ การรู้จักคิดรู้จักพิจารณาด้วยตนเองในการหาทรัพย์สิน รักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน โดยสร้างเป็นมาตราประมาณค่าแบบรวม (Sigma scale หรือ Summated rating scale) 6 ระดับ ตั้งแต่ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนทั้งสิ้นทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนรวมสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มี ศักยภาพทางการคิด หรือการแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นผู้มีความรู้จักคิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินได้ดีกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

2) ลักษณะความต้องการ

ลักษณะความต้องการของบุคคลที่นำเข้ามาร่วมศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นความต้องการที่มีการอธิบายในขั้นที่สูงกว่าความต้องการในความหมายทั่วไป ที่ระบุเพียงความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่เป็นการอธิบายความต้องการด้วยหลักพุทธศาสนา ที่เน้นความต้องการที่ได้รับการกำหนดจากการพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลจนเกิดมีปัญญาในการควบคุมความต้องการของตนเองได้ โดยรู้ว่าอะไรเป็นความต้องการแบบปรนเปรอ หรือความต้องการในคุณภาพชีวิต ซึ่งจะส่งผลต่อการกระทำพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินทั้งกระบวนการ

ลักษณะความต้องการ หมายถึง ความอยากหรือความต้องการของบุคคลที่โน้มเอียงไปในทางความต้องการในสิ่งปรนเปรอ (หรือที่เรียกว่า “ตัณหา”) หรือโน้มเอียงไปทางความต้องการคุณภาพชีวิต (หรือที่เรียกว่า “ฉันทะ”) ซึ่งผู้ที่มีความต้องการแบบตัณหา เช่น ชอบอาหารรสชาติอร่อยมากกว่าอาหารที่มีคุณภาพ หรือชอบความโก้หรูมากกว่าประโยชน์ใช้สอย ชอบสะสมสิ่งของ เกินความจำเป็น เป็นต้น ส่วนผู้ที่มีความต้องการแบบฉันทะนั้น จะเป็นผู้ที่รู้จักพอเพียง ชอบความสมถะ บริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ในปริมาณที่พอดีไม่มากเกินไป

การวัด “ลักษณะความต้องการ” ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร โดยวัดระดับความต้องการของเกษตรกร เพื่อจำแนกว่าเข้าข่ายเป็นบุคคลที่มีความต้องการโน้มเอียงไปในทางใด ระหว่างความต้องการแบบตัณหาหรือความต้องการแบบฉันทะ ด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “ใช้ที่สุด” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่ใช่เลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้มีความต้องการโน้มเอียงไปในแบบความต้องการแบบฉันทะ ซึ่งเป็นลักษณะความต้องการที่พึงปรารถนามากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

3) จริยธรรมทางเศรษฐกิจ

จากแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ที่ได้มองกลับไปทีความสำคัญของจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เสมือนถูกละเลยจากการวิเคราะห์ตามแนวเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก แต่แท้ที่จริงแล้วยังมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้พิจารณานำกลับเข้ามารมศึกษาในงานวิจัยนี้ด้วย โดยอ้างอิงจริยธรรมของบุคคลที่จำเป็นต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ และกำหนดขอบข่ายของจริยธรรมที่น่าจะส่งต่อพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ โดยจริยธรรมในที่นี้ได้ครอบคลุมถึงลักษณะคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นหนึ่งในสองเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดความพอเพียงได้ โดยจริยธรรมทางเศรษฐกิจ หมายถึง การมีแนวคิดและการปฏิบัติที่ดำรงที่เหมาะสมของบุคคลในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพย์ เช่น การหาทรัพย์ซึ่งเกี่ยวกับกิจกรรมการผลิตในทางเศรษฐกิจนั้นต้องมีความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน ความตรงต่อเวลา ความอดทน ความเพียร ส่วนจริยธรรมในการบริโภคซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายและการเก็บรักษาทรัพย์ ได้แก่ การประหยัด ความสมถะ ความรับผิดชอบ เป็นต้น ดังนั้นจริยธรรมในทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ในการวิจัยนี้ พิจารณาเฉพาะคุณธรรมจริยธรรมสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องและส่งผลอย่างชัดเจนทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการบริหารทรัพย์ ซึ่งได้แก่ ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน (อาชีพ) และความอดทน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1) ความขยัน

ความขยัน หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายาม มีการทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อดทนไม่ท้อถอย เมื่อพบอุปสรรค ซึ่งความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลงานสำเร็จตามความมุ่งหมาย โดยลักษณะของผู้ที่มีความขยัน คือ ผู้ที่ตั้งใจทำงานอย่างจริงจังต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกต้อง ผู้ที่เป็นคนสู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย ยกล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง ตัวชีวิต ผู้ที่มีความขยัน คือ 1) ผู้ที่ตั้งใจทำงานเต็มความสามารถ อย่างจริงจังต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกต้อง 2) ผู้ที่เป็นคนสู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรคและ พยายามแก้ไขเพื่อให้งานสำเร็จ 3) รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง ไม่ทิ้งงาน 4) ผู้มีพฤติกรรมเอาใจใส่ต่องานที่ได้รับมอบหมาย การลงมือทำงานทันที ที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ต้องให้ผู้อื่นมาบังคับ 5) เมื่อมีเวลาว่างก็มักใช้ไปในการทบทวนฝึกฝนสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรือทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่น จากความหมายและลักษณะของความขยันนั้น มีความสอดคล้องต่อคุณลักษณะของการบริหารทรัพย์ในชั้นการหาทรัพย์เป็นสำคัญ เพราะเป็นลักษณะของคนทำงานที่ประสบความสำเร็จ และนำมาซึ่งผลประโยชน์และรายได้ที่ดีตามมา ผู้วิจัยจึงเห็นว่า “ความขยัน” เป็นลักษณะที่น่าจะมีส่วนสำคัญในเบื้องต้นแรกของกระบวนการบริหารทรัพย์ของบุคคลที่จะเป็นตัวบ่งชี้การบรรลุเป้าหมายของการบริหารทรัพย์ได้

ในการวิจัยนี้จึงกำหนดให้ “ความขยัน” หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายาม มีการทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทน ไม่ท้อถอย เมื่อพบอุปสรรค ซึ่งความขยันของบุคคล จะมุ่งเน้นที่การขยันหารายได้ที่สุจริต การขยัน หารายได้จากการทำงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี ตั้งใจทำงานที่ถูกต้องอย่างจริงจังต่อเนื่อง สู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค ไม่ทิ้งงาน เอาใจใส่ต่องาน มีการทบทวนฝึกฝนใน

งานที่ทำเพื่อพัฒนางานของตนให้ดีขึ้น โดยคุณลักษณะของผู้ที่มีความขยัน เช่น เป็นคนกลางาน สู้งาน ไม่หลบเลี่ยงไม่หนีงาน ไม่กลัวความทุกข์ยากลำบากใดๆ ไม่อ่อนแอ มีความยินดี และพอใจในการทำงาน รับผิดชอบด้วยความรวดเร็วไว ทำงานตรงเวลาและเสร็จทันเวลา เป็นต้น

3.2) ความซื่อสัตย์

ซื่อสัตย์ หมายถึง ประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554: ออนไลน์) ความซื่อสัตย์มีทั้งความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ความซื่อสัตย์ต่อครอบครัว ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ การงาน ความซื่อสัตย์ต่อมิตร และความซื่อสัตย์ต่อประเทศชาติ เป็นต้น "ความซื่อสัตย์" เป็นคุณธรรมที่จำเป็นต่อทุกสังคม เพราะหากคนในสังคมขาดคุณธรรมข้อนี้เมื่อใด สังคมก็จะวุ่นวาย ไม่สงบ คนจะเอาใจเอาเปรียบกัน และเห็นแก่ตัวมากขึ้น จนก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น การไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน เช่น ชาวสวนชาวไร่ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ขายของโกงเขา หรือใช้สารเคมีที่เป็นอันตราย ฯลฯ ก็จะทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บจากสารพิษสะสมในร่างกาย ซึ่งล้วนแล้วแต่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้เกี่ยวข้องทั้งสิ้น "ความซื่อสัตย์" มีความสำคัญทั้งในการหาทรัพย์สินที่ต้องมีความซื่อสัตย์ในอาชีพการงาน ดังที่กล่าวมาแล้ว รวมทั้งความซื่อสัตย์ต่อตนเอง เช่น การ ตั้งใจในการออม หรือการตั้งใจควบคุมการใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ซึ่งต้องปฏิบัติตามแม่คนอื่นไม่รู้ แต่เรารู้และถือ ปฏิบัติตามแผนการออมหรือแผนการการใช้จ่ายที่วางไว้ อย่างเคร่งครัด จึงถือได้ว่าเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง

สำหรับการวิจัยนี้กำหนดให้ "ความซื่อสัตย์" หมายถึง การประพฤติตรงไปตรงมาจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง โดยเป็นความซื่อสัตย์ต่อทั้งตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์สิน ซึ่งลักษณะความซื่อสัตย์ที่สำคัญและจำเป็นต่อการบริหารทรัพย์สิน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อตนเองในการรักษาหรือออมทรัพย์สิน ซึ่งต้องปฏิบัติตามแผนอย่างเคร่งครัดไม่ละเมิดแม่คนอื่นไม่รู้ แต่เรารู้และถือปฏิบัติตามแผนการออม หรือ ความซื่อสัตย์ต่อตนเองในการตั้งใจควบคุมการใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ความซื่อสัตย์ต่อครอบครัวในการหารายได้มาจุนเจืออย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ และความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงานที่ต้องทำไปอย่างถูกต้องชอบธรรม เป็นสำคัญ

3.3) ความรักในงาน (อาชีพ)

ในการประกอบการทำงานมีหลักธรรมที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจในการทำงาน หรือผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จในงานและอาชีพ คือ หลักอิทธิบาท 4 อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่ง หลักข้อแรกคือ "ฉันทะ" นั้นหมายถึง การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักก็ นเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร ส่วน "วิริยะ" คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำงานเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ "จิตตะ" คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม และ "วิมังสา" คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไรเพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น "ความรักในงาน" มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์สิน

ในขั้นการหาทรัพย์ เพราะการประกอบการทำงานได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ที่จะนำซึ่งรายได้และผลตอบแทนจากงานที่ทำเพื่อนำมาใช้จ่ายได้อย่างเพียงพอ ดังนั้น ความรักในงานสำหรับการวิจัยนี้ จึงหมายถึง การมีใจรักในสิ่งที่ทำ อันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ มีความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น เพื่อให้กระทำได้อย่างเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ มีใจที่จดจ่อและรับผิดชอบจนเกิดความรอบคอบและทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา

3.4) ความอดทน

“ความอดทน” จากมงคลที่ 27 ในมงคล 38 ประการ มาจากคำว่า “ขันติ” หมายถึง การรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นเหมือนแผ่นดิน ซึ่งไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะมีความเดือดร้อนไป ของเสีย ของสกปรก หรือของหอมของดีงามก็ตาม ในการทำงานทุกชิ้นในโลกไม่ว่าจะเป็นงานเล็กงานใหญ่ที่สำเร็จขึ้นมา ได้นอกจากจะอาศัยปัญญาเป็นตัวนำแล้ว ล้วนต้องอาศัยคุณธรรมข้อหนึ่งเป็นพื้นฐานจึงสำเร็จได้ คุณธรรมข้อนั้น คือ ขันติ เพราะถ้าขาดขันติจะไม่มีการขึ้นใจสำเร็จได้เลย เพราะขันติเป็นคุณธรรมสำหรับต่อต้านความท้อถอยหดหู่ ชับเคลื่อนแรงงำให้เกิดความขยัน และทำให้เห็นอุปสรรคต่างๆ เป็นเครื่องท้าทายความสามารถ (มงคลชีวิต 38 ประการ ฉบับก้าวหน้าออนไลน์) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จของงานทุกชิ้นทั้งทางโลกและทางธรรม คือ อนุสาวรีย์ของขันติทั้งสิ้น สำหรับลักษณะความอดทนที่ถูกต้อง ประกอบด้วย

(1) มีความอดกลั้น คือ เมื่อถูกคนพาลด่า ก็ทำราวกับว่าไม่ได้ยิน ทำหูเหมือนหูกระเท เมื่อเห็นอาการขี้ขลาดก็ทำราวกับว่าไม่ได้เห็น ทำตาเหมือนตาไม้ไผ่ ไม่สนใจใยดี ไม่ปล่อยให้ใคร้าหมองไปด้วย ใส่ใจสนใจแต่ในเรื่องที่จะทำความเจริญให้แก่ตนเอง เช่น เจริญศีล สมาธิ ปัญญา ให้ยิ่งๆ ขึ้นไป

(2) เป็นผู้ไม่ดูร้าย คือ สามารถข่มความโกรธไว้ได้ ไม่โกรธ ไม่ทำร้ายทำอันตรายด้วยอำนาจแห่งความโกรธนั้น ผู้ที่โกรธง่ายแสดงว่ายังขาดความอดทน

(3) ไม่ปลุกน้ำตาให้แก่ใครๆ คือ ไม่ก่อทุกข์ให้แก่ผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเจ็บแค้นใจจนน้ำตาไหล ด้วยอำนาจความเกรี้ยวกราดของเรา

(4) มีใจเบิกบานแจ่มใสอยู่เป็นนิตย์ คือ มีปีติอิ่มเอิบใจเสมอๆ ไม่พยายาบท ไม่โทษฟ้า โทษฝน โทษเทวดา โทษโชคชะตา หรือโทษใครๆ ทั้งนี้ พยายามอดทนทำการทำงานทุกอย่างด้วยใจเบิกบาน

แต่ความอดทนหรือขันติไม่ได้หมายถึงการตกอยู่ในสภาพใดก็ตามอยู่อย่างนั้น เช่น คนบางคนขี้เกียจทำงาน บางคนขี้เกียจเรียนหนังสือ บางคนเกะกะเกราะ พอมีผู้ว่ากล่าวตักเตือนก็เฉยเสีย แล้วบอกว่าตนเองกำลังบำเพ็ญขันติ บารมี อย่างนี้เป็นกรเข้าใจผิด ตีความหมายของขันติผิดไป ไม่เช่นนั้นพวกที่จนก็ทนจนต่อไปไม่ชวนขวยท้อมาหากิน พวกที่โง่ก็ทนโง่ไปใครสอนให้ก็ไม่เอา พวกที่ชั่วแล้วก็ชั่วอีกใครห้ามก็ไม่ฟัง ดังนั้น ลักษณะที่สำคัญยิ่งของขันติคือตลอดเวลาที่อดทนอยู่นั้นจะต้องมีใจผ่องใส ไม่เศร้าหมอง ความอดทนแบ่งตามเหตุที่มากระทบได้เป็น 4 ประเภท คือ

(1) อุดทนต่อความลำบากตรากตรำ เป็นการอดทนต่อสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ความหนาว ความร้อน ฝนตก แดดออก ฯลฯ ก็อดทนทำงานเรื่อยไป ไม่ใช่เอาแต่โทษเทวดาฟ้าดิน หรืออ้างเหตุเหล่านี้แล้วไม่ทำงาน

(2) อุดทนต่อทุกขเวทนา เป็นการอดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วย ความไม่สบายกายของเราเอง ความปวด ความเมื่อย ผู้ที่ขาดความอดทนประเภทนี้ เวลาเจ็บป่วยจะร้องครวญคราง พร่ำเพ้อรำพัน หงุดหงิด ฉุนเฉียวง่าย ผู้รักษาพยาบาลทำอะไรไม่ทันใจหรือไม่ถูกใจ ก็โกรธง่าย พวกนี้จึงต้องป่วยเป็น สองเท่า คือ นอกจากจะป่วยกายที่เป็นอยู่แล้วยังต้องป่วยใจแถมเข้าไปด้วย ทำตัวเป็นที่เบียดเบียนแก่ชนทั้งหลาย

(3) อุดทนต่อความเจ็บใจ เป็นการอดทนต่อความโกรธ ความไม่พอใจ ความขัดใจ อันเกิดจากคำพูดที่ไม่ชอบใจ กิริยามารยาทที่ไม่งาม การบีบบังคับจากผู้บังคับบัญชาและลูกน้อง ความอหิวาธิธรรมต่างๆ ในสังคม ระบบงานต่างๆ ที่ไม่คล่องตัว ฯลฯ คนทั้งหลายในโลกแตกต่างกันมากโดยอัธยาศัยใจคอ โอกาสที่จะได้อย่างใจเรานั้นน้อยอย่างพิสดาร เพราะฉะนั้นเมื่อเริ่มเข้าหมู่คนหรือมีคนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ให้เตรียมขันธ์ดีไว้ต่อต้านความเจ็บใจ

(4) อุดทนต่ออำนาจกิเลส เป็นการอดทนต่ออารมณ์อันน่าใคร่น่าเกลียดเกล็นใจ อุดทนต่อสิ่งที่เราอยากทำแต่ไม่สมควรทำ เช่น อุดทนไม่เที่ยวเตร่ ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพสิ่งเสพยาเสพติด ไม่รับสินบน ไม่คอร์รัปชั่น ไม่ผิดลูกเมียเขา ไม่เห่ยยศ ไม่บ้าอำนาจ ไม่ใช่โอ้อวด เป็นต้น

จากลักษณะของความอดทนนี้ จึงนับว่ามีความสำคัญต่อการบริหารทรัพย์ ทั้งการหา การรักษา และการใช้จ่าย กล่าวคือ ในการประกอบกิจการงานโดยเฉพาะงานเกษตรนั้น ต้องมี ความอดทนต่อความยากลำบากมากกว่างานอื่นๆ ทั้งอดทนต่อสภาพอากาศ อุดทนต่อความเมื่อยล้าของร่างกาย นอกจากนี้ในการใช้จ่ายและการเก็บรักษาทรัพย์นั้นต้องใช้ความอดทนต่อกิเลสมากกับด้วยเช่นกัน เพื่อไม่ให้ลุ่มหลงไปกับความเพลิดเพลินจนต้องจับจ่ายไปให้สิ้นเปลืองไปกับสิ่งเหล่านั้นด้วย

สำหรับการวิจัยนี้ “ความอดทน” หมายถึง การรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นไม่หวั่นไหว ซึ่งผู้ที่มีความอดทนในงานนั้นจะมีความเย็นหยดไม่ทอดยถ์ในการทำงานแม้ว่าจะมีอุปสรรคใดมาขวางกั้น ทั้งความลำบาก ตรากตรำ อุดทนต่อสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ทั้งความหนาว ความร้อน ฝนตก หรือแดดออก อุดทนต่อความเจ็บปวด เมื่อยล้าของร่างกาย ก็ต้องอดทนทำงานให้ลุล่วง สำหรับความอดทนอีกอย่างหนึ่ง คือ ความอดทนต่อกิเลส โดยต้องเป็นผู้ที่อดทนต่อสิ่งที่เราอยากทำแต่ไม่ควรทำ เพราะไม่ถูกต้องชอบธรรมหรือผิดกฎหมาย หรือ อุดทนต่อความอยากได้แต่ไม่ควรจับจ่ายเพราะเป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

การวัด “จริยธรรมทางเศรษฐกิจ” ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปรใน 4 มิติ โดยวัดระดับความขยัน ซื่อสัตย์ ความรักในงาน และความอดทน ด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม (Sigma scale หรือ Summated rating scale) 6 ระดับ ตั้งแต่ “ใช้ที่สุด” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่ใช่เลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้มีจริยธรรมทางเศรษฐกิจสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

4) ความรอบรู้

จากความรู้ตามความหมายทั่วไป ความรู้ตามแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ทางการเงิน และความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธศาสนา ดังกล่าวข้างต้นแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ทั้งความรู้ในความหมายทั่วไป และความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ตามแนวทางพุทธ ล้วนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น นต่อการบริหารทรัพย์ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมทั้งสิ้น ซึ่งบุคคลต้องมีทั้งความรู้ในหลักธรรมที่สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น หลักทฤษฎีธรรมมิกัตตะ หลักโณควิภาค หลักโณคาทียะ หรืออย่างน้อยต้องมีความรู้ในหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในทางเศรษฐกิจ ร่วมกับความรู้เกี่ยวกับการบริหารการเงิน เช่น วิธีการออมการลงทุน สำหรับการวิจัยนี้กำหนดเรียกความรู้ในสิ่งเหล่านี้ว่าเป็น “ความรู้รอบรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์” ดังนั้นความรู้ในงานวิจัยนี้จึงประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ ซึ่ง จะต้องครอบคลุมทั้งความรู้ทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ และความรู้เกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการทรัพย์ตามหลักบริหารการเงินบุคคลตามยุคสมัย โดยประยุกต์ลักษณะความรู้ตามหลักความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งความรู้ หมายถึง การ มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์อย่างรอบด้าน กล่าวคือ มีความรู้ในวิธีการหาวิธีการเก็บ และวิธีการใช้ โดยไม่ขัดกับหลักการตามแนวทางพุทธศาสนา มี ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และการปฏิบัติ รวมทั้งความรู้เทคนิคและวิธีการที่เป็นตัวช่วยในการบริหารทรัพย์ได้ ทั้ง การรู้จักการวางแผนในการใช้จ่าย วิธีการเก็บรักษา การลงทุน การคำนวณดอกเบี้ย หรือความรู้ในการหาช่องทางในการประกอบอาชีพ ซึ่งต้องอาศัย ความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเงินหรือการวางแผนการเงิน ร่วมกับแนวทางพุทธศาสนาที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น

ความรู้รอบรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ที่ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับหลักการและวิธีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์ทั้งกระบวนการที่ถูกต้อง ทั้งหลักการบริหารทรัพย์ตามแนวทางพุทธ รวมถึงต้องรู้ในเทคนิคและวิธีการที่ใช้ในการบริหารทรัพย์ เช่น การรู้จักการวางแผนในการใช้จ่าย การรู้จักวิธีการออมและการลงทุน การคำนวณดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ และความรู้ในการหาช่องทางในการประกอบอาชีพ รวมทั้งมีความรู้ในวิธีการหารายได้จากประกอบอาชีพให้ได้ผลดี รู้ว่าเมื่อได้มาแล้วต้องจัดสรรแบ่งปันไว้ใช้จ่ายและเก็บออมอย่างเหมาะสม และรู้จักใช้จ่ายตามลำดับกับสิ่งจำเป็นและเหมาะสม และที่สำคัญต้องมีความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และการปฏิบัติ ซึ่งความรู้รอบรู้นี้ รวมถึงต้องรู้ในเทคนิคและวิธีการที่เป็นตัวช่วยในการบริหารทรัพย์ได้ เช่นการรู้จักการวางแผนในการใช้จ่าย การรู้จักวิธีการออมและการลงทุน ตลอดจนรู้วิธีการคำนวณดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์

การวัด “ความรู้รอบรู้” ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามค่านิยมเชิงปฏิบัติการณ์ของตัวแปร เพื่อวัดระดับความรู้รอบรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ของเกษตรกรใน 2 คือความรู้ในหลักการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ และความรู้ในวิธีปฏิบัติ โดยมาตรวัดเป็นแบบถูก-ผิด (True - False) ที่มี 2 ค่า คือ “ใช่” (มีค่าเท่ากับ 1) และ “ไม่ใช่” (มีค่าเท่ากับ 0) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนรวมสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

5) การถ่ายทอดทางสังคม

การถ่ายทอดทางสังคม หมายถึง การรับรู้ถึงสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลทั้งจากครอบครัวและจากบุคคลอื่นนอกครอบครัว ได้ ถ่ายทอดหรือแสดงให้เห็นถึงแนวคิดและพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรทั้งทางตรงและทางอ้อม

ซึ่งบุคคลในครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่มีความผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกัน ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลัก เป็นแกนกลางของสังคมที่เป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีวิต ซึ่งการอบรมเป็นหน้าที่ที่สำคัญของครอบครัวในฐานะที่เป็นแหล่งขัดเกลาทางสังคมหรือการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) (กระบวนการพัฒนาสังคมและความมีนัยของมนุษย์.) ครอบครัวจึงมีหน้าที่แนะนำ สั่งสอน ฝึกฝน และเป็นตัวอย่าง เช่น สมาชิกในครอบครัวที่อาวุโสมากกว่าประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างให้เด็กหรือสมาชิกที่อาวุโสน้อยกว่าในการประพฤติดี มีระเบียบวินัย รู้จักควบคุมตนเองมีความรับผิดชอบ ซึ่งการถ่ายทอดทางสังคม จากครอบครัว หมายถึง การรับรู้ถึงสิ่งที่สมาชิกในครัวเรือนพยายามถ่ายทอดหรือการแสดงให้เห็นถึงแนวคิด และพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การอบรมสั่งสอน เลี้ยงดู แนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน และสังเกตแบบอย่างจากสมาชิกในครัวเรือนเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร เช่น การอบรมสั่งสอน เลี้ยงดู แนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน ว่ากล่าวตักเตือน และการเห็นแบบอย่างจากบุคคลดังกล่าวเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร

บุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว สำหรับการวิจัยนี้ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกในครัวเรือน ได้แก่ กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สถาบันการศึกษา วัด องค์กรที่เป็นสมาชิก และกลุ่มหรือสถาบันอื่นๆ ซึ่งเป็นกลุ่มที่บุคคลคิดว่าเราก็เหมือนกับเขาหรือเราอยากจะเป็นเหมือนเขาเหล่านั้น ในคุณลักษณะบางประการ ซึ่งอาจจะเป็นเจตคติ ค่านิยม ความเชื่อ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกมาก็ได้ เช่น เกษตรกร มักจะคล้อยตามความคิด คำแนะนำ หรือทำตามบุคคลที่ประสบความสำเร็จในอาชีพนี้ หรือบุคคลที่น่าเชื่อถือ เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานหรือตัวแทนภาคเอกชน บทบาทนี้มีอยู่ในรูปของการถ่ายทอดทางสังคม ซึ่งการถ่ายทอดทางสังคมของจากนอกครอบครัว หมายถึง การรับรู้ถึงสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกในครัวเรือน พยายามถ่ายทอดหรือการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดและพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน และการเห็นแบบอย่างจากบุคคลดังกล่าวเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร

การถ่ายทอดทางสังคมสำหรับการวิจัยนี้ ได้แก่

5.1) การได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว

การได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว หมายถึง การรับรู้ถึงสิ่งที่สมาชิกในครัวเรือน (พ่อแม่ หรือคนในครอบครัว) พยายามถ่ายทอดแนวคิดและพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร ทั้งการหาทรัพยากร การรักษาทรัพยากร และการใช้จ่ายทรัพยากรให้กับบุคคล โดยการปลูกฝังอาจเริ่มมาตั้งแต่ในวัยเด็กเรื่อยมาจนปัจจุบัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การอบรม สั่งสอน แนะนำ หรือว่ากล่าวตักเตือน ที่ทำให้บุคคลมีความรู้เจตคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพยากรของบุคคล

5.2) การเห็นแบบอย่างจากครอบครัว

การเห็นแบบอย่างการบริหารทรัพย์สินจากครอบครัว หมายถึง การรับรู้โดยการสังเกตด้วยตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินของสมาชิกในครอบครัวเรือน (พ่อ แม่ หรือคนในครอบครัว) ซึ่งอาจเริ่มมาตั้งแต่ในวัยเด็กเรื่อยมาจนปัจจุบัน ที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ เกี่ยวกับทรัพย์สิน และนำมาเป็นแบบอย่างในการบริหารทรัพย์สินของตนเอง

5.3) การได้รับแนะนำจากนอกรอบครัว

การได้รับแนะนำเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินจากบุคคลอื่นๆ นอกรอบครัว หมายถึง การรับรู้ถึงสิ่งที่คุณค่าอื่นๆ นอกรอบครัว ได้พยายามถ่ายทอดแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินให้กับบุคคล ทั้งการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน โดยการได้รับแนะนำนี้อาจเริ่มมาตั้งแต่ในวัยเด็กเรื่อยมาจนปัจจุบัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เช่น การให้คำแนะนำ โน้มน้าว และชักชวน ที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคล

5.4) การเห็นแบบอย่างจากนอกรอบครัว

การมีแบบอย่างในการการบริหารทรัพย์สินจากบุคคลอื่นๆ นอกรอบครัว หมายถึง การรับรู้โดยการสังเกตด้วยตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สิน ทั้งการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน ของบุคคลอื่นๆ นอกรอบครัว และนำมาเป็นแบบอย่างในการบริหารทรัพย์สินของตนเอง

การวัด “การถ่ายทอดทางสังคม” ผู้วิจัยสร้างแบบวัดขึ้นมาจากการประมวลแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อต้องการสอบถามเกี่ยวกับระดับหรือ ปริมาณของการรับรู้ถึงการได้รับการถ่ายทอดทางสังคมของเกษตรกร ใน 4 มิติ ได้แก่ การได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว การเห็นแบบอย่างจากครอบครัว การได้รับแนะนำจากนอกรอบครัว และการเห็นแบบอย่างจากนอกรอบครัว ที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติหรือลักษณะการบริหารทรัพย์สิน โดยวัดเป็นระดับการได้รับการถ่ายทอดทางสังคมด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “บ่อยครั้งมาก” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เคยเลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ได้รับการถ่ายทอดทางสังคม จากมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

6) อิทธิพลของสื่อ

อิทธิพลของสื่อ หมายถึง การรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน ที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน ทั้งการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน ในทุกรูปแบบทั้งข้อความ การโฆษณา และประชาสัมพันธ์ จากสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารต่างๆ โบรชัวร์ และสื่อสมัยใหม่ทุกรูปแบบ ฯลฯ

การวัด “อิทธิพลของสื่อ” ผู้วิจัยสร้างแบบวัดขึ้นมาใหม่จากการประมวลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อวัดระดับหรือปริมาณการรับรู้สารสนเทศเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน ได้แก่ ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินทั้งการหา การรักษา และการใช้จ่าย ในทุกรูปแบบ ทั้งข้อความ การโฆษณา และประชาสัมพันธ์ จากสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์

หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารต่างๆ โบรชัวร์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต) และสื่อสมัยใหม่อื่นๆ ซึ่งทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการบริหารทรัพย์สินของบุคคล โดยวัดเป็นระดับการได้รับมากน้อยด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “บ่อยครั้งมาก” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เคยเลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ได้รับอิทธิพลจากสื่อมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

7) ผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน

ผลลัพธ์ของพฤติกรรม หมายถึง ผลของการหา การรักษา และการใช้จ่าย ซึ่งจะแสดงให้เห็นจากการมีรายได้เพียงพอในการใช้จ่ายให้กับตนเองและครอบครัว รายได้ รายจ่าย เงินออม เงินลงทุน และหนี้สิน รวมถึงสภาวะทางจิตและทางสังคมของบุคคลที่มีวัดได้จากความพึงพอใจต่อตามสภาพทางการเงินของตนเอง หรือความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเงิน ตลอดจนสภาพสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

การวัด “ผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน” วัดจากความพึงพอใจต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง เช่น มีรายได้เพียงพอในการใช้จ่ายให้กับตนเองและครอบครัว เงินออม และหนี้สิน รวมถึงความพึงพอใจต่อตามสภาพทางสังคมของตนเอง ตลอดจนสภาพสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยวัดเป็นระดับความพึงพอใจด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “พอใจมาก” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่พอใจเลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มีผลลัพธ์พฤติกรรมดีกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

3. การเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร

จากการทบทวนเอกสารทำให้ทราบว่า ปัญหาความยากจนขั้นแค้นนั้น แบ่งตามเหตุปัจจัยเป็น 2 สาเหตุใหญ่ๆ คือ เกิดจากโครงสร้างและนโยบายทางเศรษฐกิจ และเกิดมาจากความบกพร่องในพฤติกรรมของบุคคล เกี่ยวกับการใช้จ่าย การหารายได้ และการออม ซึ่งสาเหตุอย่างหลังนี้ ที่การศึกษาตามแนวทางพฤติกรรมศาสตร์สามารถนำมาใช้เพื่อเสนอแนวทางหรือมาตรการเพื่อแก้ไขได้ โดยการจัดหรือลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาหรือพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งก็คือความบกพร่องในพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินนั่นเอง และเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงปรารถนาเข้ามาแทนที่

3.1 แนวคิดในการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

จากการวิจัยระยะที่ 1 พบว่า มีเกษตรกรที่มีพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับแนวทาง การบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ หรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม อันเป็นต้นเหตุของปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับบุคคลและครอบครัว ทั้งปัญหาการไม่มีรายได้เพียงพอในการใช้จ่ายเพื่อสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ปัญหาการมีหนี้สินล้นพ้นตัว และปัญหาการไม่มีเงินออมไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น เป็นต้น ซึ่ง เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาความยากจนในระดับสังคมและประเทศ ที่เกิดขึ้นมาอย่างเรื้อรังและยาวนาน ผู้วิจัยจึงต้องการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ ด้วยการเสนอแนวทางที่มาจาก การศึกษา วิจัยตามแนวทางพฤติกรรมศาสตร์ ที่ต้องการจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ออกไปและ

เสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์มาแทนที่ ซึ่งสำนักงานราชบัณฑิตยสภาได้ให้ความหมายของคำว่า “เสริมสร้าง” แปลว่า เพิ่มพูนให้ดีขึ้นหรือมั่นคงยิ่งขึ้น (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา . 2554: ออนไลน์) ดังนั้น การเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ ในที่นี้ จึงหมายถึง การทำให้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ดีขึ้น โดยกำหนดให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ที่ดีและเหมาะสมกับเกษตรกร คือ การมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ นั้นเอง

นอกจากผลการศึกษาระยะที่ 1 จะสามารถระบุผู้ที่มีปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ได้แล้ว ผลการทดสอบรูปแบบจำลอง (โมเดล) เพื่ออธิบายปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ ทำให้ทราบว่า มีปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ เพื่อให้เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ อันเป็นพฤติกรรม เป้าหมายของการวิจัยระยะที่ 2 ซึ่งในทางจิตวิทยามักใช้การปรับพฤติกรรม (Behavioral modification) เพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนากันอย่างแพร่หลาย ความหมายของการปรับพฤติกรรม ชัยพร วิชชาวุธ และ ธีระพร อุวรรณโณ (2525 : 30) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปรับพฤติกรรมเป็นการประยุกต์หลักการเรียนรู้ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ส่วน Kalish ได้ให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมว่าเป็นการนำเอาหลักการแห่งพฤติกรรม (Behavior Principles) มาประยุกต์ใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ โดย Kalish ก็ยังได้อธิบายความหมายของหลักการแห่งพฤติกรรม ไว้ด้วยว่าเป็นหลักการที่ครอบคลุมทั้งแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไข และแนวคิดต่างๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์เข้ามาประยุกต์ใช้ได้ นั่นเป็นการกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนลงไปว่า แนวคิดที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการปรับพฤติกรรมได้นั้น จะต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นแนวคิดทางจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเท่านั้น (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2553: 3 อ้างอิงจาก Kalish. 1981.) โดยแนวคิดของการใช้หลักการแห่งพฤติกรรมมาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แบ่งเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้ และกรณีที่ไม่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้ ซึ่ง ในกรณีที่สามสามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้ สามารถจัดกระทำโดยการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมโดยตรง นักปรับพฤติกรรมจะใช้ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไข จัดการกับพฤติกรรมโดยตรง ด้วยการควบคุมสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ได้ ส่วนในกรณีที่สามไม่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้ สามารถจัดกระทำโดยการเปลี่ยนที่ความรู้สึก (Feeling) หรือจัดกระทำโดยเปลี่ยนที่ความรู้คิด (Cognitive) ซึ่งส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนตามหลักการแห่งพฤติกรรมเชื่อว่า ความรู้สึก ความรู้คิด และพฤติกรรมมีผลซึ่งกันและกัน ดังนั้นการเปลี่ยนพฤติกรรมอาจจะเปลี่ยนที่ความรู้สึก หรือความรู้คิด ก็จะทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุมสภาพแวดล้อม

สำหรับการวิจัยในระยะที่ 2 นี้ จึงเป็นการนำเอาหลักการแห่งพฤติกรรมมาประยุกต์ใช้ในการปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธอย่างเป็นระบบ ด้วยความเชื่อมั่นว่าการปรับพฤติกรรมจะเป็นวิธีที่สามารถแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์การบริหารทรัพย์ของเกษตรกรได้ ตามที่ Russo (1990) ได้กล่าวไว้ว่า การปรับพฤติกรรมยังคงเป็นหลักสำคัญในการแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์ของมนุษย์ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2553 : 15) ซึ่งการปรับพฤติกรรมของการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้การปรับพฤติกรรมที่มุ่งปรับตัวแปรทางปัญญาเพื่อทำให้พฤติกรรมเปลี่ยน โดยมีความเชื่อตามแนวคิด ของ คีธ เอส ดีอบสัน (Keith S. Dobson.

1988: 4) ที่มีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า 1) กระบวนการทางปัญญามีผลต่อพฤติกรรม 2) กระบวนการทางปัญญาสามารถปรับเปลี่ยนได้ และ 3) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสามารถทำได้โดยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา

3.2 แนวทางการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรในอดีต

จากปัญหาทางการเงินของคนไทยอันเกิดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ การนิยมบริโภคหรือการบริโภคเกินตัว พฤติกรรมใช้ก่อนออมที่หลัง และการไม่ตั้งหนี้และชวนช่วยเพื่อหารายได้ เป็นต้น โดยมีผลการศึกษาวิจัยที่ระบุสาเหตุของปัญหาได้ว่าเกิดจากการขาดความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการวางแผน การจัดการทางการเงิน ของคนไทย เช่น ผล การสำรวจในระดับประเทศของธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2556) พบว่า คนไทยมีความรู้ พฤติกรรม และทัศนคติทางการเงินที่ยังต่ำอยู่ เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการศึกษา ในระดับไม่สูง (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2558) จากปัญหาดังกล่าวนี้ ได้ มีหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับความเป็น นอยู่ของประชาชน ได้พยายามหาแนวทางแก้ไข โดย ได้ใช้รูปแบบการส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตผ่านสื่อต่างๆ และการรณรงค์ผ่านโครงการต่างๆ การอบรมและสาธิตจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการสังเกตโดยเฉพาะการสังเกตตัวแบบ ตามรูปแบบที่หน่วยงานนั้นๆ ใช้เป็นเครื่องมือ เช่น รายการโทรทัศน์ที่นำเสนอเกี่ยวกับพระราชดำรัสหรือพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภายใต้โครงการเศรษฐกิจพอเพียง โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ รวมทั้งรายการที่นำเสนอรูปแบบและแนวคิดการดำเนินชีวิตของเกษตรกรตัวอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้มีการเรียนรู้จากชีวิตของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำงานด้านการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ ก็เป็นต้น แบบที่ดีให้กับเกษตรกรในการบริหารทรัพยากรได้เช่นกัน

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) (2558) ได้จัดทำโครงการให้ความรู้ทางการเงิน (Financial Literacy) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ทางการเงินแก่เกษตรกรลูกค้าและบุคคลทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเยาวชนที่จะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต โดยจัดทำคู่มือความรู้ทางการเงิน ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ทางการเงินที่เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเผยแพร่ผ่านช่องทางสื่อสารต่างๆ ของ ธ.ก.ส. และในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักที่ให้การสนับสนุนความรู้และทักษะทางการเงินแก่กลุ่มเกษตรกร ได้ จัดการอบรม เพื่อเพิ่ม ความรู้และทักษะทางการเงินแก่กลุ่มเกษตรกร ทั้งการทำบัญชีครัวเรือน การออมเงิน การบริหารจัดการหนี้สิน การบริหารจัดการค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต และการฝึกอบ รมอาชีพ เช่น โครงการพัฒนาชุมชนต้นแบบ (Development Community Prototype) โครงการรูปแบบการดำรงชีวิตชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง (Livelihood Pattern of Sufficiency Economy Community Role Model) โครงการพัฒนาศักยภาพด้านการบัญชีวิสาหกิจชุมชน (Capacity Building of Micro Community Enterprise Accounting) นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่ดำเนินโครงการคล้ายๆ กัน อาทิ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือนผ่านทางสหกรณ์การเกษตร และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ซึ่งให้การอบรมแก่เกษตรกรผ่านทางโครงการครบวงจรบัญชีเกษตรกรอาสา (สถาบันคีนันแห่งเอเชีย, 2558: 80)

ธนาคารซีทีแบงก์ โดยมูลนิธิซีที ได้สนับสนุนโครงการ “ผู้หญิงฉลาดออม ฉลาดใช้” ซึ่งเป็นโครงการที่เสริมสร้างความรู้ทางการเงินให้แก่กลุ่มผู้หญิงที่มีความเสี่ยง ให้เรียนรู้การเงินขั้นพื้นฐาน โดยสามารถช่วยให้ผู้หญิงหลายคนที่ไม่มีความมั่นคงทางรายได้ สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเงินและเริ่มต้นการออมเงินอย่างเป็นประจำ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะมีรายได้มากน้อยเพียงใด และจากข้อมูลในปัจจุบัน พบว่า หลายครอบครัวในประเทศไทยกำลังเผชิญหน้ากับภาระหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่มีเงินสำรองสำหรับภาวะฉุกเฉินอย่างจำกัด และที่สำคัญมีเงินไม่เพียงพอสำหรับชีวิตในวัยเกษียณ นอกจากนี้ธนาคารซีทีแบงก์ในฐานะที่เป็นหนึ่งในผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของระบบการเงินของประเทศไทย ให้การสนับสนุนโครงการ “คนไทยก้าวไกล ใส่ใจการเงิน” (Literacy Improvement for better Finance in Thailand: LIFT) ซึ่งเป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจด้านความรู้เรื่องทางการเงินและนโยบายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย โดยร่วมมือกับสถาบันคีนันแห่งเอเชีย (Kenan Institute Asia) ในการดำเนินโครงการดังกล่าว ซึ่งการมีความรู้ทางการเงินไม่ได้หมายความถึงเพียงการมีความรู้ทางการเงินเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถในการนำความรู้ไปใช้เพื่อการสร้างมั่นคงในชีวิต โดยที่ทักษะด้านการเงิน ทักษะคิด และพฤติกรรมทางการเงินโดยรวมถือว่ามีความสำคัญเท่าๆ กันกับความสามารถในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเงิน (ธนาคารซีทีแบงก์, 2558: 3)

การวิจัยของ ภัทรจิตร แสงสว่าง และศิริรัตน์ เจนศิริศักดิ์ (2558: 489-592) ที่ได้ศึกษาถึงความสัมฤทธิ์ผลของการบริการวิชาการกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต กรณีการทำบัญชีครัวเรือน บ้านนาเรือน้อย ตำบลนาเอียง อำเภอนาเยี่ย จังหวัดอุบลราชธานี ที่ใช้การจัดเวทีชุมชน และเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม พบว่า หลังการจดบันทึกแล้วส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีค่าใช้จ่ายลดลง มีหนี้สินลดลง และมีเงินออมเพิ่มขึ้น และชุมชนเชื่อว่าการทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในครอบครัว ในเรื่องการใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นและเป็นอันตรายต่อสุขภาพชีวิตอีกด้วย

เช่นเดียวกับการดำเนินโครงการ “Happy money : สร้างสุขทางการเงินในองค์กร” ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่ได้ลงมือปฏิบัติ โดยการลงไปให้ความรู้แก่พนักงาน ในองค์กรผ่านโครงการส่งเสริมการออมและการวางแผนการเงินส่วนบุคคลในการสร้างองค์กรต้นแบบ เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อศึกษาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่าย โดยการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ปลูกฝังแนวคิดในการออมก่อนใช้ ลดรายจ่าย รวมถึงการหารายได้เพิ่ม ซึ่งการได้รับรู้แนวคิดและได้ลงมือฝึกปฏิบัติตามเทคนิควิธีการต่างๆ เหล่านี้ ช่วยให้พนักงานมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่าย หยอดหนี้ มีเงินออม อันเป็นรากฐานสู่ชีวิตครอบครัวที่มั่นคงต่อไป

ธำรงค์ แสงสุริยจันทร์ (2553: 104-129) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรหลังจากผ่านโครงการฝึกอบรมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่มีแนวทางบุญนิยมเป็นพื้นฐาน จากชุมชนราชธานีโอเค อำเภอนาหว้า จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่ผ่านโครงการฝึกอบรม แต่ไม่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมความรู้หลังการฝึกอบรม มีการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้นในบางตัวชี้วัดของแต่ละด้าน ส่วนเกษตรกรที่ผ่านโครงการฝึกอบรม และได้รับการจัดกิจกรรมเสริมความรู้หลังการฝึกอบรม มีการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้นในทุกตัวชี้วัดของทุกด้าน ยกเว้นสภาพหนี้สิน

มีงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับความยากจนในต่างประเทศที่รายงานโดย สจวร์ต รัทเธอร์ฟอร์ด (Stuart Rutherford. 2001: Online) ประธานโครงการ Safe Save Bangladesh ของประเทศบังกลาเทศ ได้ศึกษาเกี่ยวกับว่าคนยากจนมีการจัดการการเงินอย่างไร (How Poor People Manage Their Money) ที่นอกจากจะศึกษาทางเลือกในการให้บริการทางการเงินจากสถาบันทางการเงินที่เกี่ยวกับการออมแล้ว ยังได้ศึกษาต่อไปว่าถ้าคนที่ไม่มีเงินเพียงพอที่จะใช้ในการดำรงชีวิตแล้วเป็นไปได้หรือไม่ที่จะมีการออม โดยได้ศึกษาในกลุ่มคนยากจนที่อาศัยในชุมชนแออัดและชุมชนอยู่ใกล้เคียง ชุมชนละ 21 ราย โดยผู้วิจัยได้เข้าเยี่ยมกลุ่มตัวอย่างเดือนละ 2 ครั้ง เป็นเวลา 1 ปี เพื่อตรวจสอบไดอารี่ที่บันทึกเกี่ยวกับการเงิน โดยกลุ่มตัวอย่างไม่ได้บันทึกเฉพาะรายได้เท่านั้น แต่มีการบันทึกรายการที่ใช้จ่ายด้วยว่ามีอะไรบ้าง และในบางครั้งก็มีการบันทึกการเก็บออมเป็นเงินสด บันทึกการให้ยืมเงินและการขอยืมเงิน รวมทั้งมีการบันทึกกลุ่มการออมหรือสโมสรเงินที่เข้าร่วม พร้อมทั้งมีการอธิบายเหตุผลต่างๆ ที่พวกเขาทำได้ด้วย โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า คนยากจนมีการจัดการการออมเงินผ่านหลายๆ ช่องทาง (33 ช่องทาง) ที่แตกต่างกันในการจัดการการเงิน

3.3 แนวคิด ทฤษฎีการปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ

การปรับปรุงพฤติกรรมของการวิจัยนี้มีตัวแปรภายในหรือตัวแปรทางปัญญาเป็นเป้าหมายของการปรับเปลี่ยน และยังต้องการให้เกิดความคงทนของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ ผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวคิดการปรับปรุงพฤติกรรมทางปัญญา แนวคิดปัญญาสังคม และการพัฒนาบุคคลตามแนวทางพุทธศาสนา มาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างโปรแกรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพฤติกรรม

1) แนวคิดการปรับปรุงพฤติกรรมทางปัญญา

การปรับปรุงพฤติกรรมที่พัฒนามาจากพื้นฐานของ ทฤษฎีการเรียนรู้ นั้น แม้จะได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล แต่เป็นวิธีการที่ค่อนข้างเฉพาะเจาะจง เพราะจะมุ่งเน้นที่การสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ตัวพฤติกรรมโดยตรง ทำให้ละเลยต่อ อดตัวแปรภายในหรือตัวแปรทางปัญญาที่เชื่อว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการแสดงออกในพฤติกรรมของบุคคล (สมโภชน์ เอี่ยมสุภชาติ. 2553 : 307) จากการตั้งข้อสังเกตว่าการสนองตอบของบุคคลนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง แต่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เขารับรู้ และได้ มีนักจิตวิทยาและนักปรับปรุงพฤติกรรมอีกหลายๆ คน ที่มีความคิดเช่นนี้ จึงนำไปสู่การพัฒนาแนวทางในการปรับปรุงพฤติกรรมขึ้นมาใหม่ ภายใต้แนวคิดที่ว่า ตัวแปรภายในบุคคลหรือตัวแปรทางปัญญา มีผลต่อพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก โดยเรียกว่าการปรับปรุงพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Modification : CBM) หรือการบำบัดพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Therapy : CBT) โดยมุ่งที่การปรับเปลี่ยนในตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก

การปรับปรุงพฤติกรรมทางปัญญา แยกมาจากการปรับปรุงพฤติกรรม ที่มีพื้นฐานจากทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงที่ ตัวพฤติกรรม แต่การปรับปรุงพฤติกรรม ทางปัญญา นั้นมุ่งเน้นที่การเปลี่ยนแปลง ตัว

แปรทางปัญญาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการปรับพฤติกรรมทางปัญญา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกโดยการเปลี่ยนความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐาน หรือกลวิธีในการสนองตอบ หรือการเปลี่ยนแปลงตัวแปรทางปัญญา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ภายนอก โดยมีพื้นฐานความเชื่อว่าการกระทำทางปัญญาหรือกระบวนการทางปัญญานั้น มีผลต่อพฤติกรรมภายนอก กิจกรรมทางปัญญาสามารถจัดให้มีขึ้นได้และเปลี่ยนแปลงได้ และพฤติกรรมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางปัญญา ดังนั้นเป้าหมายของการปรับพฤติกรรมทางปัญญา จึงยังคงอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก แต่จะไปจัดการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายในหรือ ตัวแปรปัญญานั้นเอง ซึ่งตัวแปรทางปัญญา ประกอบด้วย ความคิด ความเชื่อ ความรู้ เจตคติ ค่านิยม ความคาดหวัง และอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งตัวแปรเหล่านี้ เราไม่สามารถที่จะรู้ได้จนกว่าจะมีการแสดงออก แต่จะต้องระวังไว้อย่างหนึ่งว่า พฤติกรรมแสดงออกอาจไม่ใช่สิ่งที่สะท้อนถึงตัวแปรทางปัญญาที่แท้จริง (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2553: 307-308)

จากความเชื่อ พื้นฐานของแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญาที่นำมาสู่แนวทางการปรับพฤติกรรมทางปัญญานั้น มาจากความเชื่อของนักจิตวิทยากลุ่มหนึ่งที่เชื่อว่า กิจกรรมทางปัญญานั้นมีผลต่อพฤติกรรมภายนอก การทำงานของกระบวนการทางปัญญาสามารถปรับเปลี่ยนได้ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสามารถกระทำได้โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา จากความเชื่อเหล่านี้นำมาซึ่งข้อสรุปว่า การปรับพฤติกรรมทางปัญญาเป็นเทคนิคและกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก โดยมุ่งเน้นที่การปรับกระบวนการทางปัญญา ที่ประกอบด้วย ความคิด ความเชื่อ เจตคติ ให้มีเหตุผล ซึ่งการปรับกระบวนการทางปัญญานั้น สามารถจัดให้มีขึ้นและปรับเปลี่ยนได้ด้วยการฝึกฝน ซึ่งมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมภายในหรือปัญญา ได้แก่ ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาทางปัญญา ปัจจัยทางการควบคุมตนเอง และปัจจัยทางการบำบัดทางปัญญา

1. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาทางปัญญา (Cognitive Psychology) ปัจจัยด้านจิตวิทยาทางปัญญาที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในกระบวนการปรับพฤติกรรม มี 3 ด้าน คือ

1.1 การเสนอตัวแบบ (Modeling) เป็นการการเรียนรู้ของบุคคลจากการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่น โดยที่บุคคลที่เป็นตัวแบบนั้นไม่จำเป็นต้องแสดงออก หรือได้รับผลโดยตรงจากการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่งการเรียนรู้จากตัวแบบนี้พัฒนาขึ้นมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ โดยแบนดูราได้อธิบายไว้ว่า ผลของตัวแบบนี้เกี่ยวข้องกับตัวแปรทางปัญญาเป็นส่วนใหญ่ และเขาได้เสนอว่าปัจจัยที่มีผลที่สำคัญต่อการเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบนี้ จะประกอบด้วย กระบวนการตั้งใจหรือให้ ความสนใจ (Attention Phase) กระบวนการเก็บจำ (Retention Phase) กระบวนการกระทำ (Reproduction Phase) และกระบวนการจูงใจ (Motivation Phase) จะเห็นได้ว่ากระบวนการตั้งใจและกระบวนการเก็บจำนั้น เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ Bandura ได้มาจากรูปแบบของกระบวนการสารสนเทศของนักจิตวิทยาทางปัญญา

1.2 การฝึกสอนตนเอง (Self-Instruction Training) เป็นเทคนิคที่พัฒนาโดย Donald Meichenbaum ในช่วงต้นของทศวรรษที่ 1970 เป็นเทคนิคที่ให้นักพูดภายในใจของตนเอง

1.3 เทคนิคการแก้ปัญหา (Problem-Solving) เริ่มแรก พัฒนาขึ้นโดย Spivack และ Shure แต่ผู้ที่ทำให้เทคนิคนี้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง คือ D'Zurilla และ Goldfried (1971) ซึ่งการแก้ปัญหา เป็นเทคนิคที่สอนให้ บุคคลมีทักษะในการแก้ปัญหา ที่ช่วงแรกพัฒนาขึ้นตามทฤษฎีการเรียนรู้และต่อมาได้มีการนำเอารูปแบบของกระบวนการสารสนเทศมาใช้ในการอธิบายกระบวนการของเทคนิคนี้ กระบวนการของเทคนิคการแก้ปัญหานี้จึงมุ่งไปที่กระบวนการคิดภายในให้เป็นกลไกในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

2. ปัจจัยทางการควบคุมตนเอง (Self-Control) การควบคุมตนเองเป็นขอบเขตของการปรับพฤติกรรมตามแนวทางที่สกินเนอร์ (Skinner, 1953) ได้ให้ไว้และยังชี้ให้เห็นว่าคนเราใช้วิธีการควบคุมตนเองเช่นเดียวกับวิธีการที่ใช้ควบคุมคนอื่น และต่อมา ในช่วงทศวรรษที่ 1960 ได้มีการนำเอากระบวนการทางปัญญามาใช้อธิบายกระบวนการควบคุมตนเอง ซึ่งโฮล์ม (Holmes, 1965) ได้กล่าวไว้ว่าการควบคุมตนเอง เป็นการกระทำทางจิตซึ่งมีกระบวนการเช่นเดียวกับการบวนการวางแผนแบบการกระทำ เพียงแต่การควบคุมตนเองเป็นกระบวนการภายในเท่านั้น

3. ปัจจัยทางการบำบัดทางปัญญา (Cognitive Therapy) จากข้อสรุปของนักจิตวิทยาและจิตแพทย์หลายๆ ท่าน ที่ว่ากระบวนการปรับตัวทางปัญญาที่ไม่เหมาะสมก่อให้เกิดความผิดปกติทางจิต ซึ่งวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดคือการปรับกระบวนการทางปัญญาเหล่านั้น

จากความเชื่อในปัจจัยพื้นฐาน 3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางปัญญานี้ ถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาเทคนิคของการปรับพฤติกรรมทางปัญญา และทำให้เกิดแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและ ทำให้มีการพัฒนา เทคนิค ขึ้นมาหลายๆ เทคนิค ซึ่งแต่ละเทคนิคนั้นถูกพัฒนามาจากกลุ่มนักจิตวิทยาที่มีพื้นฐานความรู้เดิมของแต่ละคน ที่ถึงแม้ว่านักจิตวิทยาเหล่านั้นจะมีพื้นฐานความรู้เดิมที่ต่างกันไป แต่มีสิ่งหนึ่งที่ตรงกันคือตัวแปรทางปัญญาย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นถ้าสามารถเปลี่ยนแปลงตัวแปรทางปัญญาได้ พฤติกรรมของบุคคลนั้นย่อมเปลี่ยนแปลงตาม แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนา เทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ของนักจิตวิทยาแต่ละคนนั้น ก็ยังยึดมั่นอยู่กับ พื้นฐานความรู้เดิมของแต่ละคนที่ต่างกันทำให้ต่างคนก็ต่างกำหนดตัวแปรทางปัญญาที่ต่างกันไป และต่างคนก็หาวิธีดำเนินการเปลี่ยนแปลงตัวแปรทางปัญญาตามพื้นฐานความรู้เดิมที่ตนมีอยู่ ความแตกต่างเหล่านี้จะเห็นได้จากเทคนิคของการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ในแต่ละเทคนิค ดังนั้นการเลือกใช้เทคนิคการปรับพฤติกรรมก็ย่อมเป็นไปโดยสอดคล้องกับการกำหนดตัวแปรทางปัญญาและสอดคล้องกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของการวิจัยนั้นๆ

สำหรับขั้นตอน การดำเนินการ ปรับพฤติกรรม ทางปัญญานั้น มี 2 ขั้นตอน คือ การประเมินพฤติกรรม และการเลือกเทคนิคการปรับพฤติกรรม

1. การประเมินปัญญา

การประเมิน ปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินกระบวนการและเนื้อหาของกระบวนการทางปัญญา รวมทั้งประเมินว่ากระบวนการทางปัญญานั้นมีผลที่ทำให้พฤติกรรมที่เป็นปัญหานั้นเกิดขึ้นและคงอยู่ได้อย่างไร นอกจากนี้แล้วการประเมินปัญญายังประเมินว่ากระบวนการปรับเปลี่ยนทางปัญญานั้นได้

ดำเนินการอย่างเหมาะสมหรือไม่ สำหรับรูปแบบการประเมินที่นิยมใช้กัน ได้แก่ การสัมภาษณ์ การบันทึกด้วยตนเอง การใช้แบบรายงานตนเองโดยตรง และการใช้กระบวนการคิดต่างๆ

2. การเลือกเทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา

จากการที่เทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา มีหลายเทคนิค ที่มีแนวคิดและวิธีการในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา ค่อนข้างจะแตกต่างกัน ซึ่งเทคนิคที่น่าจะนำมาปรับใช้กับการปรับพฤติกรรมทางปัญญาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรนั้น

2) ทฤษฎีปัญญาสังคม

ทฤษฎีปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory) พัฒนาขึ้นในปี 1986 โดยนักจิตวิทยาชาวแคนาดา ชื่อ Albert Bandura (1925-ปัจจุบัน) ซึ่ง Bandura ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ที่ไม่ได้แตกต่างจากนักจิตวิทยาคนอื่น ๆ ที่ว่า การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม แต่ความหมายของการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมนั้น Bandura ให้ความสำคัญจากที่นักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม ที่มอง การเปลี่ยนแปลงใน ตัวพฤติกรรมที่แสดงออกเท่านั้นจึงจะเรียกว่าเกิดการเรียนรู้ แต่สำหรับ Bandura นั้น เขามองว่าการเรียนรู้นั้นไม่จำเป็นที่จะต้องพิจารณาในแง่ของการแสดงออก หากแต่เพียงว่าการได้มาซึ่งความรู้ใหม่ๆ (Acquired) ก็ถือว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้วแม้ว่าจะยังไม่มี การแสดงออกก็ตาม ดังนั้นการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามแนวทางของ Bandura จะเน้นที่การเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายในโดยไม่จำเป็นต้องมี การแสดงออก และการแสดงออกของพฤติกรรมก็จะสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต . 2553 : 48) โดยแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีปัญญาสังคมนี้ มาจากความเชื่อของ แบนดูรา (Bandura) ที่ว่าพฤติกรรม (Behavior : B) ของคนเรานั้นไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Environmental Factors : E) แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องมีปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors : P) ที่รวมทั้งกระบวนการทางปัญญา เช่น ความคิด ความเชื่อ และความคาดหวัง และชีวภาพ และสิ่งภายในอื่นๆ ร่วมด้วย กล่าวคือพฤติกรรมของมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสภาพแวดล้อม และการร่วมของ 3 ตัวแปรนี้ จะต้องร่วมกันในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกัน หรือมีอิทธิพลซึ่งเหตุ- ผลซึ่งกันและกัน (Reciprocal Determinism) กับปัจจัยทางด้านพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2553 : 48)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักพื้นฐานของทฤษฎีปัญญาสังคม มี 3 ประการ คือ

1. กระบวนการเรียนรู้ต้องอาศัยทั้งกระบวนการทางปัญญา และทักษะการตัดสินใจของบุคคล
2. การเรียนรู้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ ตัวบุคคล (Person) สิ่งแวดล้อม (Environment) และพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งมีอิทธิพลต่อกันและกัน
3. ผลของการเรียนรู้กับการแสดงออกอาจจะแตกต่างกัน กล่าวคือ สิ่งที่เรียนรู้แล้ว อาจไม่มีการแสดงออกก็ได้

ทฤษฎีปัญญาสังคมเน้นหลักการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) ซึ่งแบนดูรา (Bandura) มีความเชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเรานั้นเกิดจากการสังเกตตัวแบบ นั่นคือ บุคคล

สังเกตการกระทำของผู้อื่นแล้วพยายามเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ซึ่ง การเรียนรู้โดยการสังเกตลักษณะเช่นนี้ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สามารถพบในชีวิตประจำวัน ในการเรียนรู้ผ่านตัวแบบนั้น ตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถถ่ายทอดทั้งความคิดและการกระทำได้พร้อมๆ กัน ประกอบกับการใช้ชีวิตประจำวันของคนเรานั้นจะอยู่ใน สภาพแวดล้อมที่แคบๆ ดังนั้นการรับรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ของสังคมส่วนใหญ่นั้นจึงมาจากประสบการณ์ของผู้อื่น ที่มาจากทั้งการได้ยินได้เห็นที่ไม่ใช่มาจากประสบการณ์ตรงของตนเอง หรืออาจกล่าวได้ว่าคนส่วนมากจะรับรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโดยการรับรู้ผ่านทางสื่อแทบทั้งสิ้น (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต . 2553: 50)

โดยตัวแบบ ที่ใช้ในการปรับพฤติกรรมนั้น จะ หมายถึงการเสนอตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือกแล้วว่าเป็นตัวอย่างที่ดี สามารถใช้เป็นแบบอย่างของการกระทำให้แก่ผู้สังเกตได้ และการใช้เทคนิคเสนอตัวแบบ หมายถึง กลวิธีในการสร้างหรือสอนพฤติกรรมใหม่โดยผู้สังเกตหรือผู้ที่ประสงค์จะเลียนแบบ สังเกต ฟัง หรืออ่านเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล หรือสัญลักษณ์แทนบุคคล และประมวลเป็นข้อมูลในการที่จะเลียนแบบ และแสดงพฤติกรรมของตนเองต่อไป

ขั้นตอนของการเรียนรู้โดยการสังเกต

1. ขั้นให้ความสนใจ (Attention Phase) ถ้าไม่มีขั้นตอนนี้ การเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้น เป็นขั้นตอน ที่ผู้เรียนให้ความสนใจต่อตัวแบบ (Modeling) ความสามารถ ความมีชื่อเสียง และคุณลักษณะเด่นของตัวแบบจะเป็นสิ่งดึงดูดให้ผู้เรียนสนใจ
2. ขั้นจำ (Retention Phase) เมื่อผู้เรียนสนใจพฤติกรรมของตัวแบบ จะบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ไว้ในระบบความจำของตนเอง ซึ่งมักจะจดจำไว้เป็นจินตภาพเกี่ยวกับขั้นตอนการแสดงพฤติกรรม
3. ขั้นปฏิบัติ (Reproduction Phase) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนลงแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ ซึ่งจะส่งผลให้มีการตรวจสอบการเรียนรู้ที่ได้จดจำไว้
4. ขั้นจูงใจ (Motivation Phase) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นแสดงผลของการกระทำ (Consequence) จากการแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ ถ้าผลที่ตัวแบบเคยได้รับ (Vicarious Consequence) เป็นไปในทางบวก (Vicarious Reinforcement) ก็จะจูงใจให้ผู้เรียนอยากแสดงพฤติกรรมตามแบบ ถ้าเป็นไปในทางลบ (Vicarious Punishment) ผู้เรียนก็มักจะงดเว้นการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ

เทคนิคการเสนอตัวแบบ (Modeling) ซึ่งเริ่มพัฒนาโดย แบนดูรา (Bandura. 1969) เทคนิคการเสนอตัวแบบนี้สามารถใช้ได้ทั้งการลดพฤติกรรม การเพิ่มพฤติกรรม และการเสริมสร้างพฤติกรรมใหม่ และรวมถึง การปรับปรุงพฤติกรรมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น เหตุผลที่เทคนิคการเสนอตัวแบบได้รับความนิยมเป็นเพราะว่าเป็นเทคนิคการปรับพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพสูงและมีลักษณะใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของคนทั่วไป ซึ่งแนวคิดพื้นฐานของการเสนอตัวแบบนี้มาจากแนวคิดปัญญาสังคมของแบนดูรา (Bandura) ที่มีความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของบุคคล (พฤติกรรม) ไม่ได้เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม (สภาพแวดล้อม) เท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลที่ประกอบไปด้วยความคิดและความรู้สึกร่วมอยู่ด้วย (ปัจจัยส่วนบุคคล) ซึ่งทั้งพฤติกรรม สภาพแวดล้อม และปัจจัยส่วนบุคคลนี้ จะมีลักษณะการกำหนดซึ่งกันและกัน

อยู่ กล่าวคือ ถ้าปัจจัยใดเปลี่ยนแปลงไป อีกสองปัจจัยก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย ซึ่งแนวทางในการเสนอตัวแบบนี้จะคำนึงถึงการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้บุคคลเกิดความคาดหวังถึงผลที่จะเกิดขึ้นบางอย่าง ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลตัดสินใจที่จะแสดงพฤติกรรมหรือไม่

ตัวแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง (Live Model) และตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) โดยที่ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริงนั้น คือ ตัวแบบที่บุคคลได้มีโอกาสสังเกตและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงได้ ส่วนตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์นั้น เป็นตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือหรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

การเสนอตัวแบบควรพิจารณา ดังนี้ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต . 260-261. อ้างอิงจาก Striefel, 19818)

- 1) ต้องกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการจะให้ตัวแบบแสดงเพื่อให้บุคคลสังเกตและลอกเลียนแบบให้ชัดเจน
- 2) ความชัดเจนของพฤติกรรมนั้น จะต้องหมายถึงการสังเกตให้เห็นได้ วัดได้โดยใช้คนตั้งแต่ 2 คน สามารถสังเกตและวัดได้ตรงกัน
- 3) จะต้องแน่ใจได้ว่าพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงนั้น อยู่ภายในระดับความสามารถของผู้สังเกต มิฉะนั้นจะก่อให้เกิดความคับข้องใจในการเรียนรู้
- 4) จะต้องแน่ใจว่าพฤติกรรมที่จะให้บุคคลเลียนแบบนั้น สามารถแยกออกเป็นพฤติกรรมย่อยๆ ได้
- 5) จะต้องแน่ใจว่าผู้สังเกตตั้งใจสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบอย่างแท้จริง (มองหรือฟัง) อาจใช้สัญญาณที่เป็นคำพูดแก่ผู้สังเกตก่อน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ
- 6) จะต้องแน่ใจว่าพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกนั้นชัดเจน และกระทำการอย่างสม่ำเสมอ
- 7) เมื่อผู้สังเกตเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบถูกต้องหรือใกล้เคียงแล้ว ผู้เลียนแบบจะต้องได้รับการเสริมแรงทันที
- 8) การเสริมแรงที่ให้กับผู้สังเกตนั้นจะต้องใช้ตัวเสริมแรงที่มีประสิทธิภาพ
- 9) ผู้ดำเนินโปรแกรมจะต้องไม่ควบคุมความสนใจของผู้สังเกตตัวแบบด้วยวิธีที่รุนแรง เช่น ตี หรือดุด่า เป็นต้น
- 10) ควรมีการรวบรวมข้อมูลที่แสดงถึงความก้าวหน้าของผู้สังเกตด้วย เพราะจะทำให้ผู้สังเกตรู้ว่าตนเองก้าวหน้าอย่างแท้จริง
- 11) ในกรณีที่ผู้สังเกตไม่สามารถเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบได้ อาจใช้การชี้แนะช่วยด้วย เพราะจะทำให้เรียนรู้ได้เร็วขึ้น
- 12) ในการเสนอตัวแบบนี้ เมื่อตัวแบบแสดงพฤติกรรมควรมีการเสริมแรงแก่ตัวแบบด้วย เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้สังเกตอยากเลียนแบบมากขึ้น

13) ควรเลือกตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับผู้สังเกตพร้อมทั้งให้มีความเด่นตลอดจนสามารถแสดงพฤติกรรมที่จะให้ลอกเลียนแบบได้อย่างคล่องแคล่วด้วย

สำหรับการวิจัยนี้ได้นำเทคนิคการปรับพฤติกรรมโดยการเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบเป็นเทคนิคหลักที่ใช้ในการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ซึ่งตัวแบบที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นตัวแบบสัญลักษณ์

3.3.2 แนวคิดการพัฒนาบุคคลตามแนวทางพุทธศาสนา

พุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์อยู่หลายอย่างหลัก แต่ที่นำมาใช้เป็นแนวทางของการวิจัยนี้ได้แก่ แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาคนตามแนวทางพุทธศาสนา และแนวคิดการพัฒนาตนไปสู่ชีวิตที่ดีงามตามแนวทางพุทธศาสนา

1) แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาคนตามแนวทางพุทธศาสนา

ในพุทธศาสนามีหลักธรรมสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนคือหลักที่ว่าด้วยเรื่องกรรมและหลักสิกขา โดยกรรมนั้นมีความหมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลนั่นเอง ส่วนสิกขาหรือการศึกษาที่หมายรวมถึงการพัฒนาและฝึกฝน ถือว่าเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์ ดังนั้นในทางพฤติกรรมศาสตร์จึงสามารถนำหลักธรรมทั้งสองนี้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมบุคคล ให้ไปสู่การมีพฤติกรรมที่ดีงามได้ในที่สุด ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมายอย่างง่ายๆ ของกรรม ในทางพุทธศาสนา ว่าหมายถึงการงานอาชีพ และครอบคลุมไปถึงพฤติกรรมการกระทำทั้งหมด ทั้งที่แสดงออกมาทางกาย ทางวาจา และการคิดนึก รวมทั้งการคิดปรุงแต่งในใจด้วย ซึ่งเป็นไปด้วยเจตจำนงหรือเจตนา ซึ่งลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นเกิดมาจากความไม่รู้หรืออวิชชา จึงเริ่มดำเนินชีวิตตามความอยากหรือตัณหา ซึ่งอาจนำมาซึ่งความทุกข์ได้ และเราก็ไม่ควรปล่อยให้ตัณหาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือการกระทำของเราแล้วนำมาซึ่งความทุกข์ในชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องรู้จักแก้ไขด้วยการเอาความรู้มาเป็นตัวนำพฤติกรรมแทนที่ความไม่รู้ ด้วยการสร้างให้เกิดความรู้มาแทนที่ เมื่อมนุษย์มีความรู้แล้วจึงสามารถดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องและดีงาม นำมาซึ่งความสุขในชีวิตได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วมนุษย์เราก็จึงควรได้รับการฝึกฝนพัฒนาให้มีความรู้ขึ้นมา ด้วยการฝึกคนให้พัฒนาปัญญาในพุทธศาสนามีหลักการให้การศึกษามนุษย์ด้วยการฝึกฝนพัฒนาให้รู้จักกับรู้ และรู้จักปฏิบัติต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องในชีวิตอย่างถูกต้อง ซึ่งจะ ทำให้ไม่มีปัญหาเกิดขึ้นหรืออาจเรียกได้ว่าทำให้ไร้ทุกข์ การศึกษาหรือการพัฒนาคนนี้ ก็ดำเนินไปตามหลักของกรรมนั่นเอง เพราะหลักกรรมถือว่าสิ่งที่เป็นผลจะเกิดขึ้นจากเหตุ คือเป็นกฎแห่งเหตุและผล แต่เป็นกฎเหตุผลในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ตามหลัก ธรรมนั้น การกระทำเป็นเหตุ สิ่งที่ต้องการเป็นผล ฉะนั้นผลสำเร็จที่ต้องการจึงเกิดจากการกระทำ ในกรการกระทำนั้นความพากเพียรพยายามเป็นแรงขับเคลื่อน การที่มนุษย์จะสามารถทำการต่างๆ อันเป็นเหตุปัจจัยนำไปสู่ผลที่ต้องการได้นั้น มนุษย์จะต้องมีความเพียรพยายามในการกระทำ ผู้ ที่เข้าใจหลักกรรมจะหวังผลสำเร็จจากการกระทำด้วยความเพียรพยายามตามเหตุตามผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). 2551: 1-2)

สำหรับกระบวนการที่จะพัฒนาบุคคลนั้น ตามแนวทางพุทธศาสนาที่ถือตามหลักธรรมหลักไตรสิกขา โดยแยกได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนก่อนเข้าสู่กระบวนการพัฒนา และขั้นตอนในกระบวนการพัฒนา แต่ละขั้นตอนมีหลักการสำคัญดังนี้ ผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). 2551: 33-42)

ขั้นแรก คือ ขั้นตอนก่อนเข้าสู่กระบวนการพัฒนา หรือขั้นก่อนที่จะเข้าสู่ไตรสิกขา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าขั้นก่อนมรรค เพราะมรรคหรือเรียกให้เต็มว่ามรรคมีองค์ 8 นั้น ก็คือ ไตรสิกขาที่มองในแง่เป็นวิถีชีวิตนั่นเอง หมายความว่า ลิกขาคือการศึกษาหรือฝึกฝนพัฒนา ส่วนมรรคคือวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตที่ดี ไตรสิกขา เป็นการศึกษาที่ฝึกฝนพัฒนาคน พัฒนาอย่างไร ก็เพื่อให้เขาดำเนินชีวิตได้อย่างนั้นนั่นเอง เมื่อมองในแง่ของมรรคก็เริ่มจากสัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบซึ่งเป็นปัญญาในระดับหนึ่ง ปัญญาในขั้นนี้เป็นความเชื่อและความเข้าใจในหลักการต่างๆ ไป โดยเฉพาะความเชื่อว่สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย หรือการถือหลักก ารแห่งเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นความเชื่อถือเป็นฐานสำคัญของการพัฒนา ทำให้มีการพัฒนาต่อไปได้ในทางตรงข้าม ถ้ามีความเชื่อมีทิฐิที่ผิด ก็จะตัดหนทางการพัฒนาไปเลย เช่น ถ้าเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายจะเป็นอย่างไรก็เป็นไปเองแล้วแต่โชค หรือเป็นเพราะการดลบันดาลความเชื่ออย่างนี้ไม่เป็นสัมมาทิฐิ และถ้าเชื่ออย่างนี้แล้วก็ทำให้พัฒนาไม่ได้ เพราะไม่รู้ว่าจะพัฒนาไปทำไม ดังนั้นในกระบวนการฝึกฝนพัฒนาบุคคลเมื่อเริ่มต้นจึงต้องมีปัญญาอยู่บ้าง นั่นคือปัญญาในระดับของความเชื่อในหลักการที่ถูกต้อง

ขั้นที่สอง คือ ขั้นไตรสิกขา เป็นขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาบุคคล โดยใช้หลักไตรสิกขาเต็มระบบ ซึ่งไตรสิกขาถือว่าเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์ ที่ในทางพุทธศาสนาได้จัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการและให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ ดังนี้

ศีล เป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรม เคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล ก็คือวินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะวินัยเป็นตัวการเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัด ระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้เหมาะกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีล ดังนั้น โดยสรุปวินัยจะมาในรูปของการฝึกพฤติกรรมเคยชินที่ดี และการจัดสภาพแวดล้อม ที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี และเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ การฝึกคนให้คุ้นกับพฤติกรรมที่ดี ตลอดจนการจัดระเบียบระบบทั้งหลายทั้งปวงในสังคมมนุษย์

สมาธิ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ สมาธิ และในด้านความสุข เช่น ความอิมใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ พูดสั้นๆ ว่า พัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพของจิต

ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่างๆ

สร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มันเป็นตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์

หลักทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานี้ เป็นส่วนประกอบของชีวิตที่ดีงาม เราก็ฝึกคนให้เจริญงอกงามในองค์ประกอบเหล่านี้ และให้องค์ประกอบเหล่านี้ นำเขาสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง ตัวการฝึกที่จะให้มีชีวิตที่ดีงามเป็นสิกขา ตัวชีวิตที่ดีงามที่เกิดจากการฝึกนั้นก็ เป็นมรรค

2) แนวคิดการพัฒนาตนไปสู่ชีวิตที่ดีงามตามแนวทางพุทธศาสนา

จากเป้าหมายของการวิจัยนี้ที่ต้องการให้เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมตามรูปแบบการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาตนไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงามตามแนวคิดทางพุทธศาสตร์ ที่มีวิธีการที่เน้นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีคุณภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อม และมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2546: 280-281) ได้เสนอวิธีการพัฒนาตนไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม ไว้ ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมเป้าหมายของการวิจัยนี้ ไว้ดังนี้

(1) รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี ได้แก่ การรู้จักใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์ พิจารณาในการเลือก เริ่มจากการเลือกคบคนดี เลือกตัวแบบที่ดี เลือกบริโภคนิสัยและข่าวสารข้อมูลที่มีคุณค่า เรียกว่า ความมีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตา)

(2) รู้จักจัดระเบียบชีวิต มีกา รวางแผนและจัดการกิจการงานต่างๆ อย่างมีระบบระเบียบ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยศีล (ศีลสัมปทา)

(3) ถึงพร้อมด้วยแรงจูงใจให้สร้างสรรค์ มีความสนใจ พึงพอใจ และต้องการจะสร้างสรรค์กิจการงานใหม่ๆ ที่เป็นความดีงามและมีประโยชน์ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยฉันทะ (ฉันทสัมปทา)

(4) มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ ผู้มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าจะพัฒนาได้ จะมีความมั่งคั่งถึงที่สุดแห่งความสามารถของตน เรียกว่า ทำให้ตนให้ถึงพร้อม (อัตตสัมปทา)

(5) ปรับเจตคติและค่านิยมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้สติปัญญางอกงามขึ้น เรียกว่า กระทำความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม (ทิวฐิสัมปทา)

(6) การมีสติ กระตือรือร้น ตั้งตัวตลอดเวลา หมายถึง การมีจิตสำนึกแห่งความไม่ประมาท เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพแวดล้อม เห็นคุณค่าของเวลาและใช้เวลาอย่างคุ้มค่า เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท (อัปมาทสัมปทา)

(7) รู้จักแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง จัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณ์ญาณตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง เรียกการคิดแบบนี้ว่าโยนิโสมนสิการ (โยนิโสมนสิการสัมปทา)

ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ จะได้นำหลักการของการพัฒนาคนตามแนวพุทธนี้ใน ขั้นตอนก่อนเข้าสู่กระบวนการพัฒนา ที่มุ่งให้บุคคลมีความเชื่อและความเข้าใจใน

หลักการต่างๆ ไป โดยเฉพาะความเชื่อที่ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย หรือการถือหลักการแห่งเหตุปัจจัย ทำให้มีการพัฒนาต่อไปได้ เพื่อให้กระบวนการฝึกฝนพัฒนาบุคคลเริ่มต้น ด้วยง่าบุคคล ต้องมีปัญญาอยู่บ้าง นั่นคือ มีปัญญาในระดับของความเชื่อในหลักการที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยเริ่มต้นที่การสร้างความแรงจูงใจให้กับเกษตรกรที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองจากการสร้างความตระหนักรู้ ถึงค วามบกพร่องของพฤติกรรมตนเองและปัญหาที่จะตามมาหากไม่มีการแก้ไขความบกพร่องนั้นๆ รวมทั้งสร้างความคิดเห็นและความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ เพื่อมุ่งไปสู่การปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพยากรที่ถูกต้อง ซึ่งก็คือนำไปสู่การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธนั่นเอง

3) เบญจศีล - เบญจธรรม

พระพุทธเจ้า ได้กำหนดแบบแผนสำหรับเป็นหลักในการปรับปรุงความประพฤติของมนุษย์ เรียกว่า ศีล เพื่อให้มนุษย์ได้ประพฤติตนเป็นคนดีอย่างสม่ำเสมอเว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ข้อที่ท่านได้บัญญัติเป็นเบื้องต้นมีองค์ 5 คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการกล่าวคำเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย สรุปได้ว่า ศีล แปลว่าปกติ หรือกิริยาที่เว้นตามข้อห้าม องค์แห่งศีลข้อหนึ่ง ๆ เรียกว่า ลิกขาบท ศีล 5 ข้อ จึงเป็นลิกขาบท 5 ประการ รวมเรียกว่า เบญจศีล ซึ่งเบญจศีลนี้มีกัลยาณธรรม หรือเบญจธรรม เป็นของคู่กัน ดังนี้

เบญจศีล	เบญจธรรม
1. เว้นจากการฆ่าสัตว์	<--- 1. เมตตากรุณา
2. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย	<--- 2. สัมมาอาชีพะ
3. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม	<--- 3. ความสำรวมในกาม
4. เว้นจากการกล่าวคำเท็จ	<--- 4. มีความสัตย์
5. เว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย	<--- 5. ความระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ

เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม (ธรรม 5, ธรรมอันดีงามห้าอย่าง, คุณธรรม 5 ประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ - the five ennobling virtues; virtues enjoined by the five precepts) เบญจธรรม ประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ คือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2546: 239-240)

1) เมตตากรุณา (ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ - loving-kindness and compassion) คู่กับศีลข้อที่ 1 ที่ผู้มีศีลจะพึงแสดงเป็นพิเศษในการแผ่ให้มีความสุขและช่วยปลดปล่อยทุกข์ของผู้อื่นสัตว์อื่น คุณธรรมข้อนี้แหละ ที่จะทำให้คนเราเลิกอาฆาตพยาบาทจองเวรและล้างผลาญกันได้ เป็นเหตุให้เบียดเบียนกันไม่ลง การรบราฆ่าฟันทำร้ายล้างชีวิตกัน หรือการทำทารุณกรรมกันต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น

2) สัมมาอาชีวะ (การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต - right means of livelihood) คู่กับศีลข้อที่ 2 การเลี้ยงชีวิตในทางสุจริต/ในทางที่ชอบ หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร ประกอบการทำงานหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต เป็นธรรมที่ผู้มีศีลจะพึงปฏิบัติในการประกอบอาชีพอย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยไม่ลักขโมย ปล้นจี้เขากิน คุณธรรมข้อนี้เป็นเหตุให้เราละเว้นมิจฉาชีพ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ประพฤติมิชอบ โดยมากคำนึงถึงคุณภาพศักดิ์ศรีความเป็นคนของตน ซึ่งจะสามารถขจัดความ มึบคั่งทางใจอันเกิดจากความยากจนขึ้นแก่ันทางเศรษฐกิจลงได้

3) กามสังวร (ความสังวรในกาม, ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส - sexual restraint) คู่กับศีลข้อที่ 3 ความสำรวมในกาม เป็นธรรม ที่ผู้มีศีลจะพึงปฏิบัติเคร่งครัดในทางสันโดษ คือ ความยินดีทางกามารมณ์เฉพาะกับภรรยาของตน สำหรับชาย และในบิตัวตฺร คือ ความประพฤติจงรักขื่อสัตย์เฉพาะต่อสามีของตนสำหรับหญิง คุณธรรมข้อนี้ เป็นเหตุให้มนุษย์ไม่หมกมุ่นอยู่ในกามารมณ์ จนถึงทำลายน้ำใจผู้อื่น ส่งเสริมให้เป็นคนขื่อสัตย์ไม่ ประพฤตินอกใจคู่ครองของตน

4) สัจจะ (ความสัตย์ ความซื่อตรง - truthfulness, sincerity) คู่กับศีลข้อที่ 4 คือกิริยาที่ประพฤตินเป็นคนซื่อตรง ดำรงสัจจะเป็นธรรมที่ผู้มีศีล จะพึงปฏิบัติโดยอาการ 4 อย่าง คือ

- มีความเที่ยงธรรม ซื่อตรงในหน้าที่การงาน
- มีความซื่อตรงต่อมิตร
- มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาของตน และ
- มีความกตัญญูในท่านผู้มีบุญคุณแก่ตน

คุณธรรมข้อนี้เป็นเครื่องสนับสนุนให้คนเรามีความเที่ยงธรรม ซื่อตรง มีความจริงใจต่อผู้อื่น และมีความซื่อสัตย์ต่อเจ้านายของตน ตลอดทั้งมีความซื่อสัตย์กตัญญูทวนเวทต่อบุพการี และผู้มีพระคุณ เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ อันเป็นเหตุให้คนเรามีพฤติกรรมเป็นคนตรงไปตรงมา รักความยุติธรรม ไม่เป็นคนโกหกชอบพูดปดมดเท็จ หลอกลวง หรือทำลายประโยชน์ของบุคคลอื่นๆ ที่ตนเกี่ยวข้อง

5) สติสัมปชัญญะ (ระลึกได้ และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้จักตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรถ้า ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท - mindfulness and awareness; temperance) คู่กับศีลข้อที่ 5 ความระลึกได้ และความรู้ตัว หรือความมีสติระอบคอบ คือ มีสติกำกับจิตควบคุมพฤติกรรมของตน ไม่เลินเล่อเปลืองตัวทำชั่วทำผิดในทุกสถานการณ์ พฤติกรรมที่เด่นชัดของผู้มีสติสัมปชัญญะ เช่น พิจารณาด้วยปัญญาแล้วบริโภคอาหาร รู้จักประมาณ รู้จักคุณค่าและโทษของอาหารที่จะบริโภค ไม่พลั้งเพลอในการทำงาน มีความรอบคอบ ระวังหน้าระวังหลังในการทำกิจการต่างๆ เป็นต้น คุณธรรมข้อนี้ เป็นเหตุให้เราพิจารณาสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะสิ่งเสพติดให้โทษด้วยความรอบคอบ สามารถเห็นโทษร้ายที่จะพึงมีพึงเกิดแก่ตัวเองแก่การงาน และแก่ทรัพย์สินจากสิ่งเสพติดมีนเมาเหล่านั้น อันเป็นเหตุให้คนเรางดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย และการเสพสารเสพติดให้โทษได้ จึงเป็นคุณธรรมเกื้อกูลเบญจศีลข้อที่ 5 ที่ผู้มีศีลจะพึงปฏิบัติโดยอาการ 4 อย่าง คือ รู้จัก

ประมาณในอาหารที่จะพึงบริโภค ความไม่เลินเล่อในการทำงาน ความมีสัมปชัญญะในการประพฤติตัว และความไม่ประมาทในกุศลธรรมคือหมั่นบำเพ็ญคุณความดีอยู่เสมอ

หากวิเคราะห์หลักธรรมนี้ กับพฤติกรรมมนุษย์ จะสรุปได้ว่าเบญจศีล ก็คือพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา พฤติกรรมต้องห้าม หรือพฤติกรรมที่ไม่ดี ส่วนเบญจธรรมนั้นจะหมายถึงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา พฤติกรรมที่ควรต้องทำ หรือพฤติกรรมที่ดีงาน และหากมองในแง่ของเป้าหมายการปรับพฤติกรรม คือ ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาและเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแนวคิดตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมนี้ มาประยุกต์ใช้โดยการสอดแทรกไว้ในเทคนิควิธีในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากร เพื่อชี้ให้เห็นกลุ่มตัวอย่างเห็นเป็นรูปธรรม เนื่องจากวิธีปฏิบัติตามเบญจศีล-เบญจธรรมนี้ เหมาะอย่างยิ่งสำหรับการนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านทั่วไปซึ่งเป็นลักษณะของกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้

3.3.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โคลนทซ์ และคนอื่นๆ (Klontz; et al. 2008: 295-305) ได้ศึกษาวิจัยเชิงทดลองเพื่อหาทางแก้ไขพฤติกรรมทางการเงินที่เป็นอันตราย (Destructive Financial Behaviors) โดยมีมุมมองของการแก้ไขพฤติกรรมทางการเงินที่เป็นอันตรายเช่นเดียวกับการเยียวยาปัญหาทางจิต เพื่อเสนอแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาทางการเงิน โดยใช้วิธีการการบำบัดจากประสบการณ์ (Experiential Therapy) ร่วมกับการวางแผนทางการเงิน (Financial Planning) และติดตามผลจากผู้เข้าร่วมการทดลองที่มีพฤติกรรมทางการเงินที่เป็นปัญหา 33 ราย โดยการทดลองของโปรแกรมนี้ใช้เวลา 6 วัน และพบว่าผู้เข้าร่วมการทดลองมีความทุกข์ทางจิตใจลดลง คลายความวิตกกังวล ลง และลดความกังวลเกี่ยวกับเงินและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเงิน และ ยังพบสัญญาณที่ดีให้เห็นได้ว่ามีสุขภาพทางการเงินที่ดีขึ้น

คริสโตเฟอร์ บลาทแมน; จูเลียน จามิสัน; และมาร์กาเร็ท เซอริแดน (Christopher Blattman; Julian Jamison; & Margaret Sheridan (2012. ออนไลน์) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อทดลองใช้โปรแกรมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนของเยาวชนในไลบีเรีย (Sustainable Transformation of Youth in Liberia program : STYL) เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ในหลายๆ เมืองที่มีความเปราะบางเพราะ คนหนุ่มสาวมีข้อจำกัดในโอกาสทางเศรษฐกิจ จึงง่ายต่อการเข้าสู่กลุ่มกิจกรรมที่มีการทำลายล้าง เช่น กลุ่มก่อความวุ่นวาย และก่อการจลาจล ซึ่งจะนำไปสู่การก่ออาชญากรรมและความรุนแรง โดยโปรแกรม STYL นี้ เป็นโปรแกรมการปรับพฤติกรรมทางปัญญาในระยะสั้น (A Short-Term CBT program) โดยงานวิจัยนี้ศึกษาในกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงที่จะมีพฤติกรรมก่ออาชญากรรมและก่อความรุนแรง เพื่อหาแนวทางในการลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาเหล่านั้น โดยแบ่งผู้เข้าร่วมทดลองออกเป็น 3 กลุ่มตามการได้รับ Treatment คือ กลุ่มที่ได้รับการโอนเงินให้ กลุ่มที่ได้รับโปรแกรม CBT และกลุ่มที่ได้รับทั้งโปรแกรมและเงิน ผลการทดลองพบว่า โปรแกรมการทดลองนี้ จะให้ผลที่ดีในกลุ่มที่ผู้เข้าร่วมทั้งโปรแกรม CBT และได้รับเงิน แต่สำหรับในกลุ่มที่ได้รับเงินอย่างเดียวจะไม่เห็นผล

เมแกน เอ แมคคอย; ดี บรูซโรส; และโจเซฟโกทซ์ (Megan A. McCoy; D. Bruce Ross; & Joseph Goetz. 2013: 21-42) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการบำบัดทางการเงินแบบเรื่องเล่า (Narrative

financial therapy) ด้วยการผสมผสานแนวทางการวางแผนทางการเงินกับทฤษฎีการบำบัดโรค (Therapeutic Theory) เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาค่าความตึงเครียดทางการเงิน (Financial Strain) ที่อาจส่งผลกระทบต่อชีวิตสมรส ด้วยการเสนอแนวทางที่ใช้ได้ทั้งกับ ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตและผู้เชี่ยวชาญทางการเงิน ในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยเป็นการสร้างโมเดลขึ้นจากการรวมคำถามแนวเรื่องเล่า (Narrative Questions) กับการบำบัดพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive behavioral Therapy) เข้าไปในขั้นตอนการวางแผนทางการเงิน เพื่อจะดูผลของการบำบัดแบบเรื่องเล่า ผลของการบำบัดพฤติกรรมทางปัญญา และผลของทั้งสองอย่างร่วมกัน ซึ่งพบว่าผลของการบำบัดพฤติกรรมทางปัญญาช่วยเพิ่มพฤติกรรมทางการเงินที่ต้องการและลดพฤติกรรมที่ไม่ต้องการได้

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนี้มาสร้างเป็น โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ซึ่งโปรแกรมนี้ประกอบไปด้วยชุดกิจกรรมที่จัดขึ้นตามกรอบการพัฒนาคนตามแนวพุทธศาสนา และเทคนิคการปรับพฤติกรรม เพื่อให้เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ที่มุ่งปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้พฤติกรรมเปลี่ยนด้วยการกระบวนกรถ่ายทอดทางสังคม ทั้งการเรียนรู้จากตัวแบบ ร่วมกับการชี้แนะ และการให้ความรู้โดยการอบรม ซึ่งกิจกรรมในโปรแกรมประกอบด้วย 1) กิจกรรมพื้นฐานสำหรับเตรียมความพร้อมในการปรับพฤติกรรม โดยที่มุ่งสร้างความตระหนักรู้ในปัญหาเพื่อให้อยากที่จะแก้ไขปัญหกรรมการบริหารทรัพยากร ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง และ 2) กิจกรรมหลักของการปรับเปลี่ยนที่มุ่งปรับเปลี่ยนตัวแปรทางปัญญา คือ ความรอบรู้ และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ

3.4 การวัดผลโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับ

เกษตรกร

การวิจัยในระยะที่ 2 กำหนดให้มีตัวแปรในการทดลองและวัดผลโปรแกรม ดังนี้

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร

โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร หมายถึง ชุดกิจกรรมที่จัดขึ้นตามกรอบการพัฒนาคนตามแนวพุทธศาสนา และเทคนิคการปรับพฤติกรรม เพื่อให้เกษตรกรมี พฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ที่มุ่งปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรทางปัญญา เพื่อให้พฤติกรรมเปลี่ยน ด้วยการกระบวนกรถ่ายทอดทางสังคม ทั้งการเรียนรู้จากตัวแบบ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมกับการให้ความรู้โดยการอบรม ซึ่งกิจกรรมในโปรแกรมประกอบด้วย

(1) กิจกรรมพื้นฐานสำหรับเตรียมความพร้อมในการปรับพฤติกรรม กรรมการ สร้างความตระหนักรู้ในปัญหา และอยากที่จะแก้ไขปัญหกรรมการบริหารทรัพยากรด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง ได้แก่

(1.1) กิจกรรมรู้ตนแก่ใจกันได้ เป็นกิจกรรมเพื่อให้เกษตรกรทราบปัญหาและวิเคราะห์ผลลัพธ์พฤติกรรมตนเอง โดยให้เกษตรกรวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรของตนเอง ว่าเป็นผู้บกพร่องในพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรอย่างไร และพฤติกรรมนั้นๆ ทำให้เกิดปัญหาอย่างไร

(1.2) กิจกรรมปัญหาที่มีไว้ให้เราแก้ไข ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรเห็นว่ามีคนอื่น ๆ ก็กำลังเผชิญปัญหาเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นภาระกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดมีกำลังใจในการแก้ไขปัญหา จากประสบการณ์ของผู้ที่สำเร็จ รวมทั้งเพื่อให้เกษตรกรเห็นว่าพฤติกรรมทางการเงิน (การบริหารทรัพย์) ที่ทำให้เกิดปัญหาแล้ว สามารถแก้ไขด้วยตนเองได้ และเกิดความเชื่อมั่นว่าปัญหาเราสามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง

(2) กิจกรรมหลักของการการปรับพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งปรับเปลี่ยนตัวแปรทางปัญญา คือ ความรอบรู้ และจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

(2.1) กิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนความรอบรู้ของเกษตรกรเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ที่สอดคล้องตามแนวพุทธ ได้แก่

- กิจกรรมเกษตรกรรอบรู้ ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกษตรกรรับรู้ถึงความสำคัญของความรู้ทั้งความในหลักการและวิธีปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตของเกษตรกรอย่างผู้มีความรู้ ที่ช่วยแก้ไขปัญหามาของชีวิตได้

- กิจกรรมรู้หลักการผ่านหลักธรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกษตรกร เรียนรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ และเรียนรู้วิธีปฏิบัติผ่านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- กิจกรรมฝึกทักษะทางการเงิน ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะทางการเงิน ที่จำเป็นพื้นฐาน รวมทั้งให้ วัฏจักรและการคิดคำนวณ เกี่ยวกับการเงินที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน และเพื่อให้เกษตรกรได้เห็นความสำคัญ ของการจัดทำบัญชี ทั้งรายรับรายจ่าย และการบัญชีพื้นฐานสำหรับอาชีพเกษตรกร

(2.2) การเสริมสร้างจริยธรรมนำชีวิตเป็นสุข โดยมุ่งพัฒนาจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ เกิดพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ที่สอดคล้องตามแนวพุทธ ประกอบด้วย

- กิจกรรมรู้จักจริยธรรมที่จำเป็นในชีวิต ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรรู้จักจริยธรรมในทางเศรษฐกิจในขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการบริหารทรัพย์ และให้เกษตรกรเกิดความรู้สึกตระหนักถึงความสำคัญของการมีจริยธรรม

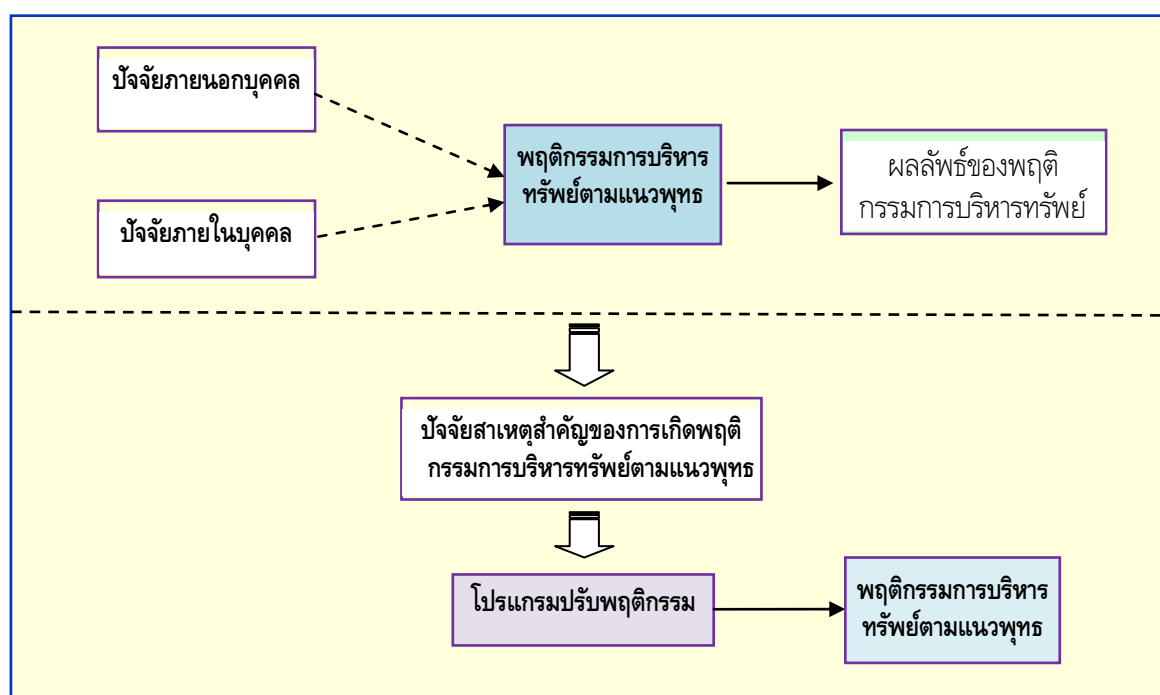
- กิจกรรมความรู้คู่คุณธรรม ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกษตรกรรับรู้ถึงความจำเป็นในการมีจริยธรรมในชีวิต และเรียนรู้การ มีจริยธรรมในระดับชาวบ้าน รวมทั้งให้มีพันธะสัญญาร่วมกันว่า จะดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม

2) ตัวแปรตาม

สำหรับตัวแปรตาม ซึ่งเป็นตัวแปรที่วัดผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกรนั้น ซึ่งวัดหลังทันทีเมื่อจบการทดลอง ได้แก่ ความตั้งใจที่จะทำพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

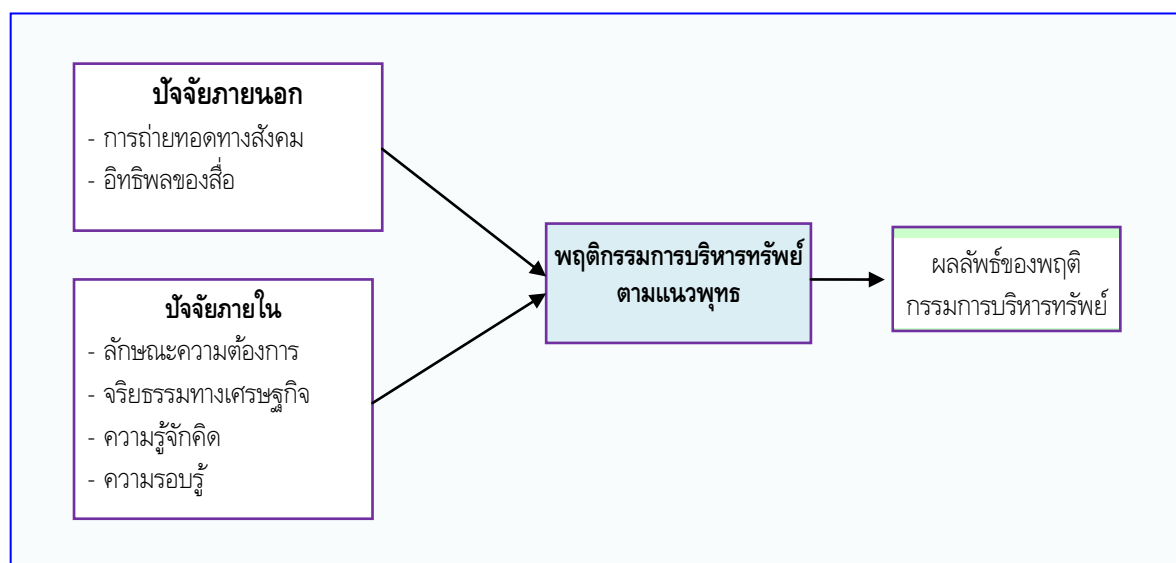
พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ที่เป็นการกระทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ได้แก่ การหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน โดยพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธนี้มีลักษณะเป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในระดับบุคคล และเป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ที่จะนำพามนุษย์ให้หลุดพ้นจากภาวะความยากจนขั้นแค้น และมีชีวิตที่มีความสุขในปัจจุบันได้ จากการทบทวนเอกสารของผู้วิจัย เพื่อสร้างเป็นรูปแบบใหม่ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ตามกรอบปัจจัยภายในและภายนอก บุคคล และอาศัยแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อกำหนดตัวแปรที่เป็นปัจจัยเพื่อนำเข้ามศึกษาวิเคราะห์ โดยเชื่อมั่นว่าหากเกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ จะทำให้เป็นผู้ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีและหลุดพ้นจากความยากจนขั้นแค้นได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึง ขยายผลที่ได้จากข้อค้นพบของ การศึกษาสาเหตุปัจจัยตาม รูปแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธที่สร้างขึ้นใหม่ที่ได้ผ่านการทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ จากกลุ่มตัวอย่างแล้ว มาเป็นข้ออ้างอิงในการสร้างโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรม เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินสำหรับเกษตรกร โดยคาดหวังว่าเกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมนี้จะมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธได้ ซึ่งสรุปเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยนี้ ตามภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 กรอบแนวคิดการวิจัย

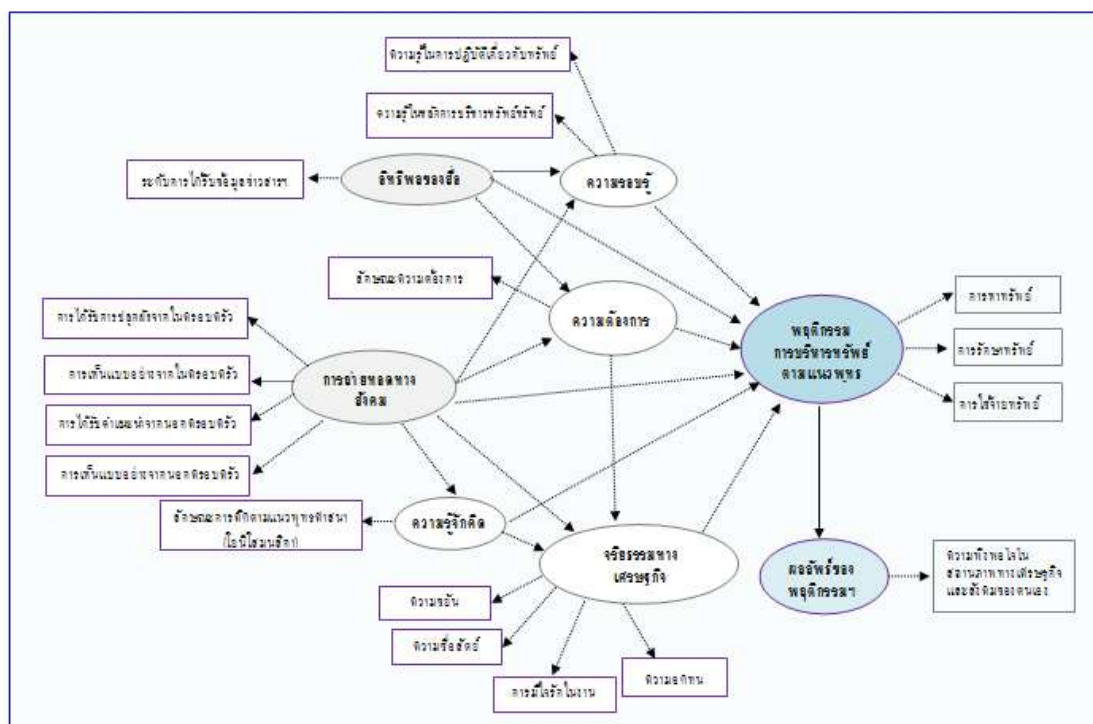
จากกรอบแนวคิดการวิจัยนี้ จึงกำหนดให้การวิจัยนี้ดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ต้องการพัฒนารูปแบบของ พฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ โดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structure Equation Modeling : SEM) และการวิจัยระยะที่ 2 เป็นการทดสอบผลของ โปรแกรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร สำหรับเกษตรกร เพื่อมุ่งแก้ไข พฤติกรรมที่บกพร่อง ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา ให้เกษตรกรผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

สำหรับการวิจัยในระยะที่ 1 เป็นการสร้างองค์ความรู้ด้วยการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมการบริหารทรัพยากร โดยนำหลักพุทธศาสนาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพย์ มาประยุกต์เป็นการบริหาร ทรัพยากรตามแนวพุทธ และสร้างเป็นรูปแบบใหม่ (Model) ของปัจจัยเชิงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมการบริหาร ทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร ตามกรอบแนวคิดการเกิดพฤติกรรม จากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก และใช้แนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นฐานในการกำหนดและสร้างตัวแปรที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรม ซึ่งได้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่นำเข้ามาศึกษา ประกอบด้วย ลักษณะความต้องการ ความรู้จักคิด จริยธรรมทางเศรษฐกิจ ความรอบรู้ และสภาพแวดล้อมทางสังคม ทั้งการถ่ายทอดทางสังคม และอิทธิพลของสื่อ ซึ่งกรอบแนวคิดการวิจัยระยะที่ 1 ปรากฏดังภาพประกอบ 6

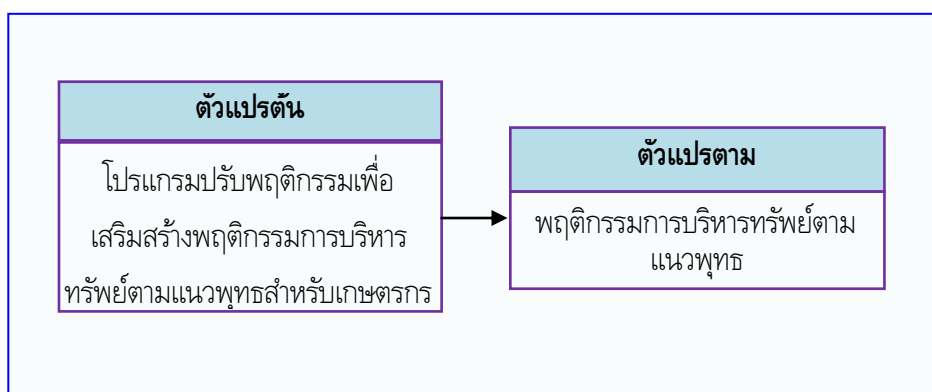
ภาพประกอบ 6 กรอบแนวคิดการวิจัยระยะที่ 1

จากกรอบแนวคิดการวิจัยนำไปสร้างเป็นโมเดลการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structure Equation Modeling : SEM) ตามภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 โมเดลสมมติฐานการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 2 เป็นการวิจัย ที่มุ่งหาแนวทาง เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ ตามแนวพุทธ ซึ่งจะเป็นการช่วยแก้ไข้ปัญหาให้กับเกษตรกรที่มีปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ ด้วยการนำหลักการปรับพฤติกรรม (Behavioral Modification) โดยอาศัยแนวคิดตาม ทฤษฎีปัญญาสังคม แนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา และการพัฒนาตนไปสู่ชีวิตที่ดีงามตามแนวทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการสร้างโปรแกรมการปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร และนำไปทดลองใช้กับเกษตรกรตัวอย่างกลุ่มทดลอง และวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายหลังได้รับโปรแกรม เปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับโปรแกรม ซึ่งมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัยระยะที่ 2

5. สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1

รูปแบบแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การวิจัยระยะที่ 2

เกษตรกรที่ได้รับ โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ สำหรับเกษตรกร เมื่อสิ้นสุด การได้รับโปรแกรมมี พฤติกรรมการบริหารทรัพยากร ที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าเกษตรกรผู้ที่ไม่ได้รับโปรแกรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของตัวแปร ที่ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ โดยการวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ โดยเริ่มจากการอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรตามบริบทจริง และค้นหาสาเหตุปัจจัยของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ด้วยการสร้างรูปแบบจำลองและตรวจสอบของรูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร กับข้อมูลจริงที่สำรวจจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลการวิจัยในระยะที่ 1 ทำให้ทราบปัจจัยของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ส่วนการวิจัยในระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงทดลองเพื่อประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมที่สร้างจากตัวแปรสาเหตุสำคัญของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ จากข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 แล้วนำไปทดลองใช้กับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่าภายหลังที่เกษตรกรได้รับโปรแกรมจะเป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินสอดคล้องตามแนวพุทธ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1
 - 1.1 ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 1.3 ขั้นตอนสร้างแบบสอบถามและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
 - 1.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
 - 1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 1.6 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 1.7 สรุปขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 1
2. การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2
 - 2.1 แบบแผนการทดลอง
 - 2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 2.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ
 - 2.5 การดำเนินทดลอง
 - 2.6 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.7 สรุปขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 2
3. สรุปความเชื่อมโยงของการวิจัยระยะที่ 1 และการวิจัยระยะที่ 2
4. การพิทักษ์สิทธิ์และจรรยาบรรณในการวิจัย

1. การดำเนินการวิจัยในระยาะที่ 1

การวิจัยในระยาะที่ 1 นี้ เป็นการทำความเข้าใจเพื่ออธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรด้วยข้อมูลจริงจากการสำรวจ พร้อมทั้งพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุททของเกษตรกร จากรูปแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling : SEM) โดยการวิจัยในระยาะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดขอบข่ายของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทท ตามหลักธรรมเพื่อความอยู่ดีทางเศรษฐกิจ และแนวคิดแบบพุททเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)

2. พัฒนาและตรวจสอบรูปแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุททของเกษตรกร โดยการสร้างโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling : SEM) ดังนี้

1) พัฒนาแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุททของเกษตรกรตามกรอบแนวคิดการเกิดพฤติกรรมจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก และกำหนดตัวแปรปัจจัยที่นำเข้ามาศึกษาจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทท และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) ทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุททของเกษตรกรกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1.1 ประชากรเป้าหมาย

เนื่องจากการวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดให้ประชากรเป้าหมาย (Target Population) ของการวิจัยนี้ เป็นกลุ่มประชากรที่มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการวิจัย และสามารถดำเนินการวิจัยเพื่อตอบปัญหาการวิจัยได้ทั้งการวิจัยระยะที่ 1 และการวิจัยระยะที่ 2 เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูลและประหยัดงบประมาณ จึงกำหนดให้เกษตรกรผู้ที่ยารายได้หลักของครัวเรือนที่ปัจจุบันอาศัยอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษเป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายของการวิจัยนี้ ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่มีความหนาแน่นของประชากรในภาคการเกษตรค่อนข้างสูง (ร้อยละ 49.0) มีประชากรนับถือศาสนาพุททสูงถึงร้อยละ 99.3 และยังมีแนวทางการพัฒนาจังหวัดที่ส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ ชุมชน ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางที่มีแนวทางสอดคล้องกับแนวทางพุททของการวิจัยนี้อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ ปี 2552 รวมทั้งมีการส่งเสริมให้มีการสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้ในชุมชน (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดศรีสะเกษ, 2559: ออนไลน์) นอกจากนี้แล้วจังหวัดศรีสะเกษยังมีสัดส่วนคนยากจนที่ค่อนข้างสูง (ร้อยละ 19.3) เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ โดยมีประชากรมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนกว่า 202,230 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557: ออนไลน์) จากลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นผู้วิจัยมีสอดคล้องกับประเด็นปัญหาของการวิจัย จึงกำหนดให้เกษตรกรในจังหวัดศรีสะเกษเป็นประชากรเป้าหมายของการวิจัยนี้

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

1) การกำหนดขนาดตัวอย่าง

การกำหนดขนาดตัวอย่างของการวิจัยนี้ผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่าง (Sample Size) สำหรับการวิจัยนี้ ด้วยการใช้อัตราส่วนระหว่างหน่วยตัวอย่างต่อจำนวนตัวแปรสังเกต (Observable Variable) เพื่อให้ได้ตัวแทนที่ดีและมีจำนวนเพียงพอที่จะทำให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ ขนาดตัวอย่างควรจะเป็น 20 ตัวอย่างต่อแปรสังเกตได้ 1 ตัว (เนงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542: 54) ซึ่งหากกำหนดให้ใช้ขนาดตัวอย่าง 20 เท่าของตัวแปรสังเกต ในการวิจัยนี้มีตัวแปรสังเกต 17 ตัวแปร จะได้ขนาดตัวอย่างขั้นต่ำที่ 340 คน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้คำนวณขนาดตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบกับวิธีการแรก ด้วยการใช้อัตราส่วนจากเว็บไซต์ทางสถิติ (Free Statistics Calculators) สำหรับการคำนวณขนาดตัวอย่างขั้นต่ำของการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (A-priori Sample Size Calculator for Structural Equation Models : SEM) (Daniel S. Soper.(2006: Online) จะได้ขนาดตัวอย่างขั้นต่ำที่ 370 คน และเพื่อป้องกันความไม่ครบถ้วนของการตอบและการขาดหายของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงวางแผนกำหนดขนาดตัวอย่างในการเก็บข้อมูลไว้ที่ 450 คน

2) วิธีการเลือกตัวอย่าง

ในการวิจัยนี้กำหนดวิธีการเลือกตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) และให้กลุ่มตัวอย่างถูกเลือกอย่างสุ่ม (Randomization) จากประชากรเป้าหมายให้ได้จำนวนเกษตรกรตัวอย่างตามที่กำหนดไว้ ซึ่งกลุ่มประชากรเป้าหมายของการวิจัยนี้เป็นกลุ่มประชากรที่ผู้วิจัยทราบข้อมูลพื้นฐานในระดับหมู่บ้านอยู่บ้างแล้ว เช่น ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งข้อมูลการทำเกษตรของประชากรในแต่ละหมู่บ้าน จากรายงานผลสำมะโนการเกษตร จ. ศรีสะเกษ พ.ศ. 2556 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) โดยคุณลักษณะของประชากรในแต่ละหมู่บ้านมีรูปแบบคล้ายๆ กันหรือมีความเหมือนกัน แต่ประชากรในหมู่บ้านเดียวกันมีความหลากหลาย ทั้งในลักษณะการดำเนินชีวิตและลักษณะทางเศรษฐกิจและ โดยข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาพิจารณาในการกำหนดวิธีการเลือกตัวอย่างได้ และจากข้อมูลประชากรเป้าหมายที่มีคุณลักษณะเช่นนี้แล้ว จึงสามารถใช้หมู่บ้านเป็นตัวแบ่งกลุ่ม (Cluster) เพื่อใช้เลือกตัวอย่างได้ และเพื่อลดความคลาดเคลื่อน (Error) จากการเลือกตัวอย่าง จึงกำหนดวิธีการเลือกตัวอย่างของการวิจัยนี้ เป็นแบบแบ่งกลุ่มชนิดขั้นตอนเดียว (One-stage Cluster Sampling) โดยสุ่มเลือกหมู่บ้านตัวอย่าง และเก็บข้อมูลจากเกษตรกรทุกหน่วยในหมู่บ้านที่สุ่มมา การกำหนดเลือกจำนวนหมู่บ้านนั้น ได้คำนึงถึงขนาดตัวอย่างที่กำหนดไว้เป็นหลัก โดยหมู่บ้านหนึ่งๆ มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรประมาณ 70-100 ครัวเรือน ซึ่งการวิจัยนี้กำหนดให้ผู้ทำเกษตรและเป็นผู้หารายได้หลักของแต่ละครัวเรือนเป็นประชากรเป้าหมาย และขนาดตัวอย่าง 450 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้กำหนดให้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย โดยโครงสร้างแบบสอบถามนี้จะประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบวัด ที่มีทั้งหมด 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ตอนที่ 2 สถานะทางเศรษฐกิจ เป็นแบบสอบถาม

เกี่ยวกับรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน การออม และแบบวัดผลลัพธ์ของการบริหารทรัพย์สิน ตอนที่ 3 แบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ และตอนที่ 4 แบบวัดตัวแปรปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ได้แก่ แบบวัดลักษณะความต้องการ ความรู้จักคิด ความรอบรู้ จริยธรรมทางเศรษฐกิจ การถ่ายทอดทางสังคม และอิทธิพลจากสื่อ

1.3 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ประกอบด้วยแบบข้อถามและแบบวัด ตามขั้นตอนดังนี้

- 1) กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบสอบถาม
- 2) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรในงานวิจัย เพื่อกำหนดเป็นค่านิยามเชิงปฏิบัติการ และโครงสร้างของตัวแปรเพื่อวัดตัวแปรได้ตรงตามที่ต้องการ
- 3) สร้างนิยามเชิงปฏิบัติการของพฤติกรรมตามลักษณะที่ต้องการวัด
- 4) สร้างข้อถามให้สอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อถามเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด
- 5) จัดทำร่างแบบสอบถามตามรูปแบบมาตรฐานสำหรับใช้ในงานวิจัย
- 6) เสนอร่างแบบสอบถามต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาปริญญาโท
- 7) ปรับปรุง แก้ไขร่างแบบสอบถามตามคำแนะนำของคณะกรรมการที่ปรึกษาปริญญาโท
- 8) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามว่าครอบคลุมตามขอบเขตพฤติกรรมที่ต้องการจะวัดหรือไม่ โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรนั้นๆ อย่างน้อย 5 ท่าน ในการตรวจสอบ
- 9) นำผลการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณ เพื่อหาค่าความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC)
- 10) พิจารณาปรับปรุง แก้ไขข้อถามตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์
- 11) ทดลองใช้แบบสอบถามกับเกษตรกรจำนวน 50 คน ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ เพื่อนำมาปรับปรุงคำถามและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม
- 12) ตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์อำนาจการจำแนกรายชื่อ (Discrimination) และวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability)
- 13) ปรับปรุงแบบสอบถาม และนำแบบสอบถามไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

1.4 การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1.4.1 การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย

การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัยในระที่ 1 นี้ ประกอบไปด้วยแบบสอบถามและแบบวัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การสร้างแบบสอบถาม

การสร้างแบบสอบถามสำหรับการวิจัยนี้ ได้แก่ แบบสอบถามลักษณะทางประชากรศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษาสูงสุด ลักษณะการทำงานเกษตร เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร ระยะเวลาที่ทำอาชีพเกษตรกร การทำงานอื่นนอกจากงานเกษตร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของเกษตรกร แหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน และค่าใช้จ่ายในครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน

ตัวอย่างข้อถาม

(I) เพศ ชาย หญิง

(II) อายุ ปี

(III) การศึกษาสูงสุด

ไม่ได้เรียน ประถมศึกษา มัธยมศึกษา
 อาชีวศึกษา ปริญญาตรีและสูงกว่า อื่นๆ.....

2) การสร้างแบบวัด

การสร้างแบบวัดสำหรับการวิจัยนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 15 ชุด ดังนี้

2.1) แบบวัดลักษณะความต้องการ

แบบวัดลักษณะความต้องการ ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร โดยวัดระดับความต้องการของเกษตรกร เพื่อจำแนกว่าเข้าข่ายเป็นบุคคลที่มีความต้องการโน้มน้าวเพียงใด ระหว่างความต้องการแบบต้นเหตุหรือความต้องการแบบฉันทะ ด้วยมาตรวัดแบบมาตรประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “ใช้ที่สุด” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่ใช่เลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้มีความต้องการโน้มน้าวเพียงใดในแบบความต้องการแบบฉันทะ ซึ่งเป็นลักษณะความต้องการที่พึงปรารถนามากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

ตัวอย่างคำถาม	คะแนนที่ตรงกับลักษณะของท่าน (ใช้มากที่สุด-----ไม่ใช่เลย)					
	5	4	3	2	1	0
I. ท่านมักอยากได้อะไรมี สิ่งของต่างๆ ให้เหมือนคนอื่นๆ						
II. ท่านมักจะเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ใหม่ๆ ตามยุคสมัย						
III. ท่านชอบซื้อหาเสื้อผ้าใหม่ๆ ตามแฟชั่น						

2.2) แบบวัดความรู้จักคิด

แบบวัดความรู้จักคิด เป็นแบบวัดลักษณะทางจิตที่เกี่ยวกับปัญญาของเกษตรกร ที่ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นจากการประยุกต์ลักษณะการคิดทางพุทธศาสนา เพื่อวัดระดับความสามารถทางการคิดตามลักษณะการคิดหรือวิธีการคิดของเกษตรกรที่สอดคล้องกับลักษณะการคิดตามแนวพุทธศาสนา คือ แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้รู้จักคิด รู้จักพิจารณาด้วยตนเอง หรือการแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นผู้คิดดี คิดมีเหตุผล คิดถูก และคิดเป็น เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินทั้งกระบวนการนั่นเอง ได้แก่ การรู้จักคิดรู้จักพิจารณาด้วยตนเองในการหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน โดยสร้างเป็นมาตราประมาณค่าแบบรวม (Sigma Scale หรือ Summated Rating Scale) 6 ระดับ ตั้งแต่ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนทั้งสิ้นทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนรวมสูงกว่า แสดงว่าเป็นผู้ที่มีศักยภาพทางการคิดเป็นหรือเป็นผู้มีความรู้จักคิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินดีกว่า ผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

ตัวอย่างคำถาม	คะแนนที่ตรงกับความคิดของท่าน (ใช้มากที่สุด-----ไม่ใช้เลย)					
	5	4	3	2	1	0
I. นอกจากงานเกษตร ท่านคิดว่าไม่สามารถทำอย่างอื่นได้						
II. ท่านคิดว่าการทำเกษตรนั้นเพียงแค่ฟ้าฝนเป็นใจก็ได้ผลดีแล้ว						
III. หากท่านต้องเลือกวิธีการออมเงิน ท่านจะเลือกวิธีที่มีคนเลือกทำมาก ๆ						

2.3) แบบวัดความรู้

แบบวัดความรู้ เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร เพื่อวัดระดับความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกร ทั้งความรู้ในหลักการและความรู้ในวิธีปฏิบัติ โดยประยุกต์เนื้อหาของหลักธรรมที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินและแนวคิดความรู้และทักษะทางการเงิน ร่วมกับเงื่อนไขความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมาตราวัดเป็นแบบถูก-ผิด (True - False) ที่มี 2 ค่า คือ “ใช่” (มีค่าเท่ากับ 1) และ “ไม่ใช่” (มีค่าเท่ากับ 0) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนรวมสูงกว่า แสดงว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

ตัวอย่างคำถาม	ใช่	ไม่ใช่
I. งานสุจริต คือ งานที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดี		
II. การทำงานเกษตรไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้เพียงแต่ทำตามๆ กันมาก็ได้		
III. การจัดสรรการใช้เงินนั้น นอกจากจะใช้ส่วนตัวและในครัวเรือนแล้ว ควรมีส่วนที่แบ่งไว้ทำบุญ บริจาค และช่วยเหลือคนอื่น ๆ ด้วย		

2.4) แบบวัดจริยธรรมทางเศรษฐกิจ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร โดยวัดระดับการกระทำและการคิดที่จะกระทำที่แสดงถึงการมีจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ 4 มิติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน และความอดทน ด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “ใช้ที่สุด” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่ใช่เลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้มี “จริยธรรมทางเศรษฐกิจ” มากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

ตัวอย่างคำถาม	คะแนนที่ตรงกับลักษณะของท่าน (ใช้มากที่สุด-----ไม่ใช่เลย)					
	5	4	3	2	1	0
ความซื่อสัตย์						
I. แม้ว่าจะงานที่ทำจะมีความยากลำบากและใช้เวลาทำนาน ท่านก็จะทำมันให้สำเร็จ						
II. เมื่องานที่ทำอยู่เกิดมีปัญหา/อุปสรรค ท่านจะล้มเลิกแล้วหางานอย่างอื่นทำแทน						
III. ท่านมักท้อแท้เมื่อพบว่าท่านได้ผลผลิตน้อยกว่าที่หวังไว้หรือได้น้อยกว่าคนอื่น ๆ						

2.5) แบบวัดการถ่ายทอดทางสังคม

ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร เพื่อระดับหรือปริมาณของการรับรู้ถึงการได้รับการถ่ายทอดทางสังคมของเกษตรกร ตั้งแต่ในวัยเด็กจนถึงปัจจุบันทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติหรือลักษณะการบริหารทรัพยากรของบุคคล ใน 4 มิติ ได้แก่ การปลูกฝังการบริหารทรัพยากรจากครอบครัว การเห็นแบบอย่างจากครอบครัว การได้รับแนะนำจากนอกครอบครัว และการมีแบบอย่างจากนอกครอบครัว โดยวัดเป็นการระดับการได้รับการถ่ายทอดทางสังคมจากบุคคลในครอบครัว ด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “บ่อยครั้งมาก” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เคยเลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

ตัวอย่างคำถาม	การได้รับการปลูกฝัง (บ่อยมาก-----ไม่เคยเลย)					
	5	4	3	2	1	0
ท่านเคยได้รับการปลูกฝัง (อบรม สั่งสอน หรือแนะนำ) ในเรื่องเหล่านี้ จากคนในครอบครัวอย่างน้อยเพียงใด?						
I. ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ อย่างประหยัด และซื้อแต่ของที่จำเป็น						
II. ให้ความรู้เกี่ยวกับเงินที่หามาได้ เพื่อใช้จ่ายและเก็บออม						
III. ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของตนเอง ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่ขัดต่อกฎหมาย และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี						

2.6) แบบวัดอิทธิพลของสื่อ

แบบวัดอิทธิพลของสื่อที่มีต่อการบริหารทรัพยากร เป็นแบบวัดที่สร้างขึ้นใหม่ตามค่านิยมเชิงปฏิบัติการของตัวแปร เพื่อวัดอิทธิพลของสื่อที่มีต่อการบริหารทรัพยากร โดยเป็นการวัดระดับหรือปริมาณการรับรู้สารสนเทศเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร ได้แก่ ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ที่ทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรทั้งการหา การรักษา และการใช้จ่าย ในทุกรูปแบบ ทั้งข้อความ การโฆษณา และประชาสัมพันธ์ จากสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารต่างๆ โบรชัวร์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต) และสื่อสมัยใหม่อื่นๆ ซึ่งทำให้บุคคลมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรของบุคคล โดยวัดเป็นระดับการได้รับมากน้อยด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “บ่อยครั้งมาก” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่เคยเลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ได้รับอิทธิพลจากสื่อมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

ตัวอย่างคำถาม	ระดับการได้รับข้อมูลฯ (บ่อยมาก-----ไม่เคยเลย)					
	5	4	3	2	1	0
	I. ท่านได้รับความรู้เกี่ยวกับการหารายได้ การใช้จ่าย หรือการออมทรัพย์ จากสื่อต่างๆ					
II. ท่านถูกชักชวนให้ลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูงๆ จากสื่อ เช่น การโฆษณาให้ร่วมลงทุน						
III. ท่านได้รับการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออมทรัพย์						

2.7) แบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

การวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร เป็นวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใหม่ตามค่านิยมเชิงปฏิบัติการของตัวแปร เพื่อวัดระดับการคิดและการกระทำของเกษตรกรเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรทั้งกระบวนการที่มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ การหาทรัพยากร การรักษาทรัพยากร และการใช้จ่ายทรัพยากร โดยสร้างเป็นมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “ใช่ที่สุด” คือ คิดว่าจะกระทำหรือได้ทำมากที่สุด (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่ใช่เลย” คือ ไม่คิดว่าจะกระทำหรือไม่ได้ทำเลย (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมดของแต่ละชั้น โดยในแต่ละชั้นผู้ที่มีคะแนนสูงกว่า แสดงว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธในชั้นนั้นมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า และรวมคะแนนทั้งสิ้นทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนรวมสูงกว่าแสดงว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

ตัวอย่างคำถาม	ระดับคะแนนที่ตรงกับการกระทำ (มากที่สุด-----ไม่เลย)					
	5	4	3	2	1	0
	I. ท่านมีการพัฒนาการทำการเกษตรของท่านให้ได้ผลผลิตดี					
II. เมื่อมีรายได้เข้ามาท่านจะแบ่งเป็นส่วนๆ เพื่อไว้ใช้จ่ายและเก็บออม						
III. ท่านจะออมเงินมากขึ้นเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น						

2.8) แบบวัดผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์

การวัดผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ วัดจากความพึงพอใจต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง เช่น มีรายได้เพียงพอในการใช้จ่ายให้กับตนเองและครอบครัว เงินออม และหนี้สิน รวมถึงความพึงพอใจต่อสภาพทางสังคมของตนเอง ตลอดจนสภาพสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยวัดเป็นระดับความพึงพอใจด้วยมาตรวัดแบบมาตราประมาณค่าแบบรวม 6 ระดับ ตั้งแต่ “พอใจมาก” (มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน) จนถึง “ไม่พอใจเลย” (มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน) แล้วรวมคะแนนแบบวัดทั้งหมด โดยผู้ที่มีคะแนนสูงกว่า แสดงว่าเป็นผู้ที่มีผลลัพธ์พฤติกรรมดีกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า

ตัวอย่างคำถาม	ระดับความพึงพอใจ (พอใจมากที่สุด-----ไม่พอใจเลย)					
	5	4	3	2	1	0
	I. ความเพียงพอของรายได้กับรายจ่าย					
II. จำนวนเงินออมที่เก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น/ฉุกเฉิน						
III. ไม่มีหนี้สิน/มีบ้าง แต่ไม่ได้เป็นภาระหนักในการชำระคืน						

3) การหาคุณภาพเครื่องมือ

การหาคุณภาพเครื่องมือสำหรับการวิจัยนี้ จะดำเนินการโดย ใน 3 ด้าน คือ การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) การตรวจสอบความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) และการหาอำนาจการจำแนกรายข้อ (Item Analysis) ดังนี้

3.1) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ดำเนินการโดยนำร่างแบบสอบถามที่ผู้วิจัยปรับแก้ตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้แต่ละท่านได้ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข แล้วนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญทุกท่านมาปรับปรุงแก้ไขร่างแบบสอบถามเพื่อให้มีความถูกต้องในเนื้อหามากที่สุด

3.2) ตรวจสอบความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity)

เนื่องจากตัวแปรส่วนใหญ่ในงานวิจัยนี้เป็นตัวแปรแฝงที่วัดจากตัวแปรสังเกต ดังนั้นจึงต้องมีการตรวจสอบความตรงตามโครงสร้างของตัวแปรแฝงเหล่านั้น ด้วยการวิเคราะห์แบบจำลองโครงสร้างการวัด (Measurement Model) ของตัวแปรแฝงที่มีตัวแปรสังเกตมากกว่า 1 ตัว และหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดตัวแปรแฝงเหล่านั้น โดยการนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับเกษตรกร (50 คน) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาความสอดคล้องภายในด้วยวิธีการ Cronbach's Alpha Coefficient สำหรับแบบวัดที่เป็นแบบประมาณค่าแบบรวม และด้วยวิธีวิธีของ Kuder-Richardson ใช้หาค่า Reliability สำหรับแบบวัดที่เลือกตอบถูกผิด (0-1) โดยกำหนดให้แบบวัดที่มีค่า Alpha Coefficient 0.7 ขึ้นไป จะถือว่าเป็นแบบวัดที่มีความตรงตามโครงสร้าง

3.3) ทำอำนาจการจำแนกรายข้อ (Item Analysis)

การทำอำนาจการจำแนกรายข้อของแบบวัด โดยใช้ค่าความสัมพันธ์ (r) ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมของทุกข้อ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของแต่ละข้อกับข้ออื่นๆ ในแบบวัดแต่ละชุด โดยกำหนดให้ค่าความสัมพันธ์ (r) ตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไปจึงจะถือว่าข้อคำถามนั้นมีอำนาจการจำแนกที่เหมาะสม

ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเกี่ยวกับความตรงตามโครงสร้าง และอำนาจการจำแนก พบว่าทุกตัวแปรผ่านเกณฑ์คุณภาพที่กำหนด (จากตาราง 1)

ตาราง 1 ผลการตรวจสอบความตรงตามโครงสร้างและอำนาจการจำแนกของเครื่องมือวิจัย

ตัวแปรสังเกต	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha coefficient)	ค่าอำนาจการ จำแนกรายข้อ
1. การหาทรัพย์สิน	.813	.386-.678
2. การรักษาทรัพย์สิน	.862	.404-.715
3. การใช้จ่ายทรัพย์สิน	.823	.242-.666
4. ลักษณะการคิด	.848	.327-.626
5. ลักษณะความต้องการ	.911	.359-.757
6. ความรู้เกี่ยวกับหลักการ	.830	0.2-0.8
7. ความรู้ในวิธีปฏิบัติ	.870	(difficult index)
8. ความขยัน	.845	.303-.853
9. ความซื่อสัตย์	.825	.214-.622
10. ความรักในงาน	.806	.161-.722
11. ความอดทน	.805	.469-.705

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปรสังเกต	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha coefficient)	ค่าอำนาจการ จำแนกรายข้อ
12. การได้รับการปลุกฝังจากในครอบครัว	.868	.428-.705
13. การเห็นแบบอย่างจากในครอบครัว	.890	.495-.641
14. การได้รับแนะนำจากนอกครอบครัว	.958	.309-.575
15. การมีแบบอย่างจากนอกครอบครัว	.954	.527-.712
16. ระดับการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้จากสื่อต่างๆ	.836	.327-.614
17. ความพึงพอใจต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง	.811	.517-.614

ภายหลังจากเก็บข้อมูลจริงจากกลุ่มตัวอย่าง ได้มีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและวัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) ซึ่งผลการตรวจสอบแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบของแต่ละตัวแปรมีความเที่ยงผ่านเกณฑ์ที่กำหนด คือ มีค่า Composite Reliability (CR) มากกว่า .60 และมีค่า Average Variance Extracted (AVE) มากกว่า.50 (ตาราง 2)

ตาราง 2 ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)

ตัวแปรแฝง/ องค์ประกอบ	น้ำหนัก องค์ประกอบ (Unstd.)	SE	t*	น้ำหนักองค์ประกอบ มาตรฐาน (Std.)	R ²	CR	AVE
การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ						.8602	.6749
การหาทรัพย์	.40	.01	27.03	.96	.91		
การรักษาทรัพย์	.40	.02	23.03	.87	.75		
การใช้จ่ายทรัพย์	.41	.02	26.12	.95	.90		
จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ						.8681	.6230
ความขยัน	.33	.02	16.23	.52	.72		
ความซื่อสัตย์	.38	.02	18.50	.61	.78		
ความรักในงาน	.41	.02	21.27	.75	.87		
ความอดทน	.41	.02	18.39	.61	.78		
ความรู้รอบรู้							
ความรู้เกี่ยวกับหลักการ	1.00	-	-	1.00	1.00	.7150	.5925
ความรู้ในวิธีปฏิบัติ	.43	.04	10.00	.43	.18		

ตาราง 2 (ต่อ)

ตัวแปรแฝง/ องค์ประกอบ	น้ำหนัก องค์ประกอบ (Unstd.)	SE	t*	น้ำหนักองค์ประกอบ มาตรฐาน (Std.)	R ²	CR	AVE
การถ่ายทอดทางสังคม						.8825	.6528
การได้รับการปลุกฝังจาก ครอบครัว	.39	.02	20.89	.85	.73		
การเห็นแบบอย่างจาก ครอบครัว	.41	.02	19.10	.81	.65		
การได้รับแนะนำจากนอก ครอบครัว	.38	.02	18.59	.79	.63		
การมีแบบอย่างจากนอก ครอบครัว	.37	.02	18.57	.78	.61		

* t-value ≥ 1.96 มีนัยสำคัญที่ระดับ .05, t-value ≥ 2.58 มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ประสานงานกับผู้นำ/ ตัวแทนหมู่บ้านตัวอย่าง เพื่อขอเข้าเก็บข้อมูลโดยใช้เอกสารจริยธรรมการวิจัยในการขอเก็บข้อมูลเป็นเอกสารอ้างอิงในการขออนุญาต และขอให้ตั้งผู้ประสานงานการเก็บรวบรวมข้อมูลของหมู่บ้าน เพื่อช่วยนัดหมายและชี้แจงทำความเข้าใจกับเกษตรกรเป็นตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม

2) ผู้ประสานนัดหมายวันเวลา สถานที่ ที่จะเข้าเก็บข้อมูล

3) อบรมทีมงานช่วยประสานและเก็บข้อมูล เกี่ยวกับเนื้อหาในแบบสอบถาม เพื่อช่วยอธิบายในกรณีทีกลุ่มตัวอย่างมีข้อสงสัย

3) ดำเนินการเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูล โดยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างตามที่ได้นัดหมายไว้ แล้วให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามเอง แล้วรื้อกลับ หรือนัดมารับภายหลังได้

4) ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของการตอบคำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างสมบูรณ์มากที่สุด

1.6 การจัดการข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดการข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ตรวจสอบความถูกต้องและแนบเนียนของคำถาม ก่อนนำไปบันทึกข้อมูล

2) บันทึกข้อมูลและตรวจสอบค่าของข้อมูลที่กำหนด (Possible Code) และปรับแก้

3) ประมวลผลข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยระยะที่ 1 นี้ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เป็นการหาค่าสถิติพรรณนาข้อมูลลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรต่างๆ และสถิติสำหรับการตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามและแบบวัด สถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์การกระจาย ค่าความเบ้ ความโด่ง และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

2) วิเคราะห์ค่าสถิติเพื่อตรวจสอบข้อมูลตามข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) ของสถิติวิเคราะห์ที่ใช้

3) ทดสอบแบบจำลองโครงสร้างเชิงสาเหตุแบบมีตัวแปรแฝง (Structural Equation Models for Latent Variable) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกัน (Model Testing) ของรูปแบบจำลองตามทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งการทดสอบรูปแบบจำลองของการวิจัยนี้ ได้ใช้ โปรแกรมสำเร็จรูป Lisrel โดยมีวิธีการและขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1) กำหนดข้อมูลจำเพาะของรูปแบบจำลอง (Model Specification) การศึกษาว่ามีตัวแปรใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ ด้วยการวิเคราะห์รูปแบบจำลองโครงสร้างเชิงสาเหตุนี้ มีตัวแปรที่นำเข้ามาศึกษา ดังนี้ ตัวแปรแฝง (Latent Variable) 8 ตัว และตัวแปรสังเกต (Observed Variable) 17 ตัว ดังนี้

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกต
1. การบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ	1. การหาทรัพย์ 2. การรักษาทรัพย์ 3. การใช้จ่ายทรัพย์
2. ความรู้จักคิด	1. ลักษณะการคิด
3. ความต้องการ	1. ลักษณะความต้องการ
4. จริยธรรมทางเศรษฐกิจ	1. ความขยัน 2. ความซื่อสัตย์ 3. ความรักในงาน 4. ความอดทน
5. ความรอบรู้	1. ความรู้เกี่ยวกับหลักการ 2. ความรู้ในวิธีปฏิบัติ
6. การถ่ายทอดทางสังคม	1. การได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว 2. การเห็นแบบอย่างจากครอบครัว 3. การได้รับแนะนำจากบุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว 4. การมีแบบอย่างจากบุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว
7. อิทธิพลของสื่อ	1. ระดับการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และจากสื่อ
8. ผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์	1. ความพึงพอใจต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง

จากตัวแปรแฝงภายในทั้ง 7 ตัว ตัวแปรแฝงภายใน (Endogenous variable) 6 ตัว ได้แก่ ลักษณะความต้องการ ความรู้สึกคิด ความรอบรู้ จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ พฤติกรรมการบริหารทรัพยากร ตามแนวพุทธ และผลลัพธ์ของพฤติกรรมการบริหารทรัพยากร และมีตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous variable) 2 ตัว ได้แก่ การถ่ายทอดทางสังคม และอิทธิพลของสื่อ โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ที่อิทธิพลเชิงสาเหตุของรูปแบบจำลองนี้ เป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (Linearity) เป็นความสัมพันธ์เชิงบวก (Additivity) และเป็นความสัมพันธ์ทางเดียว (Recursive)

3.2) ระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของรูปแบบจำลอง (Model Identification)

เพื่อให้มั่นใจว่ารูปแบบจำลองที่สร้างขึ้น สามารถทดสอบเพื่อหาค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการได้อย่างตายตัว ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ตรวจสอบความถูกต้องตามเงื่อนไขจำเป็น (Necessary Conditions) ก่อนที่จะดำเนินการประมาณค่าพารามิเตอร์ โดยตรวจสอบค่าองศาความเป็นอิสระ (Degree of Freedom) มีค่ามากกว่า ศูนย์หรือไม่ (Over-Identification) ซึ่งคำนวณจากผลต่างของจำนวนที่ไม่ซ้ำกันของความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วม หรือค่าสหสัมพันธ์ที่สังเกตได้กับจำนวนพารามิเตอร์ที่ผู้วิจัยต้องการหา โดยตรวจสอบจากรายงานผลลัพธ์ของโปรแกรมลิสเรลซึ่งตรงกับการคำนวณจาก $N(N+1)/2$ โดยที่ N คือจำนวนตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในรูปแบบจำลองตามทฤษฎี คือ $17(17+1)/2 = 153$ ลบด้วยพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า ซึ่งต้องเป็นค่าที่มากกว่า 0 ส่วนความถูกต้องตามเงื่อนไขเพียงพอ (Sufficient Conditions) นั้น งานวิจัยนี้มีค่าพารามิเตอร์ที่ต้องหาค่าให้ได้จำนวนมาก จึงต้องอาศัยผลการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมลิสเรล

3.3) หลักการประมาณค่าพารามิเตอร์ในการวิเคราะห์รูปแบบจำลอง

การประเมินว่ารูปแบบจำลองของการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างไรนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการประมาณค่าแบบ Maximum Likelihood (ML) เนื่องจากการวิจัยนี้มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ขนาดใหญ่ ซึ่งการประมาณค่าด้วยวิธีนี้มีความแม่นยำเมื่อมีขนาดตัวอย่างมากๆ และยังไม่คำนึงว่าตัวแปรจะถูกวัดมาอย่างไร ถึงแม้จะใช้เวลามากในการประมวลผลบ้างก็ตาม

3.4) การทดสอบรูปแบบจำลองตามทฤษฎี

ในขั้นการทดสอบรูปแบบจำลอง กำหนดให้มีขั้นตอน ดังนี้

3.4.1) การตรวจสอบรูปแบบจำลองในขั้นต้น เพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบจำลองตามทฤษฎีจะนำไปใช้ในการอธิบายพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธได้หรือไม่ ก่อนที่จะเริ่มทดสอบรูปแบบจำลองเพื่อวิเคราะห์สถิติต่างๆ โดยละเอียดต่อไป ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการตรวจสอบผลลัพธ์เกี่ยวกับค่าสถิติที่ไม่อาจมีค่าเป็นไปได้ตามหลักการทางสถิติที่อาจเกิดจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา ได้แก่ การตรวจสอบว่าค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือความแปรปรวนของตัวแปร (Correlations or Variances) และค่ายกกำลังสองของสหสัมพันธ์พหุ (Square Multiple Correlations) มีค่าเกิน 1.0 หรือมีค่าติดลบ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของตัวประมาณค่า (Standard Errors of Estimates) มีขนาดใหญ่ผิดปกติ และสหสัมพันธ์ระหว่างตัวประมาณค่าพารามิเตอร์ (Correlation of Parameter Estimates) มีความสัมพันธ์กันสูงมาก ซึ่งต้องไม่พบปัญหาดังกล่าว

3.4.2) การประเมินความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Assessment of Fit of Model)

ก่อนจะวิเคราะห์ข้อมูลและตีความหมายของค่าประมาณของค่าพารามิเตอร์ (Parameter Estimates) ของตัวแปรในรูปแบบจำลอง ผู้วิจัยได้ทำการประเมินความสอดคล้องหรือความกลมกลืนของรูปแบบจำลองตามทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อให้มั่นใจว่ารูปแบบจำลองตามทฤษฎีที่ผู้วิจัยพัฒนาเพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรรมนั้น มีความสอดคล้องหรือเกิดความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุดระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เก็บรวบรวมมากับข้อมูลจากรูปแบบจำลอง ซึ่งการประเมินความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์ของรูปแบบจำลองตามทฤษฎี ผู้วิจัยใช้การเปรียบเทียบค่าสถิติจากผลลัพธ์ (Output) ที่โปรแกรมลิสรายงานกับเกณฑ์อ้างอิงที่ผู้วิจัยเลือกใช้ตามคำแนะนำของนักวิชาการและนักสถิติที่มีความน่าเชื่อถือและมีผู้ใช้อย่างแพร่หลาย จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานสากล โดยสถิติหรือดัชนีที่ผู้วิจัยใช้ในทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบจำลองตามทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามที่โปรแกรมลิสรายงานผลการวิเคราะห์ และพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้วัดความสอดคล้องหลายๆ ค่าประกอบกัน ได้แก่ ค่าไคสแควร์ (Chi-Square Statistics : χ^2) ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) ค่าสถิติที่ใช้วัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสมบูรณ์ (Absolute Fit Index) ค่าสถิติที่ใช้วัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (Relative Fit Index) และค่าสถิติที่ใช้วัดความสอดคล้องกลมกลืนในรูปความคลาดเคลื่อน โดยมีรายละเอียดของการกำหนดเกณฑ์ของแต่ละตัว ดังนี้ (Karl G. Jöreskog, Dag Sörbom. 1993: 122-129)

(1) ค่าไคสแควร์ (Chi-Square Statistics : χ^2) ในที่นี้ไม่ได้ใช้เพื่อเป็นค่าสถิติทดสอบสมมติฐาน (Test Statistic) แต่ใช้เป็นค่าที่แสดงผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Chi-Square Goodness of Fit Test) ในภาพรวม ซึ่งค่าไคสแควร์ในกรณีนี้ถ้ามีขนาดเล็กแสดงว่ารูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์มีความสอดคล้องกันดี (Good Fit) ดังนั้นในการทดสอบนี้ ผู้วิจัยต้องการให้ค่าไคสแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เพื่อแสดงหลักฐานว่ารูปแบบจำลองไม่แตกต่างจากข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้ค่าไคสแควร์ที่ขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คือถ้ากลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่ขึ้นค่าไคสแควร์ก็จะมีค่ามากขึ้น ซึ่งการวิจัยนี้มีกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ($n=450$) ดังนั้นจึงต้องพิจารณาองศาความเป็นอิสระ (Degree of Freedom: df) ควบคู่ไปด้วย ตามที่ Wheaton; et al (1977) และ Carmines; & Malver (1981) ได้แนะนำให้ใช้ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (Relative Chi-Square) ที่หาได้จากค่าไคสแควร์หารด้วยค่าองศาความเป็นอิสระ (χ^2/df) แทนได้ ซึ่งถ้าค่าไคสแควร์สัมพัทธ์มีค่าเท่ากับ 5 หรือน้อยกว่า ($\chi^2/df \leq 5$) นั้นแสดงว่ารูปแบบจำลองเริ่มสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือสอดคล้องในระดับพอใช้ได้ แต่ถ้าให้รูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นที่น่าพอใจค่าสถิติไคสแควร์สัมพัทธ์ควรมีค่าไม่เกิน 2 ($\chi^2/df \leq 2$) (J. Christopher Westland. 2015: 55; อ้างอิงจาก Carmines; & Maclyer. 1981.)

(2) ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation : RMSEA) เป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบว่าเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมจากการประมาณค่าตามรูปแบบจำลองไม่แตกต่างจากเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนของ

ข้อมูลดิบ ($H_0 : S = \Sigma$) โดยมีการนำค่าองค์ความเป็นอิสระมาปรับแก้ ซึ่งถ้าค่า RMSEA เท่ากับ 0 นั้นแสดงว่าเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมจากการประมาณค่าตามรูปแบบจำลอง ไม่แตกต่างจากเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนของข้อมูลดิบ หรือรูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างสมบูรณ์ ซึ่งมักจะเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ โดยทั่วไปหากทดสอบแล้วพบว่าค่า RMSEA ที่น้อยกว่า .05 ก็แสดงว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดีแล้ว และถ้าค่า RMSEA อยู่ระหว่าง .05 - .08 แสดงว่ารูปแบบจำลองค่อนข้างสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือสอดคล้องในระดับพอใช้ได้ หรือถ้าค่า RMSEA อยู่ระหว่าง .08 - 1.00 แสดงว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงเล็กน้อย แต่ถ้าค่า RMSEA มีค่ามากกว่า 1.00 แสดงว่ารูปแบบจำลองไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Diamantopoulos; & Sigguaw. 200: 92) สำหรับการวิจัยนี้ต้องการให้รูปแบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับพอใช้ได้เป็นอย่างดี นั่นคือค่า RMSEA ไม่ควรเกิน .08

(3) ดัชนีที่ใช้วัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสมบูรณ์ (Absolute Fit Index) ที่นิยมใช้ได้แก่ ค่าสถิติที่แสดงความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยรูปแบบจำลอง (Goodness of Fit Index : GFI) ค่า GFI ที่ปรับแก้ด้วยค่าองค์ความเป็นอิสระ (Adjusted Goodness of Index : AGFI) และค่า GFI ที่ปรับแก้ด้วยความซับซ้อนของรูปแบบจำลอง (Parsimony Goodness of Fit Index : PGFI) เกณฑ์ที่ใช้พิจารณาว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ เมื่อพิจารณาค่าดัชนีในกลุ่มนี้ ค่า GFI และ AGFI ควรมีค่ามากกว่า .90 ส่วนค่า PGFI ควรมีค่า .50 ขึ้นไป (Diamantopoulos; & Sigguaw. 2000: 92)

(4) ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (Relative Fit Index) เป็นค่าที่แสดงว่ารูปแบบจำลองของการวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรตามทฤษฎี ดีกว่ารูปแบบจำลองที่ตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กันเลย (Baseline Model หรือ Independence Model) ซึ่งดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ในกลุ่มนี้ได้แก่ Normaled Fit Index (NFI) Non-Normaled Fit Index (NNFI) Parsimony Normaled Fit Index (PNFI) และค่า Comparative Fit Index (CFI) ค่าดัชนีในกลุ่มนี้จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0-1 ยกเว้น ค่า NNFI ที่อาจมีค่ามากกว่า 1.00 ได้ ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของค่าดัชนีในกลุ่มนี้ ตามที่ Diamantopoulos; & Sigguaw (2000: 92) แนะนำคือ ค่า NFI CFI NNFI ควรมีค่า .90 ขึ้นไป ส่วน PNFI ควรมีค่าต่ำๆ

(5) ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนในรูปความคลาดเคลื่อน ประกอบด้วยค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนระหว่างเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม จากการประมาณค่าตามรูปแบบจำลองกับเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนของข้อมูลดิบ ($S - \Sigma$) (Root Mean Square Residual : RMR) และค่า Standard RMR (SRMR) โดยเกณฑ์ที่กำหนดว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของค่าดัชนีในกลุ่มนี้ ควรมีค่าน้อยกว่า .05 (Diamantopoulos; & Sigguaw, 2000: 92)

สรุปเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผลการทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบจำลองตามทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของการวิจัยนี้ มีดังนี้

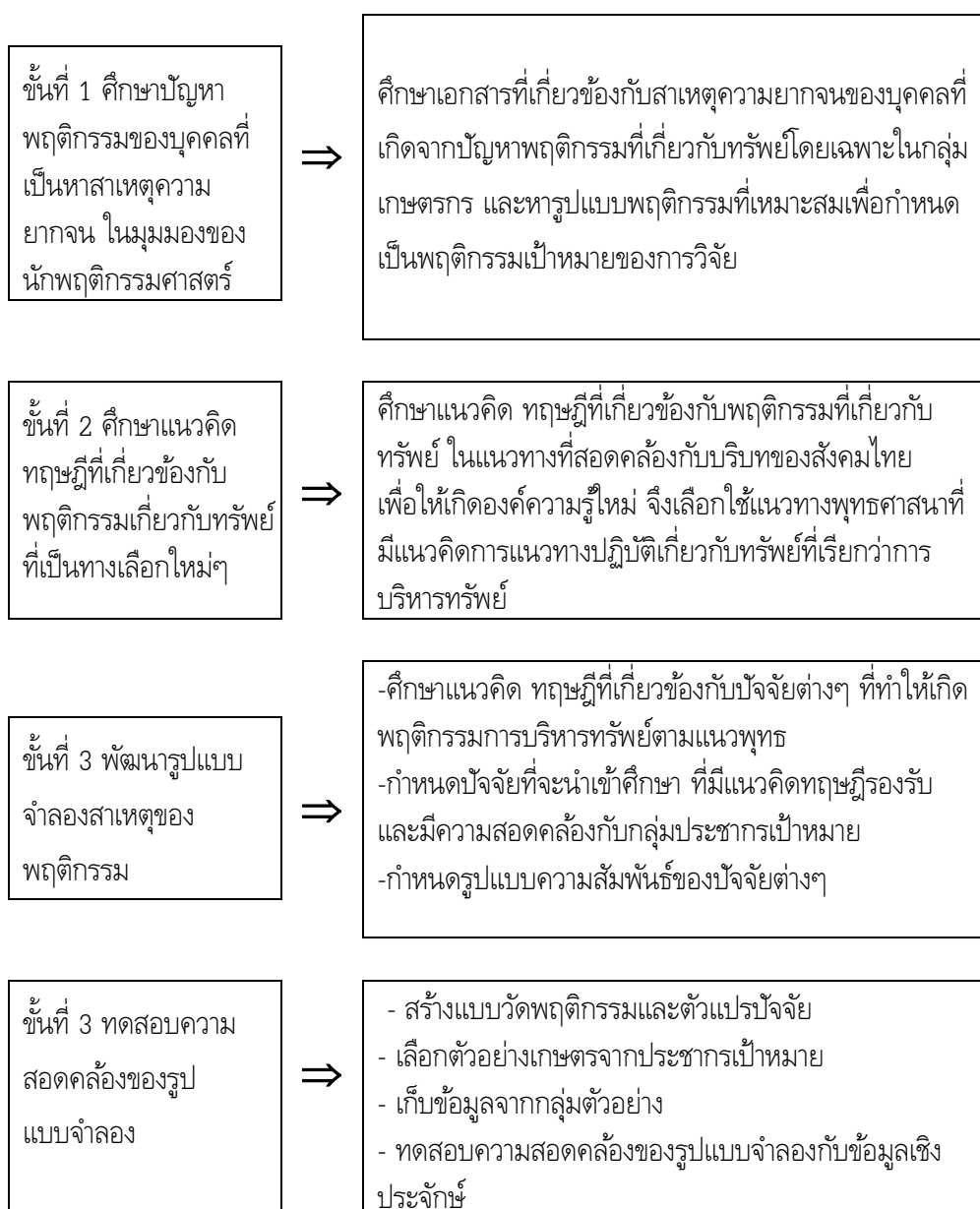
ดัชนี	เกณฑ์ที่กำหนด	
(Fit Index)		
χ^2 , df,	(Not sig.)	ไม่เหมาะกับกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ซึ่งงานวิจัยนี้มีข้อมูลขนาดใหญ่ จึงพิจารณาค่า
P-value		χ^2 /df แทน
χ^2 / df	< 2.00	(ดี)
	2.00-5.00	(พอใช้)
RMSEA	< .05	(ดี)
	.05-.08	(พอใช้)
GFI	\geq .95	(ดี)
	.90-.95	(พอใช้)
AGFI	\geq .95	(ดี)
	.90-.95	(พอใช้)
PGFI	> .50	
NFI	\geq .90	
NNFI	\geq .90	
CFI	\geq .90	
PNFI	> .50	
RMR	< .05	
SRMR	< .05	

3.4.4) การปรับปรุงรูปแบบจำลอง (Model Modification) สำหรับการปรับปรุงรูปแบบจำลอง พิจารณาปรับตามคำแนะนำของโปรแกรมลิสเรลที่ได้รายงานค่าดัชนีปรับแก้ (Modification Index) โดยอาศัยหลักเกณฑ์ของ Joreskog; & Sorbom (1985) ที่ให้พิจารณาปรับแก้ในจุดที่ค่าดัชนีปรับแก้เกิน 5 และที่สำคัญต้องมีเหตุผลของความสัมพันธ์ในทางทฤษฎีรองรับด้วย นั่นคือหากจุดที่โปรแกรมแนะนำให้ปรับแก้จะมีค่าดัชนีปรับแก้สูงกว่า แต่ไม่มีความหมายในทางทฤษฎีผู้วิจัยก็จะไม่ปรับตามคำแนะนำของโปรแกรม เพื่อให้ผลการวิเคราะห์คงไว้ซึ่งความหมายในการอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินได้

3.5) การแปลความหมายของผลลัพธ์ของการทดสอบรูปแบบจำลอง หลังจากทีรูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นที่น่าพอใจแล้ว จึงดำเนินการแปลความหมายจากผลลัพธ์ที่ได้โดยผู้วิจัย พิจารณาเลือกแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Standardized coefficients) เพราะมีความเหมาะสมกับลักษณะของประชากรที่มีประชากรเพียงกลุ่มเดียว และมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสำคัญของตัวแปรต่างๆ ภายในประชากร ซึ่งมีความเหมาะสมมากกว่าค่าสัมประสิทธิ์ไม่มาตรฐาน (Unstandardized Coefficients) เนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Standardized Coefficients) ได้มีการปรับมาตรฐานที่แตกต่าง

กันของตัวแปรต่างๆ ซึ่งการแปลความหมายเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในรูปแบบจำลอง เริ่มต้นที่การเปรียบเทียบความสัมพันธ์โดยรวม (Total Effect) ของตัวแปรสาเหตุแต่ละตัวต่อตัวแปรผล ต่อจากนั้นแปลความหมายของผลกระทบประเภทต่างๆ ของตัวแปรสาเหตุต่อตัวแปรผล ทั้งอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) และอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)

1.7 สรุปขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 1

2. การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2

การวิจัยในระยะที่ 2 นี้ ต้องการศึกษาวิจัยเพื่อนำเสนอแนวทางสำหรับใช้เป็นมาตรการส่งเสริมให้เกษตรกรมีพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ โดยมีความเชื่อว่าหากบุคคลมีพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธแล้ว จะสามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับบุคคลและครัวเรือนอันเป็นต้นตอของปัญหาความยากจนได้อีกทางหนึ่ง โดยจัดทำเป็นโครงการเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธให้กับเกษตรกรที่ดำเนินการตามรูปแบบของการวิจัยเชิงทดลอง (Experiment Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร โดยคาดหวังว่าเกษตรกรที่มีปัญหาการบริหารทรัพยากรหลังจากได้รับโปรแกรมแล้วจะเป็นผู้มีพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรสอดคล้องตามแนวทางพุทธมากขึ้น

2.1 แบบแผนการทดลอง

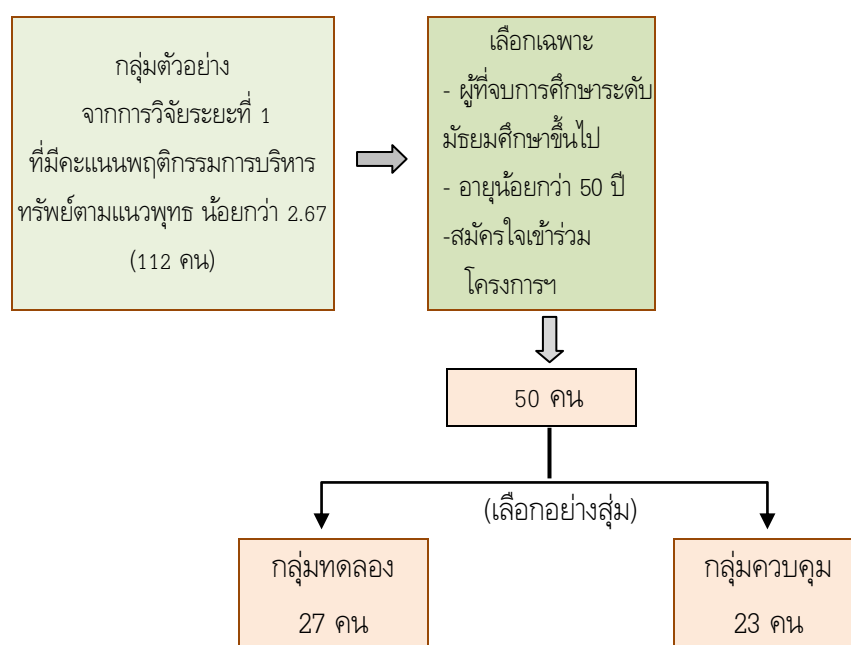
การวิจัยในระยะที่ 2 นี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลองเพื่อประเมินผลของโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร โดยผู้วิจัยเลือกใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Design) แบบกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยการสุ่มและวัดก่อน-หลังการทดลอง (Randomized Pretest Posttest Control Group Design) ซึ่งเป็นแบบแผนที่มีการเปรียบเทียบ 2 กลุ่มขึ้นไปที่มีการวัดผลการทดลองก่อนและหลัง และมีการสุ่มสมบูรณ์เพื่อลดความแตกต่างระหว่างกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่ม (Randomized Sampling) จากประชากรเป้าหมาย จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลอง (Experimental Group) และกลุ่มควบคุม (Control Group) เพื่อให้เกษตรกรที่มีลักษณะเหมือนกันมีโอกาสเข้าอยู่ในทั้ง 2 กลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน ก่อนการทดลองใช้โปรแกรมได้มีการวัดพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธก่อนในทั้ง 2 กลุ่ม และในระหว่างทดลองนั้น กลุ่มทดลองจะได้รับ Treatment คือ โปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ในขณะที่กลุ่มควบคุมผู้วิจัยได้ให้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากเอกสาร เพื่อไม่ให้เกิดความสงสัยเมื่ออีกกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ และหลังเสร็จสิ้นการอบรม ทั้ง 2 กลุ่มจะถูกวัดพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธอีกครั้ง แล้วนำผลมาเปรียบเทียบกันทั้งระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และเปรียบเทียบผลก่อนและหลังของเกษตรกรในกลุ่มทดลองด้วย ซึ่งแบบแผนการทดลอง เป็นดังนี้

การเลือกเข้ากลุ่ม	กลุ่ม	ทดสอบก่อน	การให้ Treatment	ทดสอบหลัง
สุ่ม (R)	ทดลอง (E)	O ₁	X	O ₂
สุ่ม (R)	ควบคุม (C)	O ₁	-	O ₂

2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรเป้าหมายในการวิจัยระยะที่ 2 นี้ คือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยระยะที่ 1 ผู้ที่มีคะแนนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรสอดคล้องกับแนวพหุทในระดับต่ำกว่าปานกลางค่อนข้างน้อยลงมา (ซึ่งตรงกับคะแนนในตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ ที่ 25 คือมีคะแนนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพหุทน้อยกว่า 2.67 : $P_{25} = 2.67$) ซึ่งมีจำนวน 112 คน และผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะ คือ มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป อายุน้อยกว่า 50 ปี และเป็นผู้ที่มีความสมัครใจที่ต้องการจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และได้ขนาดตัวอย่าง 50 คน

กลุ่มตัวอย่าง 50 คน ถูกเลือกอย่างสุ่ม (Randomized Sampling) ทั้งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม และสุ่มให้กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มทดลอง (Experimental Group) และอีกกลุ่มเป็นกลุ่มควบคุม (Control Group) โดยมีขั้นตอนการเลือกตัวอย่าง ดังนี้ (ภาพประกอบ 9)

ภาพประกอบ 9 ขั้นตอนการเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยระยะที่ 2

2.3 ตัวแปรในการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 2 นี้ เป็นทดลองใช้โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพหุทกับกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง โดยคำถามหลักของการวิจัย คือ โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพหุท มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรให้เกษตรกรได้หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด ซึ่งกำหนดให้มีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรต้น (Independent Variable) เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะเป็นตัวเหตุที่ทำให้ตัวแปรตามเกิดการเปลี่ยนแปลง สำหรับในการวิจัยนี้กำหนดให้ตัวแปรอิสระ คือ ตัวแปรจัดกระทำ

(Manipulate variable) ได้แก่ การได้รับหรือไม่ได้รับโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variable) เป็นตัวแปรที่ใช้วัดผลการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรของเกษตรกรที่มาจากอิทธิพลตัวแปรอิสระ ได้แก่ พฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธโดยวัดจากความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรม

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

2.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 นี้ ประกอบด้วย เครื่องมือสำหรับวัดตัวแปร และเครื่องมือสำหรับใช้ในการทดลอง ดังนี้

1) เครื่องมือสำหรับวัดตัวแปร

เครื่องมือสำหรับวัดตัวแปรในการวิจัยนี้ จะใช้วัดประสิทธิผลของโปรแกรมต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยกำหนดให้มีการวัด 3 ช่วง คือ ก่อนเข้าอบรม หลังการอบรม และการติดตามผล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และแบบวัดสำหรับเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการติดตามและประเมินผลโปรแกรม ดังนี้

1.1) แบบสอบถามและแบบวัดพฤติกรรมก่อนเข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

1.2) ใบงานสำหรับการประเมินผลแต่ละกิจกรรม

1.3) แบบสอบถามและแบบวัดพฤติกรรมหลังเข้ารับโปรแกรม ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 แบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

ส่วนที่ 2 แบบวางแผนการดำเนินชีวิต

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในรอบสัปดาห์ก่อนทดลองและหลังทดลอง

1.4) แบบประเมินโครงการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับ

เกษตรกร

สำหรับแบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของการวิจัยในระยะที่ 2 นี้ ใช้แบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธชุดเดียวกับการวิจัยระยะที่ 1

2) เครื่องมือสำหรับใช้ในการทดลอง

เครื่องมือสำหรับใช้ในการทดลอง คือ โปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิดการปรับปรุงพฤติกรรมทางปัญญา ที่มุ่งเน้นการปรับที่ตัวแปรปัจจัยภายในหรือการปรับตัวแปรทางปัญญา และกรอบการพัฒนาบุคคลตามแนวทาง

พุทธศาสนา ได้แก่ กิจกรรมในขั้นเตรียมความพร้อมก่อนการปรับพฤติกรรม และกิจกรรมสำหรับการปรับพฤติกรรมที่มุ่งปรับที่ตัวแปรความรู้ และจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ

2.1) กำหนดกรอบการสร้างกิจกรรมของโปรแกรม

โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกรนี้ เป็นโปรแกรมที่มุ่งปรับที่ตัวแปรภายในหรือตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวพฤติกรรม โดยผู้วิจัยมีความเชื่อตามแนวคิดของ คีธ เอส ด็อบสัน (Keith S. Dobson. 1988: 4) ที่เชื่อว่ากระบวนการทางปัญญามีผลต่อพฤติกรรม กระบวนการทางปัญญาสามารถปรับเปลี่ยนได้ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสามารถทำได้โดยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกเอาตัวแปรสาเหตุสำคัญของ การเกิดพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธที่เป็นตัวแปรภายในของบุคคล จากข้อค้นพบของการวิจัยระยะที่ 1 โดยเลือกตัวแปรที่มีขนาดอิทธิพลสูง คือ ตัวแปรจริยธรรมในทางเศรษฐกิจและความรอบรู้ มาเป็นตัวแปรเป้าหมายของการปรับเปลี่ยนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรม ที่เป็นไปตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavioral Modification : CBM) ของแบนดูรา (Bandura. 1986) ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทางในการจัดทำโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร นอกจากนี้แล้วยังมีอีกสาเหตุหนึ่งที่สำคัญในการเกิดพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ คือ การถ่ายทอดทางสังคมซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกบุคคล ซึ่งการถ่ายทอดทางสังคมหรือการขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ การสอนหรือบอกโดยตรง และเป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกตการเลียนแบบของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ เพื่อที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม (สุพัตรรา สุภาพ. 2538 : 70) ดังนั้นในโปรแกรมนี้มีการสร้างกิจกรรมเพื่อให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยอาศัยแนวคิดการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมจากตัวแบบ และการชี้แนะ โดยกิจกรรมจะมุ่งสร้างความตระหนักรู้ในปัญหา และที่สำคัญคือการสร้างให้เกษตรกรเกิดมีความรู้และทักษะ รวมทั้งมีจริยธรรมที่เกื้อหนุนต่อการเกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องตามแนวพุทธ โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิเคราะห์พฤติกรรมตนเอง รวมทั้งการวางแผนชีวิต โดยคาดหวังว่าหลังจากได้รับโปรแกรมแล้วเกษตรกรจะเป็นผู้มีพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรที่สอดคล้องตามแนวทางพุทธได้

โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ สำหรับเกษตรกร มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อสร้างความตระหนักรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการบริหารทรัพยากร
2. เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรของเกษตรกรให้สอดคล้องกับการ

การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ โดยการปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรภายในทั้งความรู้และจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ

หลักการและแนวคิดที่ใช้ในการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบกิจกรรมของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร มีดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ

เนื่องจากพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธซึ่งเป็นพฤติกรรมเป้าหมายของการวิจัยนี้ เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะตามแนวพุทธ ดังนั้นโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ผู้วิจัยจึงได้วางกรอบของกิจกรรมตามแนวคิดการพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ ที่กำหนดกระบวนการพัฒนาบุคคลไว้ 2 ชั้น ชั้นแรกเป็นชั้นก่อนการพัฒนา (หรือก่อนการปรับพฤติกรรม) ส่วนอีกชั้นจะเป็นกระบวนการพัฒนา (ชั้นการปรับพฤติกรรม) โดยชั้นแรกนั้นผู้วิจัยเชื่อตามหลักการที่ว่า บุคคลจะพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น ต้องเป็นผู้มีปัญญาในระดับหนึ่งพอสมควรก่อน ซึ่งในการบริหารทรัพยากรนั้น ในชั้นแรกเกษตรกรที่เข้ารับการปรับพฤติกรรมต้องเป็นผู้ที่มีความตระหนักรู้ในปัญหาและมีแรงจูงใจที่จะแก้ไข กล่าวคือ ต้องมีความเชื่อในเหตุผลว่า ผลของพฤติกรรมที่ผ่านมานั้นก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจตามมา แต่ปัญหาที่กำลังประสบอยู่เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ หากมีการนำแนวทางการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธมาใช้ ซึ่งการพัฒนาในชั้นแรกนี้สอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาชั้นก่อนมรรคหรือชั้นนำสู่สิกขา ซึ่งเป็นชั้นแรกของระบบพัฒนาบุคคลตามหลักพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2551: 33-35) แนวคิดนี้จึงนำมากำหนดขั้นตอนการวางลำดับกิจกรรมและเนื้อหาของกิจกรรม เพื่อสร้างความตระหนักรู้รวมทั้งเป็นการปรับเปลี่ยนตัวแปรเจตคติด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ เป็นการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพยากรทั้งกระบวนการของบุคคลทั่วไปด้วยการยึดหลักพุทธศาสนาเป็นแนวทาง จึงถือเป็นการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนทางสายกลาง กล่าวคือ การบริหารทรัพยากรทั้งการหาทรัพยากร การรักษาทรัพยากร และการใช้จ่ายทรัพยากร โดยต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องชอบธรรม มีความพอเหมาะพอดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และการคิดพิจารณาด้วยปัญญาให้ถี่ถ้วน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย คือ เกิดความเพียงพอของปัจจัยในการดำเนินชีวิต ที่นำมาซึ่งความสุขและประโยชน์จากทรัพยากรทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่สร้างปัญหาต่อตนเอง ครอบครัว คนอื่นๆ และสังคม “การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ” ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่การหาทรัพยากร การรักษาทรัพยากร และการใช้จ่ายทรัพยากร แนวคิดนี้เป็นแนวคิดสำคัญ ที่นำมากำหนดเนื้อหาของกิจกรรมที่เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนตัวแปรความรู้และจริยธรรม เพื่อนำไปสู่ลักษณะของพฤติกรรมเป้าหมายที่พึงปรารถนาได้

3. การเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบ (Learning Through Modeling)

เทคนิคการเรียนรู้จากตัวแบบนี้ นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้การเพื่อการพัฒนาความรู้และจริยธรรมจากตัวแบบ แล้วนำมาสู่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากการใช้ตัวแบบจะเป็นการช่วยลดระยะเวลาในการเรียนรู้ของบุคคลได้ มีความสะดวกในการนำไปใช้ สามารถควบคุมสภาพการณ์ได้ เป็นวิธีที่มีความคล้อยคลึงและสอดคล้องกับสภาพการณ์เรียนรู้จริง และที่สำคัญเทคนิคนี้ยังสามารถเสริมสร้างได้ทั้งพฤติกรรมภายนอกและภายในที่เกี่ยวกับ อารมณ์ ความรู้สึก ค่านิยม และทัศนคติได้ด้วย ซึ่งตัวแบบที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นตัวแบบที่เป็น

บุคคลที่เสนอผ่านวีดีทัศน์ ที่ถ่ายทอดพฤติกรรมโดยการบอกเล่าทั้งแนวคิด รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศ ที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีแนวคิดมาจากหลักพุทธศาสนา

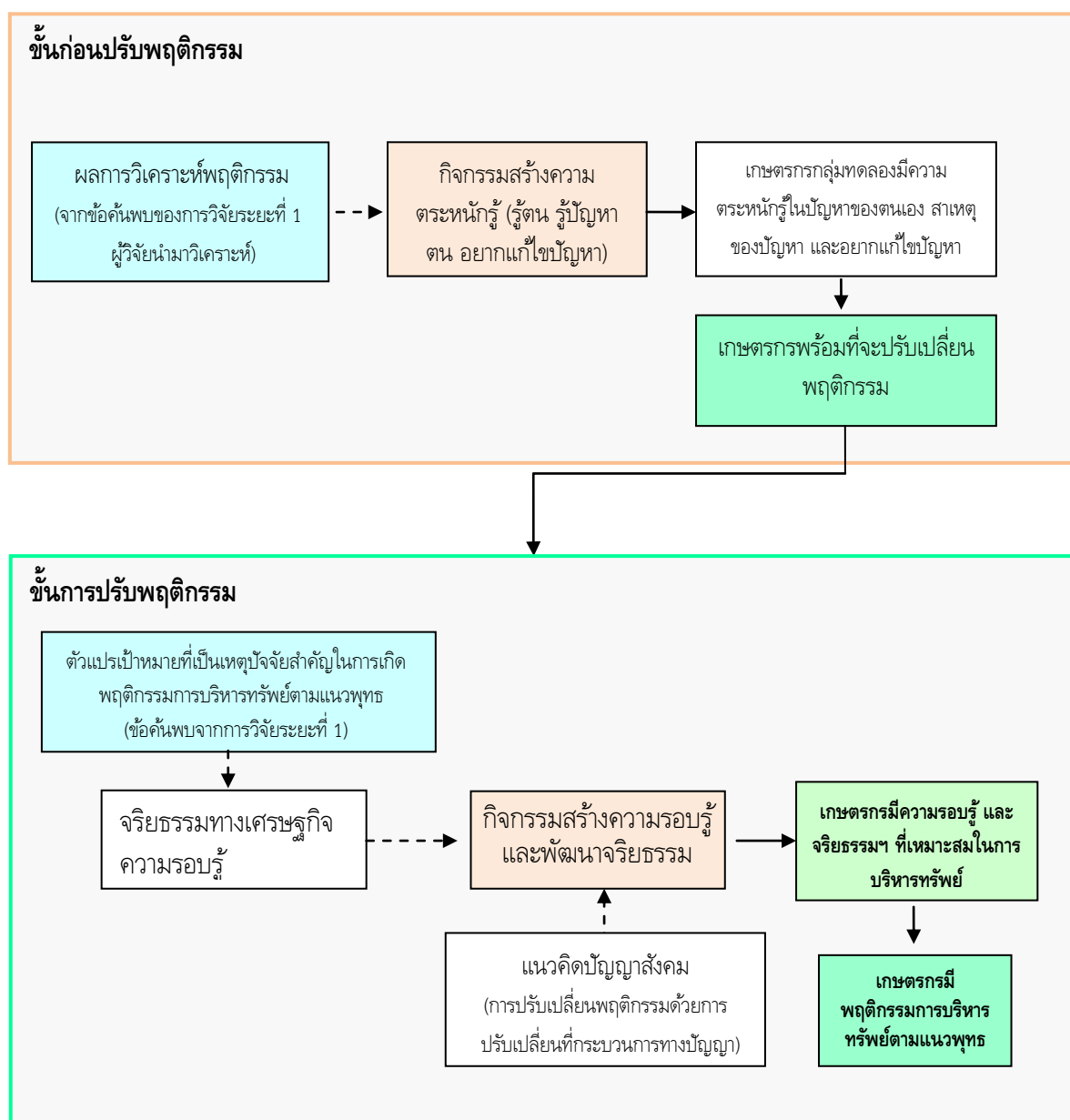
4. การพัฒนาจริยธรรมตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม

ผู้วิจัยนำแนวคิดตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมนี้ มาประยุกต์ใช้โดยการสอดแทรกไว้ในเทคนิควิธีในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ เพื่อชี้ให้กลุ่มตัวอย่างเห็นเป็นรูปธรรม ทั้งการไม่ปฏิบัติที่ขัดต่อศีล 5 และพยายามให้มีพฤติกรรมที่ดีงามเพิ่มเติมเข้าไป โดยให้ยึดแนวทางปฏิบัติตามเบญจศีล-เบญจธรรม ให้ได้ ซึ่งการพัฒนาจริยธรรมเช่นนี้เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการนำมาปรับใช้ในการพัฒนาจริยธรรมในชีวิตประจำวันของชาวบ้านทั่วไป ซึ่งเป็นลักษณะของกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้

5. รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรในอดีตที่ผ่านมา

มีงานวิจัยและโครงการจากของภาครัฐและเอกชน ที่มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของประชาชน รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารการเงินส่วนบุคคล ได้พยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหาทางการเงินให้กับประชาชนทั่วไป โดยได้ใช้รูปแบบการส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตผ่านสื่อต่างๆ และการรณรงค์ผ่านโครงการต่างๆ การอบรมและสาธิตจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการสังเกตโดยเฉพาะการสังเกตตัวแบบ ตามรูปแบบที่หน่วยงานนั้นๆ ใช้เป็นเครื่องมือ ที่ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างกิจกรรมของโปรแกรมนี้

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องและการดำเนินการเพื่อพัฒนาการบริหารทรัพย์ในอดีต ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นกรอบการสร้างกิจกรรมโดยเริ่มต้นด้วยกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้และความคิดเห็นที่ถูกต้อง เพื่อให้เกษตรกรรับรู้ถึงปัญหาของตนเองและเชื่อมั่นว่าปัญหานั้นแก้ไขได้ พร้อมทั้งต้องมีความเชื่อมั่นในแนวทางการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธว่าจะเป็นแนวทางที่ช่วยแก้ไขปัญหาได้ หลังจากนั้นจึงดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามสาเหตุสำคัญของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ คือ การพัฒนาจริยธรรมทางเศรษฐกิจ และสร้างความรอบรู้ในการบริหารทรัพย์ที่เน้นการเรียนรู้จากตัวแบบ โดยกำหนดเป็นกรอบในการสร้างกิจกรรมของโปรแกรม ดังนี้ (ภาพประกอบ 10)

ภาพประกอบ 10 กรอบการสร้างกิจกรรมของโปรแกรม

จากกรอบการสร้างกิจกรรมของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร (ภาพประกอบที่ 10) มีกิจกรรม 2 ชั้น คือ ขั้นก่อนปรับพฤติกรรม กับกิจกรรมในขั้นปรับพฤติกรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ขั้นก่อนปรับพฤติกรรม

เป็นกิจกรรมพื้นฐานสำหรับเตรียมความพร้อมในการปรับพฤติกรรม ที่เริ่มจากกิจกรรมการวิเคราะห์พฤติกรรมตนเอง เพื่อให้เกษตรกรรับรู้ปัญหาจากพฤติกรรมของตนเอง สร้างความตระหนักรู้ในผลจากพฤติกรรมที่บกร่องนั้นๆ หากไม่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเนื่องจากพฤติ

กรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะตามแนวพุทธ ที่ผู้จะปฏิบัติตามนั้นต้องมีพื้นฐานของความเชื่อ โดยการสร้างความคิดเห็นที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ เพื่อให้เกษตรกรมีความเชื่อและเจตคติที่ดีต่อการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธว่าปัญหาในทางเศรษฐกิจให้กับตนเองจะหมดไปหากมีการนำการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธมาถือปฏิบัติ ซึ่งเป้าหมายของกิจกรรมนี้เพื่อให้เกษตรกรตระหนักถึงปัญหาของตนเอง และเชื่อมั่นว่าจะแก้ไขได้ด้วยตนเองก่อน แล้วจึงดำเนินการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในขั้นต่อไป

2) ขั้นปรับพฤติกรรม

เป็นกิจกรรมหลักของการปรับพฤติกรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการปรับที่ตัวแปรสาเหตุสำคัญที่มาจากผลการวิจัยในระยะที่ 1 ที่พบว่า ตัวแปรปัจจัยที่นำเข้ามาศึกษามีขนาดอิทธิพลสูง จะมีทั้งตัวแปรสาเหตุสำคัญที่เป็นปัจจัยภายในบุคคล ได้แก่ ตัวแปรจริยธรรมในทางเศรษฐกิจและความรอบรู้ และตัวแปรภายนอกบุคคล คือ การถ่ายทอดทางสังคมจากครอบครัวจะมีขนาดอิทธิพลสูงเช่นเดียวกันแต่เป็นเพียงอิทธิพลทางอ้อมเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกที่จะปรับที่ตัวแปรสาเหตุที่เป็นตัวแปรภายในบุคคล คือ ตัวแปรจริยธรรมในทางเศรษฐกิจและความรอบรู้ โดยอาศัยแนวความคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavioral Modification : CBM) ที่มุ่งเน้นการปรับพฤติกรรมด้วยการเปลี่ยนที่กระบวนการทางปัญญาหรือปัจจัยภายในบุคคล เพื่อให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรเปลี่ยนแปลง สำหรับการปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนาจริยธรรมนั้น การวิจัยนี้มีเป้าหมายเพียงเป็นการพัฒนาจริยธรรมในระดับชาวบ้านเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากตัวแปรจริยธรรมของบุคคลนั้นมีความซับซ้อนและมีหลายระดับ การที่จะพัฒนาให้บุคคลมีจริยธรรมในระดับสูงนั้น ต้องใช้การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา แต่สำหรับจริยธรรมในทางเศรษฐกิจในการวิจัยนี้เป็นจริยธรรมในระดับชาวบ้านก็จะเป็นผู้มีการบริหารทรัพยากรที่สอดคล้องตามแนวพุทธได้ สำหรับการพัฒนาจริยธรรมในระดับชาวบ้านตามแนวทางพุทธศาสนานั้น จะใช้การควบคุมตนเองให้อยู่ในจริยธรรมที่นอกจากการดำเนินชีวิตที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีแล้วยังต้องเป็นผู้มีความดีงามตามหลักเบญจธรรมควบคู่ไปด้วย เช่น มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น ประกอบสัมมาอาชีพ มีความสัตย์ และมีสติความระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ

กรอบของกิจกรรมของโปรแกรม เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการทดลอง ผู้วิจัยได้จัดเตรียมความพร้อมของสถานที่ สี่/อุปรณ์ เอกสาร และวิทยากร พร้อมทั้งการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมการ
2. การทดลอง เริ่มจากการสุ่มเลือกอย่างง่าย (simple random sampling) โดยการจับสลาก เพื่อเลือกเกษตรกรเข้ากลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยก่อนการทดลองทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองให้มีการทำแบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ แบบวัดจริยธรรมฯ และแบบวัดความรู้ แล้วจัดกิจกรรมให้แก่แต่ละกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มทดลอง เข้าร่วมโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ให้ครบทุกกิจกรรมตามขั้นตอนการจัดกิจกรรม (ภาพประกอบ 11)

กลุ่มควบคุม ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับที่กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมของโปรแกรม กลุ่มทดลองจะได้รับเอกสารเกี่ยวกับการรักษาล้างแวดล้อมในชุมชน เพื่อการเรียนรู้รักษาล้างแวดล้อมด้วยตนเอง

ภาพประกอบ 11 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมให้กับเกษตรกรกลุ่มทดลอง

ผู้ร่วมโครงการและขั้นตอนการจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มทดลอง มีดังนี้

1) ผู้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ วิทยากร และผู้ประสานงาน โดยวิทยากรประกอบด้วย ผู้วิจัย ผู้ช่วย และวิทยากรรับเชิญในแต่ละกิจกรรม (ผู้นำกลุ่ม เจ้าหน้าที่ ธกส. เกษตรกรรุ่นใหม่ ผู้ประสานงาน)

2) ผู้เข้ารับการทดลองโปรแกรม ได้แก่ เกษตรกรกลุ่มทดลอง จำนวน 27 คน
ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม มีดังนี้

1) ก่อนเริ่มกิจกรรมแต่ละกิจกรรม วิทยากรชี้แจงรายละเอียดพร้อมวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และแจกรหัสประจำตัว

2) ระหว่างการดำเนินกิจกรรม ให้ดำเนินการตามขั้นตอนของการจัดกิจกรรม โดยเริ่มจากกิจกรรมที่ 1 ไปตามลำดับกิจกรรม จนครบทุกกิจกรรม

3) หลังการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ให้ประเมินผลกิจกรรม และเมื่อดำเนินการครบกิจกรรมให้ประเมินความสำเร็จของโครงการด้วย

รายละเอียดกิจกรรมสำหรับเกษตรกรตัวอย่างกลุ่มทดลอง มีดังนี้

กิจกรรมในขั้นที่ 1 สร้างความตระหนักรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการบริหารทรัพยากร	
กิจกรรมที่ 1	ชื่อกิจกรรม: รู้ตนแก้จนได้
วัตถุประสงค์	เพื่อให้เกษตรกรทราบปัญหาและวิเคราะห์ผลลัพธ์พฤติกรรมตนเองได้
แนวคิดที่ใช้	- การปรับพฤติกรรมทางปัญญา (โดยวิธีการให้ข้อมูล การสอน การวิเคราะห์หาเหตุผล)
วิธีการดำเนินกิจกรรม	<p>- ผู้วิจัยนำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัย (ระยะที่ 1) โดยการให้ข้อมูลสะท้อนกลับสู่เกษตรกร โดยชี้ให้เห็นผลลัพธ์ของพฤติกรรมในภาพรวม จากผลการวิจัย ได้แก่ รายได้และรายจ่าย การมีหนี้สิน และพฤติกรรมการเก็บออม ของกลุ่มตัวอย่างนั้น เปรียบเทียบกับในภาพรวมของประเทศ โดยนำเสนอในรูปแบบกราฟฟิคที่สื่อความเข้าใจได้ง่าย และเชื่อมโยงให้เห็นสาเหตุของพฤติกรรม</p> <p>- ให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นต่อผลการวิจัย ด้วยการมองภาพสะท้อนของตนเองไปด้วยว่ามีพฤติกรรมในเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างไร - เกษตรกรแสดงความคิดเห็น (เห็นด้วย/ไม่เห็นด้วย) ต่อผลการวิจัย และสะท้อนพฤติกรรมตนเอง ตามรูปแบบในใบงานที่ 1.1</p> <p>- กระตุ้นให้เกษตรกรฝึกวิเคราะห์ตนเองด้วยเหตุผลว่า การแก้ไขหรือไม่แก้ไขปัญหาดังกล่าว หรือที่มองว่าไม่เป็นปัญหาแต่อยากทำให้ดียิ่งขึ้นจะเกิดผลดีผลเสียอย่างไร เช่น หากหารายได้เพิ่มจะทำให้ความเป็นอยู่ในครอบครัวดีขึ้น มีเงินออมเพื่อความมั่นคง ไม่ต้องเครียดกับหนี้สิน</p> <p>- ให้เกษตรกรวิเคราะห์ตนเองว่าอยากทำ/ ต้องการทำพฤติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพยากร เช่น อยากหารายได้เพิ่ม ต้องการที่จะออมเงิน/ เพิ่มจำนวนเงินออม ให้ได้ และอยากลดหนี้สิน/ปลดหนี้/ ไม่อยากเป็นหนี้ ตามรูปแบบในใบงานที่ 1.2</p>
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO (1), ใบงานที่ 1.1 และ 1.2
การประเมินผล	ประเมินการรับรู้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ที่ได้ และระบุปัญหาตนเองได้จากใบงานที่ 1 - 2
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความตระหนักรู้

กิจกรรมที่ 2	ชื่อกิจกรรม: ปัญหาไม่วิธีให้เราแก้ไข
วัตถุประสงค์	เพื่อให้เกษตรกรอยากที่จะแก้ไขปัญหาของตนเอง
แนวคิดที่ใช้	-แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สุภาษิตคำคมเพื่อสร้างแรงจูงใจ
วิธีการดำเนินกิจกรรม	-บรรยายเพื่อให้ความรู้โดยใช้แผ่นภาพคำคมเกี่ยวกับการหา การรักษา และการใช้จ่ายทรัพย์สิน พร้อมทั้งให้ความหมายที่แฝงอยู่ในแต่ละคำคม ในเชิงชี้แนะการแก้ปัญหาได้หากยึดถือปฏิบัติ ตาม และให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นและแปลความหมายของคำคมตามความเข้าใจของแต่ละคน แล้วร่วมกันอภิปราย - ให้เกษตรกรเลือกคำคมที่ชอบพร้อมให้เหตุผลประกอบ ตามใบงานที่ 2
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	แผ่นภาพคำคม, ใบงานที่ 2
การประเมินผล	วัดผลจากแบบประเมินจากใบงานที่ 2.
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความตระหนักรู้

กิจกรรมในขั้นที่ 2 ชุดที่ 1 การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ	
กิจกรรมที่ 3	ชื่อกิจกรรม: มาเป็นเกษตรกรผู้รอบรู้
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ในปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาชีพเกษตรกร เพื่อให้รู้เท่าทันและการปรับตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาได้ 2. เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้หลักการและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพยากรตามแนวพุทธ โดยเฉพาะการหาทรัพยากร ให้ได้อย่างเพียงพอ และการรู้จักพอเพียง จากหลักและวิธีการที่ตัวแบบใช้แล้วเกิดผลสำเร็จ 3. ให้เกษตรกรรู้จักแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีความสุขบนความพอดี
แนวคิดที่ใช้	การพัฒนาความรู้ (ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา จากการเรียนรู้จากตัวแบบ)
วิธีการดำเนินกิจกรรม	-เริ่มต้นจาก VDO.3(1) สาเหตุของความยากจนของเกษตรกร เพื่อเชื่อมโยงถึงความสำคัญของการมีความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน -นำเสนอ VDO.3 (2) ทำเกษตรไม่จนเพราะใช้ความรู้ในการทำการเกษตร (แบบอย่างการหาทรัพยากรตามแนวพุทธที่ต้องใช้ความรู้แนวทาง) <i>ตัวแบบ 1:</i> เป็นผู้ใช้ความรู้ในการหารายได้ และเมื่อมีพอแล้วรู้จักแบ่งปัน -นำเสนอ VDO.3(3) ความสุขบนความพอดี <i>ตัวแบบ 2:</i> เป็นผู้รู้จักความพอดีและมีความสุขบนความพอดี - ให้เกษตรกรสังเกตและเรียนรู้จากตัวแบบ แล้วให้วิเคราะห์พฤติกรรม ตามใบงานที่ 3

เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	VDO ใบงานที่ 3
การประเมินผล	ความโน้มเอียงที่จะเลียนแบบพฤติกรรม และประเมินจากการวางแผนชีวิตที่สอดคล้องตามแนวพุทธ
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความรอบรู้
กิจกรรมที่ 4	ชื่อกิจกรรม: รู้หลักการผ่านหลักธรรม
วัตถุประสงค์	เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ
แนวคิดที่ใช้	-แนวคิดการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ - การพัฒนาความรู้ ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาโดยการให้ความรู้ในหลักการและวิธีการบริหารทรัพย์ ด้วยการให้ข้อมูลและการจูงใจด้วยคำพูด
วิธีการดำเนินกิจกรรม	-ใช้สื่อ VDO.4 (ธรรมบรรยาย) เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการ การหา การรักษา การใช้จ่าย -บรรยายให้ความรู้และให้เกษตรกรได้เรียนรู้การบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธในภาคปฏิบัติจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ถือว่าเป็นรากฐานการวางแผนการเงินของคนไทยอย่างแท้จริง -ทำกิจกรรมกลุ่ม โดยแบ่งเกษตรกรเป็นกลุ่มย่อย 2-3 กลุ่ม และให้เกษตรกรแต่ละกลุ่มย่อยช่วยกันสรุปว่าการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธเป็นอย่างไร ใบงานที่ 4
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO ใบงานที่ 4
การประเมินผล	ประเมินความรู้ในหลักการบริหารทรัพย์
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความรอบรู้
กิจกรรมที่ 5	ชื่อกิจกรรม: ฝึกทักษะทางการเงิน
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะทางการเงิน 2. เพื่อให้เกษตรกรรู้วิธีการและทดลองการคิดคำนวณที่เกี่ยวกับการเงินที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน 3. ให้เกษตรกรได้เห็นความสำคัญและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี ทั้งรายรับรายจ่าย และการบัญชีพื้นฐานสำหรับอาชีพเกษตรกร
แนวคิดที่ใช้	-แนวคิดทักษะทางการเงินของ OECD -การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน -การพัฒนาความรู้ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาโดยการให้ความรู้และทักษะด้วยการฝึกปฏิบัติ

วิธีการดำเนินกิจกรรม	<p>- ฉาย VDO.5 (1) แนวทางสว่างทางการเงินสำหรับเกษตรกร</p> <p>-บรรยายและการฝึกปฏิบัติ (Workshop) ให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะทางการเงินเบื้องต้นที่ต้องนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และให้เกษตรกรฝึกปฏิบัติทักษะทางการเงิน เช่น การคิดดอกเบี้ย ต้นทุน-กำไร การจัดสรรรายได้ สมการทางการเงิน เป็นต้น ตามใบงานที่ 5.1</p> <p>- ฉาย VDO.5 (2) สารคดีชุดวิถีเกษตรกรไทย บัญชีครัวเรือน หนึ่งในวิธีการแก้จน ที่แสดงถึงประโยชน์ของการทำบัญชีครัวเรือน สำคัญต่อการบริหารทรัพย์</p> <p>-ให้ความรู้การทำบัญชี และฝึกบันทึกรายจ่ายในรอบสัปดาห์ (ใบงาน 5.2) ทำบัญชีครัวเรือน โดยให้บันทึกรายรับ-รายจ่ายของตนเองย้อนหลัง 3 วัน ฝึกการทำบัญชีต้นทุน-กำไรจากการประกอบอาชีพ</p>
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO, ใบงานที่ 5.1-5.2
การประเมินผล	ประเมินผลจากใบงานที่ 5.1-5.2
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความรอบรู้

กิจกรรมในขั้นที่ 2 ชุดที่ 2 เสริมสร้างจริยธรรมนำชีวิตเป็นสุข

กิจกรรมที่ 6	ชื่อกิจกรรม: ,มารู้จักจริยธรรมที่จำเป็นในชีวิต
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เกษตรกรรู้จัก “จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ” ในขั้นพื้นฐาน ที่จำเป็นต่อการบริหารทรัพย์ และการดำเนินชีวิต 2. เพื่อให้เกษตรกรเกิดความรู้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีจริยธรรม 3. เพื่อให้เกษตรกรฝึกสำรวจตนเอง
แนวคิดที่ใช้	<p>- การเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบ</p> <p>- การพัฒนาจริยธรรมด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์</p>
วิธีการดำเนินกิจกรรม	<p>-เริ่มต้นให้เกษตรกรรู้จัก “จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ” ในขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการบริหารทรัพย์ โดย VDO (เงินบาท) (VDO ต้นฉบับจากเพื่อนำเสนอตัวอย่างการหาเงินมาด้วยวิธีไม่ถูกต้อง ไม่ซื่อสัตย์สุจริต และการใช้จ่ายเงินที่ได้มาโดยไม่ถูกต้อง พร้อมให้ร่วมแสดงความคิดเห็นว่าเรื่องราวใน VDO นั้น เกษตรกรเชื่อตามหรือไม่ รวมทั้งให้ผู้ที่มีประสบการณ์คล้ายๆ ใน VDO บอกเล่าเรื่องราวที่เคยพบประสบ เพื่อแลกเปลี่ยนในกลุ่ม</p> <p>- VDO เกษตรกรมืออาชีพ (ที่ยึดหลักคุณธรรมและความพอเพียง)</p>

	<p>-บรรยายแนะนำ “จริยธรรมทางเศรษฐกิจ” พร้อมยกตัวอย่างจริยธรรมที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวันและยกตัวอย่างสถานการณ์ให้เกษตรกรร่วมกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น</p> <p>-ให้เกษตรกรแลกเปลี่ยนกันโดยเสนอตัวอย่างคนที่รู้จัก/ คู่ในเคย ที่มีความรู้แต่ขาดจริยธรรม (เช่น ใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพทุจริต) และตัวอย่างคนมีความรู้และมีจริยธรรม แล้วให้เกษตรกรร่วมกันหาสรุปว่า การมีคุณธรรมจริยธรรมและไม่มีนั้น ผลสรุปของบุคคลแตกต่างกันอย่างไร</p> <p>-บรรยายสรุป การมีจริยธรรมทำให้มีความสุขในชีวิตได้อย่างไร</p>
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO
การประเมินผล	สังเกตการแสดงความคิดเห็นในระหว่างทำกิจกรรม และรวบรวมความคิดเห็นมาประเมิน
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	จริยธรรมทางเศรษฐกิจ
กิจกรรมที่ 7	ชื่อกิจกรรม: จริยธรรมนำชีวิต
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เกษตรกรได้รับรู้ถึงการมีจริยธรรมในชีวิต 2. เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้จริยธรรมในระดับชาวบ้าน 3. เพื่อให้เกษตรกรฝึกพัฒนาตนให้เป็นผู้ดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม
แนวคิดที่ใช้	<p>- การเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบ</p> <p>-การพัฒนาจริยธรรมระดับชาวบ้านตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม</p>
วิธีการดำเนินกิจกรรม	<p>-เริ่มต้นให้เกษตรกรทำความรู้จักกับจริยธรรมในระดับชาวบ้าน ด้วยการร่วมกันทบทวนศีล 5 (บอกเล่าว่าละเมิดกันบ้างหรือไม่) แล้วสรุปร่วมกันว่า “เราต้องรักษา/ไม่ละเมิด”</p> <p>-แนะนำหลักธรรมที่ต้องมีควบคู่ไปกับศีล 5 คือเบญจธรรม เช่น มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น ประกอบสัมมาอาชีพ มีความสัตย์ สำรวมในกาม และมีสติความระลึกรู้ตัวอยู่เสมอ และเสนอ VDO ตัวอย่างของบุคคลที่มีจริยธรรม แต่ละด้าน (อดทน ขยัน ซื่อสัตย์ รักในงาน) แล้วให้เกษตรกรยกสถานการณ์ที่เคยปฏิบัติหรือยกบุคคลที่รู้จัก ที่ปฏิบัติอย่างผู้มีหลักธรรมนี้ เช่น การเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน การทำอาชีพสุจริต-ไม่สุจริต แล้วสรุปร่วมกันว่า “เราจะพยายามใช้หลักธรรมนี้ในชีวิตประจำวัน”</p> <p>-เสนอ VDO เกี่ยวกับความสำคัญของการมีจริยธรรมกับการทำมาหาเลี้ยงตนเองให้มีกินมีใช้ แล้วให้เกษตรกรร่วมกันวิเคราะห์ความสำคัญของ คุณธรรม (จริยธรรม) แต่ละตัว ว่าเกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการบริหารทรัพย์อย่างไร</p> <p>-ให้เกษตรกรแต่ละคนเขียนรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างมีในคุณธรรม (จริยธรรม) ที่จะดำเนินชีวิตอย่างไร (ใบงานพิเศษ 2) ซึ่งถือเป็นการทำพันธะสัญญาร่วมกันว่า ในการดำเนินชีวิตต่อไปนี้จะเป็นผู้ดำรงในคุณธรรม (จริยธรรม) และจะถ่ายทอดสู่คนอื่น ๆ ต่อไป</p>

เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO
การประเมินผล	แผนการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	จริยธรรมทางเศรษฐกิจ

สรุปภาพรวมของกิจกรรม

กิจกรรมที่	วัตถุประสงค์	แนวคิดที่ใช้	ตัวแปรที่ต้องการปรับ
1. รู้ตนเองมากขึ้น	เพื่อให้เกษตรกรทราบปัญหาและวิเคราะห์ผลลัพธ์พฤติกรรมตนเอง	-การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา (โดยวิธีการให้ข้อมูล การสอน การวิเคราะห์หาเหตุผล)	ความตระหนักรู้
2. ปัญหาที่เรามีคืออะไร	1. เพื่อให้เกษตรกรอยากที่จะแก้ไขปัญหของตนเอง	-แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สัญชาตญาณเพื่อสร้างแรงจูงใจ	ความตระหนักรู้
3. มาเป็นเกษตรกรผู้รอบรู้	2. เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ในปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาชีพเกษตรกร เพื่อให้รู้เท่าทันและการปรับตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาได้ 3. เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้หลักการและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินตามแนวพุทธ จากหลักและวิธีการที่ตัวแบบใช้แล้วเกิดผลสำเร็จ 4. ให้เกษตรกรรู้จักแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีความสุขบนความพอดี	การพัฒนาความรู้ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา จากการเรียนรู้จากตัวแบบ	ความรอบรู้
4. รู้หลักการผ่านหลักธรรม	เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ	-การบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ - การพัฒนาความรู้ ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาโดยการให้ความรู้ในหลักการและวิธีการบริหารทรัพย์สิน ด้วยการให้ข้อมูลและการจูงใจด้วยคำพูด	ความรอบรู้

5. ฝึกทักษะทางการเงิน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะทางการเงิน 2. เพื่อให้เกษตรกรรู้วิธีการและทดลองการคิดคำนวณที่เกี่ยวกับการเงินที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน 3. ให้เกษตรกรได้เห็นความสำคัญและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี ทั้งรายรับรายจ่าย และการบัญชีพื้นฐานสำหรับอาชีพเกษตรกร 	<ul style="list-style-type: none"> -แนวคิดทักษะทางการเงินของ OECD -การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน -การพัฒนาความรู้ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา โดยการให้ความรู้และทักษะด้วยการฝึกปฏิบัติ 	ความรู้
6. มารู้อัจฉริยธรรมที่จำเป็นในชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เกษตรกรรู้อัจฉริยธรรมที่จำเป็นต่อการบริหารทรัพย์ และการดำเนินชีวิต 2. เพื่อให้เกษตรกรเกิดความรู้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีจริยธรรม 3. เพื่อให้เกษตรกรฝึกสำรวจตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบ 	จริยธรรมทางเศรษฐกิจ
7. จริยธรรมนำชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เกษตรกรได้รับรู้ถึงการมีจริยธรรมในชีวิต 2. เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้จริยธรรมในระดับชาวบ้าน 3. เพื่อให้เกษตรกรฝึกพัฒนาตนให้เป็นผู้ดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบ -การพัฒนาจริยธรรมระดับชาวบ้านตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม 	จริยธรรมทางเศรษฐกิจ

กิจกรรมสำหรับกลุ่มควบคุม กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจะต้องทำแบบวัดพฤติกรรม 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกวัดก่อนที่กลุ่มทดลองจะเริ่มทำกิจกรรมแรก และครั้งหลังอีกหลังจากที่กลุ่มทดลองทำกิจกรรมครบทุกกิจกรรมแล้ว แต่เนื่องจากเกษตรกรที่ถูกเลือกให้เข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันและมีความใกล้ชิดกัน ดังนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความสงสัยในระหว่างที่กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมของโปรแกรม ผู้วิจัยจึง

จำลองกิจกรรมให้กับกลุ่มควบคุมไปพร้อมๆ กันด้วย โดยกิจกรรมที่จัดให้กับกลุ่มควบคุมนั้น เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การรักษาสีสิ่งแวดล้อมในชุมชนในลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยได้ใช้ออกสารที่ได้รับความนิยมจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (ภาพประกอบ 12) ซึ่งเกษตรกรกลุ่มควบคุมจะได้รับเอกสารดังกล่าว โดยผู้ประสานงานนำไปให้ตามที่พักอาศัย พร้อมกับการเก็บข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ครั้งที่ 1 แล้วแนะนำให้ศึกษาจากเอกสารเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และถ่ายทอดแก่คนในชุมชน

ภาพประกอบ 12 เอกสารสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเองของเกษตรกรตัวอย่างกลุ่มควบคุม

2.4.2 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดสำหรับการวิจัยในระยะที่ 2 ดำเนินการเช่นเดียวกับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 1 ส่วนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือสำหรับใช้ในการทดลองหรือโปรแกรมการปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร นั้น ดำเนินการภายหลังจากที่สร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการทดลองเสร็จแล้ว นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความถูกต้องในเนื้อหา และรูปแบบสื่อ พร้อมทั้งให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แล้วประเมินผลจนแน่ใจได้ว่าสามารถใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2.5 การดำเนินการทดลอง

การดำเนินการทดลอง ดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.5.1 ขั้นเตรียมการ

การเตรียมการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1) กำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ เกษตรกรที่มีความบกพร่องในพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สิน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยระยะที่ 1 และต้องเป็นเกษตรกรผู้สนใจเข้าร่วมโครงการทดลองปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

2) เลือกเลือกตัวอย่างเกษตรกรอย่างสุ่ม จากประชากรเป้าหมายที่กำหนด โดยการสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

3) จัดทำโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินสำหรับเกษตรกร ที่ประกอบด้วยชุดกิจกรรมตามแนวทางที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบวัด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลสำหรับการทดลอง รวมทั้งแบบประเมินผลโครงการ

4) เชิญเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ วันเวลา และสถานที่

2.5.2 ขั้นทดลอง

ในขั้นการทดลอง ดำเนินการดังนี้

1) วัดตัวแปรก่อนการทดลอง โดยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม คนจะถูกจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และวัดพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธด้วยแบบวัด

2) ดำเนินการทดลอง เป็นการทดลองใช้โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินสำหรับเกษตรกร ด้วยการจัดชุดกิจกรรมให้ครบถ้วนตามโปรแกรมให้กับกลุ่มทดลอง

3) วัดพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม อีกครั้งเพื่อนำข้อมูลไปทดสอบสมมติฐานการวิจัย

2.5.3 ขั้นติดตามประเมินผลการทดลอง

ภายหลังเสร็จสิ้นการทดลองใช้โปรแกรม ผู้วิจัยได้ติดตามผลของโปรแกรมโดยการ วัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้จ่ายในรอบสัปดาห์ภายหลังรับโปรแกรม เพื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายก่อนรับโปรแกรม และติดตามรวบรวมแผนการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจตามรูปแบบการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรกลุ่มทดลอง เพื่อนำมาประเมินความสอดคล้องกับพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

2.6 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในระยะนี้ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การใช้แบบสอบถาม ไปงาน และการวัดพฤติกรรม ซึ่งในการประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผล จึงกำหนดใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพ ในการสรุปผลจากการประเมินแต่ละกิจกรรม และประเมินผลโปรแกรม มีสถิติวิเคราะห์ที่นำใช้ เช่น สถิติเชิงพรรณนาสำหรับการบรรยายข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ประมวลผลเห็นจากค่าถ้ามปลายเปิด ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และพิสัย สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น

สำหรับการทดสอบสมมติฐานการวิจัยระยะที่ 2 นี้ ที่ต้องการทดสอบว่าโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร มีผลทำให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรเกษตรกรกลุ่มทดลองสอดคล้องตามแนวพุทธมากขึ้นหรือไม่นั้น ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance : ANCOVA) ถึงแม้ว่าการวิจัยนี้จะกำหนดรูปแบบการทดลองที่จัดตัวแปรแทรกซ้อนด้วยการสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แต่เนื่องจากจำนวนตัวอย่างของการวิจัยในแต่ละกลุ่มมีจำนวนน้อย (น้อยกว่า 30) คือ กลุ่มทดลองมี 27 คน และกลุ่มควบคุมมี 23 คน และมีความแตกต่างกันในคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธวัดก่อน (Pretest) ในทั้งสองกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยแทรกซ้อนได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการทางสถิติ คือ การเลือกสถิติทดสอบที่ลดความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนหรือความแตกต่างของคะแนนภายในกลุ่ม ด้วยการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม นอกจากตัวแปรต้นหรือตัวแปรจัดกระทำซึ่งก็คือโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมฯ ซึ่งตัวแปรแทรกซ้อนในที่นี้คือคะแนนวัดก่อน (Pretest) นั้นเอง เพื่อให้การประเมินผลโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ยืนยันได้ว่าผลลัพธ์ของตัวแปรตามนั้นมาจากผลของตัวแปรอิสระหรือผลของโปรแกรมฯ จริงๆ

2.7 สรุปขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 2

ขั้นที่ 1 ขั้นการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุปัญหาของกลุ่มประชากรเป้าหมาย

นำข้อค้นพบและข้อเสนอจากการวิจัยที่ 1 มาวิเคราะห์ในเชิงลึก เพื่อกำหนดปัญหาหรือความบกพร่องของพฤติกรรม แล้วตรวจสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ว่าปัญหาที่วิเคราะห์นั้นสอดคล้องกับที่กลุ่มตัวอย่างประสบอยู่จริง เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าโปรแกรมที่จะนำไปเพื่อพัฒนาพฤติกรรมนั้นสอดคล้องกับปัญหาอย่างแท้จริง

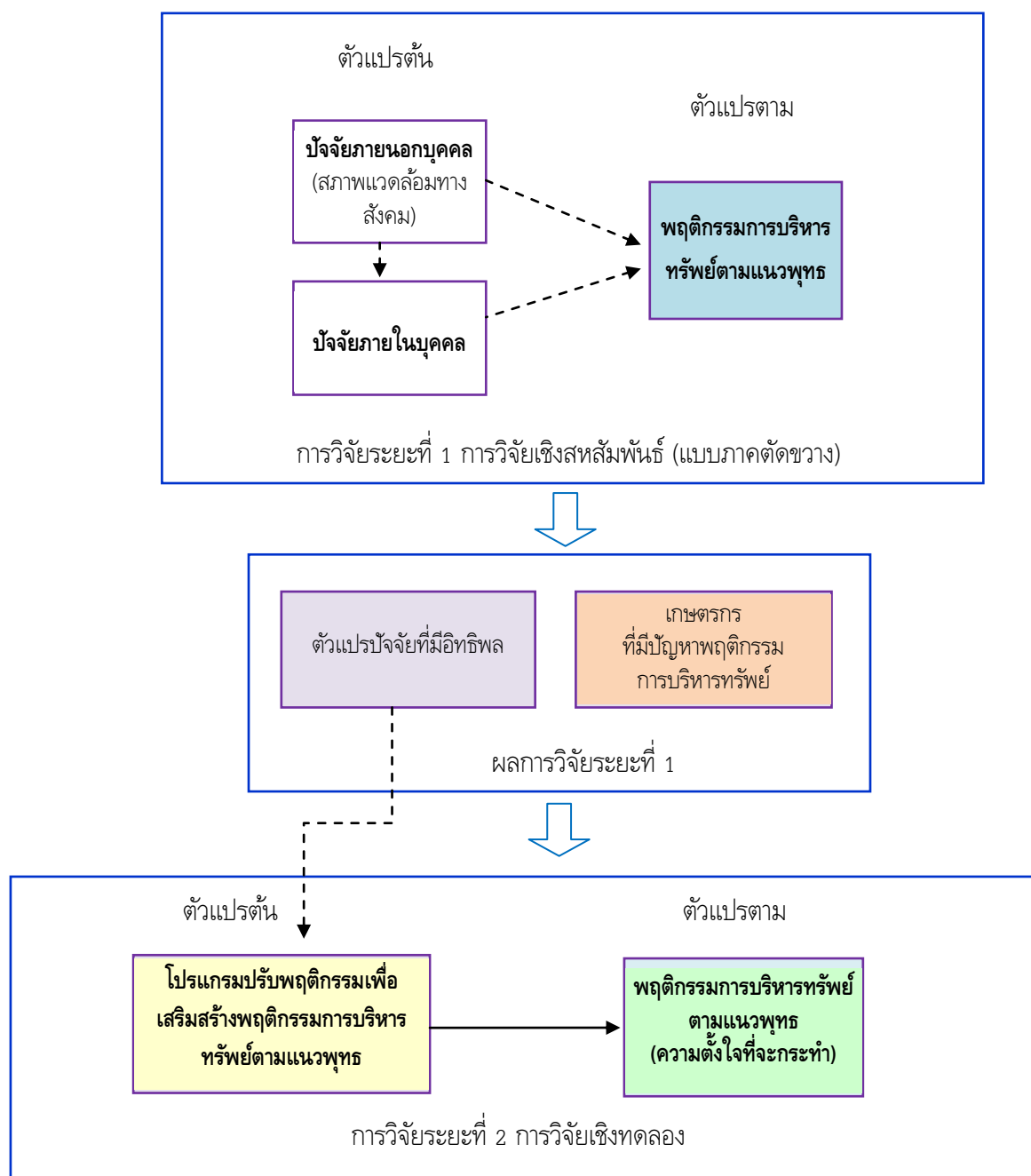
3. สรุปความเชื่อมโยงของการวิจัยระยะที่ 1 และการวิจัยระยะที่ 2

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของตัวแปร ที่กำหนดให้มี 2 ระยะ โดยการวิจัย
ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ ที่ศึกษาสภาพการณ์ตามภาวะที่เป็นอยู่ เพื่ออธิบายลักษณะความสัมพันธ์
และทำนายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยไม่มีการจัดกระทำหรือควบคุมตัวแปร และใช้สถิติในการอธิบายความ
เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร โดยมีการเก็บข้อมูลเพียงครั้งเดียวหรือลักษณะการวิจัยแบบภาคตัดขวาง

(Cross Sectional) ซึ่งการวิจัยระยะที่ 1 เริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจเพื่ออธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรตามบริบทที่เป็นอยู่จริง และค้นหาสาเหตุปัจจัยของพฤติกรรมด้วยการสร้างรูปแบบจำลองและตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบจำลองโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพหุกับข้อมูลจริงที่สำรวจจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลการวิจัยในระยะที่ 1 นี้ ทำให้ทราบลักษณะของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของกลุ่มตัวอย่าง และสามารถระบุสาเหตุและทราบขนาดอิทธิพลของตัวแปรสาเหตุต่างๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกร ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวมีความสำคัญที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างกิจกรรมของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพหุสำหรับการวิจัยในระยะที่ 2 ที่เป็นการนำองค์ความรู้ดังกล่าวที่ผ่านการตรวจสอบอย่างเป็นระบบไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ผลการวิจัยระยะที่ 1 ยังเป็นตัวกำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับการวิจัยระยะที่ 2 นั่นคือ การระบุได้ว่าใครเป็นผู้มีความบกพร่องในการบริหารทรัพย์สิน ที่อยู่ในขอบข่ายต้องเข้าสู่กระบวนการปรับพฤติกรรม ซึ่งกลุ่มนี้จะนำมาเลือกเป็นตัวอย่างสำหรับการวิจัยในระยะที่ 2 ต่อไป

การวิจัยในระยะที่ 2 มุ่งศึกษาเฉพาะตัวแปรที่สนใจ คือ ตัวแปรสาเหตุว่าจะก่อให้เกิดผลอย่างไรต่อตัวแปรตัวแปรตาม ซึ่งเป็นการทดสอบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลที่ได้คำตอบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ด้วยการควบคุมความแปรปรวนที่เกิดจากตัวแปรอื่นๆ ในรูปแบบของการวิจัยเชิงทดลองเพื่อประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพหุสำหรับเกษตรกร ที่เป็นการยืนยันความสัมพันธ์ของตัวแปรสาเหตุจากการวิจัยระยะที่ 1 ที่ผู้วิจัยเลือกมาจากตัวแปรสาเหตุที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญได้ชัดเจนมากขึ้น โดยการควบคุมตัวแปรอื่นๆ และเป็นการชี้ให้เห็นว่าตัวแปรผลหรือตัวแปรตาม ซึ่งก็คือพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพหุที่นั่นเกิดภายหลังหรือเกิดขึ้นด้วยอิทธิพลของตัวแปรสาเหตุหรือตัวแปรต้น ซึ่งก็คือตัวแปรสาเหตุจากการวิจัยระยะที่ 1 ที่ผู้วิจัยเลือกนำมาสร้างเป็นกิจกรรมของโปรแกรมนั้นเอง

การวิจัยในระยะที่ 2 เริ่มจากการกำหนดกลุ่มเป้าหมายซึ่งก็คือกลุ่มประเภทบุคคลที่มีปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินมากที่สุด และมีความสมัครใจที่จะเข้าร่วมโครงการปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพหุ แล้วจึงเลือกเป็นตัวอย่างโดยการสุ่มเข้าเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมสำหรับการสร้างเครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 2 รูปแบบกิจกรรมของโปรแกรมปรับพฤติกรรมตามลักษณะตัวแปรสาเหตุที่ผู้วิจัยเลือก แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลอง การวิจัยระยะที่ 2 นี้ ดำเนินการภายใต้โครงการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพหุให้กับเกษตรกร โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่าภายหลังที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการจะเป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินสอดคล้องตามแนวพหุ ซึ่งความสัมพันธ์และเชื่อมโยงของการวิจัยระยะที่ 1 และการวิจัยระยะที่ 2 มีดังนี้ (ภาพประกอบ 13)

ภาพประกอบ 13 ความสัมพันธ์และเชื่อมโยงของการวิจัยระยะที่ 1 และการวิจัยระยะที่ 2

4. การพิทักษ์สิทธิและจรรยาบรรณในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากเกษตรกร ทั้งข้อมูลส่วนบุคคล และการทดลองในมนุษย์ ดังนั้นเพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิของผู้ร่วมวิจัยตามจรรยาบรรณในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการขออนุมัติโครงการวิจัยนี้ต่อ คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ โดยงานวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมใน

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในมนุษย ของคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย ตามหนังสือรับรองเลขที่ SWUEC/E-150/2560 ลงวันที่ 19 กรกฎาคม 2560 โดยผู้วิจัยได้มีการอธิบายให้ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทุกคนรับทราบและยินยอมเข้าร่วมการวิจัย สำหรับประเด็นที่เกี่ยวกับการรักษาสิทธิของผู้ ร่วมวิจัย ประกอบด้วย

1. การวิจัยนี้จะเริ่มดำเนินการได้ก็ต่อเมื่อ ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณา โครงการวิจัยที่ทำในมนุษย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้จะได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประสิทธิภาพความปลอดภัย และประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย
3. เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง มีสิทธิ์บอกเลิกการเข้าร่วมวิจัยได้ในระหว่างการวิจัย โดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อตัวเกษตรกร
4. ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรทั้งหมดจะเก็บเป็นความลับ และจะเปิดเผยเฉพาะข้อมูลที่ผ่านมา กระบวนการทางสถิติแล้ว เพื่อสรุปผลการวิจัยเท่านั้น

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธและผลของโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ โดยการวิจัยระยะที่ 1 เป็นการทำความเข้าใจเพื่ออธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรและค้นหาสาเหตุปัจจัยของพฤติกรรมด้วยการสร้างและตรวจสอบรูปแบบจำลองโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธกับข้อมูลจริงที่สำรวจจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทราบลักษณะของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของกลุ่มตัวอย่าง และระบุเหตุปัจจัยของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ซึ่งข้อค้นพบนี้ส่งผลต่อการวิจัยในระยะที่ 2 โดยการนำตัวแปรสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธมาเป็นตัวแปรเป้าหมายในการปรับเปลี่ยน เพื่อให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินเปลี่ยน ซึ่งนับว่าเป็นการนำองค์ความรู้ที่ผ่านการตรวจสอบอย่างเป็นระบบไปสู่ทดลองใช้เพื่อแก้ไขปัญหา โดยการวิจัยในระยะที่ 2 เป็นการทดลองใช้โปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร โดยโปรแกรมนี้สร้างขึ้นเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรโดยมุ่งปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรสาเหตุสำคัญๆ ที่ค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่า ภายหลังจากเกษตรกรเข้าร่วมโครงการทดลองแล้วจะเป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการวิจัยระยะที่ 1

การวิจัยระยะที่ 1 เป็นการนำเอาแนวคิดตามหลักพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของบุคคลมากำหนดเป็นรูปแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่พึงปรารถนา ที่ผู้วิจัยเรียกว่า พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ และอธิบายการเกิดพฤติกรรมนี้ตามแนวคิดการเกิดพฤติกรรมจากสาเหตุปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นแนวทางของนักพฤติกรรมศาสตร์ และกำหนดตัวแปรสาเหตุตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวพุทธร่วมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ซึ่งสามารถใช้อธิบายการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจตัดขวาง (Cross-Sectional Survey Research) เพื่อเป็นการรอบสำหรับการรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 450 ราย ซึ่งถูกสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มชนิดขั้นตอนเดียว (One-stage Cluster Sampling) โดยสุ่มเลือกหมู่บ้านตัวอย่าง และเก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่เป็นผู้หารายได้หลักของแต่ละครัวเรือนเกษตรจากทุกครัวเรือนในหมู่บ้านที่สุ่มมา โดยภายหลังจากเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ประมวลผลข้อมูลของการวิจัยระยะที่ 1 ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและเพื่อตอบสมมติฐานการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิง

ปริมาณซึ่งสถิติวิเคราะห์ที่ใช้ ได้แก่ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายภาพรวมของชุดข้อมูล (Data description) ที่ประกอบไปด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : SD) พิสัย (Range) และค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) และสถิติอ้างอิง (Statistical Inference) ที่ใช้สำหรับการทดสอบสมมติฐาน (Significance Test) ได้แก่ การวิเคราะห์แบบจำลองโครงสร้างเชิงสาเหตุแบบมีตัวแปรแฝง (Structural Equation Models for Latent Variable) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกันของรูปแบบจำลองตามทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Testing) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบจำลองโครงสร้างเชิงเส้น (Structure Equation Model : SEM) ด้วยโปรแกรม LISREL Versions 8.72 รวมทั้งการวิเคราะห์ค่าสถิติเพื่อตรวจสอบข้อมูลตามข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption testing) ของสถิติทดสอบที่ใช้ด้วย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง
- ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกต
- ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์รูปแบบจำลองสมการโครงสร้าง
- ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำผลไปใช้ในการวิจัยระยะที่ 2

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

การอธิบายลักษณะเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้จะมุ่งเน้นอธิบายเฉพาะคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งได้แก่ ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และสถานการณ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์

ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 450 คน พบว่า เป็นเพศหญิงมากกว่าชาย โดยมีเพศหญิง 264 คน (ร้อยละ 58.7) และเพศชาย 186 คน (ร้อยละ 41.3) มีอายุระหว่าง 25 - 65 ปี อายุเฉลี่ย 47.2 ปี ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 50 - 59 ปี จำนวน 134 (ร้อยละ 29.8) รองลงมา คือ 40 - 49 ปี จำนวน 94 (ร้อยละ 20.9) และมากกว่า 60 ปี จำนวน 93 (ร้อยละ 20.7) หากพิจารณาที่สถานภาพสมรส พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สมรสและอยู่ด้วยกัน 323 คน (ร้อยละ 71.8) และผู้ที่โสด มี 87 คน (ร้อยละ 19.3) ในขณะที่เป็นหม้าย มีจำนวน 26 คน (ร้อยละ 5.8) และสมรสแต่แยกกันอยู่/หย่าร้าง มี 14 คน (ร้อยละ 3.1)

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งจบการศึกษาระดับประถมศึกษา คือ 267 คน (ร้อยละ 59.3) รองลงมาคือผู้ที่จบมัธยมศึกษา มี 97 คน (ร้อยละ 21.6) ปริญญาตรีและสูงกว่า มี 45 คน (ร้อยละ 10.0) อาชีวศึกษา มี จำนวน 36 คน (ร้อยละ 8.0) ส่วนผู้ที่ไม่ได้เรียน มี 5 คน (ร้อยละ 1.1) สำหรับขนาดครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า มีขนาดครัวเรือน 3 - 4 คน มากที่สุด คือ

178 คน (ร้อยละ 39.6) รองลงมา คือ 5-6 คน มีจำนวน 163 คน (ร้อยละ 36.2) โดยรายละเอียดของลักษณะทางประชากรศาสตร์ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง แสดงไว้ในตาราง 3

ตาราง 3 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางประชากรศาสตร์	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ	450	100.0
ชาย	186	41.3
หญิง	264	58.7
2. อายุ	450	100.0
น้อยกว่า 30 ปี	59	13.1
30 - 39 ปี	70	15.6
40 - 49 ปี	94	20.9
50 - 59 ปี	134	29.8
60 ปีขึ้นไป	93	20.7
อายุเฉลี่ย 47.2 ปี อายุต่ำสุด 25 ปี อายุสูงสุด 65 ปี		
3. สถานภาพสมรส	450	100.0
โสด	87	19.3
สมรสและอยู่ด้วยกัน	323	71.8
สมรสแต่แยกกันอยู่ / หย่าร้าง	14	3.1
หม้าย (คู่สมรสเสียชีวิต)	26	5.8
4. ระดับการศึกษาสูงสุด	450	100.0
ไม่เคยเรียน	5	1.1
ประถมศึกษา	267	59.3
มัธยมศึกษา	97	21.6
อาชีวศึกษา	36	8.0
ปริญญาตรีและสูงกว่า	45	10.0
5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	450	100.0
1-2 คน	59	13.1
3-4 คน	178	39.6
5-6 คน	163	36.2
7 คนขึ้นไป	50	11.1

1.2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับจะมุ่งเน้นอธิบายเฉพาะคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานเกษตรและงานอื่น และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 การทำเกษตรและงานอื่น

เกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้ปลูกพืช โดยปลูกพืชอย่างเดียวมีมากที่สุด คือ 359 คน (ร้อยละ 79.8) ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ มี 66 คน (ร้อยละ 14.7) โดยมีเนื้อที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 9.3 ไร่ ซึ่งผู้ที่มีเนื้อที่ต่ำสุด คือ 1 ไร่ สูงสุด 40 ไร่ เกษตรกรตัวอย่างเกินครึ่งมีเนื้อที่น้อยกว่า 10 ไร่ มี 189 คน (ร้อยละ 58.7) ส่วนผู้ที่มีเนื้อที่ 10 - 19 ไร่ มี 100 คน (ร้อยละ 31.1) และส่วนใหญ่ถือครองที่ดินโดยการเป็นเจ้าของ มี 337 คน (ร้อยละ 70.4) และอีก 133 คน (ร้อยละ 29.6) ถือครองที่ดินโดยการเช่า ส่วนใหญ่ทำทั้งงานเกษตรและทำงานอื่นด้วย โดยเป็นผู้ทำงานเกษตรและทำงานรับจ้างทั่วไป มี 205 คน (ร้อยละ 45.6) ทำงานเกษตรและค้าขาย มี 41 คน (ร้อยละ 9.1) ส่วนผู้ทำงานเกษตรอย่างเดียว (โดยไม่ได้ทำงานอื่น) มี 153 คน (ร้อยละ 34.0) (ตาราง 4)

ตาราง 4 การทำการเกษตรและการทำงานอื่นของกลุ่มตัวอย่าง

การทำการเกษตรและงานอื่น	จำนวน	ร้อยละ
1. ลักษณะการทำการเกษตร	450	100.0
ปลูกพืชอย่างเดียว	359	79.8
เลี้ยงสัตว์อย่างเดียว	21	4.7
เลี้ยงสัตว์น้ำอย่างเดียว	1	0.2
ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์	66	14.7
ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์น้ำ	1	0.2
ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์และเลี้ยงสัตว์น้ำ	2	0.4
2. เนื้อที่ทำการเกษตร (เฉพาะผู้ทำรายงาน)	322	100
น้อยกว่า 10 ไร่	189	58.7
10 - 19 ไร่	100	31.1
20 - 29 ไร่	22	6.8
30 ไร่ขึ้นไป	11	3.4
เนื้อที่เฉลี่ยต่อครัวเรือน 9.3 ไร่ เนื้อที่ต่ำสุด 1 ไร่ เนื้อที่สูงสุด 40 ไร่		
3. การถือครองที่ดิน		100.0
เจ้าของ	337	70.4
ไม่ใช่เจ้าของ (เช่า)	133	29.6

ตาราง 4 (ต่อ)

การทำการเกษตรและงานอื่น	จำนวน	ร้อยละ
4. การทำงานอื่น (นอกจากงานเกษตร)	450	100.0
ไม่ทำ	153	34.0
ทำงานรับจ้างทั่วไป	205	45.6
ค้าขาย	41	9.1
อื่นๆ	51	11.3

1.2.2 รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมเงิน

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 5,378 บาท โดยมีรายได้อยู่ระหว่าง 2,501 - 5,000 บาท มากที่สุดคือ 205 คน (ร้อยละ 51.1) และมีรายจ่ายต่อเดือนเฉลี่ย 4,554 บาท โดยกลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายต่อเดือนอยู่ระหว่าง 2,501 - 5,000 บาท มากที่สุด คือ 177 คน (ร้อยละ 41.8) การมีหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 319 คน (ร้อยละ 70.9) เป็นผู้มีหนี้สิน ส่วนผู้ที่ไม่มีหนี้สินมีเพียง 131 คน (ร้อยละ 29.1) ส่วนการออมเงินนั้น พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่ไม่มีการออมเงิน มี 253 คน (ร้อยละ 56.2) ส่วนผู้ที่มีการออมเงิน มี 197 คน (ร้อยละ 43.8) (ตาราง 5)

ตาราง 5 รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมเงินของกลุ่มตัวอย่าง

รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมเงิน	จำนวน	ร้อยละ
1. รายได้ต่อเดือน (บาท) (เฉพาะผู้ที่ทำงาน)	401	100.0
ไม่เกิน 2,500	63	15.7
2,501 - 5,000	205	51.1
5,001 - 10,000	101	25.2
มากกว่า 10,000	32	8.0
รายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 5,378 บาท		
2. รายจ่ายต่อเดือน (บาท) (เฉพาะผู้ที่ทำงาน)	423	100.0
ไม่เกิน 2,500	138	32.6
2,501 - 5,000	177	41.8
5,001 - 10,000	82	19.4
มากกว่า 10,000	26	6.1
รายจ่ายต่อเดือนเฉลี่ย 4,540 บาท		

ตาราง 5 (ต่อ)

รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมเงิน	จำนวน	ร้อยละ
3. การมีหนี้สิน		
ไม่มีหนี้	131	29.1
มีหนี้	319	70.9
4. การมีเงินออม		
ไม่มี	253	56.2
มี	197	43.8

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์สถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกต

เนื่องจากการวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวัยกลุ่มตัวอย่างเพื่ออ้างอิงผลที่พบจากตัวอย่างไปยังประชากร ด้วยการทดสอบสถิติอ้างอิงแบบมีพารามิเตอร์ (Parametric Inferential Statistics) เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติต่างๆ ที่ได้จากการทดสอบรูปแบบจำลองโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ ก่อนเริ่มดำเนินการทดสอบผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น (Basic Assumption) โดยการตรวจสอบเพื่อยืนยันการแจกแจงของข้อมูลว่ามีการกระจายแบบปกติ (Normal Distribution) ซึ่งเป็นกำหนดเบื้องต้นที่สำคัญสำหรับสถิติพารามิเตอร์ที่ประชากรต้องมีการแจกแจงแบบปกติ นอกจากนี้ยังได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นสำหรับการใช้สถิติทดสอบของการวิเคราะห์การสมการโครงสร้างเชิงเส้นด้วยการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร ที่ต้องไม่มีความสัมพันธ์กันสูงมากเกินไปจนเกิดภาวะร่วมเส้นตรงเชิงพหุ (Multicollinearity) เพื่อให้มั่นใจได้ว่าข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์สมการโครงสร้างเชิงเส้น ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบการแจกแจงของข้อมูลที่ได้จากประมวลผลข้อมูลสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกต ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : SD) ความเบ้ (Skewness : Sk) ความโด่ง (Kurtosis : Ku) และค่า P-Value ของสถิติการทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square) ค่าคะแนนมาตรฐานของความเบ้และความโด่ง ที่แสดงหลักฐานการทดสอบการแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution) ของข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างชุดนี้ ซึ่งค่าสถิติของตัวแปรแต่ละตัวแสดงไว้ในตาราง 6

ตาราง 6 ค่าสถิติที่แสดงการแจกแจงของตัวแปรสังเกต

ตัวแปรสังเกต	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (Std. Deviation)	ความเบ้ (Skewness)	ความโด่ง (Kurtosis)	P-Value
1. ลักษณะความต้องการ	2.2297	.92180	.307	.433	<.001*
2. ลักษณะการคิด	2.9463	.55652	.556	-.036	<.001*
3. ความรู้ในหลักการ	2.9543	.63838	.562	.232	<.001*
4. ความรู้ในวิธีการปฏิบัติ	2.8127	.64537	.325	.681	<.001*
5. ความขยัน	2.7889	.45595	.725	.112	<.001*
6. ความซื่อสัตย์	2.8562	.47001	.416	-.299	.001*
7. ความรักในงาน	2.9382	.49111	.751	.612	<.001*
8. ความอดทน	2.8220	.52838	.568	-.595	<.001*
9. การหาทรัพย์สิน	2.9539	.46149	.555	-.246	<.001*
10. การรักษาทรัพย์สิน	2.9162	.42774	.755	.065	<.001*
11. การใช้จ่ายทรัพย์สิน	2.9029	.41930	.551	.198	<.001*
12. การปลุกฝังจากครอบครัว	3.0089	.48309	.795	.355	<.001*
13. การเห็นแบบอย่างจากครอบครัว	3.0198	.50427	.470	.343	<.001*
14. การแนะนำจากนอกครอบครัว	3.0824	.56842	.571	.529	<.001*
15. การเห็นแบบอย่างจากนอกครอบครัว	3.0273	.48002	.227	.272	.072
16. ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารฯ	2.9015	.42185	.498	.041	<.001*
17. ความพอใจในสภาพทางเศรษฐกิจฯ	3.1093	.64411	.438	.002	.001*

n=450, พิสัยของคะแนน =0-5, *ระดับนัยสำคัญที่ .05

ข้อมูลจากตาราง 6 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตทั้ง 17 ตัว ที่เก็บรวบรวมข้อมูลมาจากเกษตรกรตัวอย่าง (n) จำนวน 450 คน โดยตัวแปรทุกตัวมีช่วงพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 0 – 5 คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.2297 - 3.0824 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่แสดงถึงการกระจายของข้อมูล อยู่ระหว่าง .42185 - .9210 ตัวแปรที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ลักษณะความต้องการ และที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ การปลุกฝัง

จากกรอบครัว หากพิจารณาที่การกระจายของข้อมูลจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ตัวแปรที่มีการกระจายน้อยที่สุดคือ ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และที่กระจายมากที่สุด คือ ลักษณะความต้องการ และเป็นที่น่าสนใจที่ค่าเฉลี่ยของตัวแปรนี้ต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับตัวแปรอื่นๆ ผู้วิจัยจึงได้ตรวจสอบคะแนนความถี่ของตัวแปรนี้ พบความผิดปกติ คือ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 82 มีคะแนนเฉลี่ยไปในทิศทางเดียวกัน คือ นั้นแสดงให้เห็นว่าการวัดตัวแปรดังกล่าวกลุ่มตัวอย่างนี้เมื่อนำมาแปลความหมายแล้ว พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีลักษณะความต้องการโน้มเอียงไปในทางเดียวกันหรือมีลักษณะความต้องการไม่แตกต่างกัน ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายการวัดตัวแปรนี้ที่คาดหวังว่ากลุ่มตัวอย่างน่าจะมีลักษณะความต้องการที่แตกต่างกันมากพอที่จะนำมาเป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ได้

สำหรับการตรวจสอบระดับความเอนเอียงหรือความไม่สมมาตรของการแจกแจงของข้อมูล ที่แสดงจากสัมประสิทธิ์ของความเบ้และความโด่ง (Coefficient of Skewness and Kurtosis) ของข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนี้ พบว่า ความเบ้ของตัวแปรทุกตัวมีค่าเป็นบวก อยู่ระหว่าง .227 - .795 นั้นแสดงว่าข้อมูลทุกตัวแปรมีค่าเฉลี่ยมากกว่าค่ามัธยฐาน (Mean > Median) หรือการแจกแจงของข้อมูลมีความเอนเอียงไปทางขวาแต่ความเบ้มีค่าน้อย สำหรับการวัดความโด่ง (Kurtosis) ของข้อมูล พบว่า มีทั้งค่าที่ติดลบและค่าบวก โดยตัวแปรที่มีค่าความโด่งของข้อมูลติดลบ ได้แก่ ตัวแปร ลักษณะการคิด ความซื่อสัตย์ ความอดทน และการหาทรัพย์ โดยมีค่าอยู่ระหว่าง -.595 - -.036 นั้นแสดงว่าข้อมูลของตัวแปรดังกล่าวมีความโด่งน้อยกว่าปกติเล็กน้อย ส่วนตัวแปรอื่นๆ มีค่าความโด่งเป็นบวก อยู่ระหว่าง .065 - .681 ซึ่งเป็นค่าความโด่งที่มากกว่าปกติเล็กน้อย จากค่าความเบ้และความโด่งของข้อมูลชุดนี้ พอสรุปได้ว่าตัวแปรทุกตัวมีการแจกแจงแบบปกติ

หากพิจารณาที่ค่า P-Value ของสถิติการทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square) จากค่าคะแนนมาตรฐานของความเบ้และความโด่ง ที่แสดงหลักฐานการทดสอบการแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution) ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลับพบว่า เกือบทุกตัวแปร ยกเว้นตัวแปรการเห็นแบบอย่างจากนอกรอบครัว มีค่า P-Value น้อยกว่า .05 ซึ่งหมายถึงการปฏิเสธสมมติฐานที่ว่าข้อมูลมีการแจกแจงแบบปกติ แสดงว่าข้อมูลไม่มีการแจกแจงแบบปกติ จึงสรุปได้ว่าการทดสอบการแจกแจงของข้อมูลจากค่า P-Value มีเพียงตัวแปรการเห็นแบบอย่างจากนอกรอบครัวเท่านั้นที่มีการแจกแจงแบบปกติ สำหรับการตรวจสอบการแจกแจงของข้อมูลชุดนี้ ที่พบว่ามีค่าสถิติพื้นฐานที่แสดงผลการทดสอบมีบางค่าที่แสดงว่าข้อมูลชุดนี้มีการแจกแจงไม่ปกติ แต่หากอธิบายการแจกแจงแบบปกติของข้อมูลตามทฤษฎีแนวโน้มนำเข้าสู่ศูนย์กลาง (Central Limit Theorem) ซึ่งทฤษฎีนี้สามารถใช้อธิบายปัญหาความยุ่งยากซับซ้อนของทฤษฎีต่างๆ ในสาขาสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ที่เชื่อมโยงระหว่างการแจกแจงของประชากรกับการแจกแจงของตัวอย่าง (Normal Distribution and Sampling Distribution) ซึ่งแนวโน้มนำเข้าสู่ศูนย์กลางอธิบายการแบบปกติของข้อมูลไว้ว่า สำหรับประชากรใดๆ แล้ว ที่เก็บตัวอย่างมาอย่างสุ่มในจำนวนที่มากพอ การแจกแจงของข้อมูลจากตัวอย่างดังกล่าวจะมีแนวโน้มนำเข้าสู่การแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution) เสมอ โดยขนาดตัวอย่างที่มากกว่า 30 ถือว่าเป็นตัวอย่างขนาดใหญ่พอ (n-Large) ที่จะทำให้การแจกแจงของข้อมูลเข้าสู่การแจกแจงแบบปกติได้ (Alan Agresti; & Babara Finlay.

1997: 103-105) ซึ่งการวิจัยนี้มีขนาดตัวอย่าง 450 คน จึงสามารถสรุปได้ว่าข้อมูลจากตัวอย่างไม่มีการแจกแจงแบบปกติ โดยอ้างอิงตามทฤษฎีแนวโน้มเข้าสู่ศูนย์กลาง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ตรวจสอบความสัมพันธ์กันของตัวแปรสังเกต เพื่อตรวจสอบว่าชุดตัวแปรที่ศึกษานี้มีความสัมพันธ์กันสูงเกินไปจนเกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรง (Multicollinearity) หรือไม่ โดยการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปร (Bivariate Relationship) ซึ่งพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) ซึ่งค่าสถิติดังกล่าวแสดงไว้ในตาราง 7

ตาราง 7 เมตริกซ์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกต (Correlation Matrix)

ตัวแปร	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1. ลักษณะความต้องการ	1.000																
2. ลักษณะการคิด	-.238**	1.000															
3. ความรู้ในหลักการ	-.156**	.495**	1.000														
4. ความรู้ในวิธีการปฏิบัติ	-.082	.553**	.427**	1.000													
5. ความขยัน	-.072	.522**	.484**	.538**	1.000												
6. ความซื่อสัตย์	-.269**	.627**	.535**	.532**	.618**	1.000											
7. ความรักในงาน	-.318**	.613**	.494**	.537**	.569**	.676**	1.000										
8. ความอดทน	-.098*	.589**	.484**	.542**	.659**	.684**	.605**	1.000									
9. การหาทรัพย์	-.239**	.670**	.571**	.641**	.688**	.679**	.711**	.674**	1.000								
10. การรักษาทรัพย์	-.124**	.638**	.524**	.601**	.717**	.669**	.666**	.713**	.826**	1.000							
11. การใช้จ่ายทรัพย์	-.084	.635**	.539**	.615**	.728**	.682**	.686**	.710**	.829**	.909**	1.000						
12. การปลูกฝังจากครอบครัว	-.204**	.624**	.456**	.587**	.618**	.636**	.682**	.673**	.716**	.727**	.708**	1.000					
13. แบบอย่างจากครอบครัว	-.261**	.556**	.456**	.513**	.551**	.609**	.666**	.593**	.668**	.657**	.648**	.776**	1.000				
14. การแนะนำจากนอกรอบครัว	-.232**	.503**	.438**	.496**	.461**	.558**	.645**	.518**	.630**	.607**	.604**	.678**	.687**	1.000			
15. แบบอย่างจากนอกรอบครัว	-.164**	.455**	.422**	.464**	.500**	.531**	.597**	.490**	.593**	.576**	.586**	.616**	.631**	.666**	1.000		
16. ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	-.280**	.527**	.485**	.503**	.619**	.630**	.662**	.610**	.684**	.675**	.666**	.627**	.578**	.538**	.526**	1.000	
17. ความพอใจในสภาพเศรษฐกิจ	-.429**	.470**	.365**	.409**	.452**	.562**	.553**	.496**	.590**	.551**	.545**	.531**	.538**	.498**	.436**	.516**	1.000

** มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01, * มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตที่ระดับนัยสำคัญ .05 พบว่า เกือบทุกตัวแปรมีความสัมพันธ์กัน ยกเว้นตัวแปรลักษณะความต้องการที่ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรความขยัน และไม่มี ความสัมพันธ์ตัวแปรการใช้จ่ายทรัพย์ โดยส่วนใหญ่มีทิศทางความสัมพันธ์ทางบวก มีเพียงตัวแปรลักษณะความต้องการเท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับตัวแปรอื่นๆ หากพิจารณาที่ขนาดความสัมพันธ์พบว่า มีขนาด .072 -

.829 โดยตัวแปรที่มีขนาดความสัมพันธ์สูงสุด คือ ตัวแปรการหาทรัพยากรกับตัวแปรการใช้จ่ายทรัพยากร เมื่อพิจารณาภาวะร่วมเส้นตรง (Multicollinearity) โดยกำหนดขนาดความสัมพันธ์ที่มากกว่า .85 ว่าตัวแปรคู่สัมพันธ์จะเกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรง ซึ่งทุกตัวแปรในเมตริกซ์สหสัมพันธ์ในตาราง 7 ไม่มีตัวแปรคู่ใดที่มีขนาดความสัมพันธ์มากกว่า .85 จึงสรุปได้ว่าตัวแปรทุกตัวไม่มีปัญหานี้ จึงเหมาะสมที่จะใช้วิเคราะห์สมการโครงสร้างเชิงเส้นต่อไป

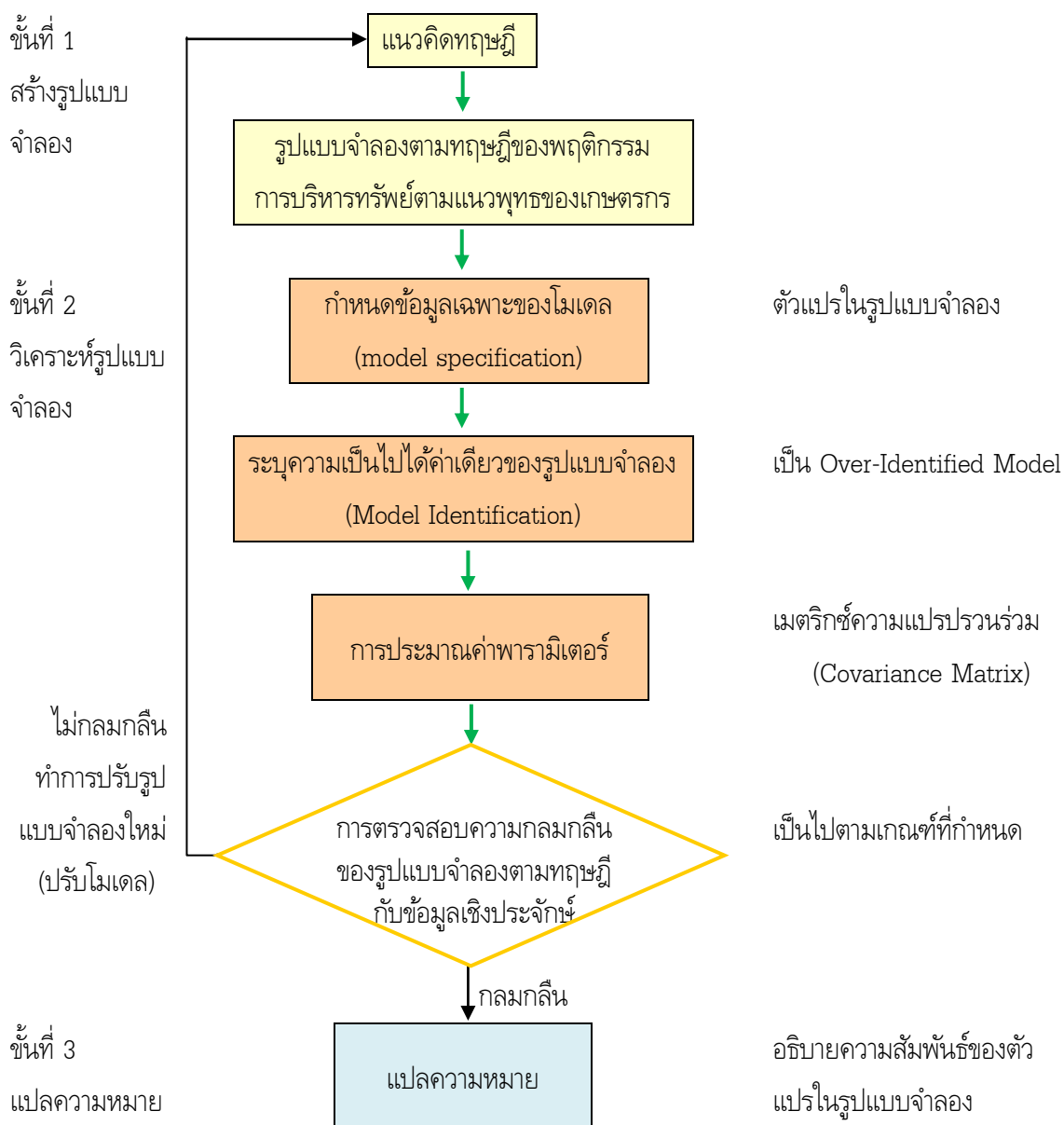
จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่พบว่าตัวแปรลักษณะความต้องการ มีทิศทางความสัมพันธ์ในทางลบกับตัวแปรอื่นๆ และมีขนาดความสัมพันธ์ค่อนข้างน้อย (ระหว่าง -.072 ถึง -.318) ซึ่งทิศทางความสัมพันธ์ที่พบนี้ไม่เป็นไปตามข้อสมมติทางทฤษฎี และจากการวิเคราะห์สถิติพื้นฐานยังพบความผิดปกติในตัวแปรลักษณะความต้องการ คือมีค่าเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ (2.2297 จากคะแนนเต็ม 5) (ตาราง 6) และมีความผันแปรค่าตามความหมายของคะแนนน้อยมาก จะเห็นได้จากความถี่ของคะแนนวัดลักษณะความต้องการ ที่พบว่า มีเกษตรกรตัวอย่างถึงร้อยละ 73.6 มีคะแนนลักษณะความต้องการน้อยกว่า 2.50 และหากพิจารณาความหมายค่าคะแนนของแบบวัดพบว่า มีกลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 82 ที่มีลักษณะความต้องการที่โน้มเอียงไปทางความต้องการแบบต้นหา แสดงให้เห็นว่าลักษณะความต้องการของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ ขัดแย้งกับข้อสมมติทางทฤษฎีที่คาดหวังว่าในกลุ่มตัวอย่างนี้จะมียุทธศาสตร์ที่มีลักษณะความต้องการแบบฉันทะ และผู้ที่มีลักษณะความต้องการแบบต้นหาในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน แต่กลับพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเพียงลักษณะความต้องการที่โน้มเอียงไปทางต้นหา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้พิจารณาตัดตัวแปรดังกล่าวออกจากการวิเคราะห์ในขั้นต่อไป

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์รูปแบบจำลองสมการโครงสร้าง (การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง)

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโมเดลสมการโครงสร้างสำหรับการวิจัยนี้ นอกจากจะดำเนินการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยยังได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโมเดลสมการโครงสร้างเพิ่มเติมที่นอกเหนือจากการทดสอบสมมติฐานการวิจัย เพื่อหาคำตอบที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์มาสนับสนุนแนวความคิดของผู้วิจัยและให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยมีรายละเอียดของการวิเคราะห์ ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

จากสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า รูปแบบแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงนำมาสู่การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยรูปแบบจำลอง (โมเดล) สมการโครงสร้าง ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ (ภาพประกอบ 14)

ภาพประกอบ 14 ขั้นตอนการวิเคราะห์รูปแบบจำลองสมการโครงสร้างเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

1) สร้างรูปแบบจำลองตามทฤษฎี

ผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบจำลอง (โมเดล) ตามทฤษฎีตามแนวทางของนักพฤติกรรมศาสตร์ เพื่ออธิบายพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร ด้วยการนำเอาแนวคิดตามหลักพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรกำหนดเป็นรูปแบบพฤติกรรมการบริหารทรัพยากร โดยอาศัยตัวแปรสาเหตุตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวพุทธร่วมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 สามารถสรุปเป็นรูปแบบจำลองความสัมพันธ์อย่างง่าย ได้ดังนี้ (ภาพประกอบ 15)

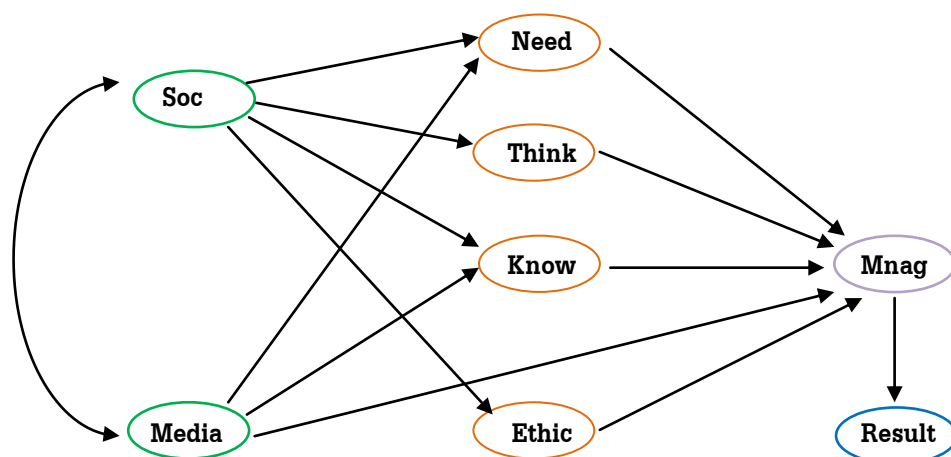
ภาพประกอบ 15 รูปแบบจำลองความสัมพันธ์อย่างง่ายของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร

2) การวิเคราะห์รูปแบบจำลองสมการโครงสร้าง

จากรูปแบบจำลองความสัมพันธ์อย่างง่าย (ภาพประกอบ 14) ผู้วิจัยได้สร้างเป็นรูปแบบจำลองตามทฤษฎีของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรขึ้นมา ที่แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ โดยอาศัยความรู้ตามทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรม เพื่อให้มั่นใจได้ว่ารูปแบบจำลองตามทฤษฎีที่สร้างขึ้นมานี้สามารถอธิบายอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา จำเป็นต้องมีกระบวนการทดสอบด้วยวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ และมีความน่าเชื่อถือได้ เนื่องจากรูปแบบจำลองตามทฤษฎีของการวิจัยนี้ ประกอบไปด้วยตัวแปรที่สังเกตไม่ได้หรือตัวแปรแฝง (Unobserved Variables หรือ Latent Variables) จึงใช้ความเกี่ยวข้องกับตัวแปรที่สังเกตหรือวัดได้ (Observed Variables) แทน ดังนั้นจำเป็นต้องใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของตัวแปรที่สังเกตได้จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งการหาความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างตัวแปรแฝงในรูปแบบจำลองตามทฤษฎี ซึ่งผู้วิจัยจึงเลือกใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างเชิงเส้น หรือการวิเคราะห์โมเดลเส้นทาง โดยเริ่มต้นการวิเคราะห์ที่การสร้างเมตริกซ์ตามรูปแบบจำลองทางทฤษฎีพร้อมกำหนดข้อมูลเฉพาะของโมเดล (Model Specification) แล้วพิจารณาความถูกต้องตามเงื่อนไขของการระบุ (Model Identification) ตามด้วยการประเมินความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์ของรูปแบบจำลองทางทฤษฎี (รวมทั้งการปรับโมเดล) และเมื่อพบว่ารูปแบบจำลองมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงพิจารณาขนาดอิทธิพลที่ปรากฏตามโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเส้น รายละเอียดของการวิเคราะห์ มีดังนี้

2.1) การกำหนดข้อมูลเฉพาะของโมเดล (Model Specification)

ผู้วิจัยได้สร้างเป็นรูปแบบจำลองตามทฤษฎีของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร เพื่อการทดสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามสมมติฐานการวิจัย ดังนี้ (ภาพประกอบ 16)

ภาพประกอบ 16 รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรตาม ทฤษฎีก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล

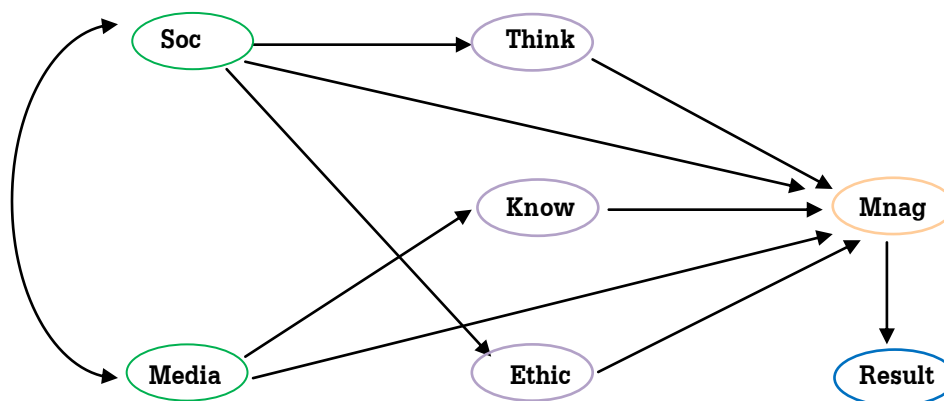
สำหรับการทดสอบรูปแบบจำลองตามทฤษฎีนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน โดย เริ่มต้นด้วยการทดสอบรูปแบบจำลองเบื้องต้นจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา เพื่อตรวจสอบว่ามีข้อมูลมีปัญหาในการ ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นหรือมีค่าสถิติที่พบปัญหาไม่สอดคล้องตามทฤษฎีหรือไม่ จากนั้นจึงทำการสร้างรูปแบบ ขึ้นมาใหม่โดยปรับปรุงจากรูปแบบเดิม และทดสอบรูปแบบจำลองใหม่ที่น่าไปใช้อธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ได้มากที่สุด จากรูปที่ 14 จะเห็นได้ว่ารูปแบบจำลองตามทฤษฎีนี้ ประกอบด้วย 8 ตัวแปร ที่ผู้วิจัยนำเข้ามาศึกษา ในการวิจัยนี้ โดยเป็นมีตัวแปรภายนอก (Exogenous variables) 2 ตัว ได้แก่ การถ่ายทอดทางสังคม (Socialization: Soc) และอิทธิพลของสื่อ (Media) และตัวแปรภายใน (Endogenous variables) อีก 6 ตัว ได้แก่ ลักษณะความต้องการ (Need) ความรู้จักคิด (Analytical thinking: Think) ความรอบรู้ (Knowledge: Know) จริยธรรมทางเศรษฐกิจ (Economic Ethic: Ethic) พฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ (Financial Management Behaviors with a Buddhist Approach: Mmag) และผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน (Result of Financial Management Behavior: Result) ซึ่งตัวแปรภายในและภายนอกทั้ง 8 ตัว ของการวิจัยนี้มีความซับซ้อน ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องใช้มาตรวัด แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาสร้างเป็นตัว แปรที่สนใจศึกษายังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาพฤติกรรมที่ครอบคลุมทุกขั้นตอน จึงยังไม่มีแบบวัดเพื่อใช้วัด พฤติกรรมดังกล่าว ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สร้างแบบวัดขึ้นมาใหม่ตามคำนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร (Operational Definitions) ที่แต่ละแบบวัดอาจวัดจากหลายมิติ (ตาราง 8) และแบบวัดที่สร้างขึ้นใหม่นี้ผ่านตรวจสอบความ ถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงนำแบบวัดไปทดลองใช้กับเกษตรกรที่มี คุณลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 ราย เพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบวัด รวมทั้งการทดสอบ ความน่าเชื่อถือ (Reliability) และความเที่ยงตรงของโครงสร้าง (Construct Validity) ในแต่ละแบบวัด และที่

สำคัญการทดสอบนี้ยังรวมถึงการตรวจสอบภาษาที่ใช้ในแต่ละข้อถามให้เหมาะสม โดยต้องเป็นภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจข้อถามของเกษตรกร ในการทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของแบบวัดเพื่อวัดความสอดคล้องกันในเนื้อหาของแต่ละแบบวัด ผู้วิจัยใช้เทคนิคสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach) โดยกำหนดเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาไว้ที่ 0.50 ผลการทดสอบมาตรวัดทุกตัว ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาสูงกว่าขั้นต่ำของเกณฑ์มาตรฐาน จึงได้นำแบบวัดนี้ไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ของตัวแปรที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตัวแปรแฝง	ตัวย่อ	มิติการวัด	ตัวแปรสังเกต	ตัวย่อ
1. ความต้องการ	Need	1	1. ลักษณะความต้องการ	Need0
2. ความรู้จักคิด	Think	1	2. ลักษณะการคิด	Think0
3. ความรอบรู้	Know	2	3. ความรู้เกี่ยวกับหลักการ	Pknow
			4. ความรู้เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติ	Tknow
4. จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ	Ethic	4	5. ความขยัน	Tolerance
			6. ความซื่อสัตย์	Honesty
			7. ความรักในงาน	WorkPassion
			8. ความอดทน	Diligence
5. การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ	Mnag	3	9. การหาทรัพย์	Earning
			10. การรักษาทรัพย์	Saving
			11. การใช้จ่ายทรัพย์	Spending
6. การถ่ายทอดทางสังคม	Soc	4	12. ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว	Fteach
			13. เห็นแบบอย่างจากครอบครัว	Fmodel
			14. ได้รับคำแนะนำจากนอกครอบครัว	Rteach
			15. เห็นแบบอย่างจากนอกครอบครัว	Rmodel
7. อิทธิพลของสื่อ (media)	Media	1	16. ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	Media0
8. ผลลัพธ์ของพฤติกรรมการบริหารทรัพยากร	Result	1	17. ความพึงพอใจต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง	Out

ภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 450 ราย ที่ถูกเลือกมาอย่างสุ่มแล้ว ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรตามรูปแบบจำลองของการวิจัย จากค่าความถี่ การกระจายของข้อมูล โดยพบว่า ตัวแปรลักษณะความต้องการ (Need) มีทิศทางความสัมพันธ์ในทางลบกับตัวแปรอื่นๆ ซึ่งไม่เป็นไปตามข้อสมมติตามทฤษฎีที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ดังที่ปรากฏในตาราง 7 และคุณลักษณะของตัวแปรสำหรับกลุ่มตัวอย่างไม่เหมาะสมที่จะนำมาเข้าวิเคราะห์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ตัดตัวแปรดังกล่าวออกจากการวิเคราะห์แล้วทำการปรับรูปแบบจำลองตามทฤษฎีใหม่ เป็นรูปแบบจำลอง

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรตามทฤษฎีที่ปรับปรุงภายหลัง เก็บรวบรวมข้อมูล และกำหนดให้เป็นรูปแบบจำลองนี้เป็นรูปแบบจำลองตามทฤษฎีของการวิจัยนี้ (ภาพประกอบ 17)

ภาพประกอบ 17 รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรตามทฤษฎีที่ปรับปรุงภายหลังเก็บรวบรวมข้อมูล (ปรับปรุงครั้งที่ 1)

จากภาพประกอบ 17 รูปแบบจำลองตามทฤษฎีประกอบด้วย 7 ตัวแปรแฝง ที่ผู้วิจัย นำเข้ามาศึกษาในการวิจัยนี้ โดยเป็นมีตัวแปรภายนอก (Exogenous Variables) 2 ตัว ได้แก่ การถ่ายทอดทางสังคม (Socialization : Soc) และอิทธิพลของสื่อ (Media) และตัวแปรภายใน (Endogenous Variables) อีก 5 ตัว ได้แก่ ความรู้จักคิด (Think) ความรอบรู้ (Know) จริยธรรมทางเศรษฐกิจ (Ethic) พฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ (Mmag) และผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน (Result)

2.2) การพิจารณาความถูกต้องตามเงื่อนไขของการระบุของรูปแบบจำลอง (Model Identification)

เพื่อให้มั่นใจว่ารูปแบบจำลองที่ปรับปรุงใหม่ตามภาพประกอบ 17 สามารถทดสอบเพื่อหาค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการได้อย่างตายตัว อันดับแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องตามเงื่อนไขจำเป็น (Necessary Conditions) ก่อนที่จะดำเนินการประมาณค่าพารามิเตอร์ โดยตรวจสอบค่าองศาความเป็นอิสระ (Degree of Freedom) ว่ามีค่ามากกว่าศูนย์หรือไม่ ซึ่งการตรวจสอบเงื่อนไขนี้ผลของโปรแกรมลิสเรลรายงานว่ามีเมตริกซ์ที่ต้องการประมาณค่ามีทั้งสิ้น 45 ค่า มีองศาความเป็นอิสระเท่ากับ 91 ซึ่งสอดคล้องกับการคำนวณจากผลต่างของจำนวนที่ไม่ซ้ำกันของความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วม หรือค่าสหสัมพันธ์ที่สังเกตได้กับจำนวนพารามิเตอร์ที่ผู้วิจัยต้องการหา ที่คำนวณจากสูตร $N(N+1)/2$ โดยที่ N คือ จำนวนตัวแปรสังเกตที่ใช้ในรูปแบบจำลอง จึงจำนวนที่ไม่ซ้ำกันจึงมีค่าเท่ากับ $16(16+1)/2 = 136$ และเมตริกซ์ที่ต้องการหาค่ามีทั้งหมด 45 ดังนั้นรูปแบบจำลองตามทฤษฎีที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น จึงมีองศาความเป็นอิสระเท่ากับ 91 (136-45) แสดงว่ารูปแบบจำลองนี้เป็นแบบ Over-Identified ซึ่งเข้าหลักเกณฑ์เงื่อนไขจำเป็น ส่วนความถูกต้องตามเงื่อนไขเพียงพอ (Sufficient

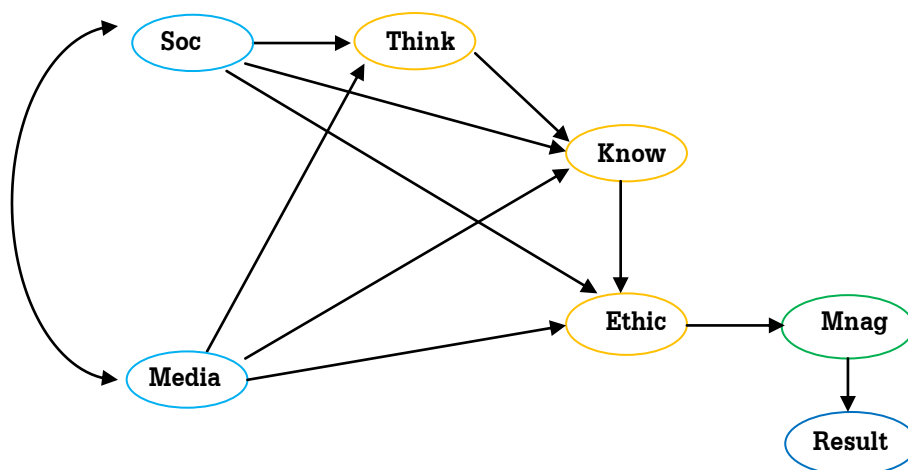
Conditions) นั้น งานวิจัยนี้มีค่าพารามิเตอร์ที่ต้องหาค่าให้ได้ถึง 45 ตัว จึงต้องอาศัยผลการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมลิสเรล ถึงแม้จะมีการประมาณค่าพารามิเตอร์มากค่าแต่รูปแบบจำลองนี้ก็ไม่ได้มีซับซ้อน และมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบทางเดียว (Recursive) ระหว่างตัวแปรภายในและตัวแปรภายนอก

รูปแบบจำลองตามทฤษฎีของงานวิจัยนี้มีตัวแปรแฝงที่วัดที่มีมิติการวัดเพียง 1 มิติ (1 ตัวแปรแฝง) อยู่ 3 ตัว คือ ตัวแปรความรู้จักคิด ตัวแปรอิทธิพลของสื่อ และผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน เพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขจำเป็นและเพียงพอ ผู้วิจัยจึงกำหนดให้เป็นพารามิเตอร์ที่ตายตัว (Fixed) หรือไม่ต้องประมาณค่าพารามิเตอร์นั้นๆ (Joreskog, 1979)

2.3) การตรวจสอบผลการทดสอบรูปแบบจำลองตามทฤษฎีในขั้นต้น

ผู้วิจัยได้ทดสอบรูปแบบจำลองตามทฤษฎีที่ปรับเปลี่ยนตามภาพประกอบ 16 ในขั้นต้น เพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบจำลองตามทฤษฎีที่ปรับเปลี่ยนนี้ จะนำไปใช้ในการอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธได้หรือไม่ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบผลลัพธ์ของโปรแกรมลิสเรลเกี่ยวกับค่าสถิติที่ไม่อาจมีค่าเป็นไปได้ตามหลักการทางสถิติที่อาจเกิดจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา ได้แก่ การตรวจสอบว่าค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือความแปรปรวนของตัวแปร (Correlations or Variances) และค่ายกกำลังสองของสหสัมพันธ์พหุ (Square Multiple Correlations) มีค่าเกิน 1.0 หรือมีค่าติดลบ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของตัวประมาณค่า (Standard Errors of Estimates) มีขนาดใหญ่ผิดปกติ และสหสัมพันธ์ระหว่างตัวประมาณค่าพารามิเตอร์ (Correlation of Parameter Estimates) มีความสัมพันธ์กันสูงมาก

โดยข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ชุดนี้ ผลการวิเคราะห์พบความผิดปกติของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยบางตัวกับตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ได้แก่ อิทธิพลทางตรง (Direct Effect) ของตัวแปรการถ่ายทอดทางสังคม และตัวแปรอิทธิพลของสื่อ ที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธมีค่าเป็นลบ ซึ่งไม่สอดคล้องตามข้อสมมติในทางทฤษฎี ผู้วิจัยจึงทบทวนรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปรในรูปแบบจำลองใหม่ เพื่อนำมาปรับรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปรในรูปแบบจำลอง เพื่อให้ได้รูปแบบจำลองที่ดีที่สุดในการอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร ซึ่งได้เป็นรูปแบบจำลองตามทฤษฎี (ปรับปรุงครั้งที่ 2) ดังภาพประกอบ 18 แล้วทำการทดสอบอีกครั้ง

ภาพประกอบ 18 รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของ
 เกษตรกรตามทฤษฎี (ปรับปรุงครั้งที่ 2)

2.4) การประเมินความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์ของรูปแบบจำลองตามทฤษฎี (Assessment of Fit of Theoretical Model)

การประเมินความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์ของรูปแบบจำลองตามทฤษฎี เป็นการทดสอบสมมติฐานของการวิจัยระยะที่ 1 เพื่อทดสอบว่ารูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมานี้ (รูปแบบจำลองตามทฤษฎี) มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ ซึ่งจะทำให้มั่นใจได้ว่ารูปแบบจำลองนี้สามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรได้อย่างมีความสอดคล้อง หรือเกิดความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุดระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เก็บรวบรวมมาจากกลุ่มตัวอย่างกับข้อมูลจากรูปแบบจำลองตามทฤษฎี ซึ่งผลจากการทดสอบสมมติฐานเมื่อยืนยันได้ว่ารูปแบบจำลองตามทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์ข้อมูลและตีความหมายของค่าประมาณของค่าพารามิเตอร์ (Parameter Estimates) เพื่ออธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรต่อไป

สำหรับการประเมินความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์ของรูปแบบจำลองตามทฤษฎีของการวิจัยนี้ ผู้วิจัยเปรียบเทียบค่าสถิติที่โปรแกรมลิสรายงานจากผลลัพธ์ (Output) กับเกณฑ์อ้างอิงที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นตามคำแนะนำของนักวิชาการและนักสถิติที่มีความน่าเชื่อถือ และมีผู้ใช้อย่างแพร่หลายจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานสากล ตามที่ได้กำหนดไว้ในบทที่ 3 ซึ่งค่าสถิติที่ผู้วิจัยใช้ในเป็นดัชนีวัดการทดสอบความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์ของรูปแบบจำลอง มีหลายๆ ค่าประกอบกัน ได้แก่ ค่าไคสแควร์ (Chi-Square Statistics : χ^2) ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) ค่าสถิติที่ใช้วัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสมบูรณ์ (Absolute Fit Index) และค่าสถิติที่ใช้วัดความสอดคล้องกลมกลืน

เชิงสัมพัทธ์ (Relative Fit Index) ซึ่งผลการวิเคราะห์เพื่อการประเมินความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์ของรูปแบบจำลองตามทฤษฎีตามภาพประกอบ 18 นำมาสรุปไว้ในตาราง 8

ตาราง 8 แสดงค่าดัชนีความสอดคล้องของรูปแบบจำลองตามทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Fit)

ดัชนี (Fit index)	เกณฑ์	ค่าจากการวิเคราะห์จากผลลัพธ์ ของโปรแกรมลิสเรล	ผลการพิจารณา
χ^2 , df, P-value	(Not sig.)	295.40 (df=96) p=.000	ไม่ผ่าน
χ^2 / df	< 2.00 (ดี) 2.00-5.00 (พอใช้)	3.08	ผ่านเกณฑ์พอใช้
RMSEA	< .05 (ดี) .05-.08 (พอใช้)	.076	ผ่านเกณฑ์พอใช้
GFI	\geq .95 (ดี) .90-.95 (พอใช้)	.91	ผ่านเกณฑ์พอใช้
AGFI	\geq .95 (ดี) .90-.95 (พอใช้)	.88	ไม่ผ่าน
PGFI	> .50	.64	ผ่าน
NFI	\geq .90	.98	ผ่าน
TLI (NNFI)	\geq .90	.99	ผ่าน
CFI	\geq .90	.99	ผ่าน
PNFI	> .50	.79	ผ่าน
RMR	< .05	.0093	ผ่าน
SRMR	< .05	.003	ผ่าน

จากตาราง 8 จะเห็นได้ว่ามีค่าดัชนีบางตัวที่ไม่ผ่านเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ได้แก่

(1) ค่าไคสแควร์ (Chi-Square Statistics: χ^2) ที่ในกรณีนี้จะใช้เป็นค่าที่แสดงผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในภาพรวม (Chi-Square Goodness of Fit Test) โดยพิจารณาว่าค่าไคสแควร์ที่มีขนาดเล็กแสดงว่ารูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์มีความสอดคล้องกันดี (Good Fit) นั่นคือ ผู้วิจัยต้องการให้ค่าไคสแควร์จากการทดสอบนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (Not Sig.) เพื่อแสดงหลักฐานว่ารูปแบบจำลองไม่แตกต่างจากข้อมูลเชิงประจักษ์หรือสอดคล้องกัน ซึ่งผลทดสอบรายงานค่าไคสแควร์มีค่าเท่ากับ 295.40 (df=96) และมีค่า P-value = .000 นั้นแสดงให้เห็นว่ารูปแบบจำลองตามทฤษฎีของการวิจัยนี้มีความแตกต่างกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญในทางสถิติที่ระดับ .05

และหากพิจารณาค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (Relative Chi-Square) ที่คำนวณจากค่าไคสแควร์หารด้วยค่าองศาความเป็นอิสระ (χ^2/df) ที่ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ไว้ว่าถ้ามีค่าเท่ากับ 5 หรือน้อยกว่า แสดงว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องในระดับพอใช้ได้ แต่ถ้าให้รูปแบบจำลองเริ่มสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นที่น่าพอใจ ค่าสถิติไคสแควร์สัมพัทธ์ควรมีค่าไม่เกิน 2 ซึ่งค่าไคสแควร์สัมพัทธ์จากการทดสอบของรูปแบบจำลองของการวิจัยนี้ มีค่าเท่ากับ 3.08 ($295.40 / 96$) แสดงว่าในภาพรวมรูปแบบจำลองนี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงแคในระดับพอใช้เท่านั้น

(2) ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation : RMSEA) ผู้วิจัยต้องการให้รูปแบบจำลองนี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดีมาก ซึ่งพิจารณาจากค่า RMSEA ที่น้อยกว่า .05 หรืออย่างน้อยให้สอดคล้องในระดับพอใช้ได้ คือค่า RMSEA ไม่ควรเกิน .08 จากผลลัพธ์ของโปรแกรมลิเรลนี้ รายงานค่า RMSEA เท่ากับ .076 แสดงว่ารูปแบบจำลองนี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับพอใช้ได้

(3) ดัชนีที่ใช้วัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสมบูรณ์ (Absolute Fit Index) ที่นิยมใช้ได้แก่ ค่าสถิติที่แสดงความแปรปรวนและความแปรปรวนรวมที่อธิบายได้ด้วยรูปแบบจำลอง (Goodness of Fit Index : GFI) ค่า GFI ที่ปรับแก้ด้วยค่าองศาความเป็นอิสระ (Adjusted Goodness of Index : AGFI) และค่า GFI ที่ปรับแก้ด้วยความซับซ้อนของรูปแบบจำลอง (Parsimony Goodness of Fit Index : PGFI) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การพิจารณาว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาจากค่าดัชนีในกลุ่มนี้ คือ ค่า GFI และ AGFI ควรมีค่ามากกว่า .90 ส่วนค่า PGFI ควรมีค่า .50 ขึ้นไป โดยผลลัพธ์ของการทดสอบรูปแบบจำลองของการวิจัยนี้ พบว่า มีค่า GFI เท่ากับ .91 ค่า AGFI เท่ากับ .88 ส่วนค่า PGFI เท่ากับ .64 แสดงว่ารูปแบบจำลองนี้ยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เมื่อพิจารณาจากความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสมบูรณ์

(4) ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (Relative Fit Index) เป็นค่าที่แสดงว่ารูปแบบจำลองของการวิจัยที่แสดงความความสัมพันธ์ของตัวแปรตามทฤษฎี ดีกว่ารูปแบบจำลองที่ตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กันเลย (Baseline Model หรือ Independence Model) ซึ่งดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ในกลุ่มนี้ ได้แก่ Normaled Fit Index (NFI) Tucker - Lewis Index (TLI) หรือ Non-Normaled Fit Index (NNFI) Parsimony Normaled Fit Index (PNFI) และค่า Comparative Fit Index (CFI) ค่าดัชนีในกลุ่มนี้จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0-1 ยกเว้น ค่า NNFI ที่อาจมีค่ามากกว่า 1.00 ได้ ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของงานวิจัยนี้ คือ ค่า NFI CFI TLI ควรมีค่า .90 ขึ้นไป ส่วน PNFI ควรมีค่าต่างๆ ซึ่งผลการทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาจากดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ พบว่า NFI มีค่าเท่ากับ .98 CFI และ TLI มีค่าเท่ากับ .99 ในขณะที่ PNFI มีค่า .79 นั้นแสดงว่ารูปแบบจำลองของการวิจัยที่แสดงความความสัมพันธ์ของตัวแปรตามทฤษฎี ดีกว่ารูปแบบจำลองที่ตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กันเลย

(5) ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนในรูปความคลาดเคลื่อน ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนระหว่างเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนรวมจากการประมาณค่าตามรูป

แบบจำลอง กับเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนของข้อมูลดิบ ($S - \Sigma$) (Root Mean Squaere Residual : RMR) และค่า Standard RMR (SRMR) โดยเกณฑ์ที่กำหนดว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของดัชนีในกลุ่มนี้ ควรมีค่าน้อยกว่า .05 ซึ่งผลการทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาจากดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนในรูปความคลาดเคลื่อน พบว่า มีค่า RMR เท่ากับ .0093 และค่า SRMR เท่ากับ .003 แสดงว่ารูปแบบจำลองนี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของรูปแบบจำลองตามทฤษฎี ตามภาพประกอบ 18 เมื่อพิจารณาจากค่าดัชนีต่างๆ ที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการทดสอบ พบว่า มีทั้งค่าที่แสดงว่ารูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีแล้ว และบางค่าแสดงว่ารูปแบบจำลองยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือว่าสอดคล้องในระดับที่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจหรือผ่านแค่พอใช้ได้ ผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบจำลองนี้ยังไม่สามารถใช้ในการอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรได้ จึงทำการปรับปรุงรูปแบบจำลอง (Model Modification) ต่อไป

2.5) การปรับปรุงรูปแบบจำลอง (Model Modification)

จากผลการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่พบว่าเป็นรูปแบบจำลองยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่น่าพอใจ พอที่จะนำไปใช้ในการอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรได้ ผู้วิจัยจึงดำเนินการปรับปรุงรูปแบบจำลองเพื่อให้ได้รูปแบบจำลองที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาปรับตามคำแนะนำของโปรแกรมลิสมัลที่ได้รายงานค่าดัชนีปรับแก้ (Modification Index) โดยอาศัยหลักเกณฑ์ของ Joreskog & Sorbom (1985) ที่ให้พิจารณาปรับแก้ในจุดที่ค่าดัชนีปรับแก้เกิน 5 และที่สำคัญต้องมีเหตุผลของความสัมพันธ์ในทางทฤษฎีรองรับด้วย นั่นคือหากจุดที่โปรแกรมแนะนำให้ปรับแก้จะมีค่าดัชนีปรับแก้สูงกว่า แต่ไม่มีความหมายในทางทฤษฎีก็จะไม่ได้รับการพิจารณาปรับ เพื่อให้ผลการวิเคราะห์คงไว้ซึ่งความหมายในการอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรได้ โดยการปรับปรุงรูปแบบจำลองตามภาพประกอบ 18 ผู้วิจัยได้ปรับแก้เพื่อให้รูปแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากที่สุด โดยมุ่งปรับโดยเพิ่มการประมาณพารามิเตอร์ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนของตัวแปรสังเกตได้ ของทั้งตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรแฝงภายนอก หรือการเพิ่มเส้นโยง TD และ TE โดยผู้วิจัยได้เพิ่มการประมาณพารามิเตอร์ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนของตัวแปรสังเกต ดังนี้

- 1) การรักษาทรัพยากรและการหาทรัพยากร หรือ TE(9, 8)
- 2) การเห็นแบบอย่างและการแนะนำจากนอกรอบครัว หรือ TD(3,4)
- 3) การแนะนำจากนอกรอบครัวและการปลูกฝังจากในครอบครัว หรือ TD(3,4)
- 4) การใช้จ่ายทรัพยากรและการรักษาทรัพยากร หรือ TE(9, 8)
- 5) ความขยันและระดับความรู้จักคิด หรือ TE(4,1)
- 6) ความขยันและความรักในงาน หรือ TE(6,4)
- 7) ความซื่อสัตย์และความอดทน TE(5,7)

จากนั้นแล้วทำการวิเคราะห์รูปแบบจำลองพร้อมตรวจสอบผลลัพธ์ (Output) เพื่อประเมินความสอดคล้องกันของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์อีกครั้ง สำหรับปัญหาเกี่ยวกับค่าความแปรปรวนระหว่างตัวแปรที่สูงเกินไป ($> \pm 2$) ภายหลังปรับแก้แล้วและพิจารณาจากค่า Model AIC = 271.89 ที่น้อยกว่า Saturated AIC = 242.00 แสดงว่าข้อมูลเชิงประจักษ์นี้ไม่มีปัญหาค่าความแปรปรวนระหว่างตัวแปรที่สูงเกินไปแล้ว สำหรับค่าดัชนีที่ใช้เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกันของรูปแบบจำลองที่ปรับใหม่ มีเพียงค่าไคสแควร์ (χ^2) เท่านั้น ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ส่วนค่าอื่นๆ ผ่านเกณฑ์อ้างอิงที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการวิจัยนี้มีขนาดตัวอย่างใหญ่จึงทำให้ค่าไคสแควร์สูง จนอาจทำให้สรุปผลได้ไม่ถูกต้อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงพิจารณาที่ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (Relative Chi-Square) (χ^2/df) ซึ่งเป็นค่าสถิติที่พิจารณาถึงขนาดตัวอย่างด้วยซึ่งควรมีค่าไม่เกิน 2 ผลการทดสอบพบว่า ไคสแควร์สัมพัทธ์มีค่าเท่ากับ 1.99 ($\chi^2/df : 177.89 / 89$) แสดงว่ารูปแบบจำลองที่ปรับใหม่นี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นที่น่าพอใจ สำหรับผลการทดสอบค่าดัชนีอื่นๆ มีการสรุปไว้ในตาราง 9

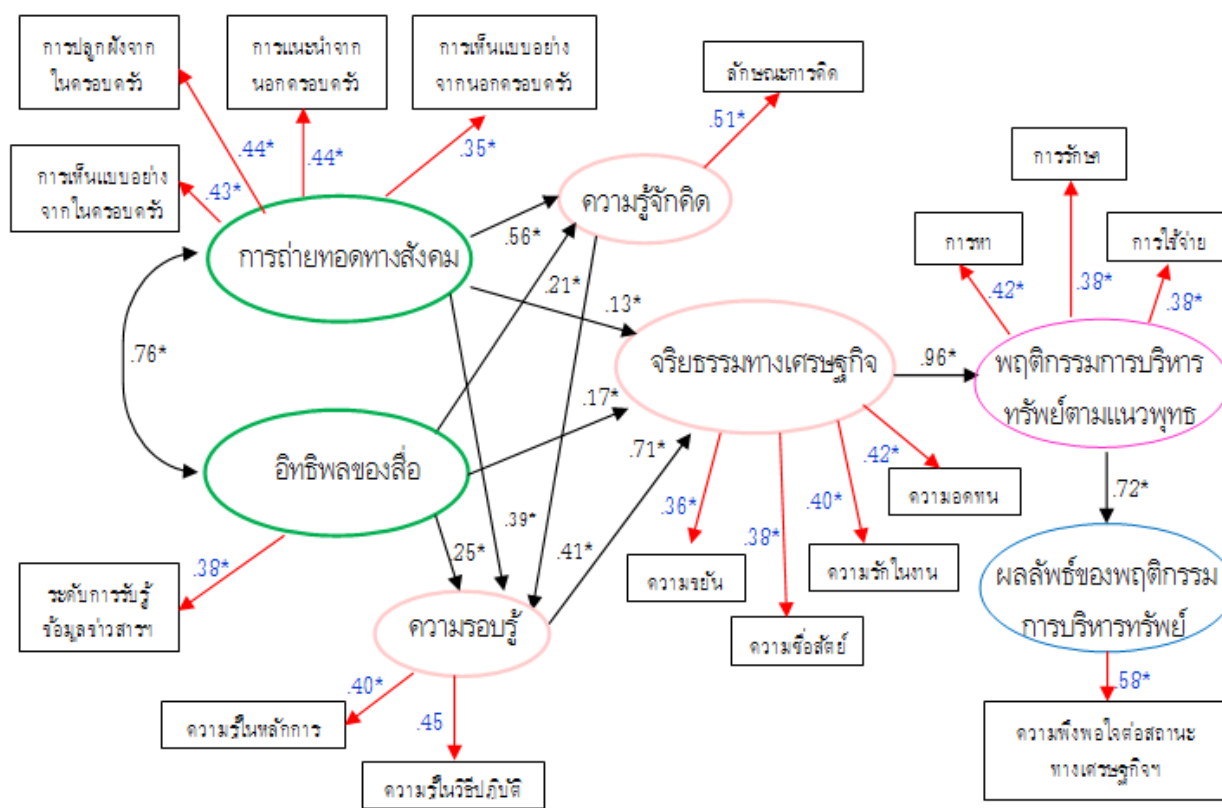
ตาราง 9 แสดงค่าดัชนีความสอดคล้องกันของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ดัชนีหลังปรับ)

ดัชนี (Fit index)	เกณฑ์	ค่าจากการวิเคราะห์จากผลลัพธ์ของ โปรแกรมลิสเรล (ดัชนีหลังปรับ)	ผลการพิจารณา (ดัชนีหลังปรับ)
χ^2 , df, P-value	(Not sig.)	177.89 (df=89) p = .00000	ไม่ผ่าน
χ^2 / df	< 2.00 (ดี) 2.00-5.00 (พอใช้)	1.99	ผ่านเกณฑ์ดี
RMSEA	< .05 (ดี) .05-.08 (พอใช้)	.047	ผ่านเกณฑ์ดี
GFI	\geq .95 (ดี) .90-.95 (พอใช้)	.95	ผ่านเกณฑ์ดี
AGFI	\geq .95 (ดี) .90-.95 (พอใช้)	.93	ผ่านเกณฑ์พอใช้
PGFI	> .50	.62	ผ่าน
NFI	\geq .90	.99	ผ่าน
TLI (NNFI)	\geq .90	.99	ผ่าน
CFI	\geq .90	1.00	ผ่าน
PNFI	> .50	.74	ผ่าน
RMR	< .05	.0065	ผ่าน
SRMR	< .05	.024	ผ่าน

จากผลการประเมินความสอดคล้องของรูปแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จากค่าดัชนีในทุกๆ กลุ่มแล้ว แสดงให้เห็นว่ารูปแบบจำลองตามทฤษฎีที่ปรับแก้แล้วนี้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดี รูปแบบจำลองนี้จึงสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรได้ ในขั้นต่อไปผู้วิจัยจึงเริ่มวิเคราะห์ค่าสถิติต่างๆ โดยการแปลความหมายจากผลลัพธ์ที่ได้จากการทดสอบรูปแบบจำลองโดยละเอียด

3) การแปลความหมายของผลลัพธ์ของการทดสอบรูปแบบจำลอง

การแปลความหมายค่าสถิติต่างๆ ผู้วิจัยดำเนินการแปลความหมายจากผลลัพธ์ที่ได้จากการทดสอบรูปแบบจำลอง โดยผู้วิจัยพิจารณาเลือกแปลผลค่าสัมประสิทธิ์ที่มีความเหมาะสมกับลักษณะของประชากรและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งการวิจัยนี้มีประชากรเพียงกลุ่มเดียวที่ต้องการเปรียบเทียบความสำคัญของตัวแปรต่างๆ ภายในประชากร ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Standardized Coefficients) ซึ่งมีความเหมาะสมมากกว่าค่าสัมประสิทธิ์ไม่มาตรฐาน (Unstandardized Coefficients) เนื่องจากมีการปรับมาตรฐานที่แตกต่างกันของตัวแปรต่างๆ ซึ่งผลการวิเคราะห์โดยสรุปสามารถแสดงเป็นรูปภาพเส้นทางของอิทธิพลและความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ตามภาพประกอบ 19

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภาพประกอบ 19 ผลการวิเคราะห์รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร

จากภาพประกอบ 19 แสดงอิทธิพลทางตรงของร่องตัวแปรแฝงในรูปแบบจำลอง และค่านำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ของตัวแปรสังเกตแต่ละตัวของตัวแปรแฝง

เมื่อพิจารณาที่น้ำหนักองค์ประกอบ พบว่า มีค่าเป็นบวกทุกตัว โดยมีขนาดตั้งแต่ .35 ถึง .58 และแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตัว เมื่อพิจารณาค่านำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเป็นรายองค์ประกอบเพื่อเปรียบเทียบความสำคัญขององค์ประกอบต่างๆ ของตัวแปรแฝงที่วัดจากตัวแปรสังเกตมากกว่า 1 ตัว พบว่า องค์ประกอบความรู้ ตัวแปรความรู้ในวิธีปฏิบัติมีความสำคัญมากกว่าความรู้ในหลักการ โดยมีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .70 และ .63 ตามลำดับ องค์ประกอบจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ตัวแปรที่มีความสำคัญที่สุด คือ ความรักในงาน มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .82 รองลงมาคือความซื่อสัตย์ ที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .80 ตามด้วยความอดทนและความซน โดยมีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .79 และ .78 ตามลำดับ องค์ประกอบของการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ตัวแปรที่มี

ความสำคัญที่สุด คือ การหาทรัพย์สิน มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .91 รองลงมาคือการใช้ทรัพย์สิน มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .90 และการรักษาทรัพย์สิน มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .89 องค์ประกอบของการถ่ายทอดทางสังคม ตัวแปรที่มีความสำคัญที่สุด คือ การอบรมสั่งสอนจากในครอบครัว มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ .90 รองลงมาคือความเห็นแบบอย่างจากในครอบครัว มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ .89 ในขณะที่การอบรมสั่งสอนจากนอกครอบครัว และความเห็นแบบอย่างจากนอกครอบครัว มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ .77 และ .74 ตามลำดับ

สำหรับการแปลความหมายเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงในรูปแบบจำลอง โดยเริ่มต้นที่การเปรียบเทียบความสัมพันธ์โดยรวม (Total Effect) ของตัวแปรสาเหตุแต่ละตัวต่อตัวแปรผล ต่อจากนั้นแปลความหมายของผลกระทบประเภทต่างๆ ของตัวแปรสาเหตุต่อตัวแปรผลทั้งอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) และอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) เพื่อให้สะดวกและเข้าใจง่ายในการแปลผล ผู้วิจัยได้สรุปผลผลลัพธ์ของการทดสอบรูปแบบจำลองที่นำมาวิเคราะห์เพื่อแปลผล แสดงไว้ในตาราง 10

ตาราง 10 แสดงค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลของตัวแปรในรูปแบบจำลองพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร

ตัวแปรผล	ตัวแปรสาเหตุ																			
	Soc			Media			Think			Know			Ethic			Mnag				
	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE		
Think	.56*	-	.56*	.21*	-	.21*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Know	.62*	.23*	.39*	.34*	.09*	.25*	.41*	-	.41*	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Ethic	.59*	.46*	.13*	.42*	.25*	.17*	.31*	.31*	-	.74*	-	.74*	-	-	-	-	-	-		
Mnag	.56*	.56*	-	.40*	.40*	-	.29*	.29*	-	.71*	.71*	-	.96*	-	.96*	-	-	-		
Result	.40*	.40*	-	.29*	.29	-	.21*	.21*	-	.51*	.51*	-	.69*	.69*	-	.72*	-	.72*		
ความเที่ยง (R^2)																				
1. R^2 for x-variables																				
Fteach			Fmodel			Rteach			Rmodel			Omedia								
.81			.73			.60			.55			.83								
2. R^2 for y-variables																				
Othink	MPknow	MTknow	Toleranc	Honesty	WorkPass	Diligenc	Earning	Saving	Spending	Out										
.84	.40	.49	.61	.62	.67	.62	.84	.80	.81	.81										
3. ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2 for Reduced Form)																				
Think	Know	Ethic	Mnag	Result																
.53	.82	.89	.83	.42																

ตาราง 10 (ต่อ)

เมตริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร							
ตัวแปรแฝง	Think	Know	Ethic	Mnag	Result	Soc	Media
Think	1.00						
Know	.85	1.00					
Ethic	.83	.99	1.00				
Mnag	.80	.95	.96	1.00			
Result	.57	.68	.69	.72	1.00		
Soc	.72	.88	.90	.87	.62	1.00	
Media	.63	.81	.80	.83	.60	.76	1.00

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ผลการทดสอบรูปแบบจำลองจากผลลัพธ์ของลิสเรล แสดงอิทธิพลของตัวแปรต่างๆ ในรูปแบบจำลองที่ผู้วิจัยนำมาสรุปอยู่ในรูปตาราง 10 เพื่อให้ง่ายต่อการแปลความหมาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพิจารณาค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกต พบว่ามีค่าความเที่ยงอยู่ระหว่าง .40 - .84 ตัวแปรในรูปแบบจำลองนี้ สามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร ได้สูงถึงร้อยละ 83 สำหรับการเปรียบเทียบความสำคัญของอิทธิพลของตัวแปรต่างๆ ทั้งตัวแปรภายนอกและภายในต่อตัวแปรที่สนใจ สรุปได้ว่า ตัวแปรความรู้จักคิด (Think) ได้รับอิทธิพลจากตัวแปรการถ่ายทอดทางสังคม (Soc) และอิทธิพลจากสื่อ (Media) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลเท่ากับ .56 และ .21 ตามลำดับ แสดงว่าการถ่ายทอดทางสังคมมีอิทธิพลค่อนข้างมากต่อความรู้จักคิดของเกษตรกร ในขณะที่อิทธิพลของสื่อมีอิทธิพลเพียงเล็กน้อย ในขณะที่อิทธิพลของตัวแปรต่างๆ ที่มีต่อความรอบรู้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ การถ่ายทอดทางสังคม (Soc) อิทธิพลจากสื่อ (Media) และความรู้จักคิด (Think) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลเท่ากับ .62 .34 และ .41 ตามลำดับ แสดงว่าการถ่ายทอดทางสังคมมีอิทธิพลค่อนข้างมากต่อความรอบรู้ของเกษตรกร ในขณะที่อิทธิพลจากสื่อและความรู้จักคิดมีอิทธิพลไม่มากนักต่อความรอบรู้ของเกษตรกร สำหรับอิทธิพลของตัวแปรต่างๆ ที่มีต่อจริยธรรมทางเศรษฐกิจ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ การถ่ายทอดทางสังคม (Soc) อิทธิพลจากสื่อ (Media) ความรู้จักคิด (Think) และ ความรอบรู้ (Know) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลเท่ากับ .59 .42 .31 และ .74 ตามลำดับ แสดงว่าความรอบรู้มีอิทธิพลอย่างมากต่อจริยธรรมทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ส่วนการถ่ายทอดทางสังคมมีอิทธิพลค่อนข้างมาก

การเปรียบเทียบอิทธิพลของตัวแปรสาเหตุต่างๆ กับตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร (Mnag) ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญของการวิจัยนี้ พบว่า พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรได้รับอิทธิพลทั้งจากตัวแปร

ภายนอกและตัวแปรภายใน โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ การถ่ายทอดทางสังคม (Soc) อิทธิพลของสื่อ (Media) ความรู้สึกนึกคิด (Think) ความรอบรู้ (Know) และ จริยธรรมทางเศรษฐกิจ (Ethic) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลเท่ากับ .56 .40 .29 .71 และ .96 ตามลำดับ แสดงว่าจริยธรรมในทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลมากที่สุดต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของ เกษตรกรและมีอิทธิพลสูงมาก เช่นเดียวกับความรอบรู้ ส่วนการถ่ายทอดทางสังคมมีอิทธิพลค่อนข้างมาก ในขณะที่ความรู้สึกนึกคิดและอิทธิพลของสื่อ มีอิทธิพลไม่มากนักต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของ เกษตรกร

หากเปรียบเทียบอิทธิพลของตัวแปรในรูปแบบจำลอง กับผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหาร ทรัพย์สิน (Result) ซึ่งเป็นตัวแปรที่ผู้วิจัยนำเข้ามาวิเคราะห์เพื่อยืนยันผลดีของการมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตาม แนวพุทธ พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ การถ่ายทอดทางสังคม (Soc) อิทธิพลของสื่อ (Media) ความรู้สึกนึกคิด (Think) ความรอบรู้ (Know) จริยธรรม ทางเศรษฐกิจ (Ethic) และพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ (Mnag) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของ อิทธิพลเท่ากับ .40 .29 .21 .51 .69 และ .72 ตามลำดับ แสดงว่าพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธมี อิทธิพลมากที่สุดต่อผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน รองลงมาคือจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งทั้งสองตัวแปร นี้มีขนาดอิทธิพลอย่างมาก ส่วนความรอบรู้มีอิทธิพลปานกลาง เช่นเดียวกับการถ่ายทอดทางสังคม ในขณะที่ อิทธิพลของสื่อและความรู้สึกนึกคิด มีอิทธิพลไม่มากนักต่อผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกร

นอกจากจะทราบความสำคัญของตัวแปรสาเหตุต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรที่สนใจใน ภาพรวมแล้ว ผู้วิจัยยังต้องการทราบต่อไปอีกว่า ผลกระทบหรืออิทธิพลของตัวแปรสาเหตุเหล่านั้นที่มีต่อตัวแปรที่ สนใจมีลักษณะอย่างไร โดยได้แยกอิทธิพลทั้งหมด (Total Effect) ออกเป็นอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) และอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) ซึ่งอิทธิพลทางตรงนั้นเป็นผลโดยตรงของตัวแปรสาเหตุตัวหนึ่งๆ ที่มีต่อ ตัวแปรผลโดยไม่ผ่านกระบวนการหรืออิทธิพลของตัวแปรอื่นใดเลยหรือตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ส่วนอิทธิพลทางอ้อมนั้นก็คืออิทธิพลของตัวแปรสาเหตุตัวหนึ่งที่มีต่อตัวแปรผลตัวหนึ่ง โดยผ่านอิทธิพลของตัว แปรแทรกอย่างน้อย 1 ตัว ซึ่งหากพิจารณาที่อิทธิพลรวม (Total Effect) ของตัวแปรสาเหตุต่างๆ ตามลำดับ ความสำคัญหรือขนาดอิทธิพลที่มีต่อตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ ตัวแปรจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ ความรอบรู้ การถ่ายทอดทางสังคม อิทธิพลของสื่อ และการรู้สึกนึกคิด หาก พิจารณาที่อิทธิพลทางตรง (Direct Effect) ของตัวแปรสาเหตุต่างๆ กับตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตาม แนวพุทธ พบว่า มีเพียงตัวแปรจริยธรรมในทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ตามแนวพุทธ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนตัวแปรอื่นๆ นั้น พบว่าตัวแปรที่นำมาศึกษาทุกตัวล้วนมีอิทธิพล ทางอ้อม (Indirect Effect) ต่อตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ดังนั้น การถ่ายทอดทางสังคมมี อิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่าน ความรู้สึกนึกคิด ความรอบรู้ และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับตัวแปรอิทธิพลของสื่อ ที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อ พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่านความรู้สึกนึกคิด

ความรอบรู้ และจริยธรรมทางเศรษฐกิจไปยังพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ในขณะที่ตัวแปรความรู้ จักคิด มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่าน ความรอบรู้ และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนตัวแปรความรู้ก็มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ตามแนวพุทธอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่านตัวแปรจริยธรรมทางเศรษฐกิจไปยังพฤติกรรม กรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

จากการแปลผลข้างต้นจะเห็นได้ว่า จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ และความรอบรู้ เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ส่วนการถ่ายทอดทางสังคมมีอิทธิพล ค่อนข้าง ในขณะที่ความรู้จักคิด และอิทธิพลของสื่อ มีอิทธิพลไม่มากนักพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์เพื่อนำผลไปใช้ในการวิจัยระยะที่ 2

จากผลการวิเคราะห์รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนว พุทธของเกษตรกร ที่พบว่า รูปแบบจำลองดังกล่าวมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และสามารถใช้อธิบาย การเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรได้ ดังนั้น จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ ความรอบรู้ และการถ่ายทอดทางสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรมากที่สุดและมี ขนาดอิทธิพลสูงมาก คือ .96 .74 และ .67 ตามลำดับ ในขณะที่อิทธิพลของสื่อ และความรู้จักคิด ก็มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรแต่มีขนาดอิทธิพลไม่มากนัก นอกจากนี้การวิเคราะห์ เพิ่มเติมจากสมมติฐานการวิจัยยังแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ด้วยว่า ผลลัพธ์ของพฤติกรรมที่วัดจากความพึงพอใจ ต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมหรือความพึงพอใจในความเป็นอยู่ของตนเองนั้น เป็นผลมาจากการมีพฤติ กรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธด้วย ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพฤติ กรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรให้สอดคล้องตามแนวพุทธมากขึ้น โดยใช้วิธีการของนักพฤติกรรมศาสตร์ นั่นคือ การปรับพฤติกรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินให้สอดคล้องตามแนวพุทธ มากขึ้นอย่างยั่งยืนนั้น การมุ่งปรับเปลี่ยนที่ปัจจัยภายในหรือตัวแปรทางปัญญาซึ่งผลการวิจัยนี้มีตัวแปรภายในที่ พบว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ คือ จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ และความ รอบรู้ ในขณะที่ตัวแปรการถ่ายทอดทางสังคมซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกก็มีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมกรรมการบริหาร ทรัพย์สินตามแนวพุทธเช่นกัน จากข้อค้นพบนี้จึงนำไปสู่แนวคิดในการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของ เกษตรกรโดยอาศัยหลักการปรับพฤติกรรม โดยมุ่งปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรทางปัญญา คือ จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ และความรอบรู้ ด้วยวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อทำให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินเปลี่ยน ซึ่งแนวคิดจากข้อ ค้นพบของการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทดลองนำไปศึกษาวิจัยต่อในการวิจัยระยะที่ 2

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจำแนกกลุ่มเกษตรกรตามคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับการวิจัยระยะที่ 2 ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการคัดกรองโดยจัดกลุ่มเกษตรกร ตัวอย่างเรียงตามลำดับคะแนนคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ และวิเคราะห์ค่าคะแนนของ ตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ (Percentile) เพื่อแบ่งกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่มเท่าๆ กัน คือ เปอร์เซ็นต์ไทล์

ที่ 25 เปอร์เซ็นไทล์ ที่ 50 เปอร์เซ็นไทล์ ที่ 75 เปอร์เซ็นไทล์ ที่ 100 แล้วเลือกกลุ่มเกษตรกรเพื่อกำหนดให้เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยระยะที่ 2 จากคะแนนในตำแหน่งเปอร์เซ็นไทล์ที่สอดคล้องกับการแปลความหมายของคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ซึ่งผลการวิเคราะห์ด้วยสถิติการแจกแจงความถี่การหาตำแหน่งเปอร์เซ็นไทล์ (Percentile) มีรายละเอียดในตาราง 11

ตาราง 11 จำนวนเกษตรกรตัวอย่างตามตำแหน่งเปอร์เซ็นไทล์ (Percentile) ของคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

กลุ่มที่	เปอร์เซ็นไทล์ : ตำแหน่งคะแนน	ช่วงคะแนน	จำนวน
กลุ่มที่ 1	P_{25} : 2.6700	1.2600 - 2.6700	112
กลุ่มที่ 2	P_{50} : 2.9947	2.6701 - 2.9947	112
กลุ่มที่ 3	P_{75} : 3.6303	2.9948 - 3.6303	114
กลุ่มที่ 4	P_{100} : 4.7196	3.6304 - 4.1792	112

เมื่อพิจารณาความหมายของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินว่าสอดคล้องตามแนวพุทธเพียงใด จากการจัดกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่มตามค่าคะแนน พบว่าตำแหน่งคะแนนเปอร์เซ็นไทล์ที่ 25 (P_{25}) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีคะแนนต่ำที่สุด ซึ่งเป็นผู้ที่มีคะแนนไม่เกิน 2.6700 จากคะแนนเต็ม 5 และเมื่อแปลความหมายของคะแนนก็คือกลุ่มที่มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินสอดคล้องตามแนวพุทธน้อยที่สุด และมีความสอดคล้องในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงได้กำหนดให้เกษตรกรตัวอย่างในกลุ่มนี้ซึ่งมีจำนวน 112 คน เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยระยะที่ 2 ในการทดลองปรับพฤติกรรม

2. ผลการวิจัยระยะที่ 2

การวิจัยระยะที่ 2 ที่ดำเนินการวิจัยต่อยอดจากการวิจัยระยะที่ 1 โดยนำข้อค้นพบของการวิจัยระยะที่ 1 มาเป็นตัวแปรเป้าหมายของการปรับพฤติกรรม ซึ่งผลการวิจัยระยะที่ 1 ที่พบว่าตัวแปรสาเหตุของพฤติกรรมทุกตัวที่นำมาเข้าวิเคราะห์ ทั้งตัวแปรปัจจัยภายนอกและตัวแปรปัจจัยภายในของบุคคลล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ แต่เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการปรับพฤติกรรมนี้ ที่ต้องการให้การเปลี่ยนพฤติกรรมแล้วนั้นมีความยั่งยืนคงทนของพฤติกรรม โดยผู้วิจัยมีแนวคิดที่เชื่อตามผลการวิเคราะห์ของ Miller & Berman (1993) ว่าการปรับพฤติกรรมทางปัญญาให้ผลดีกว่าการปรับพฤติกรรมโดยตรง และการปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรทางปัญญาเพื่อทำให้พฤติกรรมเปลี่ยน จะทำให้เกิดความคงทนของพฤติกรรมมากกว่าการปรับพฤติกรรมโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกตัวแปรที่เป็นสาเหตุสำคัญที่สุด 2 ตัวที่เป็นสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ โดยพิจารณาจากขนาดอิทธิพลสูงที่สุด คือ จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ และ

ความรอบรู้ โดยการวิจัยในระยะที่ 2 นี้จะช่วยยืนยันว่าตัวแปรเหตุปัจจัยทั้ง 2 ตัวนี้มีเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธจริง ผู้วิจัยจึงได้มีการจัดกระทำเพื่อลดความคลาดเคลื่อนอันเกิดจากปัจจัยที่ไม่ได้สนใจศึกษาด้วยวิธีการเลือกตัวอย่าง การเลือกสถิติวิเคราะห์ และกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาบุคคลและเป็นไปตามเงื่อนไขของการทดลอง ที่ต้องมีการจัดกระทำตัวแปรอื่นๆ ที่ไม่ได้เลือกมาเป็นปัจจัยในการทดลอง เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมภายหลังรับโปรแกรมแล้วนั้น เป็นผลมาจากโปรแกรมอย่างแท้จริงไม่ใช่สาเหตุอื่น เช่น การกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ให้มีความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งให้มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยในค่าของตัวแปรปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารทรัพย์สินอื่นๆ ที่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาใช้ในการสร้างโปรแกรม และที่สำคัญต้องเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ แล้วจึงที่เลือกเป็นตัวอย่างสำหรับการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินต่อไป

การวิจัยระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโปรแกรมการปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 ที่ทำให้ทราบสาเหตุของพฤติกรรมแล้วนำมาประกอบการสร้างกิจกรรมของโปรแกรม ตามแนวความคิดปรับพฤติกรรมทางปัญญา ด้วยการมุ่งปรับที่ตัวแปรทางปัญญา 2 ตัวที่มีอิทธิพลสูงทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ได้แก่ ตัวแปรจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ และตัวแปรความรอบรู้ โดยคาดหวังว่าเกษตรกรที่มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่ยังไม่สอดคล้องตามแนวพุทธหรือสอดคล้องเพียงเล็กน้อย หลังจากได้รับโปรแกรมแล้วจะเป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินสอดคล้องตามแนวทางพุทธมากขึ้นได้ โดยทำการทดสอบตามสมมติฐานการวิจัยที่ว่า เกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร เมื่อสิ้นสุดการได้รับโปรแกรมมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากขึ้นและมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับโปรแกรม ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการเชิงทดลอง (Experiment Research) แบบกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยการสุ่มและวัดก่อนหลังการทดลอง (Randomized Pretest Posttest Control Group Design) ซึ่งเป็นแบบแผนที่มีการเปรียบเทียบ 2 กลุ่ม มีการวัดผลการทดลองก่อนและหลัง มีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม (Between Group) และภายในกลุ่ม (Within Group) โดยกลุ่มตัวอย่างนั้นได้มาจากการสุ่ม (Randomized Sampling) จากประชากรเป้าหมาย จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลอง (Experimental Group) และกลุ่มควบคุม (Control Group) โดยให้เกษตรกรที่มีลักษณะเหมือนกันมีโอกาสเข้าร่วมอยู่ในทั้ง 2 กลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจะมีการวัดค่าตัวแปรตามก่อนการอบรม (Pretest) ในทั้ง 2 กลุ่ม และในระหว่างทดลองนั้น กลุ่มทดลองจะได้รับ Treatment คือ โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ในขณะที่กลุ่มควบคุมจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองเกี่ยวกับการรักษาสีเขียวแวดล้อมในชุมชน และหลังเสร็จสิ้นการอบรมทั้ง 2 กลุ่มจะถูกวัดค่าตัวแปรตามอีกครั้ง (Posttest) แล้วนำผลมาเปรียบเทียบกัน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตัวอย่างด้วยข้อจำกัดของงบประมาณและจำนวนผู้ดำเนินการทดลองที่จะสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์และการบรรลุเป้าหมายของโปรแกรมที่กำหนดไว้ และความเพียงพอในการวิเคราะห์ผลด้วยสถิติทดสอบ จึงกำหนดขนาดตัวอย่างในครั้งนี้ไว้ที่ 50 คน ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มทดลอง 27 คน และกลุ่มควบคุม 23 คน

เพื่อให้การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้กระชับและเข้าใจง่าย ผู้วิจัยจึงเลือกให้สัญลักษณ์ช่วยในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

N	หมายถึง	จำนวนตัวอย่าง
\bar{X}	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย
S.D.	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
F	หมายถึง	ค่าสถิติทดสอบ F
P-Value	หมายถึง	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Level of Significant) เป็นการกำหนดขอบเขตคลาดเคลื่อนที่ผู้วิจัยปฏิเสธสมมติฐานหลักเมื่อสมมติฐานหลักเป็นจริง (type I error (H_0 เป็นจริงแต่ผู้วิจัยปฏิเสธ H_0) ที่ยอมให้เกิดขึ้นในการวิจัยนี้ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ 0.05
Group	หมายถึง	กลุ่มตัวอย่างที่มี 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
T	หมายถึง	Treatment คือ โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ
E	หมายถึง	เกษตรกรตัวอย่างกลุ่มทดลอง
C	หมายถึง	เกษตรกรตัวอย่างกลุ่มควบคุม
Pretest	หมายถึง	คะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธวัดก่อน (pretest)
Posttest	หมายถึง	คะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธวัดหลัง (posttest)

ภายหลังการทดลองใช้โปรแกรมผู้วิจัยได้ประมวลผลการวิจัยระยะที่ 2 ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและเพื่อตอบสนองสมมติฐานการวิจัย โดยสถิติวิเคราะห์ที่ใช้วิเคราะห์เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและประเมินผลแต่ละกิจกรรม ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการทดสอบสมมติฐานใช้สถิติทดสอบ ANCOVA ซึ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง
- ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผลกิจกรรม
- ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย
- ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนผลของโปรแกรม
- ส่วนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินโครงการ

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

เกษตรกรตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าชาย โดยมีเพศหญิง 29 คน (ร้อยละ 42.0) และเพศชาย 21 คน (ร้อยละ 58.0) มีอายุอยู่ระหว่าง 25 - 49 ปี อายุเฉลี่ย 34.0 ปี โดยผู้ที่มีอายุระหว่าง 25 - 29 ปี มีจำนวน 18 (ร้อยละ 36.0) มีอายุระหว่าง 30 - 39 ปี มีจำนวน 20 (ร้อยละ 40.0) และมีอายุระหว่าง 40 - 49 ปี จำนวน 12 (ร้อยละ 24.0) หากพิจารณาที่สถานภาพสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างสถานะโสด 23 คน (ร้อยละ 46.0) สมรสและอยู่ด้วยกัน มี 24 คน (ร้อยละ 48.0) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 56.0) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป

กลุ่มทดลองมีจำนวน 27 คน เป็นเพศหญิง 18 คน เพศชาย 11 คน มีอายุเฉลี่ย 32.3 ปี เป็นคนโสด 13 คน สมรสและอยู่ด้วยกัน มี 12 คน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มี 14 คน อาชีวศึกษา มีจำนวน 9 คน และปริญญาตรี มี 4 คน กลุ่มควบคุมมีทั้งสิ้น 23 คน เป็นเพศชาย 12 และเพศหญิง 11 คน มีอายุเฉลี่ย 35.9 ปี เป็นคนโสด 10 คน สมรสและอยู่ด้วยกัน มี 12 คน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มี 14 คน อาชีวศึกษา มีจำนวน 6 คน และปริญญาตรี มี 3 คน โดยรายละเอียดของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างตามที่แสดงไว้ในตาราง 12

ตาราง 12 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างการวิจัยระยะที่ 2

ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มทดลอง (E)		กลุ่มควบคุม (C)		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ	27	100.0	23	100.0	50	100.0
ชาย	9	33.3	12	52.2	21	42.0
หญิง	18	66.7	11	47.8	29	58.0
2. อายุ	27	100.0	23	100.0	50	100.0
25 - 29 ปี	12	44.4	6	26.1	18	36.0
30 - 39 ปี	10	37.1	10	43.5	20	40.0
40 - 49 ปี	5	18.5	7	30.4	12	24.0
อายุเฉลี่ย	32.3 ปี		35.9 ปี		34.0 ปี	
3. สถานภาพสมรส	27	100.0	23	100.0	50	100.0
โสด	13	48.1	10	43.5	23	46.0
สมรสและอยู่ด้วยกัน	12	44.5	12	52.2	24	48.0
หย่าร้าง	1	3.7	-	-	1	3.0
หม้าย (คู่สมรสเสียชีวิต)	1	3.7	1	4.3	2	4.0

ตาราง 12 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มทดลอง (E)		กลุ่มควบคุม (C)		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
4. ระดับการศึกษาสูงสุด	27	100.0	23	100.0	50	100.0
มัธยมศึกษา	14	51.9	14	60.9	28	56.0
อาชีวศึกษา	9	33.3	6	26.1	15	30.0
ปริญญาตรี	4	14.8	3	13.0	7	14.0

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผลกิจกรรม

การวิเคราะห์เพื่อประเมินรายกิจกรรม เพื่อให้ทราบว่า เมื่อเกษตรกรได้ทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมแล้ว สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมได้มากน้อยเพียงใด หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรเป้าหมายที่ต้องการปรับเปลี่ยนของแต่ละกิจกรรมอย่างไร ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายหลังสิ้นสุดโปรแกรม

กิจกรรมที่ 1 “รู้ตนแก้จนได้” เป็นกิจกรรมในขั้นต้นสำหรับเกษตรกรกลุ่มทดลอง เพื่อสร้างความตระหนักรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการบริหารทรัพย์ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนการปรับพฤติกรรม ที่เป็นไปตามแนวทางการพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธที่เริ่มต้นก่อนการพัฒนาคนด้วยการการมุ่งสร้างความคิดเห็นที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวที่ต้องแก้ไขให้หมดไปเสียก่อนแล้วจึงจัดการปรับพฤติกรรมต่อไป ซึ่งกิจกรรมที่ 1 นี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 ในรูปแบบการให้ข้อมูลสะท้อนกลับผลลัพธ์ของพฤติกรรมของเกษตรกรเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ในภาพรวมของกลุ่มตัวอย่าง โดยการนำเสนอตัวเลขสะท้อนรายได้และรายจ่าย สัดส่วนคนที่มียอดหนี้สินและมีการออม ที่สะท้อนว่ามีปัญหาและเกิดจากการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างไร แล้วให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาดังกล่าว แล้วมองสะท้อนว่าปัญหานี้เป็นปัญหาของตนเองด้วยหรือไม่ ตามใบงานที่ 1.1 (ภาคผนวก ข)

ผลการประเมินจากใบงานที่ 1.1 พบว่า เกษตรกรทุกคนได้ตอบความคิดเห็นว่า เห็นด้วยทั้ง 3 ข้อสรุป ที่ว่า เกษตรกรมีปัญหารายได้ได้น้อยแต่มีการใช้จ่ายสูง ส่วนใหญ่เป็นผู้มีหนี้สิน และส่วนใหญ่ไม่มีการออมเงิน โดยให้เหตุผลประกอบที่น่าสนใจด้วยว่า ที่เกษตรกรหาเงินได้น้อย เพราะไม่มีอาชีพเสริม ค่าแรงถูก ไม่มีความรู้ในการทำเกษตรให้ได้ผลดี และผลผลิตได้น้อยกว่าที่ลงทุนไป ส่วนค่าใช้จ่ายที่มีมาก เพราะใช้จ่ายเกินตัว ซื้อมือถือของที่ไม่จำเป็น ราคาข้าวของแพงขึ้น และทำการเกษตรด้วยการจ้างไม่ได้ทำเองทำให้ใช้จ่ายเพื่อลงทุนสูง และเมื่อให้เกษตรกรกลุ่มทดลองมองย้อนกลับมาที่ตนเองว่า ปัญหาที่ 3 อย่างนี้เป็นปัญหาของตนเองหรือไม่ พบว่า มีเกษตรกรในกลุ่มทดลองร้อยละ 88.9 ที่เห็นว่า ปัญหารายได้ได้น้อยแต่มีค่าใช้จ่ายมาก และการไม่มีการออมเงิน เป็นปัญหาของตนเอง และร้อยละ 77.8 เห็นว่าปัญหาระหนี้สินล้นพ้นตัว เป็นปัญหาของตนเองด้วย

เมื่อเกษตรกรกลุ่มทดลองได้รับทราบปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรในภาพรวม และได้แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาดังกล่าว รวมทั้งวิเคราะห์ตนเองว่ามีปัญหานี้ด้วยหรือไม่แล้ว ในกิจกรรมที่ 1 ยังได้กระตุ้นให้เกษตรกรฝึกวิเคราะห์ตนเองด้วยเหตุผลว่าการแก้ไขหรือไม่แก้ไขปัญหาดังกล่าว หรือที่มองว่าไม่เป็นปัญหาแต่อยากทำให้ดียิ่งขึ้นจะเกิดผลดีผลเสียอย่างไร แล้วประเมินว่าเกษตรกรมีความโน้มเอียงที่อยากหารายได้เพิ่ม ต้องการที่จะออมเงิน/ เพิ่มจำนวนเงินออมให้ได้ และอยากลดหนี้สิน/ปลดหนี้/ ไม่อยากเป็นหนี้ แล้วเขียนตอบในใบงานที่ 1.2 (ภาคผนวก ข)

การประมวลผลจากใบงานที่ 1.2 พบว่า เกษตรกรในกลุ่มทดลองทุกคนต้องการที่จะทำในเรื่องดังกล่าว โดยมีบางคนให้เหตุผลประกอบที่น่าสนใจด้วยว่า อยากมีเงินใช้จ่ายให้เพียงพอในครอบครัวและไม่อยากไปกู้หนี้ยืมสินมาใช้จ่าย อยากมีเงินเก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น และลดความเครียดจากการมีหนี้สิน เป็นต้น โดยได้วิธีการที่จะหารายได้เพิ่มมีทั้งการแปรรูปผลผลิต เช่น ทำน้ำผักผลไม้ขาย ห่อซีพเสริม เช่น คำขาย เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ขายของออนไลน์ เป็นต้น ส่วนวิธีที่จะออมเงินให้ได้ คือ การลดค่าใช้จ่าย ออมให้ได้สัปดาห์ละครั้ง นำเงินจากรายได้เสริมมาเก็บออม เป็นต้น ส่วนการลดภาระหนี้สินนั้น วิธีการที่เกษตรกรเสนอ คือ การไม่กู้หนี้เพิ่ม ลดค่าใช้จ่าย เป็นต้น

กิจกรรมที่ 2 “ปัญหามีไว้ให้เราแก้ไข” เป็นอีกกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการบริหาร ด้วยการจูงใจโดยการใช้คำพูดที่ดึงเอาคำคมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรในเชิงสร้างแรงบันดาลใจในการนำมากระตุ้นเตือนตนได้ ตามที่มีนักบริหารการเงินได้กล่าวถึงความสำคัญของคำคมว่า คือ การใช้ถ้อยคำที่หลักแหลมมาบอกกล่าวเพื่อชวนให้คิดตาม คำคมจึงมักเป็นสิ่งที่ใช้แสดงความคิดเห็นหรือทำให้เกิดความรู้สึกได้ออกมาอย่างชัดเจนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกที่ลึกซึ้งเมื่อได้อ่าน คำคมจึงเกิดขึ้นมาเพื่อสร้างข้อคิด แรงบันดาลใจและเตือนสติของผู้อ่านในทุก ๆ เรื่อง แล้วให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นต่อคำคม โดยเลือกคำคมที่ชอบพร้อมให้เหตุผลประกอบ และเมื่อนำมาประมวลผลแล้ว พบว่า เกษตรกรกลุ่มทดลองได้เลือกคำคมที่ชอบมากที่สุด ได้แก่ คนขยันย่อมมหาทรัพย์ได้ ไม่มีความยากจนในหมู่คนขยัน ความจนไม่ใช่กรรมพันธุ์คนขยันไม่มีวันจน อย่าเก็บเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายแต่จงใช้จ่ายด้วยเงินที่เหลือจากการเก็บ และหากคุณซื้อแต่สิ่งของที่ไม่น่าเป็นสักวันคุณต้องขายสิ่งของที่จำเป็น เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ให้เหตุผลที่เลือกว่าเป็นข้อความที่โดนใจ เห็นด้วยว่าเป็นจริงด้วยเหตุและผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกิจกรรมที่ 1 และกิจกรรมที่ 2 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มทดลองเป็นผู้มีความตระหนักรู้ หรืออาจกล่าวได้ว่าตัวแปรเป้าหมายของกิจกรรมนี้ คือตัวแปรความตระหนักรู้ ได้รับการปรับเปลี่ยนไปตามเป้าหมายของกิจกรรม นั่นคือเกษตรกรกลุ่มทดลองตระหนักรู้ในปัญหาการบริหารทรัพยากรและต้องการที่จะปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น

กิจกรรมที่ 3, 4 และ 5 เป็นกิจกรรมที่มุ่งปรับเปลี่ยนตัวแปรความรอบรู้ ซึ่งใช้แนวคิดการเรียนรู้จากตัวแบบ การให้ความรู้โดยการใช้คำพูดจูงใจ และการเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติ

กิจกรรมที่ 3 “เกษตรกรรอบรู้” เป็นกิจกรรมแรกในการปรับพฤติกรรมที่มุ่งปรับที่ตัวแปรภายใน ด้วยการสร้างการเรียนรู้เพื่อให้พฤติกรรมเปลี่ยน โดยเริ่มที่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร ตามแนวพุทธ ซึ่งกิจกรรมที่ 3 นี้ มุ่งปรับที่ตัวแปรความรู้ด้วยการฝึกเรียนรู้จากตัวแบบ

โดยตัวแบบแรกต้องการสื่อให้เกษตรกรกลุ่มทดลองได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ความรู้เพื่อให้เกิดมีรายได้เพิ่ม และเรียนการรู้จักแบ่งปันเมื่อเรามีมีพอแล้ว แล้วให้วิเคราะห์ตนเองว่าสามารถทำได้เหมือนกับที่ตัวแบบทำหรือไม่ และคิดว่าจะทำตามหรือไม่ ตามใบงานที่ 3 (ภาคผนวก ข) ซึ่งมีเกษตรกรร้อยละ 85.2 ตอบว่าตนเองสามารถทำได้ และมีเพียงร้อยละ 14.8 ที่ตอบว่าไม่น่าจะทำได้ โดยให้เหตุผลที่สำคัญว่า ไม่มีความรู้ ไม่มีเงินทุน ในขณะที่เกษตรกรที่คิดว่าจะทำตามตัวแบบมีร้อยละ 67.0 และไม่คิดทำตามมีร้อยละ 37.0 โดยให้เหตุผลที่สำคัญว่า ไม่มีความอดทน ที่ดินไม่เหมาะสม และไม่มีเงินทุน เป็นต้น

ส่วนตัวแบบที่ 2 ต้องการสื่อให้เกษตรกรกลุ่มทดลองได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้รู้จักความพอดีและมีความสุขบนความพอดี รู้จักทำมาหากินอย่างมีความสุขด้วยความคิดว่าถ้าอยากรวยต้องรู้จักพอดี และความสุขไม่ได้อยู่ที่มีเงินมากมายแต่อยู่ที่การได้เป็นผู้ให้และแบ่งปัน แล้วให้วิเคราะห์ตนเองว่าสามารถทำได้เหมือนกับที่ตัวแบบทำหรือไม่ และคิดว่าจะทำตามหรือไม่ ซึ่งมีเกษตรกรร้อยละ 59.3 เชื่อว่าตนเองสามารถทำได้ และมีเพียงร้อยละ 39.7 ที่ตอบว่าไม่น่าจะทำได้ ในขณะที่เกษตรกรที่คิดว่าจะทำตามตัวแบบนี้ มีร้อยละ 51.9 และไม่คิดทำตามมีร้อยละ 48.1

กิจกรรมที่ 4 “รู้หลักการผ่านหลักธรรม” เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารทรัพยากร ตามแนวพุทธ ด้วยการให้ความรู้ในหลายๆ รูปแบบ เช่น การให้ฟังธรรมบรรยาย การบรรยายให้ความรู้โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติในการบริหารทรัพยากร บรรยายสรุปหลักการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ พร้อมเปิดโอกาสให้เกษตรกรกลุ่มทดลอง ชักถาม แสดงความคิดเห็น และยกตัวอย่างประกอบ แล้วให้แต่ละคนสรุปหลักการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธในใบงานที่ 4 (ภาคผนวก ข) ซึ่งเมื่อนำมาประมวลผล พบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 81.5 สามารถสรุปได้ถูกต้อง โดยในจำนวนนี้มีผู้ที่สรุปความที่แสดงว่ามีความเข้าใจเป็นอย่างดี ร้อยละ 55.6 และเข้าใจเกือบดีร้อยละ 25.9 สำหรับกิจกรรมนี้ (หากเปรียบเทียบกับคะแนนความรอบรู้จากการวิจัยระยะที่ 1 พบว่า คะแนนกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้จะอยู่ระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับคะแนนของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) จากการสังเกตของผู้วิจัยและชักถามในระหว่างทำกิจกรรม พบว่าเกษตรกรกลุ่มทดลองเกือบทั้งหมด บอกว่าเป็นครั้งแรกที่ได้รับรู้ว่ามีหลักการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ โดยเฉพาะจากการฟังธรรมบรรยาย

กิจกรรมที่ 5 “ฝึกทักษะทางการเงิน” เป็นกิจกรรมที่ให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะทางการเงิน พร้อมทั้งเรียนรู้วิธีการและทดลองการคิดคำนวณที่เกี่ยวกับการเงินที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน และให้เกษตรกรได้เห็นความสำคัญและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี ทั้งรายรับรายจ่าย และการบัญชีพื้นฐานสำหรับอาชีพเกษตร โดยใช้การบรรยายร่วมกับการฝึกปฏิบัติ (Workshop) เป็นกลุ่มย่อย ภายหลังจบการฝึกปฏิบัติพบว่า จากที่เกษตรกรกลุ่มทดลอง ยังไม่ทราบวิธีการคิดคำนวณเกี่ยวกับการเงินที่จำเป็นในชีวิตประจำวันได้อย่าง

ถูกต้อง แต่เมื่อให้ทดลองทำโจทย์ตัวอย่างตามใบงานที่ 5.1 แล้วนำมาตรวจสอบ พบว่า เกือบทุกคนตอบได้ถูกต้อง ทุกข้อ มีเพียง 4 คนที่ตอบผิด 2-3 ข้อจาก 6 ข้อ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกิจกรรมที่ 3, 4 และ 5 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ซึ่งรู้ทั้งหลักการและรู้ในวิธีปฏิบัติ แสดงว่าตัวแปรความรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายของการปรับเปลี่ยนของกิจกรรมชุดนี้เกิดการปรับเปลี่ยนไปตามเป้าหมายของกิจกรรม

กิจกรรมที่ 6 และ 7 เป็นกิจกรรมที่ต้องการปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ โดยการสร้างการเรียนรู้จากตัวแบบ

เมื่อเกษตรกรมีความรอบรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธแล้ว การมีจริยธรรมหรือแนวทางปฏิบัติที่ฝังงานในการบริหารทรัพยากรจะทำให้พฤติกรรมการบริหารทรัพยากรสอดคล้องตามแนวพุทธได้มากยิ่งขึ้น โดยมีกิจการเสริมสร้างจริยธรรม 2 กิจกรรม เริ่มต้นที่ให้เกษตรกรรู้จักจริยธรรมในทางเศรษฐกิจในขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการบริหารทรัพยากร และวิธีการปฏิบัติอย่างผู้มีจริยธรรม ซึ่งการปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนาจริยธรรมในกิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพียงเป็นการพัฒนาจริยธรรมในระดับชาวบ้านเท่านั้น ก็ถือว่าเป็นผู้มีการบริหารทรัพยากรที่สอดคล้องตามแนวพุทธได้ ซึ่งการพัฒนาจริยธรรมในระดับชาวบ้านตามแนวทางพุทธศาสนา คือ มุ่งเน้นการควบคุมตนเองให้อยู่ในจริยธรรม ที่นอกจากการดำเนินชีวิตที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีแล้วยังต้องเป็นผู้มีความดีงามตามหลักเบญจธรรมควบคู่ไปด้วย เช่น มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น ปรารถนาล้มมาอาชิวะ มีความสัตย์ และมีสติความระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ ซึ่งการประเมินผลกิจกรรมนี้ได้ให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีพันธสัญญาร่วมกันว่าจะดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของผู้มีคุณธรรมนำทาง ซึ่งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างยอมรับในพันธสัญญานี้ และจะดำเนินการวางแผนชีวิตตนเองโดยยึดหลักการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ และจะนำส่งแผนได้ภายหลังสิ้นสุดการทดลองไปแล้ว 1 สัปดาห์ ตามใบงานพิเศษ 1 (ภาคผนวก ข)

จากการวิเคราะห์เพื่อประเมินผลเป็นรายกิจกรรม พบว่า เกษตรกรกลุ่มทดลอง มีการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม ในระดับที่ดี จะเห็นได้จากผลการประเมินแต่ละกิจกรรมเกษตรกรกลุ่มทดลองเกือบทุกคนผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนดในทุกกิจกรรม ซึ่งเป็นหลักฐานที่ยืนยันได้ว่าตัวแปรภายในที่ต้องการปรับเปลี่ยน ทั้งความรู้ และจริยธรรมในทางเศรษฐกิจของเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งตามสาเหตุของผลการวิจัยระยะที่ 1 ที่ระบุว่า 2 ตัวแปรนี้ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้พฤติกรรมการบริหารทรัพยากรปรับเปลี่ยน

สำหรับคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และพิสัยของข้อมูลตัวแปรตามในการวิจัยระยะที่ 2 นี้ ได้แก่ คะแนนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ จำแนกตามประเภทกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง และจำแนกตามช่วงเวลาของการวัด คือ วัดก่อนการทดลองและวัดหลังการทดลอง ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผล ได้ดังนี้ (ตาราง 13)

ตาราง 13 คะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และพิสัยของคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของกลุ่มตัวอย่างการวิจัยระยะที่ 2

คะแนน	กลุ่มทดลอง (n=27)			กลุ่มควบคุม (n=23)			รวม (n=50)		
	\bar{X}	S.D	พิสัย	\bar{X}	S.D	พิสัย	\bar{X}	S.D	พิสัย
พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ									
ก่อนรับโปรแกรม	2.2362	.20075	.7381	2.2268	.17765	.7910	2.2319	.18862	1.0052
หลังรับโปรแกรม	2.9372	.25530	1.000	2.2657	.15399	.7116	2.6283	.39938	1.6111

หากพิจารณาผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมจากคะแนนเฉลี่ยของตัวแปรตาม ซึ่งก็คือพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ จากตาราง 13 แสดงให้เห็นว่าคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน ทั้งคะแนนที่วัดก่อนและคะแนนที่วัดหลัง และเมื่อพิจารณาคะแนนของกลุ่มทดลองที่วัดก่อนและวัดหลังก็แตกต่างกันด้วย เช่นเดียวกับคะแนนของกลุ่มควบคุมที่วัดก่อนและวัดหลังก็แตกต่างกันด้วย ดังนั้นเพื่อยืนยันผลของโปรแกรมด้วยวิธีการทางสถิติ ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานต่อไป

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ว่าโปรแกรมดังกล่าวนี้ทำให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรสอดคล้องตามแนวพุทธมากขึ้นได้หรือไม่ โดยการค้นหาคำตอบสำหรับการวิจัยนี้ ดำเนินการในรูปการวิจัยเชิงทดลองที่มีการสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และมีการวัดคะแนนพฤติกรรม (pretest) ด้วยแบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ แล้วทำการทดลองโดยจัดกิจกรรมของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกรจนครบทุกกิจกรรมให้กับกลุ่มทดลอง และภายหลังได้รับโปรแกรมเรียบร้อยแล้วทำการวัดผลของพฤติกรรม (posttest) ด้วยแบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ จะเห็นได้ว่าการวิจัยนี้ได้พยายามจัดตัวแปรแทรกซ้อนด้วยวิธีการสุ่มเลือกตัวอย่าง แล้วแต่เนื่องจากจำนวนตัวอย่างของการวิจัยนี้ในแต่ละกลุ่มมีจำนวนน้อย (น้อยกว่า 30) คือ กลุ่มทดลองมี 27 คน และกลุ่มควบคุมมี 23 คน ดังนั้นการดำเนินการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาคำตอบของการวิจัยในระยะที่ 2 จึงต้องการให้ได้คำตอบที่ยืนยันผลของโปรแกรมได้อย่างแท้จริงนี้ ที่นอกจากจะทดสอบว่าคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรกลุ่มทดลองหลังรับโปรแกรมแตกต่างจากกลุ่มควบคุมหรือไม่แล้วนั้น ยังทดสอบต่อไปอีกด้วยว่าคะแนนพฤติกรรมหลังรับโปรแกรมเป็นผลมาจากคะแนนพฤติกรรมก่อนรับโปรแกรมหรือไม่

ดังนั้นการทดสอบสมมติฐานการวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance : ANCOVA) ซึ่งเป็นเทคนิคการวิเคราะห์ที่ควบคุมความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมก่อนการทดลอง (pretest) โดยสามารถแยกผลที่เกิดจากความแตกต่างของคะแนนวัดก่อน หรือปรับผลของอิทธิพลตัวแปรร่วมออก ทำให้ทราบถึงผลของโปรแกรมที่มีต่อพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธจริงๆ ซึ่งการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance : ANCOVA) มีข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างมีการแจกแจงปกติ Normality Distribution
2. ความแปรปรวนของประชากรในแต่ละกลุ่มต้องเท่ากัน (equal variances) หรือมีความแปรปรวนเป็นเอกพันธ์ (Homogeneity Of Variances)
3. กลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระจากกัน (Independence Observation)
4. ตัวแปรตามและตัวแปรร่วมมีความสัมพันธ์กันในแบบเส้นตรง (Linear Relationship between Covariate and Dependent Variable)
5. อิทธิพลของตัวแปรร่วมที่มีต่อตัวแปรตามในแต่ละระดับของปัจจัยจะต้องเท่ากัน (ไม่มีการกระทำร่วมกันระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรร่วม (Homogeneity of Regression Slope))

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Assumptions of ANCOVA) โดยตัวแปรตามของการวิจัยนี้ คือ คะแนนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธหลังรับโปรแกรม (Posttest) และตัวแปรร่วม คือ คะแนนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธก่อนรับโปรแกรม (Pretest) ผลวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นมีดังนี้

1. ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างมีการแจกแจงปกติ (Normality Distribution) การตรวจสอบการแจกแจงข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติทดสอบ Kolmogorov-Smirnov ที่ทดสอบว่าข้อมูลมีการแจกแจงปกติหรือไม่ (H_0 ข้อมูลมีการแจกแจงแบบปกติ) ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คะแนนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธหลังรับโปรแกรม (posttest) ของกลุ่มทดลองมีค่าสถิติทดสอบ Kolmogorov-Smirnov = .153 P-value. = .107 กลุ่มควบคุมมีค่าสถิติทดสอบ Kolmogorov-Smirnov = .126 P-Value = .200 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด คือ .05 (not reject H_0) จึงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าข้อมูลมีการแจกแจงแบบปกติ

2. ทดสอบความเท่ากันของความแปรปรวน (Homogeneity of Variance) ผลการทดสอบด้วยสถิติทดสอบ Levene's Test พบว่า มีค่า $F = 3.328$ P-Value = .231 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด คือ .05 (Not Reject H_0) จึงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมฯ หลังรับโปรแกรม (Posttest) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน นั่นคือความแปรปรวนของประชากรในแต่ละกลุ่มเท่ากัน (Equal Variances) หรือมีความแปรปรวนเป็นเอกพันธ์ (Homogeneity of Variances)

3. ทดสอบความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงระหว่างตัวแปรร่วมกับตัวแปรตาม (Linear Relationship between Covariate and Dependent Variable) โดยมีสมมติฐานการทดสอบ คือ H_0 : ตัวแปรร่วม คือ คะแนนพฤติกรรมฯ ก่อนรับโปรแกรม (Pretest) ไม่มีความสัมพันธ์เชิงเส้นกับตัวแปรตาม คือ คะแนนพฤติกรรมฯ หลังรับโปรแกรม (Posttest) ซึ่งผลการทดสอบด้วยสถิติทดสอบ Correlation พบว่าค่าสถิติทดสอบ Pearson's

Correlation = .473 P-value. = .001 จึงปฏิเสธสมมติฐาน (Reject H_0) ที่ระดับนัยสำคัญที่ระดับ .05 แสดงว่าคะแนนพฤติกรรมฯ ก่อนรับโปรแกรม (Pretest) มีความสัมพันธ์เชิงเส้นกับคะแนนพฤติกรรมฯ ก่อนรับโปรแกรม (Pretest)

นอกจากนี้ยังได้ทดสอบว่าคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธหลังรับโปรแกรม (Posttest) ของเกษตรกรกลุ่มทดลองแตกต่างจากกลุ่มควบคุมหรือไม่ พบว่า ค่า $F = 121.267$ P-Value = .000 แสดงว่าคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรกลุ่มทดลองหลังรับโปรแกรมแตกต่างจากกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คำถามต่อไปคือความแตกต่างนี้เป็นผลมาจากคะแนนพฤติกรรมก่อนรับโปรแกรมด้วยหรือไม่ ผู้วิจัยจึงทดสอบโดยควบคุมคะแนนพฤติกรรมก่อนรับโปรแกรม (Pretest) เพื่อดูว่าคะแนนพฤติกรรมก่อนรับโปรแกรม (Pretest) มีอิทธิพลต่อคะแนนพฤติกรรมฯ หลังรับโปรแกรม (Posttest) หรือไม่ และมีอิทธิพลคงที่หรือไม่ ซึ่งผลการทดสอบว่าคะแนนพฤติกรรมฯ ก่อนรับโปรแกรม (Pretest) มีอิทธิพลต่อคะแนนพฤติกรรมฯ หลังรับโปรแกรม (Posttest) หรือไม่นั้น พบว่า $F = 114.699$ P-Value = .000 แสดงว่าคะแนนพฤติกรรมฯ ก่อนรับโปรแกรม (Pretest) มีผลต่อคะแนนพฤติกรรมฯ หลังรับโปรแกรม (Posttest) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการทดสอบความคงที่ของอิทธิพลของคะแนนพฤติกรรมฯ ก่อนรับโปรแกรม (Pretest) ในทั้ง 2 กลุ่มนั้น พบว่า ค่า $F = 3.768$ P-Value = .058 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญที่ระดับ .05 จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานได้ (Not Reject H_0) นั้นแสดงว่าอิทธิพลของคะแนนพฤติกรรมฯ ก่อนรับโปรแกรม (Pretest) ที่มีต่อคะแนนพฤติกรรมฯ หลังรับโปรแกรม (Posttest) ทั้ง 2 กลุ่มเท่ากัน

4. ตรวจสอบความเท่ากันของอิทธิพลตัวแปรร่วม (Homogeneity of Regression) โดยมีสมมติฐานการทดสอบ คือ H_0 : อิทธิพลของตัวแปรร่วมที่มีต่อตัวแปรตามในแต่ละกลุ่มจะต้องเท่ากัน (ไม่มีการกระทำร่วมกันระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรร่วม) จากผลการทดสอบพบว่า ค่า $F = 3.768$ P-Value = .058 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญที่ระดับ .05 จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานได้ (Not Reject H_0) นั้นแสดงว่าอิทธิพลของตัวแปรร่วมที่มีต่อตัวแปรตามในแต่ละกลุ่มเท่ากัน ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA)

เมื่อผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) พบว่าข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างนี้ผ่านข้อตกลงเบื้องต้นทุกข้อ ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยต่อไป ซึ่งผลการวิเคราะห์มีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 14 คะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธหลังรับโปรแกรม (Posttest) ที่รับตามคะแนนก่อนรับโปรแกรม (Pretest) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่ม	คะแนนเฉลี่ย (Mean)	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
กลุ่มทดลอง	2.9325 ^a	.021	2.8890	2.9760
กลุ่มควบคุม	2.2696 ^a	.023	2.2230	2.3160

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: pretest = 2.2319.

ตาราง 15 การเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธหลังรับโปรแกรม (Posttest) ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม โดยใช้คะแนนก่อนรับโปรแกรม (Pretest) เป็นตัวแปรร่วม ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA)

แหล่งความแปรปรวน (Source)	Sum of Squares (SS)	Df	Mean Square (MS)	F	P-Value
Pretest	1.598	1	1.598	121.433*	<.0001
Group	5.447	1	5.447	413.921*	<.0001
Error	.618	47	.013		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 16 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธหลังรับโปรแกรม (Posttest) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้การปรับแก้ไขค่าเฉลี่ยด้วยวิธี Bonferroni

Mean Difference (กลุ่มทดลอง-กลุ่มควบคุม)	Std. Error	P-Value	95% Confidence Interval for Difference	
			Lower Bound	Upper Bound
.662*	.033	<.0001	.597	.728

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 14-16 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) ด้วยการเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธภายหลังรับโปรแกรม (Posttest) ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม โดยใช้คะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธก่อนรับโปรแกรม (Pretest) เป็นตัวแปรร่วม เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ว่า พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธภายหลังรับโปรแกรม (Posttest) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการทดสอบพบว่าค่า $F = 413.921$ $P\text{-Value} = .000$ ซึ่งตกอยู่ในขอบเขตการปฏิเสธสมมติฐาน (Reject H_0) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นแสดงว่าคะแนนพฤติกรรมวัดหลังรับโปรแกรม (Posttest) ของเกษตรกรกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน และจากผลการทดสอบเพื่อเปรียบเทียบคะแนนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้การปรับแก้ไขค่าเฉลี่ยด้วยวิธี Bonferroni พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่า ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = .662, $P\text{-Value} = .000$) จึงสรุปได้ว่าเกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าเกษตรกรผู้ที่ไม่ได้รับโปรแกรม ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนผลของโปรแกรม

เนื่องจากพฤติกรรมเป้าหมายของการวิจัยนี้ คือ พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่วัดจาก 3 มิติ หรือวัดใน 3 พฤติกรรมย่อย คือ การหาทรัพย์สิน การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สิน จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนในพฤติกรรมจากการรับโปรแกรมนั้น วัดจากการคิดที่จะกระทำ (Intension) ซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมภายใน ซึ่งการวิจัยนี้สรุปผลของโปรแกรมจากการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายนอกนั้น เนื่องจากลักษณะของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่จะวัด เพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมภายนอกนั้น มีองค์ประกอบของการเกิดพฤติกรรมที่ต้องอาศัยทั้งเหตุการณ์ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม และช่วงเวลาหรือจังหวะชีวิต เช่นการหาทรัพย์สินของเกษตรกรนั้น จะเกิดผลต้องใช้เวลาที่นานอย่างน้อยต้องเท่ากับช่วงเวลาของการให้ผลผลิตใน 1 รอบการเพาะปลูก หรือแม้เป็นรายได้อื่นๆ ที่เป็นแหล่งที่เกษตรกรใช้หาเป็นรายได้เสริม ก็จะขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วย เพราะส่วนใหญ่ก็จะเป็นการรับจ้างในภาคการเกษตร เพราะเป็นอาชีพที่เกษตรกรมีทักษะในอาชีพ หรืออาชีพใหม่ๆ ก็ต้องใช้ระยะเวลาในการเห็นผลการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการวัดผลโปรแกรมนี้ตามเป้าหมายที่มุ่งปรับเปลี่ยนที่ความรู้และจริยธรรมที่จะทำให้พฤติกรรมดังกล่าวเปลี่ยน ที่วัดจากข้อความ “ท่านคิดว่าจะกระทำ...” ที่เป็นการใช้วัดความตั้งใจกระทำพฤติกรรม (Intention) แทนการวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยตรง ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการทดสอบสมมติฐาน และผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ หลังจากเกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่สอดคล้องตามแนวพุทธขึ้น และเกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรม มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้รับโปรแกรม

เพื่อยืนยันผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้ติดตามผลของโปรแกรมหลังการทดลอง 1-2 สัปดาห์ ด้วยการติดตามประเมินพฤติกรรมโดยตรงจากแผนการดำเนินชีวิตตามพันธะสัญญา ตามใบงานพิเศษ 1 และการวัดพฤติกรรมการใช้ยาเสพติด ตามใบงานพิเศษ 2 โดยมีผลการประเมินผลดังนี้

ผลการวิเคราะห์ที่ใบงานพิเศษที่ 1 ที่เกษตรกรได้ให้พันธะสัญญาด้วยการวางแผนการดำเนินชีวิตพบว่า มีข้อความที่เป็นข้อปฏิบัติที่ปรากฏในแนวทางการดำเนินชีวิตของเกษตรกร และสื่อความหมายที่แสดงให้เห็นได้ว่าแบบแผนการดำเนินชีวิตทั้งที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรและชีวิตด้านอื่นๆ เช่น ซื่อสัตย์สุจริต ยึดหลักพุทธศาสนา ประหยัด อุดออม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เก็บออม ไม่เบียดเบียน และเลี้ยงดูพ่อแม่ เป็นต้น (ตาราง 17) นอกจากนี้ยังปรากฏข้อความในการเขียนพันธะสัญญาในการดำเนินชีวิต ของเกษตรกรกลุ่มนี้ที่แสดงถึงการรับรู้เกี่ยวกับเป้าหมายของการบริหารทรัพยากรที่ไม่ได้มุ่งสะสมเงินทองจำนวนมาก เช่นข้อความที่ว่า “...เพียงแค่นี้ชีวิตก็มีความสุขแล้ว”

ตาราง 17 ข้อปฏิบัติที่ปรากฏในแนวทางการดำเนินชีวิตของเกษตรกรกลุ่มทดลอง

ข้อความ	จำนวนผู้ตอบ
ทำงานที่ซื่อสัตย์สุจริต	12
ยึดหลักพุทธศาสนา มีคุณธรรม ศีลธรรม (ไม่ทำผิดศีลธรรม)	10
ประหยัด อุดออม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	8
เก็บออมเงินไว้ใช้ยามจำเป็นและลงทุน	5
ไม่เบียดเบียน	5
เลี้ยงดูพ่อแม่ ครอบครัวยุติธรรม มีความรับผิดชอบ	5
ขยันทำงานหารายได้	4
จัดสรรรายได้เป็นส่วนๆ	4
มีน้ำใจ แบ่งปัน	4
จัดการรายได้ในครอบครัวอย่างเหมาะสม	3
พอใจในสิ่งที่มีอยู่ มีความพอดี พออยู่พอกิน	3
มีระเบียบ วินัย	3
หาอาชีพเสริมทำ	3
อดทน	3
ตั้งใจทำงาน	2
ละเว้นอบายมุขและสิ่งเสพติด	2

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากใบงานพิเศษ 2 พบว่า เกษตรกรกลุ่มทดลองโดยรวมมีค่าใช้จ่ายต่อสัปดาห์ลดลงในรายการที่มีนัยสำคัญสอดคล้องกับเป้าหมายของโปรแกรมบรรเทาผลกระทบของการวิจัยนี้ กล่าวคือ เป็นค่าใช้จ่ายที่จัดอยู่ในค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เช่น ค่าเครื่องดื่มน้ำประปาและยาสูบ ที่เกษตรกรกลุ่มทดลองตอบว่ามีค่าใช้จ่ายประเภทนี้ลดลง ร้อยละ 33.3 เช่นเดียวกับค่าอาหาร และเครื่องดื่ม ที่มีผู้ตอบลดลง ร้อยละ 48.1 (ตาราง 18) ซึ่งข้อสังเกตนี้ เป็นเพียงข้อมูลที่วิเคราะห์ที่เบื้องต้นเท่านั้น โดยไม่ได้นำปัจจัยอื่นมาประกอบ เช่น การเปลี่ยนแปลงราคา เป็นต้น

ตาราง 18 ร้อยละของเกษตรกรกลุ่มทดลองที่เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในรอบสัปดาห์ก่อนทดลองและหลังทดลอง

ประเภทของค่าใช้จ่าย	ร้อยละเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในรอบสัปดาห์ก่อนและหลังการรับโปรแกรม (n=27)			
	เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง	ไม่ได้จ่าย
1. ค่าที่อยู่อาศัยและซ่อมแซม เช่น ค่าเช่าบ้านหรือที่ดิน ค่าซ่อมแซมบ้าน	11.1	22.2	11.1	55.6
2. ค่าสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าแก๊ส ถ่าน ฟืน เป็นต้น	22.2	51.9	18.5	7.4
3. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน เช่น เครื่องเรือน เฟอร์นิเจอร์ ตู้เย็น ภาชนะต่างๆ ที่ใช้ในครัว	7.4	18.5	22.2	51.9
4. ค่าอาหาร และเครื่องดื่ม ทั้งที่บริโภคที่บ้านและนอกบ้าน	14.8	29.6	48.1	7.4
5. ค่าเครื่องดื่มน้ำประปาและยาสูบ ทั้งบริโภคที่บ้านและนอกบ้าน	7.4	29.6	33.3	29.6
6. ค่ารักษาพยาบาล ค่ายา และเวชภัณฑ์	3.7	33.3	7.4	55.6
7. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา เช่น ค่าหนังสือ อุปกรณ์ในการเรียน	3.7	33.3	11.1	51.9
8. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่ายานพาหนะ เช่น ค่าโดยสาร ค่าน้ำมัน	14.8	55.6	18.5	11.1
9. ค่าการสื่อสาร เช่น ค่าบริการ และซื้อโทรศัพท์เคลื่อนที่	7.4	29.6	18.5	44.4
10. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง เช่น ค่าชมภาพยนตร์ ค่าดู/เล่นกีฬา	11.1	29.6	11.1	48.1
11. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการอ่าน เช่น ซื้อหนังสือพิมพ์ นิตยสารต่าง ๆ	0.0	18.5	11.1	70.4
12. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา	18.5	22.2	29.6	29.6
13. ค่าของใช้/ ค่าบริการส่วนบุคคล เช่น เสื้อผ้า รองเท้า ของใช้ส่วนตัว เสริมสวย	37.0	25.9	22.2	14.8
14. ค่าใช้จ่ายด้านสังคม เช่น เงินบริจาค ทำบุญ ช่วยงานแต่ง งานศพ	14.8	18.5	33.3	33.3
15. ค่าใช้จ่ายให้บุคคลนอกครัวเรือน เช่น ให้พ่อแม่ที่อยู่นอกครัวเรือน	3.7	29.6	14.8	51.9
16. อื่น ๆ เช่น ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต ค่าจัดงานพิธีต่าง ๆ ดอกเบี้ย ค่าซื้อสลากกินแบ่ง การพนันอื่น ๆ	7.4	51.9	11.1	29.6

จากผลการติดตามประเมินผลโปรแกรม แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความมั่นใจที่จะมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่สอดคล้องตามแนวทางพุทธ ซึ่งช่วยยืนยันได้ว่าการดำเนินกิจกรรมของโปรแกรมนี้บรรลุตามเป้าหมาย คือ ภายหลังจากที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการจะเป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่สอดคล้องตามแนวทางพุทธ

ส่วนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินโครงการ

การประเมินความสำเร็จของโครงการ “การทดลองใช้โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร” นอกจากจะวัดผลของโปรแกรมที่มีต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรแล้ว ผู้วิจัยได้ประเมินภาพรวมของโครงการด้วย เพื่อให้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงกิจกรรมและรูปแบบโครงการ ในการจัดทำโครงการในครั้งต่อไป โดยประเมินจากความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการเฉพาะกลุ่มทดลองที่เข้ารับโปรแกรมจนครบทุกกิจกรรม ภายหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ โดยผลการประเมินในเรื่องต่างๆ พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจในทุกด้านอยู่ในระดับที่สูงมาก โดยมีคะแนนความพึงพอใจภาพรวมของโครงการ สูงถึง 4.7307 (จากคะแนนเต็ม 5) หรือร้อยละ 94.1 (ตาราง 19)

ตาราง 19 ผลการประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรที่เข้าร่วมการทดลองต่อโครงการการทดลองใช้โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร

รายการ	คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย ร้อยละของความพึงพอใจ	
	(คะแนนเต็ม 5)	ร้อยละ
1. วัตถุประสงค์ของกิจกรรมชัดเจน	4.5556	91.1
2. เนื้อหาของกิจกรรมน่าสนใจ	4.2963	85.9
3. กิจกรรมมีประโยชน์ นำไปใช้ได้จริง	4.6296	92.6
4. กิจกรรมตรงกับความต้องการ	4.5556	91.1
5. ระยะเวลาทำกิจกรรมเหมาะสม	4.4815	89.6
6. เอกสารประกอบเหมาะสม	4.4815	89.6
7. สื่อที่ใช้ที่น่าสนใจ เข้าใจง่าย	4.4444	88.9
8. วิทยากรเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเหมาะสม	4.3704	87.4
9. การฝึกทักษะมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้	4.5926	91.9
10. ได้รับความรู้ ความเข้าใจจากการทำกิจกรรม	4.5926	91.9
11. สิ่งที่ได้จากกิจกรรมเป็นไปตามที่คาดหวังไว้	4.4815	89.6
12. ความพึงพอใจในภาพรวมของโครงการ	4.7037	94.1

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธและผลของโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ โดยการวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและทดสอบรูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร โดยตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า รูปแบบของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกรมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งผลการวิจัยในระยะที่ 1 นี้ ทำให้ทราบปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธของเกษตรกร ซึ่งผลการวิจัยนี้ นำสู่การวิจัยในระยะที่ 2 ที่เป็นการนำองค์ความรู้ที่ผ่านการตรวจสอบอย่างเป็นระบบแล้วไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ในรูปแบบการวิจัยเชิงทดลองที่มีโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเป็นตัวแปรจัดการกระทำ (Treatment) ซึ่งโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมนี้ ผู้วิจัยได้นำปัจจัยสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธจากผลการวิจัยในระยะที่ 1 มาเป็นตัวแปรเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนเพื่อทำให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น โดยการสร้างโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมนี้มีกรอบแนวคิดตามทฤษฎีการปรับปรุงพฤติกรรมทางปัญญา ซึ่งแนวคิดนี้มุ่งเน้นที่การปรับเปลี่ยนตัวแปรทางปัญญาเพื่อทำให้พฤติกรรมเปลี่ยน แล้วนำโปรแกรมนี้ไปทดลองใช้กับเกษตรกรกลุ่มทดลอง ดังนั้นการวิจัยระยะที่ 2 นี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร โดยตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า เกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร จะมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับโปรแกรม

ประชากรเป้าหมายของการวิจัยนี้ คือ เกษตรกรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยสุ่มเลือกตัวอย่างเกษตรกรมาจำนวนหนึ่งที่เพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการวิจัยระยะที่ 1 ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มชนิดขั้นตอนเดียว (One-stage Cluster Sampling) โดยสุ่มเลือกหมู่บ้านตัวอย่าง จำนวน 5 หมู่บ้าน และกำหนดให้เกษตรกรที่เป็นผู้หารายได้หลักจากทุกครัวเรือนในหมู่บ้านตัวอย่างเป็นเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งขนาดตัวอย่างของการวิจัยระยะที่ 1 นี้กำหนดไว้ที่ 450 คน สำหรับการวิจัยระยะที่ 2 กำหนดให้เกษตรกรตัวอย่างคือผู้ที่มีปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน ซึ่งได้มาจากผลการวิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ โดยใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยระยะที่ 1 ด้วยวิธีการแบ่งกลุ่มตามตำแหน่งคะแนนเปอร์เซ็นต์ (Percentile) และเมื่อจัดกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่มเท่าๆ พบว่า กลุ่มที่มีคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธต่ำที่สุดหรือต่ำกว่าตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ที่ 25 ลงมาซึ่งตรงกับคะแนนต่ำกว่า 2.67 ซึ่งเป็นคะแนนที่เมื่อแปลผลแล้วหมายถึงผู้ที่มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่สอดคล้องตามแนวพุทธอยู่ในระดับปานกลาง

ก่อนไปทางน้อยจนถึงน้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงกำหนดให้เกษตรกรกลุ่มนี้ถือว่าเป็นผู้มีปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ที่จะนำไปเป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยระยะที่ 2 ที่เป็นการทดลองปรับพฤติกรรม โดยได้กำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติม คือ ในเกษตรกรกลุ่มที่มีปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์นี้เฉพาะผู้ที่มีอายุไม่เกิน 50 ปี และการศึกษามัธยมศึกษาขึ้นไป และที่สำคัญเป็นผู้ที่มีความสนใจที่ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แล้วสุ่มเลือกมาให้ได้ตามขนาดตัวอย่างที่กำหนดไว้ คือ 50 คน และทำการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่าง 50 คนนี้ออกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อสุ่มเลือกให้เป็นกลุ่มทดลอง (Experimental Group) และกลุ่มควบคุม (Control Group) ซึ่งในกลุ่มทดลองมีจำนวน 27 คน และกลุ่มควบคุม มีจำนวน 23 คน

เครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยแบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลทางประชากรศาสตร์และข้อมูลทางเศรษฐกิจของเกษตรกร และแบบวัดสำหรับวัดตัวแปรต่างๆ ในรูปแบบจำลอง ส่วนการวิจัยระยะที่ 2 ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดตัวแปรพฤติกรรมเป้าหมายเป็นแบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธชุดเดียวกับการวิจัยระยะที่ 1 วัดพฤติกรรมก่อน (Pretest) และหลังการทดลอง (Posttest) และเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ โปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavioral Modification : CBM) ที่มุ่งเน้นการปรับที่ตัวแปรภายในหรือตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้พฤติกรรมภายนอกเปลี่ยนแปลง และกำหนดกรอบของโปรแกรมตามแนวคิดการพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธที่กำหนดการพัฒนาพฤติกรรมเป็นขั้นก่อนปรับพฤติกรรมและขั้นการปรับพฤติกรรม

สรุปผลการวิจัยระยะที่ 1

การวิจัยระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธของเกษตรกร โดยผู้วิจัยผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบจำลอง (โมเดล) ตามแนวทางของนักพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธของเกษตรกร โดยการนำเอาแนวคิดตามหลักพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับทรัพย์ มากำหนดเป็นรูปแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ และกำหนดตัวแปรสาเหตุที่นำเข้ามาศึกษาตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวพุทธร่วมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 และทำการศึกษาเพื่อทดสอบรูปแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นี้กับข้อมูลจริงที่เก็บมาจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 450 ราย แล้วนำข้อมูลชุดนี้มาวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า **รูปแบบของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธของเกษตรกรมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์** ซึ่งสามารถสรุปผลได้ ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบรูปแบบจำลองความสัมพันธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธของเกษตรกร พบว่า รูปแบบจำลองที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ในเบื้องต้นนั้นยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงรูปแบบจำลองโดยคำนึงถึงเนื้อหาตามแนวคิดทฤษฎีเป็นสำคัญ ร่วมกับการพิจารณาปรับตามคำแนะนำของโปรแกรมลิสเรลที่ได้รายงานค่าดัชนีปรับแก้

(Modification Index) ไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงรูปแบบจำลองโดยมุ่งปรับเพิ่มการประมาณพารามิเตอร์ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนของตัวแปรสังเกตได้ ของทั้งตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรแฝงภายนอก ตามที่ผลลัพธ์ของโปรแกรมลิสเรลแสดงไว้ว่าดัชนีปรับแก้ (Modification Index) มีค่าสูงๆ และที่สำคัญต้องมีความหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันได้ ซึ่งเมื่อนำรูปแบบจำลองที่ปรับแก้ตามนี้แล้วไปทดสอบ พบว่า รูปแบบจำลองมีความสอดคล้องเป็นอย่างดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยค่าดัชนีในกลุ่ม Absolute fit Index พบว่า ค่าไคสแควร์ (χ^2) มีค่าเท่ากับ 177.89 (df=89), $p = .0000$, $\chi^2/2 = 1.99$, SRMR = 0.024, RMSEA = 0.047, GFI = 0.95 ส่วนดัชนีวัดความสอดคล้องกลุ่ม Incremental fit index พบว่า NFI = 0.99, TLI = .99, CFI = 1.00 และดัชนีวัดความสอดคล้องกลุ่ม Parsimony fit index พบว่า AGFI = 0.93, PNFI = 0.74 จากค่าดัชนีดังกล่าวสรุปได้ว่ารูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรที่ปรับแก้แล้วนั้น มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่น่าพอใจ **ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย** นั่นคือ รูปแบบของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการทดสอบนี้เป็นหลักฐานที่ยืนยันว่ารูปแบบจำลองนี้สามารถใช้อธิบายการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรได้ สำหรับการอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธตามรูปแบบจำลองนี้ ใช้การเปรียบเทียบค่าขนาดอิทธิพลรวมทั้งลักษณะของอิทธิพลของแต่ละตัวแปรปัจจัยในรูปแบบจำลอง

ตัวแปรในรูปแบบจำลองนี้ สามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรได้สูงถึงร้อยละ 83 ซึ่งความสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยต่างๆ ในรูปแบบจำลองที่มีต่อการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธจากผลลัพธ์ (Output) ของลิสเรลที่รายงาน สามารถแปลผลได้ดังนี้

1. การเปรียบเทียบอิทธิพลของตัวแปรสาเหตุกับตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ พบว่า พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรได้รับอิทธิพลทั้งจากตัวแปรภายนอกและตัวแปรภายใน โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาจากอิทธิพลโดยรวม (Total Effect) ได้แก่ ความรู้จักคิด ความรอบรู้ และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ การถ่ายทอดทางสังคม และอิทธิพลของสื่อ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลเท่ากับ .29 .71 .96 .56 และ .40 ตามลำดับ แสดงว่าจริยธรรมทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลมากที่สุดต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร และมีอิทธิพลอย่างมากด้วย (.96) รองลงมาคือ ความรอบรู้ และการถ่ายทอดทางสังคม ก็มีอิทธิพลมากต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรเช่นกัน ในขณะที่อิทธิพลของสื่อ และความรู้จักคิดนั้นก็ยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรเช่นกันแต่ขนาดอิทธิพลไม่มากนัก

2. ลักษณะอิทธิพลของตัวแปรสาเหตุที่มีต่อตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ หากแยกอิทธิพลโดยรวม (Total Effect) ออกเป็นอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) และอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) ซึ่งอิทธิพลทางตรงนั้นเป็นผลโดยตรงของตัวแปรสาเหตุตัวหนึ่งๆ ที่มีต่อตัวแปรผลโดยไม่ผ่านกระบวนการหรืออิทธิพลของตัวแปรอื่นใดเลยหรือตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ส่วนอิทธิพลทางอ้อมนั้นก็คือ

อิทธิพลของตัวแปรสาเหตุตัวหนึ่งที่มีต่อตัวแปรผลตัวหนึ่ง โดยผ่านอิทธิพลของตัวแปรแทรกซ้อนอย่างน้อย 1 ตัว ซึ่งหากพิจารณาที่อิทธิพลรวม (Total Effect) ของตัวแปรสาเหตุต่างๆ ตามลำดับความสำคัญหรือขนาดอิทธิพลที่มีต่อตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร ได้แก่ ตัวแปรจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ความรอบรู้ การถ่ายทอดทางสังคม อิทธิพลของสื่อ และการรู้จักคิด แต่เมื่อพิจารณาที่อิทธิพลทางตรง (Direct Effect) ของตัวแปรสาเหตุต่างๆ กับตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร พบว่า มีเพียงตัวแปรจริยธรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ส่วนตัวแปรอื่นๆ นั้น พบว่าตัวแปรที่นำมาศึกษาทุกตัวล้วนมีอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) ต่อตัวแปรพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ดังนี้ ความรอบรู้ มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่านจริยธรรมทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับความรู้จักคิดก็มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่านความรอบรู้และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ตัวแปรภายนอกทั้งการถ่ายทอดทางสังคมและอิทธิพลของสื่อต่างก็มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร โดยเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่านความรู้จักคิด ความรอบรู้ และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำตัวแปรผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรที่วัดจากความพึงพอใจต่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมหรือสภาพความเป็นอยู่ของตัวเกษตรกรเองเข้ามาวิเคราะห์ในรูปแบบจำลองนี้ด้วย เพื่อเป็นเครื่องยืนยันด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธและตัวแปรในรูปแบบจำลอง มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรของเกษตรกรอย่างไร ซึ่งผลการทดสอบ พบว่า ตัวแปรในรูปแบบจำลองทุกตัวมีอิทธิพลผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรของเกษตรกร คือ พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ รองลงมาคือจริยธรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพล เท่ากับ .72 และ .69 ตามลำดับ

การอภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 1

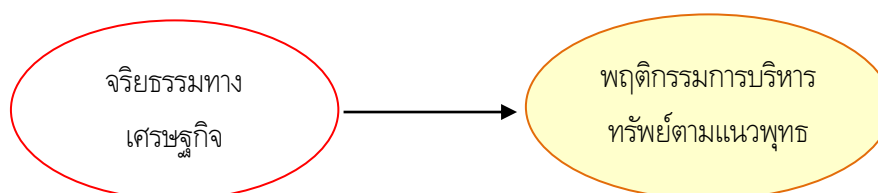
จากข้อค้นพบในการวิจัยระยะที่ 1 สามารถอธิบายการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรได้ จากผลการทดสอบรูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาที่พบว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรนั้น ได้รับอิทธิพลจากจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ความรอบรู้ การถ่ายทอดทางสังคม อิทธิพลของสื่อ และการรู้จักคิด และสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยเพื่อทดสอบว่า รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรภายหลังจากการปรับปรุงแล้ว มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งในระหว่างการทดสอบดังกล่าวผู้วิจัยได้มีการปรับปรุงความสัมพันธ์ของตัวแปรในรูปแบบจำลอง และเพิ่มให้มีความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนของตัวแปรสังเกตตามเหตุผลของตัว

แปรที่อาจมีความสัมพันธ์กันได้ เพื่อให้ได้รูปแบบจำลองที่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดีจนเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งภายหลังจากที่มีการปรับรูปแบบจำลองแล้วทำให้ได้รูปแบบจำลองที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นที่น่าพอใจ และสามารถประมาณค่าขนาดอิทธิพลในรูปแบบจำลองดังกล่าวเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรในแบบจำลองต่อไปได้ และเมื่อพิจารณาค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกต พบว่า มีค่าความเที่ยงอยู่ระหว่าง .40 - .84 ส่วนค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของสมการโครงสร้างตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรในรูปแบบจำลองนี้ สามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรได้สูงถึงร้อยละ 83

สำหรับผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ทั้งอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม สามารถนำผลการวิเคราะห์อิทธิพลดังกล่าวมาอภิปราย ได้ดังนี้

จริยธรรมทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นตัวแปรภายในหรือตัวแปรลักษณะทางปัญญา มีความสัมพันธ์ทางตรงกับพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ (ภาพประกอบ 20) และมีอิทธิพลสูงมาก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของอิทธิพล เท่ากับ 0.96

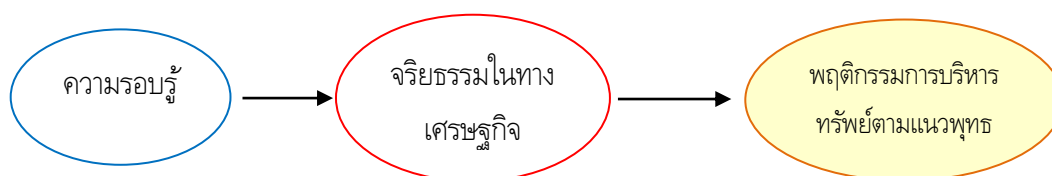

ภาพประกอบ 20 อิทธิพลของจริยธรรมทางเศรษฐกิจที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

ข้อค้นพบนี้ สอดคล้องกับการอธิบายพฤติกรรมในทางเศรษฐกิจตามแนวทางพุทธศาสนา ที่เชื่อว่าจริยธรรมในขั้นพื้นฐานที่คนเราต้องมีในการประกอบกิจการงานใดๆ นั้น ยังคงมีความจำเป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็น ความขยัน ความซื่อสัตย์สุจริต อดทน รักในอาชีพ ประหยัด หรือแม้กระทั่งรสนิยมในการบริโภค และจริยธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคลย่อมให้ผลลัพธ์ในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชีวิตในด้านเศรษฐกิจที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่พระพุทธมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมของคนต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจไว้ว่า “จริยธรรม” ซึ่งรวมความหมายถึงคุณธรรมและคุณค่าทางจิตใจด้วยนั้น เป็นเรื่องสำคัญต่อเศรษฐกิจ เช่น ในการผลิต (ที่สอดคล้องกับการนิยามการหาทรัพยากรของการวิจัยนี้) นั้น คุณธรรมจริยธรรมของคนที่เราเห็นได้ง่ายๆ มีทั้งความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน ความตรงต่อเวลา ย่อมมีผลต่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต หรือที่เกี่ยวกับค่านิยมในการบริโภคที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายทรัพยากรตามความหมายนี้ ก็เป็นเรื่องของจริยธรรมด้วย หากคนมีค่านิยมชอบความโก้หรู ฟุ้งเฟ้อ สินค้าที่หุ้ราคาแพงก็จะขายดีกว่าสินค้าที่มีคุณภาพดี หรือคนอาจซื้อของราคาแพงจากเงินที่ไปกู้ยืมมา และก่อนนั้นสินจนล้นพันตัวก็เป็นได้ ดังนั้นจริยธรรมจึงนับว่าเป็นตัวแปรที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการบริหารทรัพยากรของบุคคลและสำคัญในทาง

เศรษฐกิจด้วย นอกจากนี้แล้วยังสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับทรัพย์สินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ให้น้อมนำเอาคุณธรรมที่รวมความของของจริยธรรมไว้ด้วย มาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพที่สุจริต การกินอยู่อย่างประหยัด การการรู้จักแบ่งปัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษาลักษณะทางจิตใจที่ส่งผลต่อความยากจน อันเป็นมีสาเหตุมาจากความคิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ไม่เหมาะสม เช่น งานวิจัยของ อานันท์ชนก สกนธวัฒน์ (2555) ได้ศึกษาความยากจนในกลุ่มเกษตรกรไทย ที่พบว่า ปัจจัยที่มีความเชื่อมโยงกับความยากจนที่ทำให้สามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้ นอกจากการสนับสนุนทางการเงินจากครอบครัวและการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรเพิ่มแล้ว ยังมีปัจจัยที่เป็นค่านิยมในการให้คุณค่ากับการอดออม การประหยัดมัธยัสถ์ และการขยันทำมาหากิน และกลุ่มตัวอย่างยังมองว่า ความยากจนไม่ใช่เป็นเพียงการขาดแคลนเงินเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสภาวะจิตใจที่เต็มไปด้วยความโลภ ความไม่พอเพียง และความเกียจคร้าน ซึ่งผลการศึกษายืนยันสาเหตุสำคัญของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินนี้ นำไปสู่ข้อเสนอในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีพฤติกรรมที่สอดคล้องตามแนวพุทธด้วยการส่งเสริมให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรม และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องชี้้นำสำหรับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ

ความรอบรู้ซึ่งเป็นตัวแปรทางปัญญาอีกตัวหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ในลักษณะของอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านตัวแปรจริยธรรมทางเศรษฐกิจไปยังพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ (ภาพประกอบ 21) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของอิทธิพล เท่ากับ 0.71

ภาพประกอบ 21 อิทธิพลของความรอบรู้ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของความรอบรู้กับพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธเกษตรกร ที่ถึงแม้ความรอบรู้จะไม่ได้ส่งผลโดยตรงที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ แต่เป็นผลทางอ้อมที่ได้ส่งผ่านจริยธรรมทางเศรษฐกิจ นั่นเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีความรอบรู้ คือ มีความรู้ในหลักการและมีความรู้ในวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ดีจะมีความโน้มเอียงที่จะมีพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินสอดคล้องตามแนวพุทธได้ ซึ่งความรู้ในหลักการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธนั้น คือ รู้ว่าในการหาทรัพย์สินต้องมีความถูกต้องชอบธรรม เมื่อหาได้แล้วต้องรู้จักจัดสรรทรัพย์สินและรักษาไว้ไม่ให้สูญหาย ส่วนการใช้ทรัพย์สินนั้นต้องอยู่บนความพอดีพอเหมาะ และความรู้ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินนอกจากความรู้ในทักษะทางการเงินแล้วยังรู้เทคนิคในการหาทรัพย์สินจากการทำงานให้ได้ผลดี รู้วิธีการรักษาทรัพย์สินให้คงอยู่ และรู้วิธีการใช้จ่ายทรัพย์สินด้วยการคิดไตร่ตรองด้วยปัญญาก่อนที่จะใช้จ่าย จะเห็นได้ว่าความรอบรู้ตามความหมายที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นส่วนใหญ่

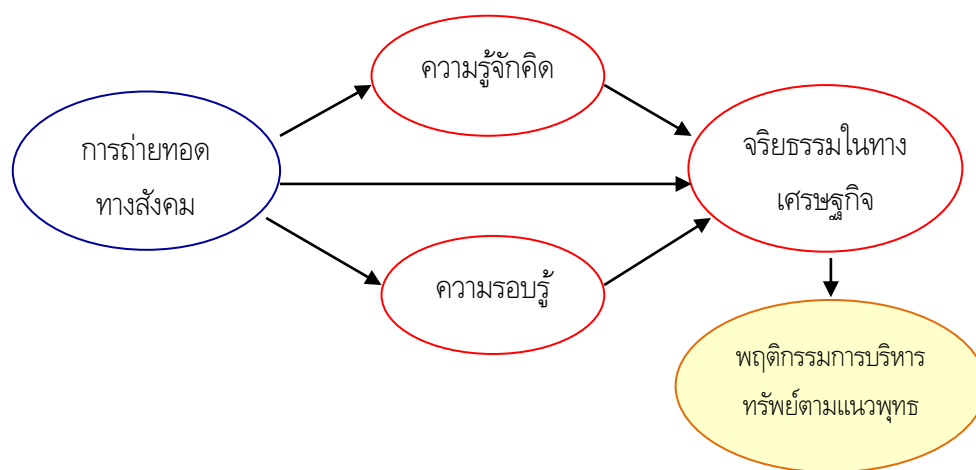
จะเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับการมีจริยธรรมทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ การหาทรัพย์ต้องเป็นไปโดยสุจริต ถูกต้องชอบธรรม ชยัน อดทน รวมทั้งความรักในงานที่ทำเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีตามมา ส่วนความรู้ในการรักษาทรัพย์นั้น ผู้รักษาทรัพย์ได้ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น หรือแม้แต่การใช้จ่ายทรัพย์ต้องมีวินัย อดทนต่อความอยาก เป็นต้น เช่นเดียวกับความรู้ในวิธีการปฏิบัติต่อทรัพย์นั้น นอกจากความรู้พื้นฐานในการปฏิบัติเกี่ยวกับคำนวณทางการเงิน และความรู้ในวิธีปฏิบัติในการจัดสรรทรัพย์ที่หามาได้ หรือแม้แต่วิธีการเก็บออมให้ได้นั้น ต้องมีทั้งความซื่อสัตย์และอดทนการปฏิบัติจึงจะสำเร็จตามที่ตั้งใจหรือวางแผนไว้ได้ ดังนั้นเมื่อเกษตรกรมีความรู้ว่าจะบริหารทรัพย์อย่างไรแล้ว จะปฏิบัติให้ได้นั้นต้องอาศัยการมีจริยธรรมหรือแนวปฏิบัติที่ดีงามมากำกับเพื่อทำให้เกิดมีพฤติกรรมการบริหารทรัพย์ที่สอดคล้องตามแนวพุทธได้มากขึ้น ซึ่งผลการวิจัยนี้จึงเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันถึงลักษณะความสัมพันธ์ของความรอบรู้ต่อการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธได้อย่างชัดเจน

ซึ่งความรอบรู้ เป็นตัวแปรตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เชื่อว่าความรู้เป็นอีกเงื่อนไขสำคัญที่ต้องมีในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องการชีวิตในด้านเศรษฐกิจที่ครอบคลุมการบริหารทรัพย์ด้วย เคยมีการศึกษาในอดีตที่พบความสัมพันธ์ของความรู้กับการบริหารทรัพย์ เช่น ข้อเสนอจากงานวิจัยของซิบบลิย์ (Sibley. 2553) เกี่ยวกับลักษณะเชิงพฤติกรรม (Behavioral) ในการบริหารจัดการเงินเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ว่าปัจเจกบุคคลจะมีการบริหารจัดการการเงินที่ดีได้นั้น จำเป็นต้องมีทักษะและความรู้ทางการเงินในระดับที่ดี และการศึกษาวิจัยของมูลนิธิสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง (2558) เกี่ยวกับการให้ความรู้ทางการเงินแก่ประชาชนและสร้างวินัยทางการเงินของคนไทย ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแบ่งระดับความรู้ทางการเงินของคนไทย พบว่า บุคคลที่มีระดับความรู้ทางการเงินต่ำ ที่มีอยู่ประมาณร้อยละ 25.7 เป็นผู้มีปัญหาทางการเงิน ไม่มีการออม ไม่มีการวางแผนทางการเงิน นั่นแสดงว่าความรอบรู้ทางการเงินมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการบริหารการเงินส่วนบุคคลโดยทั่วไป

การค้นพบว่า จริยธรรมทางเศรษฐกิจ และความรอบรู้ มีอิทธิพลอย่างมากต่อการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธนั้น สอดคล้องกับเงื่อนไขของการตัดสินใจและการปฏิบัติให้เกิดความพอเพียงได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้มีพระราชดำริไว้ และถือได้ว่าเป็นรากฐานการวางแผนการเงินของคนไทย ซึ่งหากพิจารณาหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับเรื่องวางแผนการเงิน จะเห็นได้ว่ามันเป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ ความพอประมาณก็คือการใช้จ่ายอย่างประหยัดตามรายได้ที่เรามี อย่าใช้จ่ายเกินตัว อย่าเป็นหนี้ แต่ถ้ามีรายจ่ายเยอะก็ต้องหาเยอะตามไปด้วย ที่สำคัญคืออย่าทำให้ต้องไปเบียดเบียนผู้อื่น ส่วนความมีเหตุผลคือ การจะใช้เงินนั้นต้องมีเหตุผลที่ดี เช่น จะซื้อรถ เพื่ออะไร อะไรคือ Need หรือเป็น Want คือ อยากรู้มากกว่า หรือสรุปง่ายๆ คือ ถ้ามีเหตุผลอยากใช้เงินซื้ออะไรก็ต้องหารายได้ให้มากกว่าพอนั่นเอง และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือต้องไม่ประมาทในการใช้ชีวิต ได้แก่ การจัดการความเสี่ยงทั้งหลาย เช่น รถ บ้าน ต้องมีประกัน หรือถ้าเจ็บป่วยเป็นโรคร้ายแรงควรมีเงินสำรองฉุกเฉินที่มากพอ เพราะหากตกงานกะทันหันเรามีเงินเตรียมไว้กี่เดือน เป็นต้น โดยการปฏิบัติให้เกิดความพอเพียงได้นั้น มีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ คือ เงื่อนไขความรู้ ที่ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความ

ระมัดระวังในการปฏิบัติ และเงื่อนไขคุณธรรม ที่ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จะต้องเสริมสร้างและพัฒนา (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (ม.ป.ป.))

สำหรับอิทธิพลของตัวแปรภายนอกที่มีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน คือ การถ่ายทอดทางสังคม ซึ่งผลการวิจัย พบว่า เป็นอิทธิพลในทางอ้อมที่ส่งผ่านตัวแปรความรู้จักคิด ความรอบรู้ จริยธรรมทางเศรษฐกิจ (ภาพประกอบ 22) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของอิทธิพล เท่ากับ 0.56

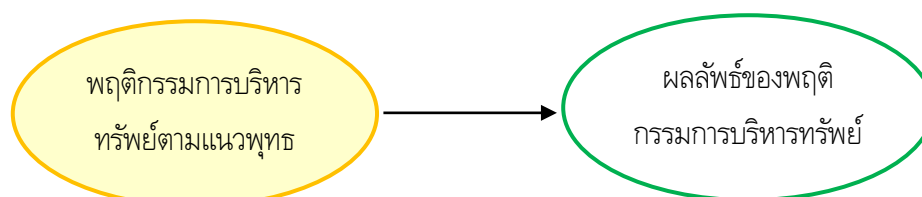

ภาพประกอบ 22 อิทธิพลของการถ่ายทอดทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

ความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดทางสังคมกับพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ เป็นลักษณะของอิทธิพลในทางอ้อมที่ส่งผ่านตัวแปร ความรู้จักคิด ความรอบรู้ และจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ แล้วให้เกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมจากบุคคลทั้งในครอบครัวและนอกครอบครัว ทั้งการอบรม สั่งสอน และการได้เห็นแบบอย่างเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินจากบุคคลนั้น ไม่ได้เป็นการอบรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินโดยตรงแต่เป็นการได้รับการอบรมสั่งสอน แนะนำ หรือการได้เห็นแบบอย่างด้านวิธีการคิด การให้ความรู้ และด้านจริยธรรม เช่น เกษตรกรอาจคุ้นเคยว่าพ่อแม่เป็นคนขยัน หรือสอนให้ลูกๆ รู้จักขยันทำมาหากิน หรือพ่อแม่เป็นคนมุมนะอดทนในการทำงาน เป็นต้น เมื่อเห็นรูปแบบเช่นนั้นแล้วย่อมซึมซับและมีแบบอย่างในกระทำพฤติกรรม และทำได้ตามแบบอย่างนั้นได้ และเป็นการช่วยเสริมให้บุคคลเป็นผู้มีจริยธรรมเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้จะทำพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแบบอย่างแล้ว หรืออาจกล่าวได้ว่า คุณลักษณะของแบบอย่างหรือวิธีการอบรมสั่งสอนของบุคคลที่เป็นผู้ถ่ายทอดนั้นล้วนเป็นผู้มีวิธีการคิด มีความรอบรู้ และมีจริยธรรมกำกับอยู่ด้วย มีงานวิจัยในอดีต เช่นงานวิจัยของ ภัทรพร กิจชัยนุกูล (2556) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายของประชาชนในกรุงเทพมหานคร และพบว่าอิทธิพลทางสังคมที่มีผลต่อค่าใช้จ่าย ได้แก่ ด้านกลุ่มอ้างอิง ด้านครอบครัว ด้านชั้นทางสังคม และด้านกลุ่มวัฒนธรรม

ผลการวิจัยนี้ยังพบตัวแปรปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ได้แก่ อิทธิพลของสื่อซึ่งเป็นอิทธิพลในทางอ้อมที่ส่งผ่านตัวแปรความรู้จักคิด ความรอบรู้ จริยธรรมทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับการถ่ายทอดทางสังคม นั้นแสดงว่าเกษตรกรได้รับความรู้ได้เรียนรู้การคิดวิเคราะห์ และการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรมของบุคคลผ่านสื่อต่างๆ และส่งผลให้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธได้ นอกจากนี้แล้วยังมีอิทธิพลจากตัวแปรความรู้จักคิด ซึ่งเป็นอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านตัวแปรความรู้ และ จริยธรรมทางเศรษฐกิจไปยังพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ซึ่งความรู้จักคิดเป็นลักษณะการคิดที่สำคัญต่อการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ซึ่งมีลักษณะการคิดตามแนวทางพุทธศาสนา คือ การรู้จักคิด รู้จักพิจารณา คิดเองเป็น ได้แก่ คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดวางแผน และคิดมุ่งในสิ่งที่เป็นกุศล เป็นต้น การคิดได้ในลักษณะเช่นนี้เกิดจากความสามารถทางการคิดของบุคคลในเรื่องนั้นๆ ซึ่งการคิดลักษณะเช่นนี้มีความสำคัญต่อการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธในทุกขั้นตอน ดังนั้นการรู้จักคิดเป็นสิ่งจำเป็นในเบื้องต้นในการเกิดพฤติกรรม ที่ต้องอาศัยทั้งความรู้และการมีวิถีปฏิบัติที่สอดคล้องหรือจริยธรรมด้วย พฤติกรรมตามแนวพุทธจึงเกิดได้ ซึ่งเป็นไปตามข้อค้นพบของการวิจัย ที่พบว่า ความรู้จักคิดมีอิทธิพลในทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ โดยส่งผ่านความรู้และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยยังไม่พบงานวิจัยในอดีตที่ศึกษาความสัมพันธ์ของความรู้จักคิดกับการบริหารทรัพย์สิน แต่พบว่าเป็นปัจจัยสำคัญของพฤติกรรมตามแนวพุทธที่ในทางพุทธศาสนาเชื่อว่าความสุขเกิดจากการดำเนินชีวิตที่ต้องชอบธรรมไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และการที่บุคคลจะดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้นั้น ต้องเป็นผู้รู้จักคิดเป็น พูดเป็น และทำเป็น ดังนั้นการคิดเป็นหรือคิดดีคิดถูกจึงเป็นสิ่งสำคัญในขั้นแรกที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่งดงามได้ การบริหารทรัพย์สินก็เช่นเดียวกัน ถ้าบุคคลคิดเป็น คิดดี หรือคิดถูกทั้งในการบริหาร การรักษาทรัพย์สิน และการใช้จ่ายทรัพย์สินแล้ว ก็จะเป็นห้วงบวมนำไปสู่การมีความสุขจากทรัพย์สินได้

การนำตัวแปรผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินเข้ามาวิเคราะห์เพิ่มเติมในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการหลักฐานทางสถิติมาสนับสนุนความเชื่อของผู้วิจัยที่เชื่อมโยงมาจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยในอดีต และเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธในการวิจัยระยะที่ 2 ว่าหากพัฒนาให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องตามแนวพุทธแล้วจะเป็นผู้มีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่าพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อผลลัพธ์ของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน (ภาพประกอบ 23) โดยพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธมีอิทธิพลทางตรงต่อผลลัพธ์ของการบริหารทรัพย์สิน และมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลอยู่ในระดับสูง (0.72)

ภาพประกอบ 23 อิทธิพลของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินที่มีต่อผลลัพธ์ของการบริหารทรัพย์สิน

ข้อค้นพบนี้เป็นการยืนยันที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุนความเชื่อของผู้วิจัยในเบื้องต้น ที่เชื่อว่าการมีพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรที่สอดคล้องตามแนวพุทธ จะทำให้บุคคลมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีได้ หรือไม่อยู่ในวังวนของความยากจนข้นแค้น และสำหรับกลุ่มตัวอย่างนี้ก็แสดงว่าหากเกษตรกรมีพฤติกรรมที่สอดคล้องตามแนวพุทธแล้ว จะทำให้ผลลัพธ์ของพฤติกรรมสร้างความพึงพอใจต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเองได้นั้นแสดงถึงมีความเป็นอยู่ทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ดี ซึ่งข้อค้นพบนี้สามารถนำไปใช้เสนอต่อผู้ที่รับผิดชอบในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือช่วยแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจในระดับบุคคลและครัวเรือนของเกษตรกรได้ ซึ่งข้อค้นพบนี้สามารถนำไปใช้อ้างอิงในการกำหนดมาตรการส่งเสริมให้เกษตรกรมีพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธได้

สรุปผลการวิจัยระยะที่ 2

การวิจัยระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร โยโปรแกรมนี้มุ่งปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรสาเหตุการเกิดพฤติกรรมเพื่อให้พฤติกรรมเปลี่ยน ซึ่งตัวแปรดังกล่าวนี้เป็นตัวแปรที่ได้จากผลการวิจัยระยะที่ 1 ที่ได้ศึกษาเพื่อค้นหาปัจจัยสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกร และพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธของเกษตรกรนั้นมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกบุคคล ได้แก่ การรู้จักคิด ความรอบรู้ จริยธรรมทางเศรษฐกิจ การถ่ายทอดทางสังคม และอิทธิพลของสื่อ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกเอาตัวแปรปัจจัยที่มีความสำคัญๆ ซึ่งพิจารณาจากขนาดอิทธิพล สูงๆ ต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ นอกจากนี้ยังได้พิจารณาเลือกแนวทางการปรับพฤติกรรมที่มีทั้งการปรับที่พฤติกรรมโดยตรงและการปรับที่พฤติกรรมภายในหรือการปรับกระบวนการทางปัญญาเพื่อทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนตัวแปรจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ความรอบรู้ มีอิทธิพลสูงที่สุด ซึ่งทั้งสองตัวนี้เป็นปัจจัยภายในบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อตามแนวความคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญาว่าจะให้ผลดีว่าการปรับพฤติกรรมโดยตรง และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยการปรับที่ตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนนี้จะทำให้เกิดความคงทนของพฤติกรรมมากกว่าเพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่โครงสร้างทางปัญญาของบุคคลซึ่งเป็นตัวกำกับพฤติกรรมภายนอก ประกอบกับลักษณะเฉพาะของพฤติกรรมเป้าหมายที่ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมได้ทันทีเพราะต้องขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในช่วงชีวิตที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมเป้าหมายได้ จึงทำให้การปรับที่พฤติกรรมโดยตรงทำได้ยากและใช้เวลาในการติดตามประเมินผลของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ยาวนาน ด้วยเหตุผลประกอบเหล่านี้ผู้วิจัยจึงเลือกการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยการปรับที่ตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยน โดยเลือกตัวแปรเป้าหมายที่ต้องการปรับเปลี่ยนจากตัวแปรสาเหตุสำคัญที่สุดต่อการเกิดพฤติกรรม 2 ตัวแปร คือ ตัวแปรความรู้ และตัวแปรจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้แล้วมีตัวแปรภายนอกที่มีอิทธิพลสูงนั่นคือ การถ่ายทอดทางสังคม ผู้วิจัยจึงนำมาพิจารณาใช้เทคนิคการปรับพฤติกรรมที่มีลักษณะของการถ่ายทอดทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยใช้การเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบเป็นเทคนิควิธีหลักๆ ที่ใช้ เพื่อให้ตัวแบบเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และจริยธรรม ผ่าน

กิจกรรมของโปรแกรมปรับพฤติกรรมในการปรับเปลี่ยนตัวแปรภายในสองตัวที่ผู้วิจัยเลือกเป็นตัวแปรเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนเพื่อให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรเปลี่ยน โดยผู้วิจัยคาดหวังว่าเกษตรกรที่มีปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร หลังจากได้รับโปรแกรมแล้วจะเป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรสอดคล้องตามแนวทางการเกษตรมากกว่าผู้ที่ได้รับโปรแกรม จึงได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า **เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกรจะเป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าผู้ที่ได้รับโปรแกรม** การหาหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อมาใช้ในการทดสอบสมมติฐานนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง (Experiment Research) กับเกษตรกรตัวอย่างจำนวน 50 คน ที่สุ่มแบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในกลุ่มทดลองมีจำนวน 27 คน กลุ่มควบคุมมี 23 คน และกำหนดให้กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมของโปรแกรมปรับพฤติกรรมจนครบทุกกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนอย่างครบถ้วน มีการประเมินผลเป็นรายกิจกรรม และวัดคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรทั้งก่อนและรับโปรแกรมภายหลังจากทำกิจกรรมของโปรแกรมครบถ้วนแล้ว รวมทั้งมีการติดตามเก็บข้อมูลเพื่อประเมินผลพฤติกรรมภายการบริหารทรัพยากรหลังจากการทดลอง 1-2 สัปดาห์ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผลของโปรแกรมที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรว่าสอดคล้องตามแนวพุทธอย่างไร ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

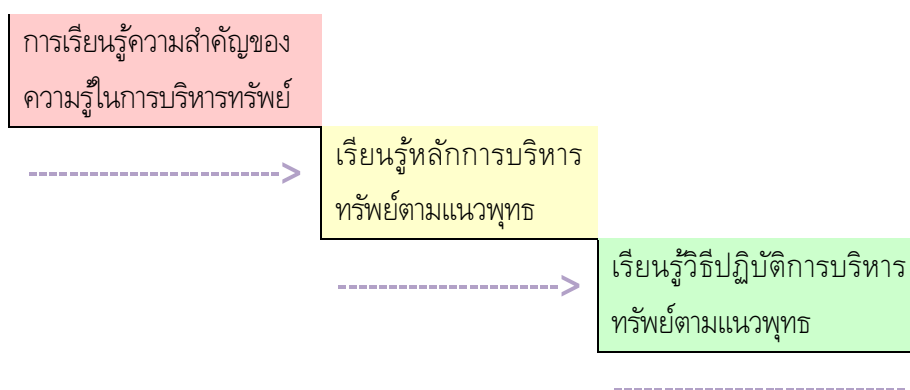
เกษตรกรกลุ่มทดลอง มีการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมในระดับที่ดี จะเห็นได้จากผลการประเมินแต่ละกิจกรรม ที่พบว่าเกษตรกรกลุ่มทดลองเกือบทุกคนผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนดในทุกกิจกรรม ซึ่งเป็นหลักฐานที่ยืนยันได้ว่าตัวแปรภายในหรือตัวแปรทางปัญญาที่ต้องการปรับเปลี่ยน ทั้งความรู้ และจริยธรรมในทางเศรษฐกิจของเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานด้วยการเลือกใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธภายหลังรับโปรแกรม (Posttest) ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม โดยใช้คะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธก่อนรับโปรแกรม (Pretest) เป็นตัวแปรร่วม ผลการทดสอบพบว่าค่า $F = 413.921$ และ $P\text{-Value} < .001$ ซึ่งเป็นหลักฐานทางสถิติที่แสดงว่าคะแนนพฤติกรรมวัดหลังรับโปรแกรม (Posttest) ของเกษตรกรกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน และจากผลการทดสอบเพื่อเปรียบเทียบคะแนนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้การปรับแก้ไขค่าเฉลี่ยด้วยวิธี Bonferroni พบว่า กลุ่มเกษตรกรกลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = .662, $P\text{-Value} < .001$) **ซึ่งเป็นตามสมมติฐานการวิจัย** และนำมาสรุปข้อสรุปที่ว่าเกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าเกษตรกรผู้ที่ไม่ได้รับโปรแกรม

การอภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 2

จากสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า เกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรที่มีพฤติกรรมที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้รับโปรแกรม ซึ่งการทดสอบสมมติฐานการวิจัยจากผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) ด้วยการเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมกรรมการบริหาร

ทรัพย์ตามแนวพุทธภายหลังรับโปรแกรม (Posttest) ระหว่างเกษตรกรกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ที่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอื่นที่อาจมาเกี่ยวข้องได้ จึงนำมาเป็นข้อสรุปในทางสถิติได้ว่า เกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าเกษตรกรผู้ที่ไม่ได้รับโปรแกรม ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

ซึ่งหลักฐานทางสถิติจากผลการทดสอบสมมติฐานนี้ยืนยันได้ว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมสอดคล้องตามแนวพุทธมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับโปรแกรม และหลักฐานทางสถิตินี้ยังบ่งชี้ได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ของเกษตรกรกลุ่มทดลองนี้เป็นผลมาจากโปรแกรมปรับพฤติกรรมที่ผู้วิจัยใช้ทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นโปรแกรมปรับพฤติกรรมที่พัฒนาขึ้นมาด้วยความเชื่อตามแนวความคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavioral Modification : CBM) ที่เป็นการจัดการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายในหรือตัวแปรทางปัญญาเพื่อทำให้พฤติกรรมภายนอกเปลี่ยนแปลง โดยผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรทางปัญญาหรือตัวแปรภายในที่เป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ ได้แก่ ความรอบรู้ และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมอย่างเหมาะสมกับคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างผ่านกิจกรรมของโปรแกรม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของโปรแกรมตามแนวทางการพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ ที่เพิ่มขั้นการเตรียมพร้อมก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนตัวแปรเป้าหมาย โดยเริ่มจากกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมด้วยการสร้างความตระหนักรู้ในปัญหาเพื่อกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของตนเอง ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นการสะท้อนกลับข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การบริหารทรัพย์ของกลุ่มตัวอย่างว่ากำลังเป็นปัญหาถ้าไม่ได้รับการแก้ไขจะทำให้เกิดความยุ่งยากในชีวิต เช่น การขาดรายได้ทำให้ไม่มีเงินใช้จ่ายในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และการมีหนี้สินล้นพ้นตัว ซึ่งผู้วิจัยใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อที่เป็นบุคคลที่มีอาชีพเกษตรกร ที่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ เพื่อให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเกิดการเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาหากไม่แก้ไข พร้อมทั้งชี้แนะเพื่อโน้มน้าวให้อยากแก้ไขปัญหา เมื่อเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแล้ว ผู้วิจัยจึงดำเนินการปรับพฤติกรรมตามแนวความคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ด้วยการปรับเปลี่ยนที่ความรอบรู้และจริยธรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อให้พฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์เปลี่ยนต่อไป ซึ่งการปรับเปลี่ยนความรอบรู้ของเกษตรกรกลุ่มทดลอง ผู้วิจัยใช้เทคนิคการเรียนรู้จากการสังเกตซึ่งใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ที่เป็นบุคคลในอาชีพเดียวกันผ่านสื่อวีดีโอ ร่วมกับชี้แนะของวิทยากร และการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น โดยเริ่มจากการสร้างการเรียนรู้ความสำคัญของความรู้ในการบริหารทรัพย์ ตามด้วยการสร้างการเรียนรู้ในหลักการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ และการสร้างประสบการณ์ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ ดังภาพประกอบ 24

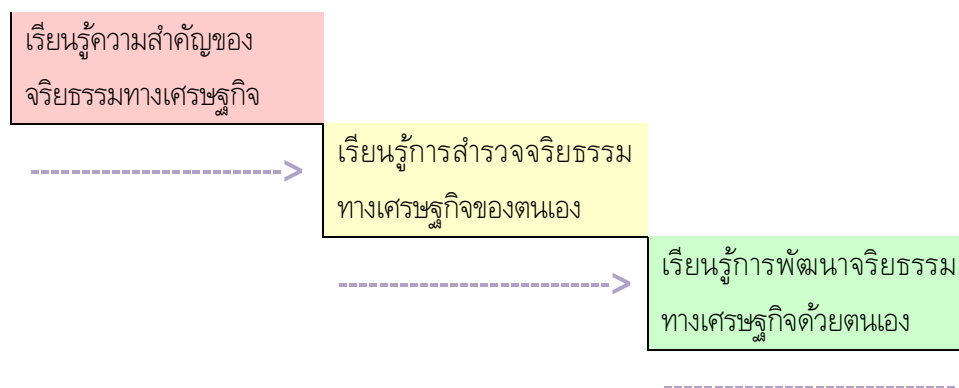

ภาพประกอบ 24 กระบวนการปรับเปลี่ยนความรอบรู้เพื่อทำให้พฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินเปลี่ยน

จากภาพประกอบ 24 การสร้างการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนตัวแปรความรอบรู้ เริ่มจากการเสนอตัวแบบตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อวีดีโอ และให้เกษตรกรกลุ่มทดลองได้สังเกตพฤติกรรมและแนวความคิดของผู้ที่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยใช้ความรู้ เช่น การรู้จักวางแผนการผลิตหรือการเพาะปลูก การตลาด เป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรกลุ่มทดลองได้เรียนรู้ว่าการมีความรู้มีความสำคัญต่อการบริหารทรัพย์สิน โดยเฉพาะการหาทรัพย์สิน และหลังจากนำเสนอตัวแบบแล้ววิทยากรได้มีชี้แนะเพื่อให้เกษตรกรเข้าใจถึงความสำคัญของความรู้ได้อย่างรวดเร็ว หลังจากที่เกษตรกรกลุ่มทดลองเห็นความสำคัญของความรู้แล้ว ได้มีการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อวีดีโอ เพื่อให้ความรู้ในหลักการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธในลักษณะการบรรยายธรรมที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง แล้วใช้การบรรยายสรุปเพื่อชี้แนะและย้ำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น และให้เกษตรกรสังเกตตนเองด้วยการประเมินความรู้ความเข้าใจต่อหลักการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ เมื่อเกษตรกรกลุ่มทดลองมีความรู้ในหลักการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธแล้ว ได้จัดกิจกรรมการฝึกทักษะในการบริหารทรัพย์สิน เพื่อให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน โดยเริ่มจากการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อที่เป็นเกษตรกรที่ใช้วิธีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย บัญชีต้นทุนการผลิต แล้วให้ฝึกปฏิบัติการทำบัญชีการทำเกษตรของตนเองเพื่อประเมินการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งฝึกการคำนวณทางตัวเลขที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน ได้แก่ การคำนวณรายรับรายจ่าย การคำนวณเพื่อจัดสรรเงินตามสัดส่วน การคำนวณดอกเบี้ย เป็นต้น และให้ร่วมกันตรวจสอบผลและแก้ไข เพื่อให้มั่นใจว่าเกษตรกรกลุ่มทดลองมีทักษะการปฏิบัติในการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

เมื่อเกษตรกรมีความรู้แล้วจึงเพิ่มการพัฒนาจริยธรรมที่เป็นตัวกำกับการกระทำของบุคคลให้อยู่บนแนวทางของพฤติกรรมเป้าหมายเพื่อให้สามารถกระทำพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินได้อย่างสอดคล้องตามแนวพุทธ ซึ่งการปรับเปลี่ยนจริยธรรมทางเศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มทดลอง ผู้วิจัยใช้เทคนิคการเรียนรู้จากการสังเกตซึ่งใช้ทั้งตัวแบบสัญลักษณ์ที่เป็นบุคคลในอาชีพเดียวกันผ่านสื่อวีดีโอเป็นหลัก ร่วมกับการบรรยายชี้แนะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เร็วขึ้น โดยเริ่มจากเริ่มจากการสร้างให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการมีจริยธรรม

ทางเศรษฐกิจที่เกษตรกรต้องมีความซื่อสัตย์ ความขยัน ความรักในงาน และความอดทน เมื่อเห็นความสำคัญแล้ว ให้เกษตรกรสำรวจจริยธรรมของตนเองแล้ววิเคราะห์ว่ามีหรือขาดในด้านใดบ้าง จากนั้นให้มีการเรียนรู้การพัฒนาจริยธรรมของตนเอง ดังภาพประกอบ 25

ภาพประกอบ 25 กระบวนการปรับเปลี่ยนจริยธรรมทางเศรษฐกิจเพื่อทำให้พฤติกรรม การบริหารทรัพยากรเปลี่ยนแปลง

จากภาพประกอบ 25 เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนตัวแปรจริยธรรมทางเศรษฐกิจเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมการบริหารทรัพยากร ที่เริ่มจากการให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการมีจริยธรรมทางเศรษฐกิจ โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการเรียนรู้จากการสังเกตซึ่งใช้ทั้งตัวแบบสัญลักษณ์ ที่เป็นบุคคลที่มีจริยธรรมในระดับที่เหมาะสมและผู้ไม่มีจริยธรรมในการบริหารทรัพยากร และชี้แนะให้เห็นข้อดีของการมีจริยธรรม และข้อเสียของการไม่มีจริยธรรม โดยยกตัวอย่างบุคคลที่การหารทรัพยากรมาด้วยการปล้นชิงทรัพย์ แม้จะมีทรัพย์ไว้ใช้จ่ายแต่สุดท้ายก็ถูกจับได้ต้องติดคุกติดตารางขาดอิสรภาพ เกิดความทุกข์กายทุกข์ใจ และทำให้พ่อแม่เป็นทุกข์ที่สุดในที่สุด เพราะการหารทรัพยากรมาไม่มีความถูกต้องชอบธรรม ขาดความซื่อสัตย์ ไม่มีความขยันในการทำอาชีพที่สุจริตของตนเอง ซึ่งเป็นจริยธรรมทางเศรษฐกิจในขั้นต้นที่ทุกคนต้องมีในการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ซึ่งในขั้นนี้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้เรียนรู้ความสำคัญของการมีจริยธรรมและรู้ว่าจริยธรรมทางเศรษฐกิจใดบ้างที่ควรต้องมีเป็นพื้นฐาน หลังจากนั้นให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทบทวนจริยธรรมของตนเอง ด้วยการสำรวจเพื่อประเมินตนเองว่ามีระดับจริยธรรมที่จำเป็นพื้นฐานเพียงพอหรือต้องปรับปรุงอย่างไร จากนั้นให้มีการเรียนรู้การพัฒนาจริยธรรมของตนเองจากการสังเกตตัวแบบที่ได้ฝึกฝนตนเองจนมีความคิดและการกระทำที่ดีที่เหมาะสมในการบริหารทรัพยากร ได้แก่ ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อวิดีโอที่เป็นบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีและมีความรักต่อการทำอาชีพเกษตร และตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อวิดีโอของผู้ที่มีวิถีชีวิตอยู่ในความพอเพียง ร่วมกับการนำเสนอแนวทางการพัฒนาจริยธรรมด้วยการสร้างพันธะสัญญา ร่วมกันในการดำเนินชีวิตด้วยการยึดหลักศีลธรรมและเบญจธรรม และให้ฝึกวางแผนการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจของตนเอง ด้วยการยึดแนวทางการบริหารทรัพยากรตาม

แนวพุทธ และชี้แนะให้เกษตรกรตนเองฝึกตนเองให้มีการพัฒนาจริยธรรมของตนเองอย่างต่อเนื่องและให้อยู่ในวิถีชีวิต

จากการประเมินผลในแต่ละกิจกรรม พบว่า เกษตรกรกลุ่มทดลองผ่านเกณฑ์ที่กำหนดในทุกกิจกรรม ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้และจริยธรรมทางเศรษฐกิจในทางที่ดีขึ้นซึ่งทั้งสองตัวแปรนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยเหล่านี้ ได้ทำให้พฤติกรรมการบริหารทรัพยากรของเกษตรกรกลุ่มทดลองเปลี่ยนไปในทางที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากขึ้นด้วย

นอกจากการทดสอบทางสถิติตามสมมติฐานที่ตั้งไว้จะยืนยันได้แล้วว่าการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรของเกษตรกรนั้นเป็นผลมาจากการได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผู้วิจัยยังมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่มาสสนับสนุนข้อค้นพบดังกล่าว จากผลการประเมินพฤติกรรมโดยตรงที่สะท้อนผ่านพฤติกรรมการใช้จ่ายของเกษตรกรกลุ่มทดลอง ที่พบว่ามีความถี่ของกิจกรรมไม่ถี่เกินไปในทางที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากขึ้นด้วยอันเป็นผลมาจากโปรแกรมปรับพฤติกรรม เช่น การลดลงของรายจ่ายฟุ่มเฟือย เช่น ค่าอาหาร เครื่องดื่ม และค่าของมีนเมา เป็นต้น โดยกลุ่มตัวอย่างรายงานว่ามีค่าใช้จ่ายในหมวดดังกล่าวลดลง ร้อยละ 48.1 และ ร้อยละ 33.3 ตามลำดับ นอกจากนี้เกษตรกรกลุ่มทดลองยังได้รายงานแผนการดำเนินชีวิตภายหลังจากนี้ไป (หลังเข้าร่วมโครงการ) ที่พบว่ามีความถี่ของกิจกรรมที่สอดคล้องตามแนวพุทธอันเป็นผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมที่ได้สร้างความรู้ในหลักการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธให้กับเกษตรกรกลุ่มทดลอง เช่น ให้มีการแบ่งรายได้เป็นส่วนๆ ก่อนที่จะใช้จ่าย การตั้งเป้าหมายในการหารายได้เพิ่มจากอาชีพสุจริต ด้วยความขยัน และซื่อสัตย์ รวมทั้งการเริ่มตั้งวางแผนให้มีการออมเกิดขึ้น และอยากหารายได้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัวให้ดีขึ้น เป็นต้น เหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรที่สอดคล้องตามแนวพุทธทั้งสิ้น

ผลการวิจัยนี้ยังมีความสอดคล้องกับการวิจัยในอดีตที่ศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียงกัน คือ การศึกษาวิจัยของ ชำรงค์ แสงสุริยจันทร์ (2553) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรหลังจากผ่านโครงการฝึกอบรมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่มีแนวทางบุญนิยมเป็นพื้นฐาน จากชุมชนราชธานีโอศก อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่ผ่านโครงการฝึกอบรมและได้รับการจัดกิจกรรมเสริมความรู้หลังการฝึกอบรม มีการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้นในทุกตัวชี้วัดของทุกด้านยกเว้นสภาพหนี้สิน

การวิจัยนี้แม้ว่าจะไม่ได้วัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยตรงได้ทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดในการแสดงพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในภายนอกได้นั้น ไม่ได้แสดงให้เห็นได้เป็นประจำ เป็นบุคลิกหรือลักษณะประจำตัวบุคคลที่สังเกตเห็นได้เพื่อต้องการสังเกตหรือวัดได้ หากแต่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของแต่ละคนพบเจอ เช่น วิธีการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ เมื่อมีรายได้เข้ามาวิธีจัดการอย่างไร และมีรูปแบบการใช้จ่ายอย่างไร ซึ่งพฤติกรรมภายนอกเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นและอยู่ในรูปแบบการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล การสังเกตพฤติกรรมจึงต้องมีระยะเวลาอย่างน้อยเท่ากับรอบการดำเนินชีวิตอย่างเป็นประจำของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะการหารายได้หรือพฤติกรรมหารายได้ของเกษตรกร อย่างน้อยต้องมี 1 รอบการเพาะปลูกจนถึงการมีรายได้จากผลผลิต จึงจะประเมินได้ว่าเกษตรกรมีพฤติกรรมหารายได้ที่สอดคล้อง

ตามแนวพุทธหรือไม่ และถึงแม้ว่าผลการทดสอบสมมติฐานนี้จะยืนยันได้ว่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้นภายหลังได้รับโปรแกรม แต่เพื่อพิจารณาค่าของคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนเต็ม 5 ซึ่งเป็นคะแนนที่แสดงถึงพฤติกรรมที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากที่สุด จะเห็นได้ว่าคะแนนพฤติกรรมของเกษตรกรกลุ่มทดลองวัดหลังรับโปรแกรมมีค่าเท่ากับ 2.9325 หรือคิดเป็นร้อยละ 58.6 ซึ่งเป็นความสอดคล้องในระดับปานกลางที่ค่อนข้างไปทางมากเท่านั้น แต่ด้วยลักษณะของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์นั้น เป็นพฤติกรรมที่มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสภาพความเป็นอยู่ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นหากบุคคลได้เริ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแล้วเห็นผลของพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เช่น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น หนี้สินลดลง หรือเริ่มมีเงินออมหรือมีเงินออมมากขึ้น ซึ่งในการวิจัยนี้ได้ทดลองวัดผลของพฤติกรรมย่อยที่เกี่ยวกับการใช้จ่ายทรัพย์ที่พบว่าเกษตรกรกลุ่มทดลองมีความโน้มเอียงที่จะมีพฤติกรรมย่อยนี้ดีขึ้น เช่น มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลดลง หรือการปรากฏข้อความในการเขียนพันธะสัญญาในการดำเนินชีวิตภายหลังจากเข้าร่วมโครงการที่แสดงถึงการรับรู้เกี่ยวกับเป้าหมายของการบริหารทรัพย์ที่ไม่ได้มุ่งสะสมเงินทองจำนวนมาก โดยกลุ่มทดลองส่วนใหญ่ มักต่อท้ายด้วยข้อความที่ว่า “...เพียงแค่นี้ชีวิตก็มีความสุขแล้ว” สิ่งเหล่านี้จะช่วยยืนยันได้ว่าบุคคลต้องกระทำพฤติกรรมนี้ต่อไปและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วตัวแปรที่ผู้วิจัยเลือกมาเป็นตัวแปรที่ต้องการปรับเปลี่ยนในโปรแกรมนั้นล้วนเป็นตัวแปรทางปัญญาหรือตัวแปรลักษณะทางจิต ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อตามแนวคิดจิตวิทยาสมัยใหม่ ที่ว่าพฤติกรรมภายในเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมภายนอก และมีความหมายเช่นเดียวกับสำนวนไทยที่ว่า “ใจเป็นนายกายเป็นบ่าว” ที่เน้นความสำคัญที่จิตใจ ซึ่งเป็นสำนวนที่สอดคล้องกับหลักธรรมหลักเบญจขันธ์ และยังสอดคล้องกับทางแห่งการดับทุกข์ในทางพุทธศาสนาหรือมรรคมีองค์ 8 ที่เริ่มต้นจากสัมมาทิฐิ หรือความเห็นชอบ ก็เป็นเรื่องของจิตใจ ตามด้วยสัมมาสังกัปปะ หรือดำริชอบก็เป็นเรื่องของจิตใจเช่นกัน รวมไปถึงสองทางสุดท้าย คือ สัมมาสมาธิหรือระลึกรู้ชอบ กับสัมมาสมาธิหรือตั้งใจชอบ ก็เป็นเรื่องของจิตใจทั้งสิ้น

ข้อค้นพบจากการวิจัยนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ของเกษตรกร เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับบุคคลและครัวเรือน โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ ด้วยการสร้างความเชื่อเชื่อมั่นว่ารูปแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธนี้ จะนำมาซึ่งผลลัพธ์ของพฤติกรรมที่ให้สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมหรือสภาพความเป็นอยู่ที่ดีได้ ดังที่ผลการวิจัยนี้ได้พิสูจน์ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์แล้ว ซึ่งการเสริมสร้างให้เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธนั้น สามารถทำได้ด้วยการทำให้เกษตรกรมีความรอบรู้ในการบริหารทรัพย์และการพัฒนาจริยธรรมทางเศรษฐกิจ โดยใช้กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมผ่านตัวแทนต่างๆ เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรด้วยการถ่ายทอดความรู้และจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยนี้ สามารถไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนในการกำหนดมาตรการหรือนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับบุคคลและครัวเรือนของเกษตรกร ที่เสนอเป็นอีกแนวทางหนึ่งด้วยการมุ่งแก้ไขจาก

พฤติกรรมของบุคคลเป็นสำคัญ โดยผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการมีพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธจะทำให้มีผลลัพธ์ของพฤติกรรมที่ดีสร้างความพึงพอใจต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ถือปฏิบัติตามแนวทางนี้ได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้เป็น 2 ส่วน คือ การใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการวางกรอบการพัฒนาพฤติกรรมการบริหารทรัพยากร และวิธีการปฏิบัติในการพัฒนาพฤติกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลอ้างอิง

จากผลการวิจัยระยะที่ 1 ที่พบว่า พฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ มีสาเหตุปัจจัยในการเกิดพฤติกรรมนี้หลายปัจจัย ทั้งปัจจัยภายในหรือลักษณะทางจิต และปัจจัยภายนอกที่เป็นสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรทั้งในทางตรงและทางอ้อม หากผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ของเกษตรกรได้นำข้อค้นพบนี้ไปสร้างกรอบนโยบายหรือมาตรการในการพัฒนาพฤติกรรมการบริหารทรัพยากร ได้แก่ การสร้างความรอบรู้ การพัฒนาจริยธรรมทางเศรษฐกิจ รวมถึงการพัฒนากระบวนการคิดให้กับเกษตรกร เพื่อสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธให้กับผู้ที่มีปัญหาทางด้านการเงิน ด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมด้วยการส่งเสริมให้ครอบครัว ชุมชน และสื่อ มีบทบาทในการให้ความรู้ หรือแบบอย่างที่ดีในการบริหารทรัพยากรเพื่อสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ ให้แก่คนในชุมชน

ในขณะที่เกษตรกร หากมีความเชื่อมั่นในแนวทางการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธแล้ว ก็จะสามารถพัฒนาตนเองให้หลุดพ้นจากความยากจนขั้นแค้นได้ โดยนำปัจจัยที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมจากผลการวิจัยนี้แล้ววิเคราะห์ตนเองเพื่อปรับเปลี่ยนลักษณะของตนเองที่จะนำไปสู่การมีพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธได้ นอกจากนี้ยังสามารถถ่ายทอดความเชื่อและแนวทางนี้ไปยังคนอื่นๆ ในสังคมใกล้เคียงๆ ได้ เพื่อสร้างให้เป็นสังคมที่มีความเป็นอยู่ที่ดีมีความช่วยเหลือ แบ่งปัน และเกื้อกูลกัน

2) การใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางปฏิบัติ

จากผลการวิจัยระยะที่ 2 ที่พบว่าเกษตรกรที่ได้รับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธมีพฤติกรรมที่สอดคล้องตามแนวพุทธมากขึ้น สามารถนำโปรแกรมนี้ไปประยุกต์ใช้กับประชากรกลุ่มอื่นได้ นอกจากนี้ยังสามารถให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนี้เป็นเครือข่ายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำเสนอเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่เรื้อรังให้กับเกษตรกรไทยซึ่งเป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ผู้วิจัยสนใจ ด้วยการค้นหาแนวคิดที่เป็นทางเลือกและมีความสอดคล้องกับบริบทของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาความยากจนขั้นแค้นที่มีสาเหตุมาจากความบกพร่องของพฤติกรรมในระดับบุคคล โดยเริ่มจากการวิจัยในระยะที่ 1 ที่เป็นการวิจัยเพื่อทำความเข้าใจและอธิบายพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรของเกษตรกร โดยการค้นหาสาเหตุปัจจัยของพฤติกรรมด้วยการสร้างและตรวจสอบรูปแบบจำลองโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

กับข้อมูลจริงที่สำรวจจากกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยทำให้ทราบลักษณะของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินและระบุเหตุปัจจัยของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธได้ ซึ่งถือได้ว่าข้อค้นพบนี้เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการตรวจสอบอย่างเป็นระบบแล้วจึงนำไปสู่การวิจัยในระยะที่ 2 ที่เป็นการนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา ด้วยการปรับพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินสำหรับเกษตรกร ให้เป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินสอดคล้องตามแนวพุทธอย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการย่อยยอดหรือพัฒนาการวิจัยในประเด็นดังกล่าวนี้ในอนาคต ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) การวิจัยสำหรับกลุ่มเกษตรกร ควรเริ่มด้วยนำวิธีการวิจัยในเชิงคุณภาพ มาปรับใช้กับเพื่อช่วยให้เข้าใจในลักษณะของปัจจัยที่มีความซับซ้อนและวัดได้ยาก เพื่อให้ได้รูปแบบและมิติของปัจจัยนั้นๆ โดยเลือกทำได้กับกลุ่มเล็กๆ และเลือกทำในหลายๆ กลุ่ม เพื่อหาวิธีวัดตัวแปรดังกล่าว หรือกำหนดวิธีการเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยในเชิงปริมาณ เช่น การวิจัยระยะที่ 1 ที่นำปัจจัยลักษณะความต้องการ เข้ามาศึกษาแต่กลับพบว่ากลุ่มตัวอย่างไม่มีลักษณะดังกล่าวที่แตกต่างกันมากพอ ทั้งๆ ที่ปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญ พื้นฐานในการกำหนดพฤติกรรมในทางเศรษฐกิจของบุคคล

2) การศึกษาวิจัยกับกลุ่มเกษตรกรที่มีตัวแปรเกี่ยวข้องจำนวนมาก ควรสร้างแบบวัดที่ง่ายและมีจำนวนข้อถามไม่มากนัก เนื่องจากเกษตรกรไม่คุ้นชินกับการอ่านและตีความข้อความที่ยากเกินไป โดยหากตัวแปรใดที่สามารถวัดได้โดยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์หรือการวัดทางกายภาพได้ ควรพิจารณานำมาใช้ร่วมด้วย เพื่อลดภาระการตอบคำถามที่มากเกินไป

3) เนื่องจากเกษตรกรในประเทศมีบริบทในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ทั้งในทางภูมิศาสตร์ของแต่ละภาค รูปแบบของกิจกรรมทางการเกษตรที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เช่น ชาวประมง กับชาวนาน ดังนั้น เพื่อให้การอธิบายพฤติกรรมในการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรตามแนวพุทธได้อย่างครอบคลุม และมีข้อจำกัดน้อยที่สุด ควรมีทำวิจัยในลักษณะเช่นเดียวกับการวิจัยระยะที่ 1 กับเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ หรือในการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของรูปแบบจำลองเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรกลุ่มต่างๆ ด้วย

4) ควรมีการวิจัยที่มีการทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมตามแนวพุทธให้มากขึ้น ซึ่งอาจทำกับกลุ่มอาชีพอื่นๆ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานและมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มแรงงานนอกระบบ กลุ่มลูกจ้างเอกชน ข้าราชการชั้นผู้น้อย และกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น เพื่อเป็นการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการบริหารการเงินของกลุ่มคนดังกล่าวให้เหมาะสม และหากมีการวิจัยเพื่อทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมตามแนวพุทธ กับกลุ่มที่กำลังเข้าสู่ตลาดแรงงาน เช่น นิสิต นักศึกษา ก็จะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดมีพฤติกรรมทางการเงินที่ไม่พึงปรารถนาได้ด้วย

5) การวิจัยเพื่อทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมตามแนวพุทธ ควรมีการวิจัยในระยะสั้นและในระยะยาว โดยการวิจัยระยะสั้นนั้น เพื่อต้องการข้อสรุปเพื่อนำไปใช้บรรเทาปัญหาในระยะเร่งด่วนกับปัญหาพฤติกรรมที่รุนแรง เช่น ปัญหาการขาดรายได้ ปัญหาภาระหนี้สินล้นพ้นตัว ซึ่งโปรแกรมปรับพฤติกรรมนี้อาจมุ่งปรับเปลี่ยนที่ตัวแปรที่เห็นผลได้รวดเร็ว เช่น ความรอบรู้ ส่วนการวิจัยระยะยาวที่ต้องใช้เวลาเพื่อติดตามประเมินผลนาน ควรเป็นโปรแกรมที่เพื่อต้องการข้อสรุปเพื่อป้องกันหรือให้เกิดการ

แก้ไขปัญหาพฤติกรรมอย่างยั่งยืน เช่น การพัฒนาตัวแปรที่เกี่ยวกับจริยธรรม การรู้จักคิด รวมทั้งการสร้างรูปแบบพ่อแม่ที่เป็นแบบอย่างทางการเงินให้กับลูกหลาน เป็นต้น

6) ควรให้มีการวิจัยในรูปแบบการวิจัยเพื่อพัฒนา ในประเด็นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริหาร ทรัพย์ที่มีการนำแนวทางพุทธมาใช้ ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อเป็นแนวทางช่วยแก้ไขปัญหาพฤติกรรมกรรมการบริหารการเงินส่วนบุคคลให้กับสมาชิกของหน่วยงาน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ. (2554). *คู่มือการอบรมการวางแผนทางการเงิน*. กรุงเทพฯ: กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ.
- กฤษฎา เสกตระกูล. (2553) *การวางแผนการเงินส่วนบุคคล: เมื่อประชาชนมั่งคั่ง ประเทศชาติก็มั่นคง*. กรุงเทพฯ: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2543). *การใช้ SPSS for windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ซี เค แอนด์ เอส สตูดิโอ.
- _____. (2546). *การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for windows*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- กัลยาณธรรม. *มงคลชีวิต 38 ประการ ฉบับก้าวหน้า*. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2558, จาก <http://www.kalyanamitra.org>
- กิตตา ปรีตถจริยา; และ อุบล เลี้ยววาริณ. (2558). ผลของการใช้ชุดฝึกอบรมการบริหารจิตตามแนวพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตลักษณะทางพุทธและลักษณะทางพุทธ ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 7(2): 207-220.
- กীরติ บุญเจือ; และ เจริญ อาทิตยา. (2538) *จริยศาสตร์วิชาชีพ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ค้นคว้าวิจัยศาสตร์และศาสนา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
- กุลลีนี มุทธากลิน. (2539). *การวิเคราะห์การบริโภคแนวพุทธปรัชญา*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (2553). *เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์และจริยธรรมทางเศรษฐกิจและธุรกิจ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เกษม วัฒนชัย. (2544). นโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ. *Thailand Education*. 11(5): 39-40.
- แก้ว ชิตตะขบ. (2550). *พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- งามตา วรินทร์านนท์. (2545). *การถ่ายทอดทางสังคมกับพัฒนาการของมนุษย์ เอกสารคำสอน วิชา วป 581 การถ่ายทอดทางสังคมกับการพัฒนามนุษย์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จอร์จ เอ แอคเคอร์ลอฟ; & โรเบิร์ต เจ ซิลเลอร์. (2553). *เศรษฐศาสตร์สัญญาศาสตร์*. แปลโดย แอลสิทธิ์ เวอร์การา. กรุงเทพฯ: มติชน.
- จาคินี เรื่องธรรมศักดิ์. (2551). *พฤติกรรมกรบริโภคและการออมไว้ใช้ยามฉุกเฉินของครัวเรือนไทยภายใต้ความไม่แน่นอนของรายได้*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิณห์นุภา เลนุกุล. (2556). *การบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2557, จาก <https://www.1213.or.th/th/aboutfcc>

- ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล. (2552). จิตวิทยาแนวพุทธ: แนวทางเพื่อการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์ Buddhist Psychology: The Way to Heal Suffering and Cultivate Personal Mental Health. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. 29 (4): 188-208.
- ชัยพร วิชชาวุธ; และ ชีระพร อุวรรณโณ. (2525) แนวคิดและการพัฒนาใหม่ในการปลูกฝังจริยธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย..
- ไชรัตน์ ปราณี่; และคนอื่นๆ. (2549). การศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านจิตลักษณะและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อพฤติกรรมความยากจน. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.
- ดุจเดือน พันธมนานิน; และ ดวงเดือน พันธมนานิน. (2550). หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล: ทฤษฎีและผลการวิจัยเพื่อสร้างดัชนีในแนวจิตพฤติกรรมศาสตร์. วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์. 47(1): 27-71.
- เดวิด อาร์ ลอย. (2555). เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม. แปลโดย พรรณงาม เก้าธรรมสาร. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). โมเดลลิשראל: สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2552). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวางแผนการเงิน (Foundation in Financial Planning). กรุงเทพฯ: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- _____. (2553). หลักสูตรวางแผนทางการเงิน ชุดที่ 1 พื้นฐานการวางแผนทางการเงิน. กรุงเทพฯ: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- _____. (2556). คู่มือ Happy Money ตอน องค์กรสร้างสุขทางการเงิน. กรุงเทพฯ: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- ดวงพร สมสมัย; และ คนอื่นๆ. (2552). การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมที่ภูมิจิตใจมีกตประโยชน์ 4: กรณีศึกษา อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. ถ่ายเอกสาร.
- ติรณ พงศ์มพัฒน์. (2553). นโยบายความสุข จิต วัตถุและความต้องการที่ไม่สิ้นสุด. กรุงเทพฯ: บริษัท แปลนพรีนติ้ง จำกัด.
- เดิมศักดิ์ คพานิช. (2546). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ทรงพล ภูมิพัฒน์. (2541). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ทิตนา แชมมณี. (2541). ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ธัญญา ราชแพทยาคม. (2554). ปัจจัยเชิงสาเหตุด้านธนาคารในโรงเรียน ครอบครัวและการมีภูมิคุ้มกันทางจิตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประหยัดและเก็บออมเงินของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร. ปรินท์งานนิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.). (2558). *ความรู้ทางการเงิน (Financial Literacy)*. กรุงเทพฯ: ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.).
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2556). *รู้รอบเรื่องการเงิน วางแผนการเงินอย่างชาญฉลาด*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- ธนาวัฒน์ ศิริวัฒน์ธนกุล. (2553). *อยากรวยต้องรู้ธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ดำรงค์ แสงสุริยจันทร์. (2551). *การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรหลังจากผ่านโครงการฝึกอบรมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจากชุมชนราชธานีโอคก*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพัฒนบูรณาการศาสตร์). อุบลราชธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (2553). *วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นฐานแนวทางบุญนิยมในชุมชนบุญนิยมราชธานีโอคก อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี . วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. 1(1): 104-129.
- ณดา จันทร์สม. (2553). *การบริหารการเงินบุคคลเพื่อความพอเพียง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพมาศ ชีรเวดิน. (2542). *จิตวิทยาสังคมกับชีวิต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นรินทร์ โอฬารกิจอนันต์. (2552). *มนุษย์เศรษฐกิจ 2.0 กลยุทธ์เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ Bizbook.
- ประทีป จินนี่. 2540: *เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประเทือง ภูมิภักทาคม. (2548). *การปรับพฤติกรรม : ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ประเวศ วะสี. (2548). *พุทธธรรมกับสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี; และคนอื่นๆ. (2544). *ความจริงของความจน*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยทางสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสาร ไตรรัตน์วรกุล. (2557) <https://thaipublica.org/2014/12/financial-literacy-prasan>
- บุรชัย เปี่ยมสมบูรณ์; และ สมชาติ สว่างเนตร. (2535). *การวิเคราะห์เส้นโยงลิสรเลล: สถิติสำหรับนักวิจัยทางวิทยาศาสตร์สังคมและพฤติกรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล; และ สุภาพ ฉัตรภรณ์. (2545). *การออกแบบการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ผู้จัดทำเว็บไซต์พระไตรปิฎก. (2545). *พระไตรปิฎกฉบับหลวง*. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2558, จาก <http://www.84000.org/tipitaka>
- ไทเลอร์ โคว่น. (2555). *สวมวิญญานนักเศรษฐศาสตร์*. แปลโดย อรณัฐ อนุศักดิ์เสถียร. กรุงเทพฯ: มติชน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2531). *เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์*. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *ทรัพย์-อำนาจ ทวนกระแส?*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2546). *ธรรมานุชิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. พิมพ์ครั้งที่ 57. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- (2548). *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics)*. พิมพ์ครั้งที่ 9. สืบค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2558, จาก <http://watyanaves.net>.
- (2550). *การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- (2551). *จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร?*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- (2553). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. พิมพ์ครั้งที่ 25. นนทบุรี : เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.
- (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 9. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2556). *รำรวย ยิ่งใหญ่: เลื่อนลอย หรือเพื่ออะไร*. สืบค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2558, จาก <http://watyanaves.net>
- (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *ประยุกต์ธรรมเพื่อสังคม*. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2558, จาก <http://www.visalo.org/article/budPrayukDham.htm>
- พระมหาสมบุญ ฐิตฺติกโร. (2548). *สันโดษกับความรับผิดชอบต่อสังคม*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2557, จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php
- พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุญนา). (2544). *ทรัพย์สินศาสตร์ฉบับสมบุญ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โฉมลิขิต.
- พระอาจารย์อารยวังโส. (2555). *พุทธเศรษฐศาสตร์ในธรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิง จำกัด (มหาชน).
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์. (2550). *การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ภัทราจิตร แสงสว่าง; และ ศิริรัตน์ เจนศิริศักดิ์. (2558). *ความสัมพันธ์ของการบริการวิชาการกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตกรณีการทำบัญชีครัวเรือน บ้านนาเรือน้อย ตำบลนาเรือน อำเภอนาเยี่ย จังหวัดอุบลราชธานี*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ภัทรพร กิจชัยนุกูล. (2556). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายของประชาชนในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- มนตรี พิริยะกุล. (2555). Analysis of Covariance (ANCOVA). *วารสารรวมคำแหง*. 29(1): 80-92.

- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (ม.ป.ป.). *การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของภาคประชาชนและชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- วัชรระ งามจิตจรเจริญ. (2552). แนวคิดในการใช้พุทธธรรมเพื่อดำเนินการทางเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยม. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 16(1): 52-76.
- ว.วชิรเมธี. (2559). *เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี*. กรุงเทพฯ: ปราณ.
- วชิรวชิร งามละม่อม. (2557). *การพัฒนาและแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนในสังคมไทย*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2558, จาก <https://www.trdm.co.th>.
- _____. (2557). *ปัญหาความยากจนกับชีวิตของชาวนาไทย*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2558, จาก <https://www.trdm.co.th>.
- วรรณภา ประยุกต์วงศ์. (2553). *ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจพอเพียง*. อุบลราชธานี: เจเจ ดิจิทัล ก๊อปปี.
- _____. (2549). *ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางเลือกเพื่อการบริหารธุรกิจที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- วรวุฒิ สุวรรณระดา; และ สมประวิณ มั่นประเสริฐ. (2551). *กำหนดพฤติกรรมกรรมการออมของผู้มีงานทำในประเทศไทย: การศึกษาจากข้อมูลการสำรวจในระดับจุลภาค*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วศิน อินทสระ. (2555). *พัฒนาชีวิตด้วยสัมมาทิฐิ*. กรุงเทพฯ: ชุมทองและอุตสาหกรรมกรรมการพิมพ์.
- วิทยากร เชียงกุล. (2545) *ปัญหาความยากจนของคนไทย*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2557, จาก <https://witayakornclub.wordpress.com>.
- วิทยากร เชียงกุล. (2546). *วิถีสู่เศรษฐกิจที่มีชีวิต: ข้อเขียนจากการทำงานร่วมกันของนักคิดระดับโลก*. กรุงเทพฯ: สว่างเงินมีมา.
- วิไลลักษณ์ เสรีตระกูล. (2557). ปัจจัยในการทำนายพฤติกรรมกรรมการออมของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. *สุทธิปริทัศน์*. 28(85): 301-314.
- ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. (2558). *พจนานุกรมแปลไทย-อังกฤษ NECTEC's Lexitron Dictionary*. สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2558, จาก http://lexitron.nectec.or.th/2009_1
- ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2551). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์..
- _____. (2557). *คุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2559, จาก <http://www.nidapoll.nida.ac.th/index.php?op=polls-detail&id=270>
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2529). *ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- สถาบันคีนันแห่งเอเซีย. (2558). *โครงการ "คนไทยก้าวไกล ใส่ใจการเงิน"*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิคีนัน.
- _____. (2560). *โครงการอบรมความรู้ด้านการเงินให้แก่กลุ่มผู้หญิงที่ไม่มีความมั่นคงในด้านอาชีพ*. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2560, จาก <https://www.kenan-asia.org/th/finance-womens>

- สถาบันรามจิตติ; และ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2550). *โครงการสำรวจพฤติกรรมการจัดการการเงินส่วนบุคคล (Money Watch)*. กรุงเทพฯ: สถาบันรามจิตติ.
- สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2557). พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านหนองจิกสี หมู่ที่ 9 ตำบลแหลมรัง อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 33(2): 75-85.
- สมจิต วัฒนาชยากุล. (2532). *สถิติวิเคราะห์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.
- สมชัย จิตสุชน. (2545). *ความยากจนคืออะไร และวัดได้อย่างไร?* กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2553). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิโชค วรานุสันติกุล. (2546). *จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สิริอร วิชชาวุธ. (2547). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสน่ห์ จามริก. (2543). *คลังสมองคนจน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง.
- สุกัญญา สร้อยฟ้า. (2556). *การศึกษาพฤติกรรมการนำเอาหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาเยี่ย อำเภอนาเยี่ย จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุดใจ น้าผูด. (2543). *กลยุทธ์การบริหารการเงินบุคคล*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2539). *จริยธรรมทางวิชาการ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2538). *ปัญหาสังคม*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภมาส อังคุโชติ. (2554). *สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์: เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL*. กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2533). *การสื่อสารกับสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี.
- _____. (2557). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2555*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____. (2557). *จำนวนคนจนเมื่อวัดด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค จำแนกตามภาคและพื้นที่ ปี พ.ศ. 2531 - 2556* รายปี. สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2558, จาก <http://social.nesdb.go.th/SocialStat>
- _____. (2556). *รายได้และการออมส่วนบุคคล ปี พ.ศ. 2548 - 2555* รายปี. สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2558, จาก <http://social.nesdb.go.th/SocialStat>

- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดศรีสะเกษ. (2559). *หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ*. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2560, จาก <http://pr.prd.go.th/sisaket>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2559, จาก <http://www.royin.go.th>.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2558, มิถุนายน). ความรู้ทางการเงินของคนไทย. *Savings and Investment*. 2(34): 1-2.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *รายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์; และคนอื่นๆ. (2553). *พัฒนาการแนวคิดเรื่องความสุขที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สุขและเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: เครือข่ายงานวิจัยนานาชาติเพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุข (ไอราท์).
- อภิชาติ อนันต์ลักษณะวงศ์. (2548). *ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น*. ภาควิชาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อภิชัย พันธเสน. (2547). *พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- อภิชัย พันธเสน. (2549). *พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้าวิชาการ จำกัด.
- _____. (2545). จริยธรรมทางเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและพุทธเศรษฐศาสตร์. *วารสารสหวิทยาการ*. 1(1): 9-22.
- อานันท์ชนก สกนธวัฒน์. (2555). *พลวัตของความยากจน: กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย*. กรุงเทพฯ: ซีโน พับลิชชิ่ง (ประเทศไทย) จำกัด.
- อี เอฟ ชูมัดเคอร์. (2537). *แผนที่คนทุกข์: A guide for the perplexed*. พิมพ์ครั้งที่ 2. แปลโดย วิศิษฐ์ วัณญู. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- อุทุมพร ทองอุไร. (2523). *แผนวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abraham H. Maslow. (1987) *Motivation and personality*. New York : Harper and Row.
- Alan Agresti; & Barbara Finlay. (1997). *Statistical Methods for the Social Sciences*. 4th Ed. New Jersey: Print-Hall.
- Apichai Puntasen. (2007). Why Buddhist Economics is Needed as a New Paradigm for a better Understanding of Happiness (Wellness). *United Nations Conference Center (UNCC)*, 18-19 July. Bangkok.
- Bernard Weiner. (1985). An Attributional Analysis of Achievement Motivation and Emotion. *Psychological Review*, 92(4).

- Bernard Weiner; Danny Osborne; & Udo Rudolph. (2010). *An Attributional Analysis of Reactions to Poverty: the Political Ideology of the Giver and the Perceived Morality of the Receiver*. Retrieved April 27, 2014, from <http://psr.sagepub.com/content/15/2/199.short>
- Bollen, K. A. (1989). *Structural Equations with Latent Variables*. New York: Wiley.
- Bradley T. Klontz; et al. (2008). The Treatment of Disordered Money Behaviors: Results of an Open Clinical Trial. *Psychological Services*. 5(3): 295–308.
- Byrne, B. M. (1998). *Structural Equations Modeling with LISREL, PRELIS, and SIMPLIS: Basic Concepts, Applications, and Programming*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Christopher Blattman; Julian Jamison; & Margaret Sheridan. (2012). *Reducing Crime and Violence: Experimental Evidence from Cognitive Behavioral Therapy in Liberia*. Retrieved April 27, 2014, from <https://www.povertyactionlab.org/evaluation>
- Dan Ariely. (2009). *Predictably Irrational*. New York: Harper.
- _____. (2011). *The Upside of Irrationality*. New York: Harper.
- Daniel S. Soper. (2006). *A-priori Sample Size Calculator for Structural Equation Models*. Retrieved October 10, 2016, from <https://www.danielsoper.com/statcalc/calculator.aspx?id=89>
- David Boyle; & Andrew Simms. (2009). *The New Economics: A Bigger Picture*. London: Earthscan.
- David de Vaus. (2002). *Analyzing Social Science Data*. London: Sage Publications.
- David J. Harper. *Poverty and discourse (2003)*. Retrieved April 27, 2014, from <http://inesad.edu.bo/David-Harper-Poverty-and-Discourse.pdf>
- David J. Harper; et al. (1990). *Lay Causal Perceptions of Third World Poverty and the Just World Theory*. Retrieved April 27, 2014, from <http://inesad.edu.bo/Harper-1990-Poverty-Explanations.pdf>.
- David R. Loy. (2008). *Money, Sex, War, Karma: Notes for a Buddhist Revolution*. Boston: Wisdom Publications.
- _____. (2008). *Buddhism and Money: The Repression of Emptiness Today*. Retrieved June 12, 2015, from <http://www.zen-occidental.net/articles1/loy4.html>
- _____. (2008). *The Nature of Lack*. Retrieved June 12, 2015, from <http://www.zen-occidental.net/articles1/loy14-eng.html>
- Dean Spears. (2010). *Economic Decision-Making in Poverty Depletes Cognitive Control*. Retrieved May, 2015, from <http://www.princeton.edu>

- Diamantopoulos, A. & Siguaw, A.D. (2000). *Introducing LISREL: A Guide for the Uninitiated*. London: Sage Publications.
- Dobson, S.K. (1988). *Handbook of Cognitive Behavioral Therapies*. Hutchinson, London: The Guilford Press.
- Dorota Lepianka; Wim Van Oorschot; & John Gelissen. (2009). *Popular Explanations of Poverty: A Critical Discussion of Empirical Research*. Retrieved April 27, 2014, from <http://journals.cambridge.org>
- Edward de Bono. *Thinking*. Retrieved January 17, 2016, from <http://www.edwdebono.com/debono/worksim.htm>
- Frederic L. Pryor. (1990). A Buddhist Economic System-in Principle Non-attachment to Worldly Things is Dominant But the Way of the Law is Held Profitable. *American Journal of Economics and Sociology*. 49(3): 339-349.
- Frederic L. Pryor. (1991). A Buddhist Economic System-in Practice. *American Journal of Economics and Sociology*. 50(1): 17-33.
- Haiyang Chen; & Ronald P. Volpe. (1998). An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*. 7(2): 107-128.
- Herbert Petri; & John Govern. (2013). *Motivation Theory, Research and Application*. California: Wadsworth.
- Murray, Henry A. 2007. *Explorations in Personality*. New York: Oxford University Press.
- IEC Research. (2014). *Knowledge, Attitudes and Behaviour towards Money and Debt*. Hong Kong: GfK Hong Kong.
- Innokentii Galimalaevich Aktamov; et al. (2015). Theoretical Models of Buddhist Economy. *International Journal of Economics and Financial Issues*. 2015, 5 (Special Issue): 94-99.
- J. Christopher Westland. (2015). *Structural Equation Models: From Paths to Networks*. New York: Springer.
- John Dakin; & Richard Wampler. (2008). Money Doesn't Buy Happiness, but it Helps: Marital Satisfaction, Psychological Distress, and Demographic Differences Between Low- and Middle-Income Clinic Couples. *The American Journal of Family Therapy*. 36: 300-311.
- Johan Janse; & Van Rensburg. (2010). *The Psychology of Poverty*. Retrieved April 27, 2014, from <http://www.ve.org.za/doi:10.4102/ve.v34i1.825>
- John W. Creswell. (2003). *Research design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Method Approaches*. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE.

- Karl G. Jöreskog; & Dag Sörbom. (1993). *LISREL 8: Structural Equation Modeling with the SIMPLIS Command Language*. Lincolnwood: Scientific Software International.
- Kaplan, D. (2000). *Structural Equation Modeling*. London: Sage Publications.
- Keith S. Dobson. (2010). *Handbook of Cognitive-Behavioral Therapies*. 3rd ed. New York: The Guilford Press.
- Bradley T. Klontz; & et.al. (2008). The Treatment of Disordered Money Behaviors: Results of an Open Clinical Trial. *Psychological Services*. 5(3): 295-305.
- Kelly Tuner; & Amanda Lehning. (2006). *Understanding Poverty from Multiple Social Science perspectives : A learning Resource for Staff Development in Social Service Agencies*. Retrieved March 25, 2014, from <http://cssr.berkeley.edu>
- Katharina Hirschbrunn. (2014). *Buddhist Economics beyond Schumacher-How can Contemporary Research on Buddhist Economics inform Degrowth-Approaches? (Conference paper)*. Retrieved August 5, 2015, from <https://www.degrowth.de/en/catalogue-entry>
- K I Woo. (2010). Buddhist Economics-from Schumacher to Payutto. *GH Bank Housing Journal*. 4(4): 12-21.
- Laszlo Zsolnai. (2011). *Ethical Principles and Economic Transformation-A Buddhist Approach*. Berlin: Springer-Verlag.
- Laurence G. Grimm. (1993). *Statistical Applications for the Behavioral Sciences*. Singapore: John Wiley & Sons.
- Marianne A. Hilgert; Jeanne M. Hogarth; & Sondra G. Beverly. (2003). Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior. *Federal Reserve Bulletin*. 6(6): 309-322.
- Maurizio Norcia. (2013). *How religious faith affects beliefs on poverty : a study in Italy*. Retrieved May 7, 2014, from www.ijssh.org/papers/223-D10028.pdf
- Mikko Niemelä. (2009). *Does the Conceptualisation of Poverty Matter? Empirical Example of Non-Generic Approach of Poverty Attributions*. Retrieved August 1, 2014, from <https://helda.helsinki.fi>
- Megan A. McCoy; D. Bruce Ross; & Joseph Goetz. (2013). Narrative Financial Therapy: Integrating a Financial Planning Approach with Therapeutic Theory. *Journal of Financial Therapy*. 4 (2): 21-42.

- Murnizam Halik; & et al. (2012). *Attribution of poverty among Malaysian students in the United Kingdom*. Retrieved June 22, 2014, from www.cseap.edu.my/sapj
- Nguyen Thi Ngoc Mien; & Tran Phuong Thao. (2015, July). *Factors Affecting Personal Financial Management Behaviors: Evidence from Vietnam. The Second Asia-Pacific Conference on Global Business, Economics, Finance and Social Sciences (AP15 Vietnam Conference)*. Danang.
- Oggins, J. (2003). Topics of marital disagreement among African-American and Euro-American newlyweds. *Psychological Reports*, 92. 419-425.
- Peter Cuttance; & Russell Ecob. (1987). *Structural Modeling by Example: Applications in Educational, Sociological, and Behavioral Research*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peter Harvey (2000). *An introduction to Buddhist Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Premasiri. (1999). *Religious Values and the Measurement of Poverty: A Buddhist Perspective*. Retrieved July 25, 2016, from <http://www.worldbank.org/intpoverty/resources/wdr>
- Pryor, F. L. (1990). A Buddhist Economic System-in Principle. *American Journal of Economics and Sociology*. 49(3): 339-349.
- Rachel Siegel; & Carol Yacht. (2008). *Personal Finance*. Retrieved July 25, 2016, from <http://catalog.flatworldknowledge.com>
- Rex B. Kline. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling, Third Edition (Methodology in the Social Sciences)*. 3rd ed. New York: The Guilford Press.
- Richard A. Johnson; & Dean W. Wichern. (1992). *Applied Multivariate Statistical Analysis*. 6th ed. New Jersey: Print-Hall.
- Richard H. Thaler. (2004). Save More Tomorrow : Using Behavioral Economics to Increase Employee Saving. *Journal of political economy*. 112(1): 164-187.
- Robert Chambers. (2007). *Poverty Research: Methodologies, Mindsets and Multidimensionality*. Chichester : RPM print & design.
- Schumacher, E.F. (2007). *Small is Beautiful: Economics as if People Mattered*. Moscow: RSPI.
- Stuart C Car; & Tod S. Sloan. (2003). *Poverty and Psychology from Global Perspective to Local Practice*. New York : Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Stuart Rutherford. (2001). *The Economics of Poverty: How Poor People Manage Their Money*. Retrieved July 25, 2016, from www.cfed.org

W. Lawrence Neuman. (2000). *Social Research Methods Qualitative and Quantitative Approaches*. 4th ed. Boston: Allyn & Bacon.

Wendy R.Williams. (2009). *Struggling with Poverty: Implications for Theory and Policy of Increasing Research on Social Class-Based Stigma*. Retrieved August 1, 2014, from <http://people.stfx.ca>

Wim van Oorschot; & Loek Halman. (2000). *Blame or Fate, Individual or Social? An International Comparison of Popular Explanations of Poverty*. Retrieved August 1, 2014, From <https://perswww.kuleuven>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ลำดับที่.....

แบบสอบถามสำหรับการวิจัยเรื่อง

“รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ และผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร”

ตอนที่ 1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์

คำชี้แจง : ให้ ใน หรือเติมข้อความในให้ตรงกับข้อมูลของท่าน

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ..... ปี
3. สถานภาพสมรส
 - โสด สมรสอยู่ด้วยกัน สมรสแยกกันอยู่
 - หย่าร้าง หม้าย (คู่สมรสเสียชีวิต)
4. การศึกษาสูงสุด
 - ไม่ได้เรียน ประถมศึกษา มัธยมศึกษา
 - อาชีวศึกษา ปริญญาตรีและสูงกว่า อื่นๆ ระบุ.....
5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (รวมตัวท่าน).....คน
6. ลักษณะการทำการเกษตรของท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - เพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
7. ท่านมีที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรทั้งสิ้นไร่

โดยมีลักษณะการถือครองที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

 - เป็นของตนเอง เช่า อื่นๆ (ระบุ).....
8. ท่านได้ทำงานอื่นนอกเหนือจากการทำการเกษตร หรือไม่? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - ไม่ได้ทำงานอื่น รับจ้างทั่วไป
 - ธุรกิจ/ ค้าขาย ค้าขาย อื่นๆ (ระบุ).....

ตอนที่ 2 สถานะทางเศรษฐกิจ

คำชี้แจง : ให้ ✓ ใน □ หรือเติมข้อความใน ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1. ท่านมีรายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน.....บาท

2. ท่านมีรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน.....บาท

3. ปัจจุบันท่านมีหนี้สินหรือไม่?

ไม่มีหนี้

มีหนี้

4. ปัจจุบันท่านมีเงินออม/ เงินฝากหรือไม่?

ไม่มี

มี

5. ความพึงพอใจต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้ว ✓ ในช่องคะแนนที่สอดคล้องกับระดับความพึงพอใจของท่านมากที่สุดเพียงคำตอบเดียว และโปรดตอบให้ครบทุกข้อ โดยที่

คะแนน 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ค่อนข้างมาก
 2 = ค่อนข้างน้อย 1 = น้อย 0 = ไม่เลย

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ					
	(พอใจมากที่สุด-----ไม่พอใจเลย)					
	5	4	3	2	1	0
1. ความเพียงพอของรายได้กับรายจ่าย						
2. จำนวนเงินออมที่เก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น/ ฉุกเฉิน						
3. จำนวนเงินออมที่เก็บไว้ใช้จ่ายในยามชรา						
4. จำนวนเงินลงทุน โดยไม่ต้องกู้ยืม/ กู้ยืมบ้างเพียงเล็กน้อย						
5. ไม่มีหนี้สิน/มีบ้าง แต่ไม่ได้เป็นภาระหนักในการชำระคืน						
6. สุขภาพของท่านและสมาชิกในครอบครัว						
7. สภาพที่อยู่อาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต						
8. การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของเพื่อนบ้าน						
9. สภาพแวดล้อมในชุมชน						
10. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน						

ตอนที่ 3 พฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้ว ✓ ในช่องคะแนนที่สอดคล้องกับระดับการกระทำหรือคิดว่าจะกระทำ

ของท่านมากที่สุดเพียงคำตอบเดียว และโปรดตอบให้ครบทุกข้อ โดยที่

คะแนน 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ค่อนข้างมาก
 2 = ค่อนข้างน้อย 1 = น้อย 0 = ไม่เลย

ข้อความ	ระดับคะแนนที่ตรงกับการกระทำ (มากที่สุด-----ไม่เลย)					
	5	4	3	2	1	0
3.1 การหาทรัพย์สิน						
1. ในระหว่างรอฤดูกาล ท่านจะหางานอื่นทำเพื่อให้มีเงินไว้ใช้จ่ายในครอบครัว						
2. หากมีเงินไม่เพียงพอที่จะใช้จ่าย ท่านมักจะกู้ยืมมาใช้ก่อน						
3. ท่านหาช่องทางขายผลผลิตให้ได้ราคาสูง (เช่น เก็บไว้ขายช่วงผลผลิตออกน้อยๆ แปรรูปขาย หรือหาแหล่งขายใหม่ๆ เป็นต้น)						
4. ท่านพยายามหารายได้ให้เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายเลี้ยงดูคนในครอบครัว						
5. ท่านยอมทำงานหนักขึ้น ถ้าทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นไว้ใช้จ่ายเลี้ยงดูคนในครอบครัว						
6. แม้ไม่มีแผนการใช้เงินลงทุนในการประกอบอาชีพแต่ท่านก็กู้เงินจากกองทุน หมู่บ้าน เพราะเป็นสิทธิ์ที่ท่านควรได้						
7. ท่านเลือกทำเฉพาะงานที่ไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดศีลธรรมอันดี						
8. ท่านมีการเสี่ยงโชคหรือเล่นการพนันบ้าง เพื่อความสนุกและหวังโชคเล็กๆ น้อยๆ						
9. ท่านมีการพัฒนาการทำการเกษตรของท่านให้ได้ผลผลิตดี						
10. ท่านมีการวางแผนในการเพาะปลูก/ เลี้ยงสัตว์แต่ละครั้งว่าจะลงทุนเท่าไร และคาดว่าจะขายผลผลิตได้เท่าไร						
11. ท่านพยายามสร้างเครือข่ายของผู้ที่ทำเกษตรเหมือนกัน เพื่อช่วยเหลือ ปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหาพร้อมกัน เพื่อให้ได้ผลผลิตดีขึ้น						
3.2 การรักษาทรัพย์สิน						
1. เมื่อมีรายได้เข้ามา ท่านจะแบ่งเป็นส่วนๆ เพื่อไว้ใช้จ่าย และเก็บออม						
2. ท่านไม่ได้ทำบัญชีทรัพย์สินไว้ เพราะยุ่งยากเสียเวลา						
3. ท่านจะออมเงินให้มากขึ้น เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น						
4. ท่านไม่ได้ทำ/ไม่คิดทำประกันชีวิตหรือประกันสุขภาพ						
5. ท่านมีการเก็บออมเงินไว้สำหรับซื้อปุ๋ย ซื้อเมล็ดพันธุ์/ พันธุ์สัตว์						
6. ท่านไม่เก็บเงินสดไว้กับตัวจำนวนมากๆ เพราะไม่ปลอดภัย						
7. ท่านไม่นำเงินฝากธนาคารเพราะมีขั้นตอนยุ่งยาก เสียเวลา						

ข้อความ	ระดับคะแนนที่ตรงกับกรกระทำ (มากที่สุด-----ไม่เลย)					
	5	4	3	2	1	0
8. ถ้ามีคนมาชวนลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูงๆ ท่านก็จะยอมลงทุนด้วย						
9. ท่านมักเสียทรัพย์สินเพราะถูกหลอกลวงจากมิฉฉัพ						
10. ท่านทำบัญชีรายรับ รายจ่าย หรือมีการจดบันทึกรายการใช้จ่ายไว้						
11. ท่านมีการฝากเงิน/มีแผนที่จะฝากเงินแบบฝากประจำกับธนาคารไว้จำนวนหนึ่ง						
3.3 แบบวัดการใช้จ่ายทรัพย์สิน						
1. ท่านซื้ออาหารที่จำเป็นไว้อย่างเพียงพอกับการบริโภคของสมาชิกในครัวเรือน						
2. ท่านซื้อของใช้ในปริมาณที่พอใช้เป็นคราวๆ ไป โดยไม่กักตุนไว้แม้จะเป็นช่วงที่มีราคาถูกลงๆ ก็ตาม						
3. ท่านให้สมาชิกในครัวเรือนงวดอาหารบางมื้อ เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย						
4. ก่อนที่จะตัดสินใจซื้อสิ่งของใดๆ ท่านมักคำนึงถึงความจำเป็นและประโยชน์						
5. ท่านมักตรวจสอบคุณภาพและเปรียบเทียบราคาของสินค้ายี่ห้อต่างๆ ก่อนจะตัดสินใจซื้อ						
6. เมื่อสิ่งของ/ เสื้อผ้า ชำรุด ท่านจะซื้อของใหม่มาใช้แทนการซ่อม						
7. ท่านให้เงินกับพ่อแม่ไว้ใช้จ่ายอย่างเพียงพอ โดยไม่รอให้ท่านขอ						
8. ท่านบริจาคเงินเพื่อทำบุญตามกำลังศรัทธา						
9. ท่านมีค่าใช้จ่ายค่ารักษาพยาบาล/ ตรวจร่างกายอย่างเพียงพอ สำหรับสมาชิกทุกคนในครอบครัว						
10. เมื่อมีการขอรับบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ ท่านมักจะปฏิเสธ						

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สิน

4.1 ความรู้จักคิด

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้ว ✓ ในช่องคะแนนที่ตรงกับ**ความคิด**ท่านมากที่สุด เพียงคำตอบเดียว และโปรดตอบให้ครบทุกข้อ โดยที่

คะแนน 5 = ใช้มากที่สุด 4 = ใช้มาก 3 = ใช้
2 = ค่อนข้างใช้ 1 = ค่อนข้างไม่ใช้ 0 = ไม่ใช้เลย

ข้อความ	คะแนนที่ตรงกับความคิดของท่าน (ใช้มากที่สุด-----ไม่ใช้เลย)					
	5	4	3	2	1	0
1. นอกจากงานเกษตร ท่านคิดว่า ไม่สามารถ ทำอย่างอื่นได้						
2. ท่าน ไม่คิด ให้ลูกหลานทำเกษตรเช่นเดียวกับท่าน						
3. ท่านคิดจะทำการเกษตรแบบอินทรีย์/ เกษตรปลอดสารเคมี เพื่อให้ครอบครัวและผู้ซื้อได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย						
4. ท่านคิดว่าการทำเกษตรนั้นเพียงแค่ฟ้าฝนเป็นใจก็ได้ผลดีแล้ว						
5. ท่านคิดว่าการจัดสรรรายได้เป็นส่วนๆ จะช่วยให้ทราบสถานะทางการเงิน						
6. หากท่านต้องเลือกวิธีการออมเงิน ท่านจะเลือกวิธีที่มีคนเลือกทำมากๆ						
7. ท่านคิดว่าช่วงที่เหมาะสมในการเริ่มออมเงิน คือเมื่อไม่มีเรื่องต้องใช้จ่ายแล้ว หรือเมื่อมีเงินเหลือกินเหลือใช้						
8. ท่านคิดว่าการออมเงินจะทำเมื่อไหร่ก็ได้ โดยไม่ต้องเร่งรีบออม						
9. ท่านคิดว่าการทำธุรกรรม/ ฝากเงินกับธนาคาร มีความยุ่งยาก						
10. ท่านคิดว่าการออมเงินให้ได้ตามแผนที่วางไว้ จะช่วยให้ฐานะการเงินมั่นคง						
11. ท่านคิดว่าการปลูกผักไว้กินเองจะได้กินผักที่ปลอดภัย						
12. ท่านคิดว่า ไม่จำเป็น ต้องเก็บเงินไว้เป็นค่ารักษาพยาบาลหรือทำประกันสุขภาพ เพราะทุกคนมีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐแล้ว						
13. ท่านคิดว่าการเลี้ยงดูพ่อแม่และคนในครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ						

4.2 ลักษณะความต้องการ

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้ว ✓ ในช่องคะแนนที่ตรงกับ**ลักษณะของท่าน**มากที่สุด เพียงคำตอบเดียว และโปรดตอบให้ครบทุกข้อคำถาม โดยที่

คะแนน 5 = ใช้ที่มากที่สุด 4 = ใช้มาก 3 = ใช้
2 = ค่อนข้างใช้ 1 = ค่อนข้างไม่ใช้ 0 = ไม่ใช้เลย

ข้อความ	คะแนนที่ตรงกับลักษณะของท่าน (ใช้มากที่สุด-----ไม่ใช้เลย)					
	5	4	3	2	1	0
1. ท่านมักอยากได้ ยากมี สิ่งของต่างๆ ให้เหมือนคนอื่น ๆ						
2. ท่านมักจะเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ใหม่ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ ตามยุคสมัย						
3. ท่านชอบซื้อหาเสื้อผ้าใหม่ๆ หรือตามแฟชั่นมาสวมใส่						
4. ท่านต้องการให้มีเครื่องอำนวยความสะดวกทุกอย่างไว้ใช้ในบ้าน						
6. ท่านมักซื้อหาสิ่งของตามที่ท่านอยากได้ ในทันที						
7. ท่านมักหาโอกาสไปรับประทานอาหาร/สังสรรค์ตามร้านอาหาร						
8. ท่านมักรับประทานอาหารตามใจชอบ โดยไม่คำนึงว่าจะส่งผลอย่างไรต่อสุขภาพ						
9. ท่านจะรับประทานอาหารทันทีเมื่อหิวหรืออยากรับประทานอาหาร โดยไม่ต้องรอให้ถึงเวลาอาหาร						

4.3 จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้ว ✓ ในช่องคะแนนที่สอดคล้องกับ**คุณลักษณะของท่าน**มากที่สุด เพียงคำตอบเดียว และโปรดตอบให้ครบทุกข้อคำถาม โดยที่

คะแนน 5 = ใช้ที่มากที่สุด 4 = ใช้มาก 3 = ใช้
2 = ค่อนข้างใช้ 1 = ค่อนข้างไม่ใช้ 0 = ไม่ใช้เลย

ข้อความ	คะแนนที่ตรงกับลักษณะของท่าน (ใช้มากที่สุด-----ไม่ใช้เลย)					
	5	4	3	2	1	0
4.3.1 ความขยัน						
1. แม้ทำงานที่ทำงานมีความยากลำบากและใช้เวลาทำมาก ท่านก็จะทำให้สำเร็จ						
2. เมื่องานที่ทำอยู่เกิดมีปัญหา/อุปสรรค ท่านจะ ล้มเลิก แล้วหางานอย่างอื่นทำแทน						
3. ท่านมักจะนำปัญหาจากการทำงานในครั้งก่อนๆ มาเป็นแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหานั้นอีก						
4. ท่าน มักท้อแท้ เมื่อพบว่าท่านได้ผลผลิตน้อยกว่าที่หวังไว้หรือได้น้อยกว่าคนอื่น ๆ						
5. หากท่านเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อยพอทำงานได้ ท่านก็ มักจะหยุดทำงาน						
6. ท่าน ไม่เคย ปฏิเสธการทำงานสุจริต แม้จะได้คำตอบแทนน้อย						
7. เมื่อประสบปัญหาท่านมักจะขอให้ คนอื่น ช่วยเหลือก่อนเสมอ						

ข้อความ	คะแนนที่ตรงกับลักษณะของท่าน (ใช้มากที่สุด-----ไม่ใช้เลย)					
	5	4	3	2	1	0
8. ท่านหาความรู้เสมอๆ เพื่อพัฒนาการทำงานเกษตรให้ดีขึ้น						
9. ท่านหมั่นฝึกฝนและพัฒนาการทำงานเกษตรของตนเองให้ได้ผลดีขึ้น						
10. ในระหว่างที่ทำงานค้างอยู่ หากมีผู้เสนองานอื่นที่ได้ค่าตอบแทนสูงกว่าให้ทำ ท่านจะรับทำงานนั้นก่อน						
4.3.2 ความซื่อสัตย์						
1. ท่านนำผลผลิตที่ ไม่มี คุณภาพมาขายปะปนกับผลผลิตคุณภาพดี						
2. ท่านจะปฏิบัติตามแผนการทำงานที่วางไว้อย่างเคร่งครัด แม้ไม่มีคนอื่นรู้ก็ตาม						
3. หากมีผู้จ้างงานทำโดยให้ค่าตอบแทนสูง แต่งานนั้น ไม่ สุจริต ท่านจะปฏิเสธทันที						
4. ท่านจะไม่นำเงินส่วนที่เก็บออกมาไว้ออกมาใช้จ่ายโดยไม่จำเป็นอย่างเด็ดขาด						
5. ท่านก็ไม่เคยนำเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ถึงแม้จะมีโอกาสก็ตาม						
6. เมื่อเกิดความผิดพลาดในการทำงานจากการกระทำของท่าน ท่านจะยอมรับเอง						
7. หากได้รับค่าจ้างเกินกว่าที่ตกลงไว้ ท่านจะไม่ทักท้วง/ ไม่สอบถามว่าเป็นค่าอะไร						
8. หากมีหน่วยงานภาครัฐมาขอข้อมูลเกี่ยวกับรายรับ รายจ่าย และหนี้สิน ท่านมักจะปกปิดข้อมูลโดยไม่ตอบตามความเป็นจริง						
9. หากท่านรับปากว่าส่งผลผลิตตามเวลาที่ตกลงกันไว้ ท่านจะดำเนินการให้ทันตามเวลาที่กำหนด						
10. ท่านยินดีที่จะให้ผู้ซื้อ/ ผู้บริโภค ตรวจสอบปริมาณและคุณภาพของสินค้าของท่าน ว่ามีปริมาณและมีคุณภาพตามที่ตกลงกันไว้หรือไม่						
4.3.3 ความรักในงาน						
1. การทำการเกษตรมีความสำคัญต่อตนเอง ครอบครัว และประเทศ						
2. เมื่อท่านได้รับรู้ใหม่ๆ เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ ท่านจะนำมาทดลองทำและทดลองใช้ก่อน เมื่อได้ผลดีแล้วจึงนำไปใช้จริง						
3. ท่านมักจะศึกษาและทดลองทำเกษตรตามโครงการต่างๆ เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรยั่งยืน ฯลฯ						
4. นอกจากงานเกษตรแล้ว ถ้าได้มีโอกาสได้ทำงานอื่นๆ ท่านก็จะตั้งใจทำให้ดีที่สุด						
5. การทำอาชีพเกษตร ไม่ สามารถสร้างความร่ำรวยให้ท่านได้						
6. ท่านพยายามให้มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาทำการเกษตรของชุมชนให้พึ่งตนเองได้						
7. เมื่อมีผู้มาขอความช่วยเหลือในการทำการเกษตร เช่น คำแนะนำ คำปรึกษาในเรื่องที่ท่านรู้/ มีความชำนาญ ท่านยินดีให้ความช่วยเหลือ						
8. ท่านยินดีและภูมิใจที่ได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเกษตรให้กับผู้อื่น						
4.3.4 ความอดทน						
1. หากมีคนมาชักชวนเล่นการพนัน เช่น เล่นไพ่ พนันมวย ท่านมัก ไม่ กล้าปฏิเสธ						
2. หากเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อยท่านจะไม่หยุดงาน						

ข้อความ	คะแนนที่ตรงกับลักษณะของท่าน (ใช้มากที่สุด-----ไม่ใช้เลย)					
	5	4	3	2	1	0
3. ระหว่างที่ท่านทำงานค้างอยู่หากจำเป็นต้องไปทำธุระเร่งด่วนก่อน ท่านจะหาเวลา มาทำชดเชยภายหลัง						
4. สภาพอากาศที่ไม่เป็นใจ (เช่น ฝนตก แดดแรง) เป็นอุปสรรคในการทำงานของท่าน						
5. ท่านมักท้อแท้และอยากหางานอื่นทำ เมื่อมีคนบอกว่า “อาชีพเกษตรนั้น งานก็หนักเงินก็น้อย ไม่รู้จะทนทำไปทำไม”						
6. การทำเกษตรต้องอาศัยโชคช่วย เพราะบางปีก็ได้ผลดี ราคาสูง บางปีก็เสียหาย ราคตกต่ำ						
7. การถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง มักทำให้ท่านท้อแท้						
8. ท่านมักจะทำงานให้แล้วเสร็จตามที่กำหนดไว้						
9. เมื่อต้องต่อคิวเพื่อรอรับบริการต่างๆ ท่าน ไม่สามารถ ที่จะทนต่อคิวรอนานๆ ได้						

4.4 ความรอบรู้ในการบริหารทรัพย์

คำชี้แจง : โปรดอ่านคำถามต่อไปนี้ แล้วเลือกคำตอบ โดย ✓ ในช่อง “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” และโปรดตอบให้ครบทุกข้อ

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่
1. งานสุจริต คือ งานที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดี		
2. การทำงานเกษตรไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้และสติปัญญามากมาย เพียงแต่ทำตามๆ กันมาก็ได้		
3. การประสบความสำเร็จในการทำงาน คือ การมีรายได้ที่เป็นผลตอบแทนจำนวนมากๆ เท่านั้น		
4. การหาเงินได้จำนวนมากๆ ไม่สำคัญเท่าการเก็บออมได้		
5. การจัดสรรการใช้จ่ายเงินนั้น นอกจากจะใช้ส่วนตัวและในครัวเรือนแล้ว ควรมีส่วนที่แบ่งไว้ทำบุญ บริจาค และช่วยเหลือคนอื่นๆ ด้วย		
6. การทำบุญ ทำทาน และการบริจาค เป็นวิธีฝึกตนในการลดความตระหนี่ถี่เหนียว		
7. การประหยัด คือ การใช้จ่ายให้น้อยที่สุดหรือแทบไม่ใช้จ่ายเลย		
8. เราควรใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองที่หามาได้ ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น		
9. การใช้จ่ายเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนอื่นๆ เป็นการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นต้องจ่ายก็ได้		
10. เราควรจัดการทรัพย์สินเงินทองที่หามาได้ โดยแบ่งเป็นส่วนๆ คือ ส่วนที่ไว้ใช้จ่าย ส่วนที่ใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ และส่วนที่เก็บไว้ในคราวจำเป็น		
11. การพนันบางอย่างที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย สามารถเล่นได้ และถือเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง		
12. ความสุขที่แท้จริง คือ การได้มีทรัพย์สินจำนวนมากๆ โดยไม่ต้องทำงาน		

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่
13. การฝากเงินแบบไปไหน หรือกับธนาคารใดก็ตาม จะให้ผลตอบแทนที่ไม่แตกต่างกัน		
14. การซื้อพันธบัตรรัฐบาล ถือ เป็นการเก็บออมเงินอีกอย่างหนึ่ง		
15. หลักการออมเงิน คือ ต้องใช้จ่ายจนพอใจแล้วจึงนำส่วนที่เหลือไปเก็บออม		
16. วัตถุประสงค์หลักของการมีบัตรเครดิต คือ สามารถถอนเงินสดมาใช้ในยามฉุกเฉินได้		
17. ก่อนตัดสินใจเลือกเปิดบัญชีกับธนาคารต้องศึกษาอัตราดอกเบี้ยและเงื่อนไขการฝาก-ถอน		
18. บิลแจ้งหนี้ที่ท่านได้รับจากหน่วยงานราชการหรือบริษัทต่างๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบก็ได้ เพราะเป็นเอกสารที่มีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ ได้ตรวจสอบแล้ว		
19. ทุนในการประกอบอาชีพ มี 2 ส่วน คือ ทุนสำหรับลงทุน และทุนสำรอง		
20. การใช้จ่ายในแต่ละเดือนควรตั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายไว้ และใช้จ่ายให้ไม่เกินงบประมาณนั้น		
21. การลงทุนที่มีความเสี่ยงต่ำ และได้ผลตอบแทนสูงนั้นเป็นเรื่องปกติ		
22. หนี้เงินกู้ยืมในระบบ และหนี้บัตรเครดิตเป็นปัญหากับชีวิตของคนเรามากกว่าหนี้ที่กู้เพื่อซื้อบ้าน		

4.5 การถ่ายทอดทางสังคม

คำชี้แจง : โปรดอ่านคำถามและข้อความต่อไปนี้ แล้ว ✓ ในช่องคะแนนที่สอดคล้องกับที่ท่านได้รับการ
อบรม สั่งสอน แนะนำ หรือเห็นแบบอย่างจากคนรอบข้าง และโปรดตอบให้ครบทุกข้อ
 โดยที่ คะแนน 5 = บ่อยครั้งมาก 4 = บ่อยครั้ง 3 = ค่อนข้างบ่อย
 2 = นานๆ ครั้ง 1 = น้อยครั้งมาก 0 = ไม่เคยเลย

ข้อความ	การได้รับการปลูกฝัง (บ่อยมาก-----ไม่เคยเลย)					
	5	4	3	2	1	0
1.ท่านเคยได้การปลูกฝัง (อบรม สั่งสอน หรือแนะนำ) ในเรื่องเหล่านี้ จากคนในครอบครัวอย่างน้อยเพียงใด?						
1. ให้รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด และซื้อแต่ของเท่าที่จำเป็น						
2. ให้รู้จักแบ่งปันส่วนเงินที่หามาได้ เพื่อใช้จ่ายและเก็บออม						
3. ให้ทำแต่อาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่ขัดต่อกฎหมาย และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี						
5. ให้หลีกเลี่ยง ไม่ไปยุ่งกับอบายมุข สิ่งเสพติด และการพนัน						
6. ให้ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง						
7. ให้ขยันทำมาหากิน อดทน สู้งาน หนักเอาเบาสู้						
8. ให้รู้จักวิธีการออมเงิน เช่น การหยอดกระปุก ฝากธนาคาร						
9. ให้รู้จักช่วยเหลืองานคนอื่นๆ โดยไม่หวังผลตอบแทน						
10. ให้รับผิดชอบเลี้ยงดูคนในครอบครัว						
11. ให้หมั่นฝึกฝน พัฒนาตนเองในการทำงานอยู่เสมอ						

2. คำถาม : ท่านเคยเห็นแบบอย่างในเรื่องเหล่านี้ จากคนในครอบครัวท่านบ่อยเพียงใด?				
1. แบ่งรายได้ออกเป็นส่วนๆ สำหรับไว้ใช้จ่าย และเก็บออม				
2. ทำงานอื่นๆ ทำ ในช่วงว่างจากงานในไร่นา เช่น รับจ้าง ค้าขาย				
3. ใช้จ่ายอย่างประหยัด เช่น ซื้อของกินของใช้เท่าที่จำเป็น				
4. นำของใช้ที่ชำรุดมาซ่อมแซมเพื่อใช้งาน แทนที่จะซื้อใหม่				
5. ทำบุญ ทำทาน บริจาค ช่วยการกุศล				
6. ไม่เอาวัดเอาเปรียบคนอื่น ไม่เบียดเบียนคนอื่น				
7. ช่วยเหลืองาน/ แบ่งปันของกินของใช้ ให้กับเพื่อนบ้าน				
9. ช่วยงานบุญ งานกุศล หรืองานสาธารณะ ทั้งที่ช่วยเป็นเงิน และการออกแรงช่วยงาน				
10. หาช่องทางฝึกอาชีพเสริม หรือหาหนทางพัฒนาอาชีพตนเอง				
11. แสวงหาวิธีการออมเงิน ที่ให้ดอกผลดีกว่า				
13. เก็บออมเงินไว้ใช้ในการรักษาพยาบาลยามชรา เพื่อไม่ให้เป็นการแก่ลูกหลาน				
14. ชอบซื้อของแบบผ่อนชำระ หรือซื้อของเงินเชื่อ				
3. คำถาม : ท่านเคยได้รับการปลุกฝัง (อบรม สั่งสอน หรือแนะนำ) ในเรื่องเหล่านี้ จากคนรอบข้างท่านมากน้อยเพียงใด?				
1. ให้ความรู้ใช้จ่ายอย่างประหยัด และข้อดีของเท่าที่จำเป็น				
2. ให้ความรู้แบ่งส่วนเงินที่หามาได้ เพื่อใช้จ่ายและเก็บออม				
3. ให้ความสำคัญสุจริต ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่ขัดต่อกฎหมาย และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี				
5. ให้ความสำคัญ ไม่ไปยุ่งกับอบายมุข สิ่งเสพติด และการพนัน				
6. ให้ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง				
7. ให้ขยันทำมาหากิน อดทน สู้งาน หนักเอาเบา				
8. ให้ความรู้วิธีการออมเงิน เช่น การหยอดกระปุก ฝากธนาคาร				
9. ให้ความรู้ช่วยเหลืองานคนอื่นๆ โดยไม่หวังผลตอบแทน				
10. ให้รับผิดชอบเลี้ยงดูคนในครอบครัว				
11. ให้หมั่นฝึกฝน พัฒนาตนเองอยู่เสมอ				
4. คำถาม : ท่านเคยเห็นแบบอย่าง ในเรื่องเหล่านี้ จากคนรอบข้างท่านมากน้อยเพียงใด?				
1. แบ่งรายได้ออกเป็นส่วนๆ สำหรับไว้ใช้จ่าย และเก็บออม				
2. ทำงานอื่นๆ ทำ ในช่วงว่างจากงานในไร่นา เช่น รับจ้าง ค้าขาย				
3. ใช้จ่ายอย่างประหยัด เช่น ซื้อของกินของใช้เท่าที่จำเป็น				
4. นำของใช้ที่ชำรุดมาซ่อมแซมเพื่อใช้งาน แทนที่จะซื้อใหม่				
5. ทำบุญ ทำทาน บริจาค ช่วยการกุศล				
6. ไม่เอาวัดเอาเปรียบคนอื่น ไม่เบียดเบียนคนอื่น				
7. ช่วยเหลืองาน/ แบ่งปันของกินของใช้ ให้กับเพื่อนบ้าน				

ข้อความ	การได้รับการปลูกฝัง (บ่อยมาก-----ไม่เคยเลย)					
	5	4	3	2	1	0
9. ช่วยงานบุญ งานกุศล หรืองานสาธารณะ ทั้งที่ช่วยเป็นเงิน และการออกแรงช่วยงาน						
10. หาช่องทางฝึกอาชีพเสริม หรือหาหนทางพัฒนาอาชีพตนเอง						
11. แสวงหาวิธีการออมเงิน ที่ให้ดอกผลดีกว่า						
13. เก็บออมเงินไว้ใช้ในการรักษาพยาบาลยามชรา เพื่อไม่ให้เป็นการแกล่ลูกหลาน						

4.6 อิทธิพลของสื่อ

คำชี้แจง : โปรดอ่านคำถามและข้อความต่อไปนี้ แล้ว ✓ ในช่องคะแนนที่สอดคล้องกับการได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และสารสนเทศอื่นๆ จากสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ รวมทั้งสื่อออนไลน์ต่างๆ ฯลฯ และโปรดตอบให้ครบทุกข้อ โดยที่

คะแนน 5 = บ่อยครั้งมาก 4 = บ่อยครั้ง 3 = ค่อนข้างบ่อย
2 = นานๆ ครั้ง 1 = น้อยครั้งมาก 0 = ไม่เคยเลย

ท่านเคยได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และสารสนเทศเหล่านี้ จากสื่อต่างๆ หรือไม่เพียงใด?	ระดับการได้รับข้อมูลฯ (บ่อยมาก-----ไม่เคยเลย)					
	5	4	3	2	1	0
1. ท่านได้รับความรู้เกี่ยวกับการหารายได้ การใช้จ่าย หรือรูปแบบการออมทรัพย์ จากสื่อต่างๆ						
2. ท่านถูกชักชวนให้ลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูงๆ จากสื่อต่างๆ เช่น การโฆษณาให้ร่วมลงทุนในลักษณะต่างๆ						
3. ท่านได้รับความรู้จากการโฆษณา หรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออมทรัพย์ หรือการลงทุนในทรัพย์สิน						
4. ท่านได้ติดตามข่าวสารด้านเกษตร เช่น ราคาสินค้าเกษตร เพื่อใช้วางแผนการเพาะปลูก จากสื่อต่างๆ						
5. ท่านได้รับเอกสารประชาสัมพันธ์จากสถาบันการเงิน เพื่อนำเสนอโปรแกรมการทำประกันชีวิต						
6. ท่านติดตามข่าวสารด้านการเกษตร เช่น ราคาสินค้าเกษตร เพื่อใช้วางแผนในการเพาะปลูก จากเอกสารของทางราชการ						
7. ท่านใช้ไลน์หรือเป็นสมาชิกในกลุ่มไลน์/ เฟสบุ๊ก เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารด้านการทำการเกษตร						
8. ท่านได้รับไลน์หรือเป็นเฟสบุ๊ก เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมอาชีพต่างๆ						
10. ท่านใช้บริการข้อมูลการเกษตร (โทร 1170 สายด่วนกระทรวงเกษตรฯ)						
11. ท่านได้รับชมรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง						
12. ท่านได้รับใบโฆษณา/ แผ่นประชาสัมพันธ์ หรือข้อความทางโทรศัพท์ เพื่อขายสินค้าลดราคา						

ภาคผนวก ข

โปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ
สำหรับเกษตรกร

โปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรม เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ สำหรับเกษตรกร

นางสาวสมคิด ทูมวงศ์
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ความเป็นมาของโปรแกรม

การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาเน้นมุ่งเน้นกระตุ้นความต้องการบริโภคเป็นสำคัญ มีข้อเสนอให้มนุษย์ทุกคนพยายามหาความสุขด้วยการแสวงหาวัตถุเพื่อการเสพให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ซึ่งหลักคิดเช่นนี้ไม่ได้แก้ไขปัญหาได้เลย มีแต่สร้างปัญหาให้ขยายวงกว้างขึ้น ทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างทำลายล้างเพื่อนำมาสนองความต้องการ โดยขาดการพัฒนาด้านจิตใจ (อภิชาติ พันธเสน. 2547: 314) จะเห็นได้จากกรณีไม่เกรงกลัวต่อการได้มาซึ่งทรัพย์สินจำนวนมากที่มาจาก การประกอบอาชีพที่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดี การบริโภคแบบสิ้นเกินที่มาจาก กระแสการนิยมบริโภค รวมถึงการขาดวินัยทางการเงินที่ไม่ทำให้มีการออมเงินหรือมีการออมเงินที่น้อยลง ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้เป็นต้นเหตุของความยากจนข้นแค้นและยากลำบากในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นปัญหาในระดับสังคม ละครประเทศมาอย่างยาวนานและยังไม่มีแนวโน้มที่จะแก้ไขได้ ซึ่งที่ผ่านมาการแก้ไขปัญหาความยากจนจะเน้นที่การ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการสร้างแคมเปญ ลด แลก แจก แถม ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ควบคู่กับการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ต้องใช้เวลานาน ซึ่งยังไม่ปรากฏผลที่น่าพอใจและยังไม่มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความยั่งยืนของการแก้ไขปัญหา จึงทำให้ปัจจุบันกลุ่มคนยากจนโดยเฉพาะเกษตรกรยังอยู่ในวังวนของปัญหานี้อยู่ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะอีกแนวทางหนึ่งไว้เป็นทางเลือก ซึ่งเป็นแนวทางของนักพฤติกรรมศาสตร์เพื่อเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความบกพร่องของพฤติกรรม ทั้งการหารายได้ที่ไม่เพียงพอและการละเมิดกฎหมาย การใช้ยาเพื่อการบริโภค และการเก็บออม ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างด้วย เช่นในต่างประเทศที่กระตุ้นให้นักจิตวิทยาหันมาสนใจปัญหาของพฤติกรรมทางการเงิน และผลกระทบของปัญหาเพื่อหาแนวทางแก้ไขที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหากมองในแง่ของนักพฤติกรรมศาสตร์แล้ว อาจกล่าวได้ว่าความยากจนนั้นมาจากความบกพร่องในพฤติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือความผิดปกติของพฤติกรรมทางการเงินของคนในสังคม นั่นเอง โดยผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 มาต่อยอดเพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาคความยากจนข้นแค้นของเกษตรกรที่มีสาเหตุจากการมีพฤติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินไม่เหมาะสมหรือบกพร่อง โดยดำเนินการตามรูปแบบของการวิจัยเชิงทดลอง (Experiment Research) ภายใต้โครงการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธให้กับเกษตรกร ซึ่งโครงการนี้ได้จัดทำให้มีโปรแกรมการปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ผ่านกิจกรรมที่มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินของเกษตรกรตามสาเหตุสำคัญของการเกิดพฤติกรรมและประเมินผลโปรแกรม

สำหรับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร นี้ ใช้หลักการปรับพฤติกรรม (Behavioral Modification) ของแบนดูรา (Bandura. 1986) โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ตัวแปรปัจจัยภายในหรือตัวแปรทางปัญญาทั้งความรู้และจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก ตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavioral Modification : CBM) มาเป็นกรอบในการจัดโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ ซึ่งในโปรแกรมมีการสร้างกิจกรรมเพื่อให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยอาศัยแนวคิดการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมจากตัวแบบ และการเรียนรู้โดยการจูงใจด้วยคำพูดเป็น

แนวคิดหลักๆ ที่ใช้ ซึ่งกิจกรรมจะมุ่งสร้างความตระหนักรู้ในปัญหา และเชื่อมั่นในความสารัตถตนเองที่จะแก้ไขมันได้ และที่สำคัญคือการสร้างให้เกษตรกรเกิดความรู้อะไรและทักษะรวมทั้งมีจริยธรรมที่เกื้อหนุนต่อการเกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องตามแนวพุทธ โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิเคราะห์พฤติกรรมตนเองรวมทั้งได้วางแผนชีวิตเพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจนได้ โดยคาดหวังว่าเกษตรกรที่มีความบกพร่องในพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ หลังจากได้รับโปรแกรมแล้วจะเป็นผู้มีพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ที่สอดคล้องตามแนวทางพุทธได้

วัตถุประสงค์ของโปรแกรม

โปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในปัญหาการหา การรักษา และการใช้จ่ายทรัพย์
2. เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ของเกษตรกรให้สอดคล้องกับการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ โดยการปรับที่ตัวแปรภายใน ทั้งความรู้และจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย คือ เกษตรกรตัวอย่างจากการวิจัยในระยะที่ 1 ที่มีความบกพร่องในพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ที่มีคุณสมบัติเพิ่มเติมตามที่ผู้วิจัยกำหนด และเป็นผู้ที่มีความสมัครใจที่ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

หลักการและแนวคิดที่ใช้

แนวคิดที่นำมากำหนดเนื้อหาและรูปแบบกิจกรรมของโปรแกรม มีดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ

เนื่องจากพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธซึ่งเป็นพฤติกรรมเป้าหมายของการวิจัยนี้เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะตามแนวพุทธ ดังนั้นโปรแกรมปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร ผู้วิจัยจึงได้วางกรอบของกิจกรรมตามแนวคิดการพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ ที่กำหนดกระบวนการพัฒนาบุคคลไว้ 2 ชั้น ชั้นแรกเป็นชั้นก่อนการพัฒนา (หรือก่อนการปรับพฤติกรรม) ส่วนอีกชั้นจะเป็นกระบวนการพัฒนา (ชั้นการปรับพฤติกรรม) โดยชั้นแรกนั้นผู้วิจัยเชื่อตามหลักการที่ว่า บุคคลจะพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น ต้องเป็นผู้มีปัญญาในระดับหนึ่งพอสมควรก่อน ซึ่งในการบริหารทรัพย์นั้น ในขั้นแรกเกษตรกรที่เข้ารับการปรับพฤติกรรมต้องเป็นผู้ที่มีความตระหนักรู้ในปัญหาและมีแรงจูงใจที่จะแก้ไข กล่าวคือต้องมีความเชื่อในเหตุผลว่า ผลของพฤติกรรมที่ผ่านมานั้นก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจตามมา แต่ปัญหาที่กำลังประสบอยู่เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ หากมีการนำแนวทางการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธมาใช้ ซึ่งการพัฒนาใน

ขั้นแรกนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาขั้นก่อนมรรคหรือขั้นนำสู่สิกขา ซึ่งเป็นขั้นแรกของระบบพัฒนาบุคคลตามหลักพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2551: 33-35) แนวคิดนี้จึงนำมากำหนดขั้นตอนการวางลำดับกิจกรรมและเนื้อหาของกิจกรรม เพื่อสร้างความตระหนักรู้รวมทั้งเป็นการปรับเปลี่ยนตัวแปรเจตคติด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ เป็นการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับทรัพยากรทั้งกระบวนการของบุคคลทั่วไปด้วยการยึดหลักพุทธศาสนาเป็นแนวทาง จึงถือเป็นการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนทางสายกลาง กล่าวคือ การบริหารทรัพยากรทั้งการหาทรัพยากร การรักษาทรัพยากร และการใช้จ่ายทรัพยากร โดยต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องชอบธรรม มีความพอเหมาะพอดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และการคิดพิจารณาด้วยปัญญาให้ถี่ถ้วน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย คือ เกิดความเพียงพอของปัจจัยในการดำเนินชีวิต ที่นำมาซึ่งความสุขและประโยชน์จากทรัพยากรทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่สร้างปัญหาต่อตนเอง ครอบครัว คนอื่นๆ และสังคม “การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ” ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่การหาทรัพยากร การรักษาทรัพยากร และการใช้จ่ายทรัพยากร แนวคิดนี้เป็นแนวคิดสำคัญ ที่นำมากำหนดเนื้อหาของกิจกรรมที่เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนตัวแปรความรู้และจริยธรรม เพื่อนำไปสู่ลักษณะของพฤติกรรมเป้าหมายที่พึงปรารถนาได้

3. การเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบ (Learning Through Modeling)

เทคนิคการเรียนรู้จากตัวแบบนี้ นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้การเพื่อการพัฒนาความรู้และจริยธรรมจากตัวแบบ แล้วนำมาสู่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากรของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากการใช้ตัวแบบจะเป็นการช่วยลดระยะเวลาในการเรียนรู้ของบุคคลได้ มีความสะดวกในการนำไปใช้ สามารถควบคุมสภาพการณ์ได้ เป็นวิธีที่มีความคล้ายคลึงและสอดคล้องกับสภาพการณ์เรียนรู้จริง และที่สำคัญเทคนิคนี้ยังสามารถเสริมสร้างได้ทั้งพฤติกรรมภายนอกและภายในที่เกี่ยวข้องอารมณ์ ความรู้สึก ค่านิยม และทัศนคติได้ด้วย ซึ่งตัวแบบที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นตัวแบบที่เป็นบุคคลที่เสนอผ่านวีดิทัศน์ ที่ถ่ายทอดพฤติกรรมโดยการบอกเล่าทั้งแนวคิด รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศ ที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีแนวคิดมาจากหลักพุทธศาสนา

4. การพัฒนาจริยธรรมตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม

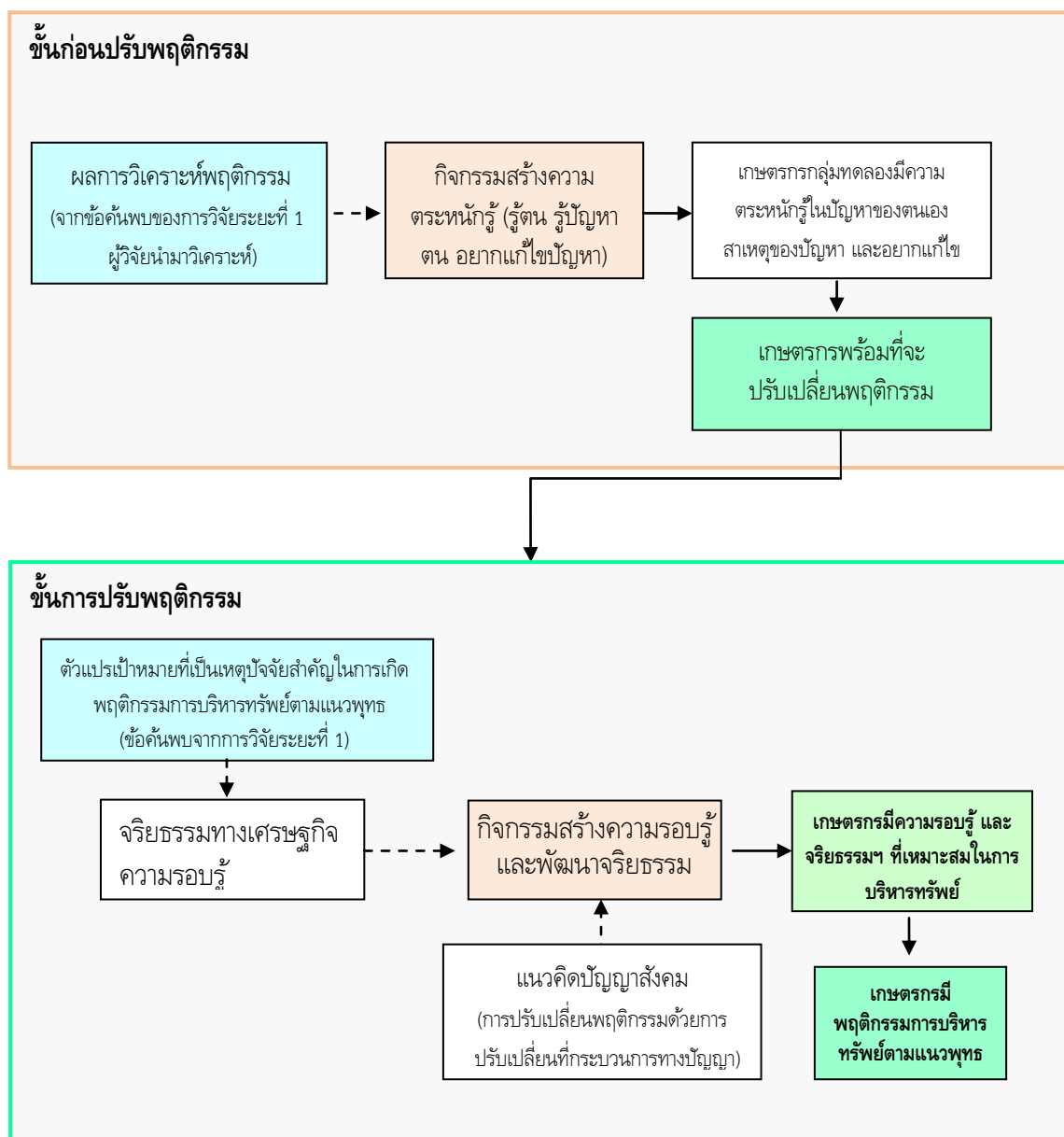
ผู้วิจัยนำแนวคิดตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมนี้ มาประยุกต์ใช้โดยการสอดแทรกไว้ในเทคนิควิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพยากร เพื่อชี้ให้กลุ่มตัวอย่างเห็นเป็นรูปธรรม ทั้งการไม่ปฏิบัติที่ขัดต่อศีล 5 และพยายามให้มีพฤติกรรมที่ดั่งงามเพิ่มเติมเข้าไป โดยให้ยึดแนวทางปฏิบัติตามเบญจศีล-เบญจธรรม ให้ได้ ซึ่งการพัฒนาจริยธรรมเช่นนี้เหมาะอย่างยิ่งสำหรับการนำมาปรับใช้ในการพัฒนาจริยธรรมในชีวิตประจำวันของชาวบ้านทั่วไป ซึ่งเป็นลักษณะของกลุ่มตัวอย่างของกรวิจัยนี้

5. รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรในอดีตที่ผ่านมา

มีงานวิจัยและโครงการจากของภาครัฐและเอกชน ที่มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของประชาชน รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารการเงินส่วนบุคคล ได้พยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหาทางการเงินให้กับประชาชนทั่วไป โดยได้ใช้รูปแบบการส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตผ่าน

สื่อต่างๆ และการรณรงค์ผ่านโครงการต่างๆ การอบรมและสาธิตจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการสังเกตโดยเฉพาะการสังเกตตัวแบบ ตามรูปแบบที่หน่วยงานนั้นๆ ใช้เป็นเครื่องมือ ที่ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างกิจกรรมของโปรแกรมนี้

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องและการดำเนินการเพื่อพัฒนาการบริหารทรัพยากรในอดีต ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นกรอบการสร้างกิจกรรมโดยเริ่มต้นด้วยกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้และความคิดเห็นที่ถูกต้อง เพื่อให้เกษตรกรรับรู้ถึงปัญหาของตนเองและเชื่อในว่าปัญหานั้นแก้ไขได้ พร้อมทั้งต้องมีความเชื่อมั่นในแนวทางการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธว่าจะเป็นแนวทางที่ช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้ หลังจากนั้นจึงดำเนินการเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามสาเหตุของพฤติกรรม คือ การพัฒนาจริยธรรมทางเศรษฐกิจและสร้างความรอบรู้ในการบริหารทรัพยากรที่เน้นการเรียนรู้จากตัวแบบ โดยกำหนดเป็นกรอบในการสร้างกิจกรรมของโปรแกรม ดังนี้

การสร้างกรอบการดำเนินกิจกรรมของโปรแกรม

กรอบของกิจกรรมของโปรแกรม เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการทดลอง ผู้วิจัยได้จัดเตรียมความพร้อมของสถานที่ สื่อ/ อุปกรณ์ เอกสาร และ วิทยากร พร้อมทั้งการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมการทดลอง โดยเลือกเกษตรกรที่มีความบกพร่องในพฤติกรรม (จากการวิจัยระยะที่ 1) จาก 2 หมู่บ้าน และประสานเพื่อขอความสมัครใจเข้าร่วมโครงการ

2. การทดลอง เริ่มจากการสุ่มเลือกอย่างง่าย (simple random sampling) โดยการจับสลาก เพื่อเลือก กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยก่อนการทดลองทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองให้มีการทำแบบวัดพฤติกรรม การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ

กลุ่มทดลอง เข้ารับโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรม การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ สำหรับเกษตรกร ให้ครบทุกกิจกรรมตามขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้ (ภาพประกอบ X)

กลุ่มควบคุม ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับที่กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมของโปรแกรม กลุ่มทดลองจะได้รับเอกสารเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อการเรียนรู้รักษาสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง

ภายหลังการทำกิจกรรมครบทุกกิจกรรมแล้วให้มีวัดพฤติกรรมภายหลัง และทำแบบการประเมินโครงการ

ผู้ร่วมโครงการและขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ผู้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ วิทยากรและผู้ประสานงาน วิทยากร ได้แก่ ผู้วิจัย และวิทยากรรับเชิญแต่ละกิจกรรม

ผู้เข้ารับการทดลองโปรแกรม ได้แก่ เกษตรกรกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

- 1) ก่อนเริ่มกิจกรรมแต่ละกิจกรรม วิทยากรชี้แจงรายละเอียดพร้อมวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และ แจกบัตรประจำตัว
- 2) ระหว่างการดำเนินกิจกรรม ให้ดำเนินการตามขั้นตอนของการจัดกิจกรรม โดยเริ่มจากกิจกรรมที่ 1 ไปตามลำดับกิจกรรมจนครบทั้ง 7 กิจกรรม ดังนี้

รายละเอียดกิจกรรมของโครงการ

กิจกรรมในขั้นที่ 1 สร้างความตระหนักรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการบริหารทรัพยากร กิจกรรมที่ 1	
ชื่อกิจกรรม	รู้ทันแก่นใจได้
วัตถุประสงค์	เพื่อให้เกษตรกรทราบปัญหาและวิเคราะห์ผลลัพธ์พฤติกรรมตนเอง
แนวคิดที่ใช้	-การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญาโดยวิธีการให้ข้อมูล การสอน การวิเคราะห์สาเหตุผล
วิธีการดำเนินกิจกรรม	<p>-ผู้วิจัยนำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัย (ระยะที่ 1) ในรูปแบบการให้ข้อมูลสะท้อนกลับผลของพฤติกรรมกลับสู่เกษตรกร โดยมุ่งเน้นให้เห็นผลลัพธ์ของพฤติกรรมในภาพรวม ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผลของพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งตัวเลขสะท้อนรายได้และรายจ่าย การมีหนี้สิน และพฤติกรรมการเก็บออม ของกลุ่มตัวอย่างนั้น ส่อเค้าว่ามีความบกพร่องและมีปัญหาค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับในภาพรวมของประเทศ โดยนำเสนอในรูปแบบกราฟฟิคที่สื่อความเข้าใจได้ง่าย และเชื่อมโยงให้เห็นสาเหตุของพฤติกรรมที่ทำให้เกิดผลลัพธ์</p> <p>- ในระหว่างการนำเสนอผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยและวิทยากรร่วมเปิดโอกาสโดยการกระตุ้นให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นที่เป็นการมองภาพสะท้อนของตนเองไปด้วยว่ามีพฤติกรรมในเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างไร เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในพฤติกรรมของตนเอง ว่ามีปัญหอย่างไร</p> <p>-เกษตรกรแสดงความคิดเห็น (เห็นด้วย/ไม่เห็นด้วย) ต่อผลการวิจัย และสะท้อนพฤติกรรมตนเอง ตามรูปแบบในใบงานที่ 1.1</p> <p>-กระตุ้นให้เกษตรกรฝึกวิเคราะห์ตนเองด้วยเหตุผลว่า การแก้ไขหรือไม่แก้ไขปัญหาดังกล่าวหรือที่มองว่าไม่เป็นปัญหาแต่อยากทำให้ดียิ่งขึ้นจะเกิดผลดีผลเสียอย่างไร เช่น หากหารายได้เพิ่มจะทำให้ความเป็นอยู่ในครอบครัวดีขึ้น มีเงินออมเพื่อความมั่นคง ไม่ต้องเครียดกับหนี้สิน</p> <p>-เกษตรกรวิเคราะห์ตนเองว่าอยากทำ/ ต้องการทำ พฤติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์ ทั้งการหารายได้ การจัดสรร การเก็บออม และการใช้จ่าย ได้แก่ อยากรายได้เพิ่ม ต้องการที่จะออมเงิน/ เพิ่มจำนวนเงินออม ให้ได้ และอยากลดหนี้สิน/ปลดหนี้/ ไม่อยากเป็นหนี้ ตามรูปแบบในใบงานที่ 1.2</p>
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO (1), ใบงานที่ 1.1 และ 1.2
การประเมินผล	ประเมินการรับรู้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ที่ได้ และระบุปัญหาตนเองได้จากใบงานที่ 1 - 2
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความตระหนักรู้

ตัวอย่างสื่อ กิจกรรมที่ 1

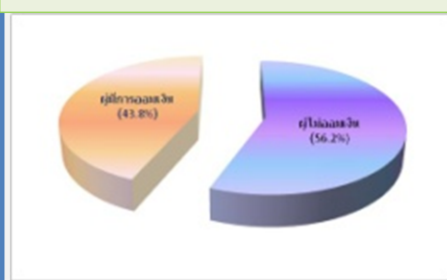
>> แผนภาพแสดงข้อมูลประกอบการอธิบายแต่ละปัญหา

หาไม่ได้ - ใช้ไม่เป็น (รูปแบบความจน)

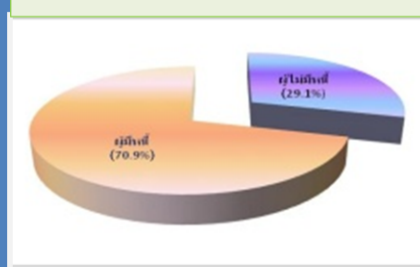
หาได้น้อย จ่ายมาก

	กลุ่มตัวอย่าง	ภาพรวมของคนไทย*
รายได้	5,400 บาท	7,700 บาท
รายจ่าย	4,540 บาท	6,200 บาท

ออมน้อย

เป็นหนี้มาก

ปัญหา 1 : หาได้น้อย จ่ายมาก

	กลุ่มตัวอย่าง	ภาพรวมของคนไทย*
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อคน	5,400 บาท	7,700 บาท
รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อคน	4,540 บาท	6,200 บาท

รายจ่าย เฉพาะรายจ่ายที่จำเป็นในการยังชีพ ไม่รวมรายจ่ายประเภทสะสมทุน ค่าชำระหนี้ และเงินออม

* สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560

ปัญหาที่ 2 มีน้อยคนที่มีการออมเงิน

การออม	กลุ่มตัวอย่าง	ภาพรวมของคนไทย*
		ร้อยละ
ไม่มีการออม	56.2%	48.3%
มีการออม	43.8%	51.7%

* สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) , 2560

สาเหตุที่ไม่มีการออม

- ไม่มีเงินที่จะออม
- ไม่คิดที่จะออม เพราะ ไม่ทราบความสำคัญของการออม
- ทักษะคิดต่อการออม (ไม่รู้จะออมไปทำไม การออมเห็นผลช้า)

ปัญหาที่ 3 มีคนเป็นหนี้มาก

การมีหนี้	กลุ่มตัวอย่าง	ภาพรวมของคนไทย*
		ร้อยละ
ไม่มีหนี้	29.1%	49.0%
มีหนี้	70.9%	51.0%

สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560*

สาเหตุของการมีหนี้สิน :

- ส่วนใหญ่กู้ยืมเพื่อนำมาใช้ใบครัวเรือน เนื่องจากหารายได้ไม่เพียงพอ
- เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉิน เช่น การเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุหนัก ๆ ค่าเทอมลูก หรือทรัพย์สินเสียหายจำเป็นต้องซ่อมแซมฯลฯ
- การใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง และไม่รู้จักประมาณตัวเอง

กิจกรรมในขั้นที่ 1 สร้างความตระหนักรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการบริหารทรัพยากร	
กิจกรรมที่ 2	
ชื่อกิจกรรม	ปัญหาที่มีไว้ให้เราแก้ไข
วัตถุประสงค์	เพื่อให้เกษตรกรอยากที่จะแก้ไขปัญหาของตนเอง
แนวคิดที่ใช้	-แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สุขภาพคำคมเพื่อสร้างแรงจูงใจ
วิธีการดำเนินกิจกรรม	-บรรยายเพื่อให้ความรู้โดยใช้แผ่นภาพคำคมเกี่ยวกับการหา การรักษาและการใช้จ่ายทรัพยากร พร้อมทั้งให้ความหมายที่แฝงอยู่ในแต่ละคำคม ในเชิงชี้แนะการแก้ปัญหาได้หากยึดถือปฏิบัติ ตาม และให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นและแปลความหมายของคำคมตามความเข้าใจของแต่ละคน แล้วร่วมกันอภิปราย - ให้เกษตรกรเลือกคำคมที่ชอบพร้อมให้เหตุผลประกอบ ตามใบงานที่ 2
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	แผ่นภาพคำคม, ใบงานที่ 2
การประเมินผล	วัดผลจากแบบประเมินจากใบงานที่ 2.
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความตระหนักรู้

ตัวอย่างสื่อ กิจกรรมที่ 2

>> แผ่นภาพคำคมทางการเงิน

**ไม่มีความยากจน
ในหมู่บ้านที่ขยัน**

หากคุณซื้อ
สิ่งที่ไม่จำเป็น
อีกไม่นานคุณจะต้องขาย
สิ่งจำเป็น

**หาเงินได้เท่าไรไม่สำคัญ
อยู่ที่ว่า....
คุณเก็บรักษามันได้
เท่าไร**

**คนขยัน
ย่อมหาทรัพย์ได้**

**ความยากจน
ไม่ใช่กรรมพันธุ์
คนขยัน ไม่มีวันจน**

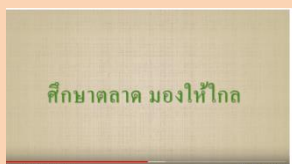
**อย่าเก็บเงินที่เหลือ
จากการใช้จ่าย
จงใช้จ่ายจากเงิน
ที่เหลือจากการเก็บ**

กิจกรรมในขั้นที่ 2 ชุดที่ 1 การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ	
กิจกรรมที่ 3	
ชื่อกิจกรรม	มาเป็นเกษตรกรผู้รอบรู้
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ในปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาชีพเกษตรกร เพื่อให้รู้เท่าทันและการปรับตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาได้ 2. เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้หลักการและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพยากรตามแนวพุทธ โดยเฉพาะการหาทรัพยากร ให้ได้อย่างเพียงพอ และการรู้จักพอเพียง จากหลักและวิธีการที่ตัวแบบใช้แล้วเกิดผลสำเร็จ 3. ให้เกษตรกรรู้จักแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีความสุขบนความพอดี
แนวคิดที่ใช้	การพัฒนาความรู้ (ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา จากการเรียนรู้จากตัวแบบ)
วิธีการดำเนินกิจกรรม	<p>-เริ่มต้นจาก VDO.3(1) สาเหตุของความยากจนของเกษตรกร เพื่อเชื่อมโยงถึงความสำคัญของการมีความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน</p> <p>-นำเสนอ VDO.3 (2) ทำเกษตรไม่จนเพราะใช้ความรู้ในการทำการเกษตร (แบบอย่างการหาทรัพยากรตามแนวพุทธที่ต้องใช้ความรู้แนวทาง) (VDO ต้นฉบับจาก https://www.youtube.com/watch?v=mPjBE30klyE&t=3s)</p> <p style="text-align: center;"><i>ตัวแบบ 1</i> : เป็นผู้ใช้ความรู้ในการหารายได้ และเมื่อมีพอแล้วรู้จักแบ่งปัน</p> <p>-นำเสนอ VDO.3(3) ความสุขบนความพอดี</p> <p style="text-align: center;"><i>ตัวแบบ 2</i>: เป็นผู้รู้จักความพอดีและมีความสุขบนความพอดี</p> <p>- ให้เกษตรกรสังเกตและเรียนรู้จากตัวแบบ แล้วให้วิเคราะห์พฤติกรรม ตามใบงานที่ 3</p>
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	VDO ใบงานที่ 3
การประเมินผล	ความโน้มเอียงที่จะเลียนแบบพฤติกรรม และประเมินจากการวางแผนชีวิตที่สอดคล้องตามแนวพุทธ
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความรอบรู้

ตัวอย่างสื่อ กิจกรรมที่ 3

>> VDO ทำเกษตรไม่จนเพราะใช้ความรู้ในการทำ

(<https://www.youtube.com/watch?v=qRAOD0p1Sr8&t=3s>)

ตัวอย่างเกษตรกรผู้ใช้ความรู้ในการหารายได้ และรู้จักแบ่งปัน

ตัวแบบทำการเกษตรมาก่อนชีวิตแต่ยังยากจน คิดอยากหลุดพ้นความยากจนในอาชีพเกษตรกรที่ทำมานาน จึงคิดวางแผน หาข้อมูล หาตลาด ปลูก/เลี้ยงอะไร อบรม ลงมือทำอย่างจริงจัง ผลที่ได้คือ สามารถขายผลิตได้ราคาดี ไม่ล้นตลาด มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว แล้วนำความรู้นี้ถ่ายทอดสู่คนอื่นๆ ในสังคม

>> VDO ความสุขความพอดี

(<https://www.youtube.com/watch?v=QamPBG2alGE>)

ตัวแบบ รู้จักความพอดี และมีความสุขบนความพอดี ทำมาหากินอย่างมีความสุข ด้วยความคิดว่าถ้าอยากรวยต้องรู้จักพอดี ความสุขไม่ได้อยู่ที่มีเงินมากมาย แต่อยู่ที่การได้เป็นผู้ให้ และแบ่งปัน

กิจกรรมในขั้นที่ 2 ชุดที่ 1 การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ	
กิจกรรมที่ 4	
ชื่อกิจกรรม	รู้หลักการผ่านกิจกรรม
วัตถุประสงค์	เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ
แนวคิดที่ใช้	-แนวคิดการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ - การพัฒนาความรู้ ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาโดยการเรียนรู้ในหลักการและวิธีการบริหารทรัพยากร ด้วยการให้ข้อมูลและการจูงใจด้วยคำพูด
วิธีการดำเนินกิจกรรม	- ใช้สื่อ VDO.4 (ธรรมบรรยาย) (VDO ต้นฉบับจาก https://www.youtube.com/watch?v=WOR21X05nQ4&t=3s) เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร (การทำ การรักษา การใช้จ่าย) - บรรยายให้ความรู้และให้เกษตรกรได้เรียนรู้การบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธในภาคปฏิบัติจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ถือว่าเป็นรากฐานการวางแผนการเงินของคนไทยอย่างแท้จริง - ทำกิจกรรมกลุ่ม โดยแบ่งเกษตรกรเป็นกลุ่มย่อย 2-3 กลุ่ม และให้เกษตรกรแต่ละกลุ่มย่อยช่วยกันสรุปว่าการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธเป็นอย่างไร ใบบางที่ 4
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO ใบบางที่ 4
การประเมินผล	ประเมินความรู้ในหลักการบริหารทรัพยากร
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความรอบรู้

ตัวอย่างสื่อ กิจกรรมที่ 4

>> VDO ธรรมบรรยาย หลักรรรมพุทธเศรษฐศาสตร์

(<https://www.youtube.com/watch?v=WOR21X05nQ4&t=5s>)

หลักการบริหารทรัพย์ (หัวใจเศรษฐกิจ)

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการหา เราควรวหาทรัพย์ด้วยอาชีพที่ไม่เป็นโทษ และผิดศีลธรรม
2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเก็บรักษา เราควรรักษาทรัพย์ที่เราหามาได้ ไม่ควรใช้จ่ายไปแบบฟุ่มเฟือยโดยไม่รู้คุณค่าของทรัพย์
3. กัลยาณมิตตตทา ถึงพร้อมด้วยการคบมิตรที่ดี เราควรคบสหายที่เป็นคนดีมีศีลธรรมไม่เป็นคนอันธพาล ที่จะชักพาให้เราเสียทรัพย์
4. สมชีวิตา ถึงพร้อมด้วยการประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ เราต้องรู้จักการจัดแจงทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ให้ฟืดเคืองนัก หรือสูญสลายเกินไป

>> PPT การบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธในภาคปฏิบัติจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รากฐานการวางแผนการเงินของคนไทยอย่างแท้จริง
(การบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธในภาคปฏิบัติ)

หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับเรื่องวางแผนการเงิน คือ เรื่องเดียวกัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ ก็ คือการใช้จ่ายอย่างประหยัดตามรายได้ที่เรา มี อย่าใช้จ่ายเกินตัว อย่าเป็นหนี้ แต่ถ้ามีรายจ่ายเยอะก็ต้องหาอะตามไปด้วย ที่สำคัญคือ อย่าทำให้ต้องไปเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ไปกู้คนอื่นมา และไม่สามารถใช้หนี้ได้ เป็นต้น
2. ความมีเหตุผล คือ การจะใช้เงินนั้นมีเหตุผลที่ดีพอไหม เช่น จะซื้อรถ เพื่ออะไร อะไรคือความต้องการจำเป็น (Need) หรือเป็นเพียงความอยาก (Want) คือ อยากได้มากกว่า แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะรวยไม่ได้ สรุปง่าย ๆ คือ ถ้ามีเหตุผลอยากใช้เงินซื้ออะไรก็ต้องหารายได้ให้มากกว่านั่นเอง
3. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ข้อนี้จะตรงกับความไม่ประมาทในการใช้ชีวิต เช่น รถ เรายืมเงินประกันเพียงพอไหม หรือถ้าเจ็บป่วยเป็นโรคร้ายแรงเรารับมือไหวไหม หรือรวมไปถึงเรื่องความซนก็ได้ เช่น ช่วงที่เราอายุน้อยๆ ก็ต้องรีบทำงานหาเงินเยอะๆ เพื่อเตรียมเงินไว้ใช้ในยามชราอย่างเพียงพอ ก็ถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันของเรา ก็ได้

ส่วน 2 เจื่อนไซ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการมีความรู้ และมีคุณธรรม ถ้าเป็นมุมมองด้านวางแผนการเงิน ก็ คือ การมีความรู้ในเรื่องการลงทุน อย่างดีพอ รวมไปถึงมีความรู้ในการหารายได้เพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งต้องมีพร้อมด้วยคุณธรรม ไม่โกง ไม่เอาเปรียบผู้อื่น

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ทางสายกลาง

พอประมาณ

มีเหตุผล

มีภูมิคุ้มกัน

ในส่วนตัว

ความรู้

คุณธรรม

ระบอบเศรษฐกิจพอเพียง

มีเหตุมีผล

มีภูมิคุ้มกัน

ในส่วนตัว

เศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรม

สมดุล/พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

กิจกรรมในชั้นที่ 2 ชุดที่ 1 การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ	
กิจกรรมที่ 5	
ชื่อกิจกรรม	ฝึกทักษะทางการเงิน
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะทางการเงิน 2. เพื่อให้เกษตรกรรู้วิธีการและทดลองการคิดคำนวณที่เกี่ยวกับการเงินที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน 3. ให้เกษตรกรได้เห็นความสำคัญและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี ทั้งรายรับรายจ่าย และการบัญชีพื้นฐานสำหรับอาชีพเกษตรกร
แนวคิดที่ใช้	<ul style="list-style-type: none"> -แนวคิดทักษะทางการเงินของ OECD -การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน -การพัฒนาความรู้ด้วยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา โดยการให้ความรู้และทักษะด้วยการฝึกปฏิบัติ
วิธีการดำเนินกิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> - ฉาย VDO.5 (1) แนวทางสว่างทางการเงินสำหรับเกษตรกร -บรรยายและการฝึกปฏิบัติ (Workshop) ให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะทางการเงินเบื้องต้นที่ต้องนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และให้เกษตรกรฝึกปฏิบัติทักษะทางการเงิน เช่น การคิดดอกเบี้ย ต้นทุน-กำไร การจัดสรรรายได้ สมการทางการเงิน เป็นต้น ตามใบงานที่ 5.1 - ฉาย VDO.5 (2) สารคดีชุดวิถีเกษตรกรไทย บัญชีครัวเรือน หนึ่งในวิธีการแก้จน ที่แสดงถึงประโยชน์ของการทำบัญชีครัวเรือน สำคัญต่อการบริหารทรัพยากร -ให้ความรู้การทำบัญชี และฝึกบันทึกรายจ่ายในรอบสัปดาห์ (ใบงาน 5.2) ทำบัญชีครัวเรือน โดยให้บันทึกรายรับ-รายจ่ายของตนเองย้อนหลัง 3 วัน ฝึกการทำบัญชีต้นทุน-กำไรจากการประกอบอาชีพ
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO, ใบงานที่ 5.1-5.2
การประเมินผล	ประเมินผลจากใบงานที่ 5.1-5.2
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	ความรู้

ตัวอย่างสื่อ กิจกรรมที่ 5

กิจกรรมในขั้นที่ 2 ชุดที่ 2 เสริมสร้างจริยธรรมนำชีวิตเป็นสุข	
กิจกรรมที่ 6	
ชื่อกิจกรรม	รู้จักจริยธรรมที่จำเป็นในชีวิต
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เกษตรกรรู้จัก “จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ” ในขั้นพื้นฐาน ที่จำเป็นต่อการบริหารทรัพย์สิน และการดำเนินชีวิต 2. เพื่อให้เกษตรกรเกิดความรู้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีจริยธรรม
แนวคิดที่ใช้	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบ - การพัฒนาจริยธรรมด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์
วิธีการดำเนินกิจกรรม	<p>- เริ่มต้นให้เกษตรกรรู้จัก “จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ” ในขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการบริหารทรัพย์สิน โดย VDO (เงินบาท) (VDO ต้นฉบับจากเพื่อนำเสนอตัวอย่างการหาเงินมาด้วยวิธีไม่ถูกต้อง ไม่ซื่อสัตย์สุจริต และการใช้จ่ายเงินที่ได้มาโดยไม่ถูกต้อง พร้อมให้ร่วมแสดงความคิดเห็นว่าเรื่องราวใน VDO นั้น เกษตรกรเชื่อตามหรือไม่ รวมทั้งให้ผู้ที่มีประสบการณ์คล้ายๆ ใน VDO บอกเล่าเรื่องราวที่เคยพบประสบเพื่อแลกเปลี่ยนในกลุ่ม</p> <p>- VDO เกษตรกรมีอาชีพ (ที่ยึดหลักคุณธรรมและความพอเพียง) (VDO ต้นฉบับจาก https://www.youtube.com/watch?v=b0hEdPTnHrg)</p> <p>- บรรยายแนะนำ “จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ” พร้อมยกตัวอย่างจริยธรรมที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน และยกตัวอย่างสถานการณ์ให้เกษตรกรร่วมกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น</p> <p>- ให้เกษตรกรแลกเปลี่ยนกันโดยเสนอตัวอย่างคนที่รู้จัก/ คั้นเคย ที่มีความรู้แต่ขาดจริยธรรม (เช่น ใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพทุจริต) และตัวอย่างคนมีความรู้และมีจริยธรรม แล้วให้เกษตรกรร่วมกันหาสรุปว่า การมีคุณธรรม (จริยธรรม) และไม่มีนั้น ผลสรุปของบุคคลแตกต่างกันอย่างไร</p> <p>- บรรยายสรุป การมีคุณธรรม (จริยธรรม) ทำให้มีความสุขในชีวิตได้อย่างไร</p>
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO
การประเมินผล	สังเกตการแสดงความคิดเห็นในระหว่างทำกิจกรรม และรวบรวมความคิดเห็นมาประเมิน
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	จริยธรรมทางเศรษฐกิจ

ตัวอย่างสื่อ กิจกรรมที่ 6

VDO.6 (1) เงินบาท

VDO ความรู้คู่คุณธรรม

“จริยธรรมในทางเศรษฐกิจ”

ตัวอย่างการมีจริยธรรมสำหรับคนไทย

ในการทำงานเพื่อหารายได้ นั้น ต้องมีทั้งความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรักในงาน ความตรงต่อเวลา ย่อมมีผลต่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต

ในการใช้จ่าย หากคนมีค่านิยมชอบความโก้หรู ฟุ้งเฟ้อ สินค้าที่หรรษาราคาแพงก็จะขายดีกว่าสินค้าที่มีคุณภาพดี หรือคนอาจซื้อของราคาแพงจากเงินที่ไปสู้ยิบมา และก่อนนี้สิ้นจนสิ้นพันตัวก็เป็นได้

ตัวอย่างจริยธรรมของคนในประเทศตะวันตก ที่เป็นหลักสำคัญในการพัฒนา คือ

จริยธรรมในการทำงาน ที่ต้องเป็นนักแสวงหาสิ่งใหม่ มุ่งสู่ความสำเร็จเพื่อให้เกิดการยอมรับ ทำงานหนักเพื่อสะสมความร่ำรวย เก็บออมเพื่อนำไปใช้ในการลงทุน สร้างกำไรอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมในขั้นที่ 2 ชุดที่ 2 เสริมสร้างจริยธรรมนำชีวิตเป็นสุข	
กิจกรรมที่ 7	
ชื่อกิจกรรม	ความรู้คู่คุณธรรม (จริยธรรม)
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เกษตรกรได้รับรู้ถึงความจำเป็นในการมีจริยธรรมในชีวิตทั้งชีวิตทางเศรษฐกิจ และในชีวิตประจำวัน 2. เพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้การมีจริยธรรมในระดับชาวบ้าน 3. เพื่อให้เกษตรกรเกิดความคิดที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม
แนวคิดที่ใช้	<p>-การพัฒนาจริยธรรมด้วยการเปลี่ยนกระบวนกรทางปัญญาโดยสร้างให้มีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของจริยธรรมในการบริหารทรัพยากรและการทำสัญญากับตนเอง</p> <p>-การพัฒนาจริยธรรมระดับชาวบ้านตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม</p>
วิธีการดำเนินกิจกรรม	<p>-เริ่มต้นให้เกษตรกรทำความรู้จักกับจริยธรรมในระดับชาวบ้าน ด้วยการร่วมกันทบทวนคีย์ 5 (ให้เกษตรกรร่วมกันบอกเล่าว่าละเมิดกันบ้างหรือไม่) แล้วสรุปร่วมกันว่า “เราต้องรักษา/ไม่ละเมิด”</p> <p>-แนะนำหลักธรรมที่ต้องมีควบคู่ไปกับคีย์ 5 คือเบญจธรรม เช่น มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น ประกอบสัมมาอาชีพ มีความสัตย์ สำรวมในกาม และมีสติความระลึกรู้ตัวอยู่เสมอ และเสนอ VDO ตัวอย่างของบุคคลที่มีจริยธรรม แต่ละด้าน (อดทน ขยัน ซื่อสัตย์ รักในงาน) แล้วให้เกษตรกรยกสถานการณ์ที่เคยปฏิบัติหรือยกบุคคลที่รู้จัก ที่ปฏิบัติอย่างผู้มีหลักธรรมนี้ เช่น การเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน การทำอาชีพสุจริต-ไม่สุจริต แล้วสรุปร่วมกันว่า “เราจะพยายามใช้หลักธรรมนี้ในชีวิตประจำวัน”</p> <p>-เสนอ VDO เกี่ยวกับความสำคัญของการมีจริยธรรมกับการทำมาหาเลี้ยงตนเองให้มีกินมีใช้ แล้วให้เกษตรกรร่วมกันวิเคราะห์ความสำคัญของ คุณธรรม (จริยธรรม) แต่ละตัว ว่าเกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการบริหารทรัพยากรอย่างไร</p> <p>-ให้เกษตรกรแต่ละคนเขียนรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างมีในคุณธรรม (จริยธรรม) ที่จะดำเนินชีวิตอย่างไร (ใบงานพิเศษ 2) ซึ่งถือเป็นการทำพันธะสัญญาร่วมกันว่า ในการดำเนินชีวิตต่อไปนี้จะเป็นผู้ดำรงในคุณธรรม (จริยธรรม) และจะถ่ายทอดสู่คนอื่นๆ ต่อไป</p>
เวลา	1 ชม.
สื่อ/ อุปกรณ์	PPT, VDO
การประเมินผล	แผนการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม
ตัวแปรที่ต้องการเสริมสร้าง	จริยธรรมทางเศรษฐกิจ

ตัวอย่างสื่อ กิจกรรมที่ 7

อาชีพของพ่อแม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ
 ของลูกหรือไม่?
 เป็นที่ กตัญญูหรือไม่? ของใช้ที่
 ของพ่อแม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ
 ลูกหรือไม่? สิ่งใดที่ส่งผลกระทบต่อ
 ของพ่อแม่? ของพ่อแม่? ของพ่อแม่?
 เป็นที่ กตัญญูหรือไม่? ของใช้ที่
 ของพ่อแม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ
 ลูกหรือไม่? สิ่งใดที่ส่งผลกระทบต่อ
 ของพ่อแม่? ของพ่อแม่? ของพ่อแม่?
 เป็นที่ กตัญญูหรือไม่? ของใช้ที่
 ของพ่อแม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ
 ลูกหรือไม่? สิ่งใดที่ส่งผลกระทบต่อ
 ของพ่อแม่? ของพ่อแม่? ของพ่อแม่?

ทำไมต้องมีรายการ?... มาจากที่ "รายการ" (หนังสือพิมพ์)

- ตามหน้าที่ของพ่อแม่มุ่งในทิศทางใด

ชีวิต	X
ครอบครัว	X
สังคม	?
การเมือง	?
การศึกษา	?
สุขภาพ	?
เศรษฐกิจ	?
วัฒนธรรม	?
เทคโนโลยี	?

<https://www.panda.com/...>

เมื่อพ่อแม่ (ของพ่อแม่) มีงาน รับราชการ หรือ ใช้
 ราชการ หรือ มีงาน รับราชการ หรือ ใช้
 ราชการ หรือ มีงาน รับราชการ หรือ ใช้
 ราชการ หรือ มีงาน รับราชการ หรือ ใช้
 ราชการ หรือ มีงาน รับราชการ หรือ ใช้

VDO จากสื่ออินเทอร์เน็ต ภายใต้นามสกุล
 ๑ คำสอนที่คนจีนสอน ลูกหลาน

**"ขยัน ซื่อสัตย์
 ประหยัด อดทน
 กตัญญู"**

รหัสประจำตัว

ใบงานที่ 1.1

จากข้อมูลที่น่าเสนอ (ผลการวิจัย) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร (15 นาที)

ประเด็น	ความคิดเห็น	เหตุผล	เป็นปัญหาของ ตัวท่าน
1. ข้อสรุปที่ว่าเกษตรกร (กลุ่มนี้) ส่วนใหญ่หาเงินได้น้อยแต่มีค่าใช้จ่าย ที่มาก	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย/ ไม่เห็นด้วย เพราะ.....	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่
2. ข้อสรุปที่ว่าเกษตรกร (กลุ่มนี้) ส่วนใหญ่เป็นผู้ไม่มีการออมเงิน	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย/ ไม่เห็นด้วย เพราะ.....	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่
2. ข้อสรุปที่ว่าเกษตรกร (กลุ่มนี้) ส่วน ใหญ่เป็นผู้มีภาระหนี้สินล้นพ้นตัว	☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย/ ไม่เห็นด้วย เพราะ.....	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่

 รหัสประจำตัว

ใบงานที่ 1.2

ท่านอยาก/ ต้องการทำเรื่องเหล่านี้ ใช่หรือไม่ (10 นาที)

พฤติกรรม	ความคิดเห็น	เหตุผล	วิธีการที่ใช้
1. อยากหารายได้เพิ่ม	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่		
2. ต้องการที่จะออมเงิน/ เพิ่มจำนวนเงินออม ให้ได้	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่		
3. อยากลดหนี้สิน/ปลด หนี้/ ไม่อยากเป็นหนี้	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่		

รหัสประจำตัว

ใบงานที่ 2

ให้ท่านเลือกคำคมที่ท่านชอบมากที่สุด 3 ลำดับ พร้อมบอกเหตุผลที่ชอบ (15 นาที)

คำคมที่ชอบ	เหตุผลที่ชอบ
1.	
2.	
3.	

รหัสประจำตัว

ใบงานที่ 3

ให้บันทึกเกี่ยวกับที่ลุงนั้น และผู้ใหญ่สมศักดิ์ทำ (20 นาที)

วิเคราะห์พฤติกรรม	ลุงนั้น (1)	ผู้ใหญ่สมศักดิ์ (2)
“ทำอะไรบ้าง อย่างไร”		
“เหตุที่ทำ/ ทำไมจึงทำ”		
“ผลที่ทำเช่นนั้น/ ผลที่ได้”		
คิดว่าจะทำอย่างนี้ได้ หรือไม่ เพราะอะไร		
คิดว่าจะทำตามหรือไม่ เพราะอะไร		

รหัสประจำตัว

ใบงานที่ 4

ให้บอกหลักการบริหารทรัพยากรตามแนวพุทธ เกี่ยวกับ.... (20 นาที)

1. การหารายได้ (ทำงาน)	
2. การจัดสรร (แบ่ง)	
3. การเก็บออม	
4. การใช้จ่าย	

รหัสประจำตัว

ใบงานที่ 5.1

ให้ท่านตอบคำถามดังต่อไปนี้ ให้ครบทุกข้อ (30 นาที)

คำถาม	คำตอบ
1. สมมติว่า เกิดโรคระบาดขึ้นในหมู่บ้านหนึ่งที่มีประชากร 300 คน ทำให้มีผู้เสียชีวิต 15 คน จากข้อมูลดังกล่าว หากท่านต้องรายงานทางราชการ ท่านจะรายงานว่าเหตุการณ์นี้มีผู้เสียชีวิตร้อยละ เท่าไร?
2. สมมติว่า ท่านมีบุตร 3 คน ในเช้าวันหนึ่งท่านได้เงินพิเศษมา 1,000 บาท ท่านแบ่งให้ภรรยาเก็บไว้ครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งท่านแบ่งเป็น 4 ส่วนเท่าๆ กัน เพื่อให้ตัวท่านและให้ลูกๆ เป็นค่าขนมไปโรงเรียนละ คนละเท่าๆ กัน ท่านคิดว่าท่านและลูกๆ จะได้รับเงินคนละเท่าไร?
3. ท่านต้องการขายข้าวเปลือก 2 ตันในกับโรงสีข้าวในอำเภอ โดยให้โรงสีมาขนไปเอง ซึ่งขณะนั้นราคาข้าวเปลือกตันละ ตันละ 8,000 บาท และโรงสีจะหักค่าขนส่งไว้ตันละ 5% ของราคาขายข้าวเปลือก ท่านจะได้รับเงินในการขายข้าวครั้งนี้ เท่าไร?
4. สมมติว่า ท่านซื้อโทรทัศน์ ราคา 10,000 บาท และท่านไม่สามารถชำระเป็นเงินสดได้ทันที บริษัทจึงเสนอให้ท่านสามารถเลือกชำระเงิน ได้ 2 วิธี คือ 1) ชำระเดือนละ 1,000 บาท เป็นเวลา 12 เดือน และ 2) แบ่งชำระภายในระยะเวลา 3 เดือน เดือนละ 3,500 บาท ท่านคิดว่า วิธีไหนถูกกว่ากัน?
5. หากท่านต้องให้เพื่อบ้านยืมเงิน เป็นจำนวน 5,000 บาท โดยทำสัญญาไว้ว่าจะใช้คืนทั้งต้นทั้งดอกพร้อมกันเมื่อครบ 1 ปี และตกลงกันว่าคิดดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 5 ต่อปี เมื่อครบกำหนดที่เพื่อนบ้านต้องคืนเงิน ท่านจะได้รับเงินคืนทั้งสิ้น เท่าไร?
6. ท่านฝากเงินกับธนาคารออมสิน จำนวน 20,000 บาท โดยธนาคารคิดดอกเบี้ยเงินฝากร้อยละ 2 ต่อปี เมื่อครบปีท่านจะมีเงินฝากในบัญชีนี้เท่าไร?

รหัสประจำตัว

ใบงานพิเศษ 2

ให้บันทึกค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อสัปดาห์ แล้วเมื่อผ่านไป 1 สัปดาห์ ให้เปรียบเทียบว่าแต่ละรายการ ดังต่อไปนี้

ประเภทของค่าใช้จ่าย	ค่าใช้จ่ายในรอบสัปดาห์ที่ผ่านมา (บาท)	เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในสัปดาห์นี้กับสัปดาห์ที่ผ่านมา			
		เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง	ไม่ได้จ่าย
1. ค่าที่อยู่อาศัยและซ่อมแซม เช่น ค่าเช่าบ้านหรือที่ดิน ค่าซ่อมแซมบ้าน					
2. ค่าสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าแก๊ส ถ่าน ฟืน					
3. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน เช่น เครื่องเรือน เฟอร์นิเจอร์ เครื่องนอน เครื่องปรับอากาศ เครื่องซักผ้า ตู้เย็น ภาชนะต่างๆ ที่ใช้ในครัว					
4. ค่าอาหาร และเครื่องดื่ม ทั้งที่บริโภคที่บ้านและนอกบ้าน					
5. ค่าเครื่องดื่มประเภทมีนเมา และยาสูบ ทั้งที่บริโภคที่บ้านและนอกบ้าน					
6. ค่ารักษาพยาบาล ค่ายา และเวชภัณฑ์					
7. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา เช่น ค่าหนังสือ อุปกรณ์ในการเรียน					
8. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่ายานพาหนะ เช่น ค่าโดยสาร ค่าน้ำมันรถ					
9. ค่าการสื่อสาร เช่น ค่าบริการ และซื้อโทรศัพท์เคลื่อนที่					
10. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง เช่น ชมภาพยนตร์ ค่าเรียน/ ดู/ เล่นกีฬา					
11. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการอ่าน เช่น ซื้อหนังสือพิมพ์ นิตยสารต่าง ๆ					
12. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา					
13. ค่าของใช้/ ค่าบริการส่วนบุคคล เช่น เสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัว เสริมสวย					
14. ค่าใช้จ่ายด้านสังคม เช่น เงินบริจาค ทำบุญ เงินช่วยงานแต่ง งานศพ					
15. ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน เช่น ส่งเงินให้พ่อแม่ที่อยู่นอกครัวเรือน					
16. อื่น ๆ เช่น ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต ค่าจัดงานพิธีต่าง ๆ ดอกเบี้ย ค่าซื้อสลากกินแบ่ง การพนันอื่น ๆ					

รหัสประจำตัว.....

แบบสอบถามสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ
ของการวิจัยเรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ และผลของโปรแกรมปรับ
พฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร

แบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์ตามแนวพุทธ (ก่อน-หลังรับโปรแกรม)

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้ว ✓ ในช่องคะแนนที่สอดคล้องกับ สิ่งที่ท่านทำ/คิดว่าจะกระทำ ท่านมากที่สุดเพียงคำตอบเดียว และโปรดตอบให้ครบทุกข้อ โดยที่ คะแนน

5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ค่อนข้างมาก 2 = ค่อนข้างน้อย 1 = น้อย 0 = ไม่เลย

ข้อความ	ระดับคะแนนที่คิดจะกระทำ (มากที่สุด-----ไม่เลย)					
	5	4	3	2	1	0
1. การหาทรัพย์						
1. ในระหว่างรอฤดูกาล ท่านจะหางานอื่นทำเพื่อให้มีเงินไว้ใช้จ่ายในครอบครัว						
2. หากมีเงินไม่เพียงพอที่จะใช้จ่าย ท่านมักจะกู้ยืมมาใช้ก่อน						
3. ท่านหาช่องทางขายผลผลิตให้ได้ราคาสูง (เช่น เก็บไว้ขายช่วงผลผลิตออกน้อยๆ แปรรูปขาย หรือหาแหล่งขายใหม่ๆ เป็นต้น)						
4. ท่านพยายามหารายได้ให้เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายเลี้ยงดูคนในครอบครัว						
5. ท่านยอมทำงานหนักขึ้น ถ้าทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นไว้ใช้จ่ายเลี้ยงดูคนในครอบครัว						
6. แม้ไม่มีแผนการใช้จ่ายเงินลงทุนในการประกอบอาชีพแต่ท่านก็กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน เพราะเป็นสิทธิ์ที่ท่านควรได้						
7. ท่านเลือกทำเฉพาะงานที่ไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดศีลธรรมอันดี						
8. ท่านจะไม่เสี่ยงโชคหรือเล่นการพนัน แม้เพื่อลุ้นโชคเล็กน้อยก็ตาม						
9. ท่านจะหาความรู้เพื่อพัฒนาการทำการเกษตรของท่านให้ได้ผลผลิตดี						
10. ท่านจะการวางแผนในการเพาะปลูก/ เลี้ยงสัตว์แต่ละครั้งว่าจะลงทุนเท่าไร และคาดว่าจะขายผลผลิตได้เท่าไร						
11. ท่านพยายามสร้างเครือข่ายของผู้ที่ทำเกษตรเหมือนกัน เพื่อช่วยเหลือ ปกปักรักษาหรือ แก้ไขปัญหา ร่วมกัน เพื่อให้ได้ผลผลิตดีขึ้น						

ข้อความ	ระดับคะแนนที่ตรงกับกรกระทำ (มากที่สุด-----ไม่เลย)					
	5	4	3	2	1	0
	2. การรักษาทรัพย์					
1. เมื่อมีรายได้เข้ามา ท่านจะแบ่งเป็นส่วนๆ เพื่อไว้ใช้จ่าย และเก็บออม						
2. ท่าน ไม่คิด ทำบัญชีทรัพย์สินไว้ เพราะยุ่งยากเสียเวลา						
3. ท่านมีแผนว่าจะต้องออมนเงินให้มากขึ้น เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น						
4. ท่านจะ ไม่ทำ ทำประกันชีวิตหรือประกันสุขภาพ						
5. ท่านจะมีการเก็บออมเงินไว้สำหรับ ซื้อ บู่ย ซื้อเมล็ดพันธุ์/ พันธุ์สัตว์						
6. ท่านจะ ไม่เก็บ เงินสดไว้กับตัวจำนวนมากๆ เพราะไม่ปลอดภัย						
7. ท่านจะ ไม่นำ เงินฝากธนาคารเพราะมีขั้นตอนยุ่งยาก เสียเวลา						
8. ถ้ามีคนมาชวนลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูงๆ ท่านก็จะยอมลงทุนด้วย						
9. ท่านจะ ไม่ยอม สูญเสียทรัพย์สินเพราะถูกหลอกลวงจากมิจฉาชีพ						
10. ท่านจะทำบัญชีรายรับ รายจ่าย หรือมีการจดบันทึกรายการใช้จ่ายไว้						
11. ท่านจะเริ่มฝาก/ มีแผนที่จะฝากเงินแบบ ฝากประจำ กับธนาคารไว้จำนวนหนึ่ง						
3. แบบวัดการใช้จ่ายทรัพย์						
1. ท่านจะ ซื้อ อาหารที่จำเป็นไว้อย่างเพียงพอสำหรับสมาชิกในครัวเรือน						
2. ท่านจะ ซื้อ ของใช้ในปริมาณที่พอใช้เป็นคราวๆ ไป โดยไม่กักตุนไว้แม้จะเป็นช่วงที่มีราคาถูกลงมากก็ตาม						
3. ท่านจะให้สมาชิกในครัวเรือนงดอาหารบางมื้อ เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย						
4. ก่อนที่จะตัดสินใจซื้อสิ่งของใดๆ ท่านจะคำนึงถึงความจำเป็นและประโยชน์						
5. ท่านจะตรวจสอบคุณภาพและเปรียบเทียบราคาของสินค้ายี่ห้อต่างๆ ก่อนจะตัดสินใจ ซื้อ						
6. เมื่อสิ่งของ/ เสื้อผ้า ชำรุด ท่านจะ ซื้อ ของใหม่มาใช้แทนการซ่อม						
7. ท่านจะให้เงินกับพ่อแม่ไว้ใช้จ่ายอย่างเพียงพอ โดยไม่ร้อให้ท่านขอ						
8. ท่านจะ บริจาค เงินเพื่อทำบุญตามกำลังศรัทธา						
9. ท่านจะเตรียมคำปรึกษาพยาบาล/ ตรวจร่างกายไว้อย่างเพียงพอ สำหรับทุกคนในครอบครัว						
10. เมื่อมีการขอรับบริจาคช่วยผู้ประสบภัยต่างๆ ท่านจะ ไม่ บริจาค						

ภาคผนวก ค

เอกสารแสดงการพิทักษ์สิทธิและจรรยาบรรณการวิจัย

MF4Version1:15/7/2556

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC- 150/80E

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยความยาวการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยนี้จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเชิง: รูปแบบความสัมพันธฺ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ และผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธ สำหรับเกษตรกร

ชื่อผู้วิจัยหลัก: นาสารสมคิด ขุนวงศ์

สังกัด: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารที่รับรอง:

1. แบบเสนอโครงการวิจัย
2. โครงการวิจัย
3. เอกสารแจ้งผู้เข้าร่วมการวิจัย
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาพบ

1. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วันที่ 15 ก.ค. 2560
2. โครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วันที่ 18 ก.ค. 2560
3. เอกสารแจ้งผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ 2 วันที่ 15 ก.ค. 2560
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วันที่ 18 ก.ค. 2560

(ลงชื่อ)

(นายวิชาญ บุญเพ็ญ)

เลขาธิการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ)

(แพทย์หญิงสุวิพร กัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUECE-150/2560

วันที่ได้การรับรอง : 19/07/2560

วันหมดอายุใบรับรอง : 19/07/2561

ภาคผนวก ง

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือสำหรับการวิจัยนี้ ประกอบด้วย

1. รองศาสตราจารย์ สุเชาว์ พลอยชุม
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภกาญจน์ วิชานาติ
3. อาจารย์ ดร. จรัส อุณหัติว์วัฒน์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นริสรา พึ่งโพธิ์สภ
5. อาจารย์ ดร. พิชญานี พูนผล

ตัวอย่างหนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

ที่ ศธ 6918/ 3979

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุมนวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

๒๑ พฤศจิกายน 2560

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เนื่องด้วย นางสาวสมคิด ทุมวงศ์ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบความสัมพันธ์
เชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธและผลของโปรแกรมปรับพฤติกรรมเพื่อ
เสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการบริหารทรัพย์สินตามแนวพุทธสำหรับเกษตรกร" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.ประทีป จินฉัตร และ อาจารย์ ดร.นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ รองศาสตราจารย์สุเชาว์ พลอยชุม เป็นผู้เชี่ยวชาญ
ตรวจสอบแบบสอบถาม และแบบวัด ทั้งนี้ นิสิตจะเป็นผู้ประสานงานในรายละเอียดดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวสมคิด ทุมวงศ์ และ
ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

 (รองศาสตราจารย์ ดร.ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์)
 รองคณบดีฝ่ายวิจัยและวิเทศสัมพันธ์
 วิชาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
โทร. 0 2649 5064
หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081 651 8334

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวสมคิด ทุมวงศ์
วันเดือนปีเกิด	1 เมษายน 2515
สถานที่เกิด	อุบลราชธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	101/28 ถ. สุขุมวิท 5 บางเขน กทม. 10220
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	นักวิชาการสถิติ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กองสถิติเศรษฐกิจ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 3 ถ. แจ้งวัฒนะ หลักสี่ กทม. 10210
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2538	วิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) จาก มหาวิทยาลัยนเรศวร
พ.ศ. 2544	พัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต (รศ.ม.) จาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2548	ประกาศนียบัตรบัณฑิต (การวิจัยทางสังคม) จาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2561	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ